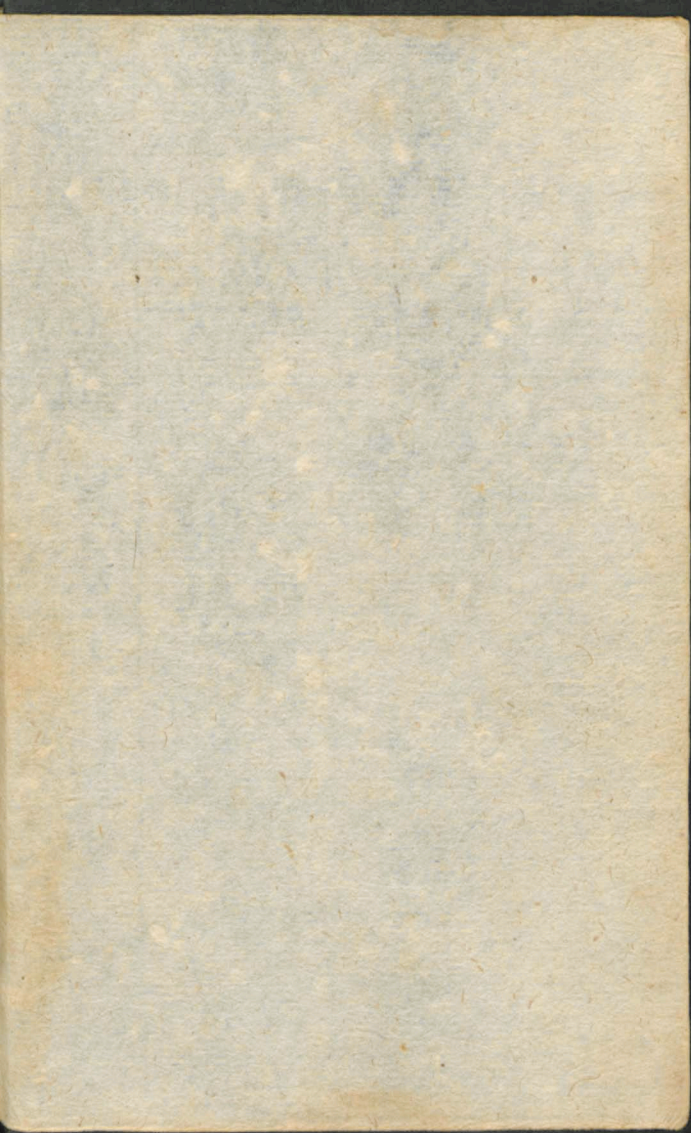
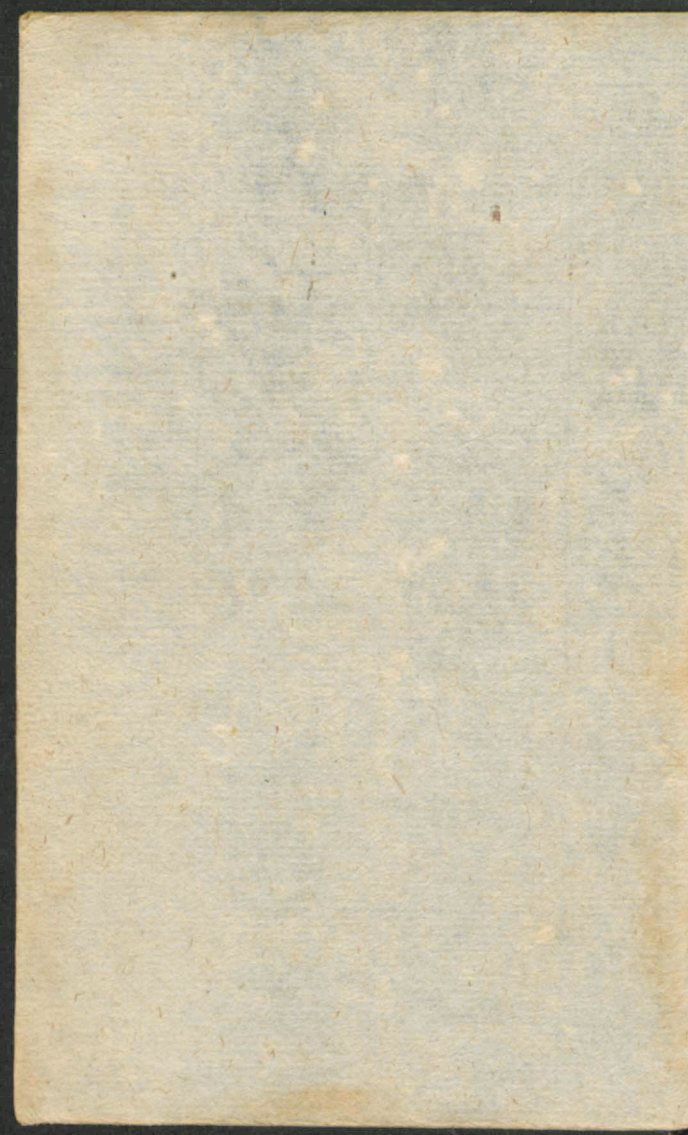

150

N. 136.

L. OPALENI
DE
OFFICIIS
LIBRI TRES.

J. OPALINI
DE
OFFICIIS
LIBRI TRES.

LUCÆ OPALENI
REGNI POLONIÆ
MARESCALLI

DE

OFFICIIS
LIBRI TRES,

IN QUIBUS

SAPIENTIÆ CHRISTIANÆ,

Id est:

Moralis Philosophiæ, Jurisprudentiæ,
imò & Theologiæ pleraque & præcipua;
Nova hæctenus ratione atque methodo
accuratè explicantur.

IN USUM

DD. SODALIUM
CONGREGATIONIS
B. Mariæ VIRGINIS

Gloriosè in Cœlos ASSUMPTÆ,

Ex

QUATUOR ACADEMICIS FACULTATIBUS
in Cæsareo & Academico Societatis JESU Collegio VIENNÆ
erectæ & confirmatæ, denuo recusi, & iisdem
in Xenium Anni 1700. distributi,

SUPERIORVM PERMISSV.

AUGUSTÆ,

Typis Mariæ Magdalenæ Utzschneiderin,

Anno M. DCC.

LUCAS OPALINI
REGNI POLONIAE
MARESCALLI
DE

OFFICII
LIBRARIUS
SAPIENTIE CHRISTIANAE

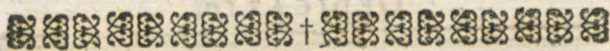

DD. SODALITUM
CONGREGATIONIS

XVII-6385-II.

QUARTOR ACADEMICIS FACULTATIBUS
CENSURAE ACADEMICAE
CENSURAE ACADEMICAE
CENSURAE ACADEMICAE
CENSURAE ACADEMICAE

REGUSTA
Typis Mariae Magdalenae Usher...

ILLUSTRISSIMO

AC

REVERENDISSIMO

DOMINO DOMINO

STEPHANO

SELISCHEVICH,

DEI & Apostolicæ Sedis Gratiâ

EPISCOPO

ZAGRABIENSI,

ABBATI

B. V. M. de Thopuzka,

Comitatûs Berzencze Supremo

ac Perpetuo

COMITI,

&

Sacra Casarea Regiæque Majestatis

CONSILIARIO, &c.

DOMINO DOMINO

&

Mecænari Gratiissimo, &c. &c.

ILLUSTRISSE

AC

REVERENDISSE
DOMINE DOMINE,

MECOENAS

GRATIOSISSE, &c.

Pus mole exiguum, momento grande, TUA, si licet, veniâ sacrum tentare limen, imò manum aggredi; nostrum est obsequentissimi in TE affectûs, devotæque etiamnum TUI memoriæ nuncium. Et verò, seu frontem, quam præfert, seu quo fangitur, titulum, seu Meccœnatem, quem salutat, TE-ipsam spectes; numquid omnibus TIBI numeris deberi palàm est? Nomine Tres de Officiis Libri sunt: non illis, quæ

DEDICATIO.

quæ olim ab Oratore Ethnico illustrius religione cæcâ naturæ lumen extorsit, sed Christiani munus Hominis, vitæ rationalis legem, solidæque Sapientiæ praxin, brevem intra periodum complexa; ea nempe, quæ TU & exemplo præstas, & doces verbo, & absolutâ felicitate possides: Titulo Sodalitatis Partheniæ, quantum quantum suæ in TE observantiæ testem parantis pignus est: nec alienum sanè, ut quæ jam octo abhinc lustris TUAM privatos adhuc inter Odœi sui parietes suspexisse virtutem, suoque adlectum gremio à Senatûs Mariani consiliis TE spectabilem habuisse gloria- tur: In Mecœnate Gratiostissimo TE ipsum intueris, Ideam vivam opere, qualem formare præceptis Author conatus est. Illyricæ Antistes Ecclesiæ

DEDICATIO.

in id cum primis vigilem curæ Pastoralis oculum intendis , ne quis error devius , aut impatiens fræni libido gregem subditum extra Probitatis Christianæ limites , virtutumque pariformium recto de calle seducat ; sed illibato semper in candore fovere integrum , juris & æqui custodem , quin & orbem , quâ fas est , reliquum edocere viam salutis , & in Justitiæ semitam errantes à vero populos redigere non tam avidissimo quàm latè multumque celebrato studio conniteris. Quò quidem omne hoc opus cum synce-
rissima singulis præire vestigia colliges ; tum verò maximè fructum capies suavissimæ voluptatis , quando , quæ dictata orbi universo leges officia , à TE primùm absolutissimè expleta , & per TE in aliis plenam ad
fru-

DEDICATIO.

frugem promota animadvertes. Ita etenim, propè dixerò, clarissimi prærogativam sanguinis pertæsus, non aviti splendoris beneficio, sed propriæ merito virtutis per omnes ire honorum gradus voluisti, donec ad Ecclesiasticæ, quam tenes, dignitatis apicem eluctareris, ut Gentilitii TUI sideris ad ritum præfulgeres ubique, omne non tam Christiani quàm Apostolici Viri officium in TE priùs exprimeres, & quam doceres alios, operoso cursu ipse didicisse viam videreris. Novit & loquitur etiamnum erectum Alumnis hujatibus Collegium, seu dum severiores hîc Aristotelis disciplinas, Diviniorémque Scientiam coleres, seu dum Curator ipse suam Domui disciplinam stabilires; quâ dexteritate Hominem Doctum pariter &

DEDICATIO.

& Christianum gesseris, utrumque in
TUIS promoveris: Novit, & cele-
 brat ad ipsum Bononia, quæ sui **TE**
 Collegii Rectorem habere gestiit;
 habuissetque ultra, nisi Venerabile Ca-
 pitulum **TUÆ** captum famâ laudis,
 totque bene gestorum encomio Ca-
 thedralem ad Ecclesiam in celeberrimi
TE Canonikatûs subsellia evo-
 casset, ut quam dispensaveras foris,
 etiam domi Virtutis & Sapientiæ facul-
 tatem exereres. Periclitaturum id
TUAM in arduis vim, & in agendo
 felicitatem videri poterat, cum diffi-
 cilem illam in Christiani Nominis ho-
 stes expeditionem **TIBI**, militarem
 aleam Ecclesiastico Duci commisit;
 sed nec in milite Virum probum amise-
 ras, nec **TUÆ** virtuti occasio, nec mi-
 litari **TU** officio defuisti. Nolumus
TUAM

DEDICATIO.

TUAM pro DEO & populo Magna-
 nimitatem, Fortitudinem, Zelū longiū
 prosequi, quem nec hostium signa effu-
 gēre; sensit barbarus ille, cui Victor glo-
 riosus hostile manu propriā labarū ex-
 torfisti, futurum perenne non sacri mi-
 nū quā Heroi Martis monumentum.
 Leonem sanè pro Ecclesia DEI imper-
 territum; dignum, cui cura gregis com-
 mitteretur! Et adfuēre TUIS etiam me-
 ritis concordī voto singulorum calculi,
 cū eminere primū TE Præposituræ
 munere, post Pastorale Pedū & Mitram,
 in sui, subditarūque ovium tutelam,
 decus, incrementum admittere coēge-
 runt. Multi simus, *Illustrissime ac Reve-
 rendissime* DOMINE DOMINE, Tuæque
 modestiæ graviores, si, qui præsis; qui
 TIBI, qui TUIS, qui omnibus hoc in
 Cathedralis Ecclesiæ culmine esse &
 fie-

DEDICATIO

fieri studeas, factus sis, uberiùs explane-
mus: paucis complectemur universa, si
Præsulem TE verè probum & Perfectũ
secundùm se, verè Pium in DEUM &
Patriam, verè Charitativum erga Pro-
ximũ asseruerimus; tria ab Authore rarà
methodo deducta Hominis Christiani
officia! quæ ut & TUI exercitantis, & il-
lius docentis ad normam Lector addi-
scat quàm plurimus; TUA præcipuè
Autoritate, TUOque Exemplo effi-
cietur. Quod dum advovemus animi-
tus, suæ TE servent Ecclesiæ Superi,
Bono communi, nobis diutissimè inco-
lumem.

Illustriss: ac Reverendissimæ
DOMINATIONIS
TUÆ

Congregatio Major B. V. MARIE
gloriosè in Cœlos Assumptæ.

PRÆ-

PRÆFATIO
AUTHORIS

AD

LECTOREM.

Uti potius, quàm Tibi Lector Opus meum dedicem? Tibi illud scripsi: laborisq; & operæ non aliud mihi pretium, quàm tuum commodum assignavi: ut legas, inquam, ista: capias: probes: & utare. Merito itaq; ea Tibi inscribo: utinam tali cura noscenda, qualem ego impendi: & quam vel magnitudo, vel utilitas meretur argumenti. Sapientia etenim Christiana, specimen quoddam adfero: cuius cum multa sint; quæ fructum uberem habeant adferantq; tum nullus in illa utilior præstantiorq; locus, quàm hic, quem tractaturus sum de Officiis: ab eo namque benè sancteq; vivendi præcepta ducuntur. Hæc verò

Causa, cur lectori opus inscribitur.

Unde haustum.

Nova e-
jus me-
thodus.

An tra-
ctata di-
stinctè.

ut exactè explicarem, non modo putavi
necessarium, conijcere præcipua, quæ
Moralis Philosophia continet ac præci-
git: sed etiam nonnulla è media Theo-
logia petenda censui. Juris quin immò
principia eodem pertinere, ideoq; ex
professo tractanda existimavi. Quæ
omnia deduxisse mihi visus sum, ut no-
va ratione ac ignotâ hæctenus metho-
do, ita & raro profecto pro magnitudi-
ne rei compendio: Dum nempe tribus
exigua molis libris, totidemq; libri cu-
jusquè capitibus, tantam rerum copiam
includo. Præterea, quod alibi in tracta-
tione Philosophica requirere Cicero vi-
detur; ut fiat distinctè, graviter, & or-
natè, id ut probè implem animus co-
natusq; fuit, nescio an successus. Di-
stinctè imprimis studui rem aperire: ac-
curatè & aptè (prout quidem captus
meus erat) partiendo argumentum: &
factâ definitione, ac divisione cuiusque
rei, etsi ut plurimum novâ, puto ta-
men non incommodâ. Talis autem me-
thodus, artis specimen habet: & enucle-
atius

latius rem explicat: & melius memoria
imprimitur. Deniq; præclara & rara est:
quia difficilis, & ardua: cum non possit
fieri, nisi prius probè cognitâ rei natu-
râ, & ut ita dicam, subactâ materiâ.

Graviter deinde volui in sermo hoc scri- Et graviter.
pto versari. Itaq; nec amœnitatis stu- ter.
dio, in longas dissertationes me effudi:
nec declamatoriâ illâ, & rântaloga u-
bertate, quâ Seneca præcipuè audit, la-
scivire volui: nec superfluâ ostentatio-
ne eruditionis ineptire. In ejusmodi e-
nim scriptione, paucis, sobriè & graphi-
cè decet $\gamma\omicron\mu\lambda\omicron\gamma\epsilon\acute{\iota}\nu$ nihil bis dicere: san-
cire quodammodo & decernere: sine
vano lenocinio eloquentiæ; verum,
quod sat per se pulchrum est, aperire:
denique inserere quædam animis, quæ
cogitatione propagata, latius sua spon-
te pullulent, & fructum per se ferant.
At tamen nec Ornatum penitus omitte- Et non si-
re volui: Necessarium existimans ver- ne orna-
ba rebus paria reddere: ne vitio ser- tu?
monis, ac vili tractatione, non modo na-

tivam sui cognitionem, sed dignitatem
 etiam amitterent. Itaq; huic fini, com-
 modè ac decorè ab aliis dicta, Operi meo
 intexui; etsi non editis plerumque Au-
 thoribus: ratus; nec eruditus id esse
 necessarium; agnoscent enim: nec mi-
 nus peritis proficuum; cum eâ ratione
 potius pondus peterem, quàm autho-
 ritate: præsertim verò profanâ, à qua,
 velut à non idoneo teste, nihil verita-
 ti Christiana accedere posse existimo.
 Sacram verò ac Divinam, prorsus, ac
 primo loco, censui advocandam. Quan-
 quam nec hujus anxè (ut plerique so-
 lent) loca indicavi, eò quòd, cense-
 rem pudorem esse Christiano, ea igno-
 rare. Jam verò, an tria hæc, que ex
 Cicerone adduxi, impleverim præstite-
 rimque; censebis Lector. Censebis in-
 quam: sed haud rectè, nisi legas totum,
 probeq; cognoscas. Quod, à te, & bre-
 vitas libri facile impetraverit: & stru-
 ctura ejusdem omnino requirit. Nisi
 enim à capite ad calcem decurras; par-

Id iudicio
 lectoris
 subiicitur

Sed si to-
 tum, & cū
 cura le-
 gerit.

AD LECTOREM. S

tium eius non invenustam Symmetri-
am, & quomodo prima mediis, & hac
prostremis, respondeant; videre non po-
teris. Perieritq; primùm labor meus;
quem scio me non levem, nec tenuem
subiisse: deinde fructus tuus, qui haberi
non poterit, properâ; & desultoriâ le-
ctiõne. Ultimum, quod adhuc præfari
ad te opportunum existimo, est: ne, dum
de Officiis promisso sermone, in abdi-
ta pietatis, immò & Sanctitatis Chri-
stianæ te deduci videbis; ne inquam,
putes, Titulo libri, Tractationem haud
respondere: aliudq; promitti, aliud præ-
stari. Consultò, sine jactantia; & mo-
dica inscriptione Opus insignivi: tali
tamen, qua tractata completeretur,
ideoquè requireret. Ut enim Plato
Rempublicam, Cicero Oratorem, Stoici
Sapientem, ideo in summo exemplari
ostendère, ut excitarent conatum quàm
proximè accedendi, & citra quamvis
consistentibus, laudem assignarent; ita
& mihi de Officiis Hominis Christia-

Cur in
 sumo ex-
 emplari
 Officia
 posita.

Causa
 adfertur.

A Pietate
Sapientiã
non posse
separari.

Dei cultu.

Christia-
nè itaque
philoso-
phandũ.

ni dicturo, proponendum omninò fuit,
quod summum consummatissimumque
censerem. Praesertim cum certissimum
sit, veram Sapientiam, à pietate, &
sanctitate, non posse secerni. & culmen
Christianæ Philosophiæ, religionem ac
Dei cultu. Θεολογίαν esse. Veteres illi, lumine
fidei orbi, atque destituti, alios ha-
buère, qui Sapientiam profiterentur;
nec Deos quærerent: alios; qui in Deo-
rum vano cultu occupati, Sapientiam
non curarent: ideoq; dum hæc ab invi-
cem sejungunt ac separant, nec veram
(ait Lactantius) sapientiam, nec Re-
ligionem habuère. Nobis Christianis,
par, & junctæ cura utriusque: aut u-
nius potius, nempe Sanctitatis, sed in
qua totum istud sapere continetur: at-
que adeò tota Scientia, Deus est. Ille
Principium & Finis: ab hoc ducuntur,
ad hunc omnia referuntur. Faceßat
ergo istâ ex solo Aristotele desumpta, &
seorsim à doctrina pietatis tractata
Ethicè, & nescio quæ partitio virtutũ,
à Chri-

à Christianâ professione, ac perfectione
 sejunctarum. Prodeat verò illa, illa,
 ignorata profana Philosophia, parum
 nota plerisque Christianorum, intra
 penetralia ac cellas ascetarum clausa,
 simplici & humili, idemquè sepè illusâ,
 pietate occultata, sed alta profectio, &
 sola vera, quia Divina Sapiencia: quâ
 homo hic, officium perfectè implere, &
 olim præmium consequi, ac beatus esse
 possit. Feci ego, quantum potui; ut
 illam proprio vultu ostenderem: faciliè
 mihi promittens fore; ut multos subli-
 mitas eius in admirationem rapiat, &
 pulchritudo in amorem. Moveat verò
 etiam eos; quos vel nimia rerum hujus
 vitæ cura in tantum obruit, vel va-
 na sæculi eruditio, ac ratio humana,
 adeò occupavit, ut fastidire quodam-
 modo, & nauseare videantur Christia-
 nam omnem pietatem. Faciet Deus,
 ut novo hoc velut condimento, pala-
 tum eis excitet, novo igne teporem
 auferat, ac fidei fervorem succendat

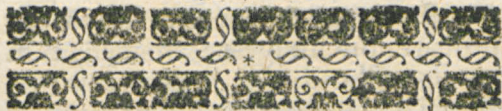
Quod
 ego cona-
 tus.

Utinam
 legentiũ
 bono.

8 PRÆFATIO AD LECTOREM.

*veritas à multis ignorata, ideoq; spre-
ta. Et quidquid, ipso Authore, à me
scriptum est, eo incrementum facien-
te, cedat in bonum tuum Lector;
ipsius laudem, honorem, &
gloriam.*

*Prologomena quædam pauca,
quæ velut fundamentum Operi
substernuntur.*

ANtequam Tractationem promissam ordiar; consultum; immò necessarium omnino videtur, præmittere solida, quædam immotaque, de DEO, & quæ eius notionem consequuntur, principia: quibus Opus tutò inuiti, & firmiter superstrui possit. Frustra etenim Officia ducere conarer, causâ eorum & origine, quæ DEUS est, non deductâ. Etsi itaque in libro tertio, ubi de Pietate agetur, de illo tractatus erit; attamen hîc etiam præmittenda sunt saltem illa, quæ de eo, recta dicat docetque ratio: sepositis in prædictum locum iis, quæ à revelatione habentur.

*Fundamē-
tum poni-
tur ope-
ris.*

Sit itaque lapis fundamenti, & initium sapientiæ; ut certò scias, semperque & impressè memineris DEUM esse. Istud autem, etsi certius est omni de-

*Deum esse
propter
atheos
probabitur.*

- monstratione, & tam necessarium, ut probari non indigeat; attamen, cum pravis quibusdam ingeniis, vel inesse, vel facile adhærescere soleant nonnullæ
- Atheismi.* τῆς ἀθεΐας causa; omnino, iis recensitis, argumenta ponenda sunt, adstruendæ Divinitatis. Quod igitur negant quidam, vel non, ut oportet, adfatentur DEUM; Fit primùm, ingenii protervâ & petulanti acrimoniâ, quæ ratiocinando, antecedere principium frustra conatur; cum illud, nulla antecedentia habeat: si enim haberet, principium non esset. Dum ergo ex antecedentibus non colligit; cur, & quomodo DEUS sit, ne esse quidem putat: & fidem aspernatur; qua potissimum Divinitas agnoscenda est. Deinde, fit
- 1. Ingenii acrimonia petulans.*
- 2. Malitia.* idem, ex perversitate & malitia, quæ Arbitrum sui defugit: nolletque inesse DEO occultorum scientiam: quia sua occulta nollet prodi; & ne timeat vindicem, negat Authorem. Tertiò, à rudi quadam ferocia, quæ detrectat à summa aliqua vi domari, ac contineri. Ideoque omnipotentis Domini osor, ac contemptrix est. Quartò, ex vagâ disputandi de religione licentiâ. Tales enim
- 3. Ferocia.*
- 4. Disputandi licentia.*
- enim

enim, cum nusquam conquiescunt; desperatione veri, DEUM aut non curant, aut diffitentur. Quintò, dum bonis mala, & malis bona vident evenire; de providentia primùm queruntur; mox dubitant: & demum illam, atque DEUM unâ, tollunt. Postremò, illecebris præsentis vitæ occupata mens, inani- bus curis negotiisq; mersa, se primùm fugit: tum verò DEUM, qui nequit esse pabulum turbatæ, multiplicis, & inquietæ mentis. His ferè de causis, cum multi, à debita agnitione Divinitatis, arceantur; operæ pretium est, in limine hoc scripti ostendere; DEUM esse. Id verò non illis argumentis, quæ ducuntur à priori: (hoc enim probationis genus, ut dixi, locum non habet, in prima & principe causa;) sed quæ colliguntur à posteriori, id est à convenientia rei; & si negetur, ex absurdo. Deinde verò ab effectis, quæ causam apertissimè monstrant, ac testantur.

Existere itaque summam aliquam Divinamque naturam; & ratio, & generis humani consensus, & denique ordo mundi, seu creaturæ testimonium evincit. Ratio inquam imprimis facil-

limè

5. Ob eventus varios, providentiæ negatio.

6. Postremò cura mortales ac illecebra.

Asserenda ergo Divinitas.

Argumentis ut vocant à posteriori.

Ratio evincit Deum esse.

limè colligit, mundum hunc non esse ab æterno. *Causa*: quia constat partibus, & ex illis compositus est. *Quis* autem eum composuit? Non seipset, nam conjunctionem partium antequàm haberet, non habuit: ideoque dare sibi, quod non habuit, non potuit: necessariò itaque ab alio eam fortitus est. Si autem ab alio; deveniendum erit ad principium, quod non habeat aliud principium: quod est per se DEUS, necessariò ab æterno existens: qui nisi esset, nihil esset. *Quæ* enim ab alio sunt; aliquando non erant: dum non erant, efficere ut essent non poterant. Nunquam itaque extitissent, nisi quidpiam per se esset, quod illa efficere potuisset. Nisi itaq; DEUS esset, nihil eorum, quæ sunt, esset. Atqui se esse quisque sentit agnoscitque; necessariò itaque fatebitur, & DEUM esse. Quod ipsum non ratiocinando, sed sponte naturâ, & quâdam anticipatione (quam *πρόληψιν* vocant) agnovit semper, omne genus humanum. Tam firma autem, tam constans, tam communis omnibus, notio Divinitatis, vel indita à DEO mentibus nostris sit, oportet: vel à primo Parente

Et consensus generis humani.

te posteritati per manus tradita. Utrocunque autem modo; ingens perfectio est veri argumentum. Nihil autem minus & illud, quod ducitur à rebus creatis. Habet enim DEUS testimonium (inquit Tertullianus) totum hoc quod sumus, & in quo sumus. Nam ex tanto, tamque consummatae artis opere, quale Mundus est, utique Summus & Omnipotens Opifex; ex productione rerum in pondere, numero, & mensura Architecti mens immensa; ex Elementorum mira temperie, & in pugna quamvis, conservatione; vis suprema, omnia continens; ex motuum celestium certâ, ac statâ vicissitudine, motor ipse immotus; ex elegantia, pulchritudine, convenientia, ac demum bonitate rerum, unum simplex ac solum Bonum, in quo fons omnis communicatae bonitatis; ex humani denique tam corporis quam animi admirandis, id est, ex compendio ac epitome universi, Author omnium DEUS, spectatur manifestè.

*Et demum
testimoniū
creaturæ.*

Atqui dicunt quidam, hæc non à DEO esse, sed à naturâ provenisse. Peto verò quâ naturâ? si sensu & rationis

*Obiectio de
natura sol-
vitur.*

ex

experte; qui fieri poterit, ut quòd non sentiat, nec intelligat, causa sit sentientium & ratione præditorum? Utiq̄ue necesse est, ut causa effectū, quem producit, aut præstantior sit, aut saltem eum vi & virtute intra se contineat. Quomodo autem res nō sentiens continebit vim sentientis naturæ? quomodo id, quod rationis expers, producet effectum se tanto intervallo potiore? Quod si naturam dicunt intelligentem, omnium effectricem; hoc quod naturam vocant, DEUS est.

Deus creavit res ex nihilo.

Est ergo, est DEUS: &, ut ex dictis patet, conditor est universi: idque ex nihilo. Nam si ei coæternam, increatamque statuamus materiam, illa quoque DEUS alter esset, quia à se esset. Quomodo autem à se, quod non possit agere, sed pati tantum & recipere: & quomodo DEUS sine sensu? & DEUS corpus, & corpus sine forma? Verbo itaque ac jussu fecisse omnia dicendus est.

Idemque earum conservator.

Consequitur verò etiam: ut Rector fit ac Conservator eius, quod produxit. Sive enim voluntatem eius spectes; amavit, dum benefecit: & vidit, quod essent cuncta, quæ creavit, valde

bona. Necessè est ergo, ut bonus bonis bene velit. Sive scientiam; scivit con-
dere: oportet ut noverit conservare.
Sive denique potentiam; si ex nihilo
potuit producere; quantò magis, ne
in nihilum recidat, retinere? Et ut pau-
cis totum dicam: cùm ostensum fit evi-
denter, ab eo fluxisse omne esse, neces-
sariò ab eodem dependebit totum hoc
existere.

Existere verò, ac conservari id, quod Et provi-
dentia cun-
cta regens
ex tot diversis, ac inter se pugnantis
partibus est constitutum, non potest:
nisi certo modo, ac ordine, à suprema
aliqua vi, ac potestate, præscripto,
præfinitoque. Talis autem potestas,
non est, nisi plaxæ, & Factoris, in opus
suum: id est DEI. Hinc prodibit Divi-
na providentia: quæ sine ulla anxia cu-
ra, curat res, & omnes, & singulas: ea-
rumque naturam, & noscit; & disponit
ad finem à se præstitutum.

Neque obstat, quòd Epicurus apud Sine solici-
tudine &
labore.
Ciceronem dicit, hoc modo fore in-
quietum, plenumque negotio DEUM.
Non enim potest esse ulla inquieta cu-
ra illi, apud quem par voluntati pote-
stas est: & qui ut aliquid præstet, non

indiget, nisi seipso : id est voluntate sua. Sollicitudo, & labor eorum est; qui volunt perducere in potestatem suam, rem sibi non obsequentem. In cujus verò potestate, cuncta sunt posita, is sollicitudinis expers erit: dum ea, quæ sine labore produxit, sine labore gubernabit. Si enim, cum non erant, vocata parvè, ut essent; quanto magis, postquam eius jussu esse cœperunt? In modo autem gubernandi, præcipuum locum obtinet, durationis cujusque naturæ terminus: quem ille, quibusdam parcius, abundantius aliis indulgit: prout eius omniscia disposuit voluntas. Homini certè, jus vitæ prorogasse in infinitum, vel exinde censendus est, quòd animum eius tam vastum produxerit, ut expleri nequeat; nisi ipso. Experimento enim didicimus, cuncta hæc creata, nunquam sedasse eius sitim, sed irritasse: aut certè fastidium sui potius, quàm saturitatem se contentam, attulisse. Fassi hoc ultrò sunt, compotes omnis, mundanæ felicitatis. Sed magis hoc ipsum adfateri cogetur, quisquis tres animi facultates, seu potentias, Memoriam nempe,

In

Ab eo duratio rerum.

Eam homini infinitam datam.

Quod probatur ex animi potentibus,

Intellectum, Voluntatem, expenderit: videritque quomodo non nisi proprie-
 tatibus *vs̄ vs̄* id est uno, vero, bo-
 no expleri, & in illis tantum conque-
 scere possint. Videamus hoc paulò at-
 tentius: & nulli, quod sciam, plenè
 notatum, penitus pensitemus.

Dico itaque imprimis: quòd Me-
 mōria non possit sibi planè constare,
 nisi omni multiplicitate rejecta, cun-
 cta videat redacta ad unum. Nullum
 autem est unum præter Deum, quod in
 se cuncta contineat. Hoc ergo solum
 visum, eam quietam reddere potest.
 Nempe sine phantasmatum infinita co-
 piâ, quæ eam turbant, distrahuntque;
 dum videbit Deum, videbit totum,
 quod semper erat, est, eritque. Itaque
 nullâ reminiscentiâ præteriti, nullâ fu-
 turi cogitatione fatigata, unico intui-
 tu, in idea totius quod est, defixa, ac
 quieta manebit. Intellectus non potest
 consistere, donec agnoscat Verum. Ver-
 rum autem non cognoscitur exactè,
 nisi in Causâ primâ: quæ causas omnes
 continet, & ultra quam non datur pro-
 gressus. Talis autem Causa Deus tan-
 tum est, ergo in illo tantum subsistit In-
 telle-

Entis,

*Memoria
 enim sistit
 in Vno.*

*Intelle-
 ctus con-
 sistat Verò.*

tellectus. Tum enim cognoscet, cur, & quomodo ab eo, quod solum verè est, fluat omnis essentia; & quis ille sit nexus causarum sese consequentium, qui initium accipit ab eo, quod non habet initium. Hac verò agnitione, omnem perplexitatem, hallucinationem, falsum, effugiet: planèque conquiescet. Voluntas denique non potest expleri, nisi apprehendat bonum. Bonum autem nullum est consummatum, nisi quod à se est. Tale enim cum à se possit habere; non potest non velle sibi inesse omne bonum. Ut verò ipsum solum bonum, ita omne, quod communicatum ab eo. Itaque hoc totum, unicumque est bonum eius, cui se communicavit. Communicavit autem se Animæ, cum illam esse; & talem, ut est, esse; gratuita bonitate voluit. Ergo hoc solum Bonum eius erit: ergo in hoc Bono, id est in DEO Voluntatis plena saturitas, & quieta possessio. Concludo itaque locum hunc, & dico: Anima Rationalis quieta, id est, beata esse nequit, nisi viso per Memoriam. Uno, agnito per Intellectum Vero, prehensio per Voluntatem Bono DEO.

Quod

*Voluntas
conquiescit
in Bono.*

Quod si ita est; necessariò consequetur; ut, quod non possit, nisi participatione & consortio Divinitatis, quietem, seu finem suum consequi; id divino auxilio elevetur, ad statum tantæ fortis & conditioni parem. Atque adeò, ut verè potiatur immortalis DEO; immortale sit, oportet: Alioqui nec appetere, nec frui posset, bono sibi non convenienti.

Vnde immortalis status deducitur.

Post hanc vitam igitur, necesse est, vitam nobis alteram superesse: quæ nos DEI compotes reddat. Nam status huius præsentis & mortalis, incapax est plenæ fruitionis boni immortalis.

Et post hanc vitam alterâ.

Verè itaque pervulgatum illud Augustini, dici ad DEUM potest: Creâsti me ad te; inquietum est Cor meum, donec perveniat ad te. Perveniat, inquã, sed tuo auxilio. Nam sicut (ut idem alibi loquitur) non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit vivere; sic non est ab Anima, sed supra Animam, quod eam facit beatè vivere. Et ut vita Carnis Anima est, ita vita beata Animæ DEUS est.

Quæ in DEO.

Idemque summum appetendorum; Summum Bonum, finisque hominis: ad quem benè, rectèque vivendi consilia

Vti summo hominis bono.

*Quod qui
non appe-
tit, amit-
tit, & pe-
nit.*

referri; & quem omnè cogitatum, di-
ctum, factum, respicere debet.

Porro Bonum hoc, malis ac perva-
ris, qui illud nec appetierunt, nec qua-
siverunt, imò spreverunt etiam, salvâ
justitiâ, non potest pariter, & ex æquo
cum bonis obtingere. Necessariò ita-
que consequetur; ut vita futura, di-
spar sit meritis, ac immeritis: Beata
nempè illis, his verò misera & calami-
tosa.

Sed hæc uberiùs suo loco. Præmit-
tenda verò hic erant, seu præparandis,
seu excitandis animis; ut visis solidis
hisce principiis, surgentem libri fa-
bricam rectè contueri, ac scan-
dere tutò queant.

LIBER
OFFICIORUM
PRIMUS.

De Probitate.

Acto Sapien^tia^e Christian^ae *Definitur*
velut fundamento, ad Offi- *Officium,*
cium eius dum venio; illud
ita definitio. Officium, est vi-

tæ institutum, & actio, conveniens
Naturæ rationabili. Dividitur trifari-
am. Primum enim est, Probitas: quâ
homo se bonum reddit. Charitas alte-
rum: quâ erga alios bonus est. Pietas
denique: quâ coram DEO bonus est;
cuncta ad eum referens, uti finem.

*Dividitur
tripliciter.*

Tripartita hæc totius Operis & Mate- *Vti & tra*
riæ divisio, totidem libros requiret: in *Actio Oper*
quibus explicandæ mihi erunt partes *ris.*
istæ, compendio quidem & breviter,
sed tamen, ut existimo, accuratè.

Probitatis
definitio,
& triplex
divisio.

Probitatem definitio: Tenacem boni
animum sententiâ, dicto, facto. Tres
ei partes assigno: ἀναμαρτυρίαν, μετριο-
πάθειαν, καὶ ἐνπραξίαν, seu fugam vitio-
rum, affectuum regimen, & exerciti-
um virtutum. (Ita enim Græca hæc
verto: interpretatione, quæ rem expri-
mat; & quæ, ut Seneca dicit, appella-
tionis vim potius habeat, quàm faciē)
Quæ tria singulis capitibus explicare,
ac complecti conabor.

CAPUT I.

*De ἀναμαρτυρίᾳ, Prima Parte
Probitatis.*

Impeccabi-
litas ex-
plicatur.

PRimam Probitatis partem, impec-
cabilitatem, seu impeccantiam fe-
ci. Homo etenim à DEO factus natu-
râ bonus, voluntate autem propriâ
pravus, & corruptus est, culpâ origi-
nis. Id est, per prævaricationem primi
Parentis, quæ eum infecit: & loco de-
biti ad Unum, Verum, Bonum amo-
ris; indidit concupiscentiam multipli-
cis, falsi, ideoque non boni. Hoc fon-
te derivata labe fluxit ad posteros: id-
que triplici, prout partitur Discipulus
Do-

Quæ est in
expugnandâ
triplici
concupiscen-
tiâ.

Domini, rivo. Nempe Concupiscen-
 tiâ carnis, Concupiscentiâ oculorum,
 & Superbiâ vitæ, quibus omnem pec-
 candi materiam ostendam contineri. *Per non*
 Per subsidia igitur, quæ DEUS homo fa- *peccandi*
 ctus, sufficientia reparandæ naturæ *propositum.*
 præstitit, opus est eradicare ex animo
 mala, firmumque facere propositum,
 non peccandi. Nempe post solennia *Per Sacra-*
 illa Sacramentorum, [de quibus suo *menta &*
 loco,] Conscientia formanda est; tan- *conscientiâ.*
 quam Dux, & custos vitæ innocentis. *Cuius desin-*
 Est enim illa: Internum & integrum *nitio.*
 iudicium, respuens malum; id est pec-
 catum: veniens, cum abhorrentia;
 admissum, cum angore; in bono autem,
 cum gaudio conquiescens: idque to-
 tum cum DEO, & propter DEUM. Meritò
 hæc postrema addidi; nam si rationis
 tantum, non verò religionis dictami-
 ne oriatur, nihil est. Fit tantum ina-
 nis, vel ostentata Probitas, id est, fu-
 cus. Firmamentum igitur illius unicum
 erit, timor Domini. Porrò ut evellan-
 tur vitia, dignoscenda sunt. De
 singulis itaque partitione
 propositâ di-
 cam.

Pars Capitis Prima.

*Explicatur primus peccati rivus
Concupiscentia Carnis.*

*Definitur
Concupi-
scentia
carnis.*

*Pars ejus
prima
Mollities.*

Concupiscentia Carnis est, Abusus eorum, quæ corpori propria. Fitque tripliciter. Nempe molli ac delicatâ desidiâ, Gulâ deinde, ac demum Libidine. Qui his dediti, illis corpus voluptati, anima oneri est. Mollitiem voco, nimis delicatam curam corporis, quæ desidem & enervem vitam reddit: Sunt enim quidam in cute curanda nimis operosi, nimis compti, nimis culti, odorati, uncti, sensuum oblectamentis inhiantes: idque cum quodam Delicato fastidio, quod scitè quidam præferunt, ostentantque. Taliter occupatis, non vacat vivere: & hinc non modo laboris, sed omnis actionis fuga; segne tantum otium, id est vivi hominis sepultura. Gula est in esu, & potu excessus. Dum ganeones isti avidè vorant, liguriunt, ventrem variè farciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant; fructu, nausæ & cruditatis: quâ

*Gula pars
altera.*

quã evanidi pallent, & in vivis caro morticina est. Libidinem vel nominari vetuit Apostolus: igitur definitione illam non dignabor.

Hæc sunt vitia, quibus homines inbruta animalia degenerant: quam vincant ea potius, quam imitentur. Illa enim, etsi hoc unum agant, & appetant; tamen non ultra naturæ modum, quem homo excedit. Nempe Caro concupiscens adversus Spiritum, postquam pellexit animum suis illecebris, frui illis jubet. Dum autem animus fruitur, & expleri nequit; exgere illas vult ad mensuram sui appetitûs: & corpus, citò satiabile, onerat ac torquet: studetque ingenio irritare, ac provocare languentem ejus, falsamque voluptatem. Sed frustra: nam præter inevitabile fastidium, dolor & morbi, intemperantiæ comites, tandem abstinere vel invitum cogunt. Habes detecta mala, quæ Concupiscentia carnis facit.

*Tertia
Libido.*

*Hiscæ degeneram^{us}
in bruta:
omniq^{ue} ea
superam^{us}.*

Et quare.

Remedia contra eam ut adferam; Primum erit: ut voluptatem ejus abintemperantem cogitemus. Morsum nempe illum, quem aspernatione, & abhorrentia

*Remedia
contra cor-
poris vo-
luptatem.*

Annexum rentiâ sui, linqvit. Annexum namque
ei pœnitere. semper illi, pœnitere. Et si rectè ex-
vilis & bre- scenderint, profectò pœnas esse. Dein-
vis, de, agnoscamus; quàm id, quod in il-
Turpis. lis oblectat, & vile, & breve sit; tanto-
 què studio appeti non mereatur. Ter-
 tiò, ut turpitudinem earum aversemur.
 Mollitie enim, obliviscimur animi; &
 velut abdicamus meliorem nostri par-
 tem: totâ curâ ad corpus translata.
 Vitam otio, somno, ignaviâ conteri-
 mus; & occupatio, dotibus animi,
Fœda. prorsus contraria est. Gulâ, ad natu-
 ram eorum delabimur, quorum tota
 vita est, ali tantum, & nutriri. Mac-
 tatorum animalium, & intra nos putre-
 scentium, sepulchrum sumus. Et mul-
Obscena. tâ ingluvie, & crapulâ, sordescimus;
 fætemusque. Libido denique, quàm
 fit, usu, & obscœnitatis ministerio fæ-
 da, fatentur etiam impudentissimi;
 dum turpitudine adacti, lucem fugi-
 unt, & latebras quærunt.

Vitanda
hæc igitur
& quia per
se mala.

Vitanda hæc igitur essent Sipienti,
 seu viro bono; etiamsi non fuissent à
 DEO vetita: prout etiam docuit vetus
 illa

illa Philosophia. Quamò verò magis, cum non ratio tantum, sed etiam lex Divina vetat. Profectò & ratione, & præcepto firmatus animus, non modò illecebris corporis se capi & captivari non permittet; sed quò longiùs ab hoc absit periculo, contraia eliget, ac usurpabit. Nempe, prout Schola Christi docet, domabit corpus: & ad servitutem, ac obsequium animi, per necessariam *ἀνάγκην*, rediget. Vivamus hanc vitam igitur; non tanquam propter corpus, sed tanquam non possimus sine corpore.

*Et quia à DEO ve-
tita.*

*Exercita-
tionem.*

Pars Capitis Altera.

In qua ostenditur, quid sit Concupiscentia Oculorum.

ALter peccati rivus est, Concupiscentia oculorum, seu Avaritia; quam voco; Rerum, quæ extra nos, pravum usum. Rectè vocatur Concupiscentia oculorum. Cuncta enim externa, quæ Avaritia appetit; quid habent, præter spectari tantum, & videri? Tripliciter hîc peccatur: nempe dum illis Fruimur: Non utimur: Abutimur.

*Definitio
Concupiscentiæ o-
culorum.*

Fru-

*Fruitio
prima eius
pars.*

*Hæcque ex-
plicatur ac
demonstratur.*

Fruitio rerum externarum, est: nimia ex illis oblectatio: vel animus earum specie nimis captus, ac irretitus. Splendor enim ille opulentia, & commoditas, & arbitrium quoddam in rebus humanis pecuniae omnipotentis, & illi annexa mundana felicitas, perstringit primum oculos; & tum mirum in modum animum fascinat. Praesertim, si quis sit; qui gloriari & gaudere possit, datas sibi divitias, artemque fruendi: qui non, ut ganeo, aut profligator; ut plerique, suo haurientium; sed erudito luxu, qui in omni cultu diligens, elegantiae ac magnificentiae peritus sit ostentator. Hi inquam tales, immergunt animum in externa; & eorum pulchro, ac prudenti [prout putant] usu inescantur. Et quia in veste, domo, supellectili, familia, procurant varia, ac comparant; Multa autem requirentibus, multa petentibus, necesse est desint multa: ideo necesse quoque est, ut anxie & avarè appetant: & ut consequantur, sæpè jus & fas, insuper habeant.

*Pars altera,
Paucitas.*

Altera pars Avaritiae est, non utentium rebus externis: idque nimia infamia,

nâ, & sordidâ parçitate. Etenim mul-
 ti, falso obtentu pōsterorum; vel ina-
 ni in senectâ egestatis metu; vel nec *Eius ingē-*
 causâ, nec sine habendi; semper egent: *nium de-*
 semper appetunt: semper congerunt; *scribitur.*
 & congesto pauperes in auro fiunt:
 Dum, quod per tot labores, & curas,
 sæpè turpi questu paravêre; recon-
 dunt: maluntquè omnem penuriam
 sustinere, immò etiam emori, quàm
 sacrum tangere depositum. Itaque
 pendunt pœnas vitii infelicitis: aliis o-
 dio, sibi oneri sunt. Nec quidquam
 boni faciunt; nisi dum citò moriun-
 tur: cum sint omnium Officiorum de-
 sertores, & nullâ erga quemquam cha-
 ritate.

Tertium genus avaritiæ est, apud *Pars tertia,*
 eos; qui rebus externis abutuntur: *Prodigali-*
 nempe, apud prodigos. Isti enim dum *tas.*
 non alium fructum opulentiæ, quàm
 profusionem putant; nullam curam, &
 cautionem erogandi habent. Sum-
 ptuosa convivia, ingentia in veste & *Eiusque*
 familia impendia, immensa largitio, *mala.*
 quâ perdere sciunt, donare nesciunt.
 Ita, inquam, effusi in cuncta, queis
 pecunia prodigitur; dum sua deco-
 quant,

quunt, aliena expetunt: & regestas infue-
ta, ideoque intoleranda, acris causa
Avaritiæ est. Cui semper tantum deest,
quantum cupit. Cupit autem quan-
tum prodigit; & prodigit immensum.
Ideoque eiusmodi radix omnium ma-
lorum fit: fraudis nempe, injuriæ, per-
jurii; rapinæ. Quin immò, si animi sint
acres ac violenti; sæpè seditionis, ci-
viliumque bellorum. Tales, inquam,
solent ad facinora converti: cuncta
miscere: & privata damna, Patriæ ma-
lis reparare.

*Remedium
erit non
amare ex-
terna.*

*Quippe
adiaphora.*

*Minuta
& caduca.*

Noxia.

Hæ sunt causæ: hæc mala avari ani-
mi; & Concupiscentiæ Oculorum pec-
cantis. Remedio erit, admonitio Sa-
cri Vatis: quæ vetat divitiis, si afflu-
ant, cor apponere; id est amare, velut
verè bona; cum non sint: sed ex se,
neque bonis, neque malis accensenda.
Unde meritò exilis eorum æstimatio
animo inferi debet. Caduca nempe
sunt: mutationi, & alienæ potestati ob-
noxia: &, ut non eripiantur; morte
tamen mox relinquenda. Deinde, non
vilia tantum sunt, sed etiam noxia: A-
nimum enim perturbant; & anxie ex-
petita, inquietant: dum acquiruntur,
fa-

fatigant: non adepta, torquent: possessa, non fatiant: denique custodita metum; erepta, vel amissa, dolorem adferunt. Quod si verò ad votum succedant, & possideantur; tamen nihil ex illis accedet ad interna illa, veraque solatia: quæ pura tantum, & verò Bono, id est, DEO nixa, mens conferre potest: & quæ tantò majora sentiuntur; quanto quisque sibi plura negaverit. Intra nos, nempe, esse oportet, quod nos beatos faciat: externa, heterogenea animo sunt: ideoque non ei miscentur, seu uniuntur. Et quid stultius, quam bonum rationalis naturæ, in irrationalibus quærere? Hæc ad tollendam Avaritiam, quæ ex fruitione. Addo: contra insanam Parcitem, utendum esse opibus. Nisi enim utare; infaniâ [ut apud Poëtam est] par eris illi, qui cytharæ ignarus, cytharas undique coëmat, comparet, asservetque. Porro usui, si necessitatem tantum spectes: facile parabilis, sufficiens, & suppetens erit. Prodigalitatem, seu Abusum dissuadet, quæ luxū humili gressu comitatur egestas: jubens quidvis agere & pati: agere, inquam,

Et quæ nihil ad animum.

Non decet itaque illis frui.

Sed uti.

Non verò abuti.

quam, iniqua; & pati indigna. Ita hinc orta Avaritia, aut scelerata, aut misera, semper verò perdita erit. Quam ut evites, regulam tibi constitues erogandi: eam verò dictabit parsimonia; virtus huic vitio opposita: de qua suo loco.

Pars Capitis Tertia.

*Declaratur tertius rivus peccati,
nempe Superbia vite.*

*Definitur
Superbia
vite.*

*Sui aman-
tem cupi-
ditatem.*

Ejus origo.

*Et maté-
ria triplex.*

Post detectam corporis, & (ut ³ ita vocem) fortunæ, diram cupidinem; Superest: ut animi ^{φιλαυτιαν} exultationem. Concupiscentiam nempe sui, quæ est superbia: quæ definiiri puto commodè potest: Ejus, quod est supra id; quod sumus, usurpatio. Oritur: dum totum hoc, quod sumus, nos accepisse à Deo obliviscimur; aut certè; non ut oportuit, meminimus. Deinde etsi accepisse cognoscimus; tamen tanquam ex merito, & debito datum. Postremò dum plus nobis attribuimus; quam datum habeamus. Quamvis verò hanc Concupiscentiam; dixi, animi esse; tamen materies ejus; non ab illo tantum est, sed à dotibus etiam

etiam corporis, ac fortunæ. Unde, à triplici hac materie; prodibit triplex animi elatio.

Prima à Corpore: quam Ferociam *A Corpore Ferocia.* voco; nempe viribus corporis nimis fidentem elatumque animum. Sunt enim, qui nacti corpus vegetum, validum, laboris patiens; dum robur eius respexere; facile induunt animum arrogantem: acres ac violentes Spiritus *Qua de- scribitur.* fumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, feri; contemnunt infirmos; & deprimunt: cunctis terrori esse volunt: simulque & in altum efferuntur, & rabie efferantur. Gigantæa nempe proles: quos à staturæ magnitudine, id est corporis viribus famosos, potentes, nihil nisi bellum scientes, disciplinæ, seu mansuetioris vitæ ignaros, Scriptura; vocat: & quos Poëtæ *θεομάχους* faciunt. **DEUM** *oppugnantes.* Ita nempe Superbia exinde orta; quam revera fragili nitatur fundamento; tamen plurimum extolli solet: dum audax, nihil ratione, sed vi tantum; ac impetu agit; & quantumvis ardua, altaque, appetere, & adipisci, eousque conatur; donec seipsam perdat: & præcipitet.

*A rebus ex-
ternis Fa-
ctus.*

*Quid du-
plex.*

*A Fortuna
factus ad
ostentatio-
nem.*

*A dotibus
ingenii, ju-
dicio arro-
gans.*

Alterum Superbiæ genus, à rebus externis ortum, vocabo Factum. Nempe ex affluentia earum, vanæ gloriæ vento inflatam mentem. Porro inter externa numero non solum opes, nobilitatem, potentiam, cæteraque infra animum; sed etiam naturales eius facultates. Pertinet namque ad fortunam, quidquid forte nascendi contingit: & totum id, velut externum est, quo hominibus apparemus, & vide-mur. Unde duplex erit, velut dos, factuosæ elationis: Affluentia nempe mundanæ felicitatis; & excellentia naturalium animi facultatum. Primum, cum infanum vulgus adeo æstimet; ut propterea Sectatores, & turbam famulantium, venerantium, blandien-tium, promptè exhibeat; facit: ut animus, inani plausu illius, sui oblivis-catur: extra se totus exeat: se totum vanitati aptet, & accommodet: & ab interna ista, & inani elatione; sensu, ver-bis, actione, ad ostentationem, pom-pam, typhum se componat: quod mi-micè prorsus, & Histrionum instar, fa-ctuosi isti exercere solent. Alterum, dum nempe Memoria, & Intellectus fo-

solito obtigit felicior; & deinde studio
 acquisita doctrina, & scientia, animum
 occupavit: & quæ potissimum eum va-
 nè ostentat, longè provehit, opinione
 inficit, (quippe quidvis struendi & de-
 struendi artifex) Eloquentia: si istarū,
 inquam, dotum præstantiam, quispi-
 am fortitus est, facile arrogantiam ju-
 dicii sumit; ac usurpat. Arrogans verò
 hocce judicium, si ad actionem se ac-
 cingat; è contemptu aliorum, quibus
 præcellere se censet; alta concupiscit;
 & sæpè ambit: fiuntque tales in Repub.
 imperii impatientes, & seditiosi. Si in
 cognitione veri ponit operam; aut in
 Philosophiam labitur, aut in hæresim.
 Philosophiam intelligo, quæ rationis
 propriæ tantum viribus constat; & ni-
 titur: prout fuit vetus illa, *ἄθεος διδα-*
σκαλία, religionis contemptrix, & DEI
 aut penitus oblita, aut tanquam per
 insomnium memor: ipsa verò, adeo
 plena inanis & insanæ fiduciæ; ut dice-
 ret Sapientem DEO parem. Hæresis
 verò est, quæ scientiâ inflata, autori-
 tatem receptæ & constitutæ doctrinæ
 spernit: judicio proprio eligens do-
 gmata; eorumque censuram arrogan-

*Vnde aut
Philarchia.*

*Aut Philo-
sophia.*

*DEI ne-
scia di-
sciplina.*

*Aut Phi-
lodoxia.*

A voluntatis facultate, amor sui.

Amor sui.

Ab animo proprie superbia.

ter exercens. Ita utraque hæc, aut contemnit fidem; & irridet: aut dū ad suum captum aptat; tollit. Jam verò à voluntatis etiam facultate factus oritur. Quibusdā enim, ab indole meliori, est moderatio affectuū; & placida animi tranquillitas: exinde verò ad officia virtutum velut congenita quædā propensio: Naturā videntur boni, si ad vitia non multum proni. Et videntur sæpè magis, quàm sunt: unde provenit suavitas, & blanda φιλαυσία: & dum in se confidunt, tanquam justī, profectus incuria; & ex omnibus istis, interitus veræ Probitatis.

Sed tertium, & perniciosissimum èlationis genus est: quod ab interiori animo, & ut loquimur, Spiritu producitur. Deus enim Spiritus est; ideoq; vult adorari in Spiritu & veritate. Si itaque quispiam, subactō corpore & fortuna, animum depuravit; id est, in Spiritum vertit; illum verò ad se mirandum, sibiq; complacendum convertit; & à DEO hoc ipso avertit; is DEUM Spiritu oppugnat: fit ei injurius: quippe donis & auxiliis eius fultus, eum aspernatur, & à se removet. Ideoque

que quod acceperat, amittit; & turpi lapsu perit. Hæc est vera, proprièque dicta Superbia: ab hac initium accepit peccatum, Nam & rebellis ille Spiritus, aliter quàm Spiritu ornato gratiâ, & gloriâ; superbire; & velle æquari DEO non potuit: & homo, re Spirituali, nempe cognitione illectus est; per quam fieret sicut DEUS. Itaque Ferocia, & Fastus, velut coram hominibus fiunt; Superbia propriè in conspectu DEI: qui ei resistere, id est, quodammodo se ab illâ avertere dicitur, & humilia respicere in terrâ, & in cœlo. Hæc sunt partes Superbiæ, à corpore, à rebus externis, & ab animo ortæ.

Primogenita peccati.

DEO maxime adversa.

Cæterum materies eorum, aut plenè, & ad votum, non habetur; aut habetur. Si primum; oriuntur vitia pauperis superbi. Nempe studemus Jactantiâ aliis imponere: deinde satagimus augere ambitione: contendimus per æmulationem: in victoriâ, contumeliâ utimur: si vincamur; invidiâ. Si alterum: mirum prorsus est, quantum felicitate corrumpamur. Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam mutatur; cuncta vi ac violentiâ a-

Vitia eius dum pauper est.

Vitia eius dum abundat.

git: hinc cædes, bella, id est, populorum latrocinia; & illud occisarum gentium grande scelus. Fastus compos felicitatis mundanæ, mentis imponitur; gloriæ vento abripitur: & eò vesaniæ devenit; ut per illum, (portenta hominum!) se Deos non dici tantum juberent; sed etiam coli. Magnis deinde animi dotibus inflatus; impius est: fanaticus: blasphemus: professus hostis DEI: famulus, & cooperatur Dæmonis. E quo Apostata, Seductores, & Hæresiarchæ; quorum proprius character est, ut sint filii perditionis: nam se perdunt, & alios. Denique ab animo interiori, & puritate Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone, mutato in Angelum lucis. Primum dulcedine inani fruitionis: tum sæpè extasi: raptu: & falsâ gloriâ animæ, in corpus etiam per miros effectus defluente. Unde suboritur complacencia, amissio gratiæ, & damnationis præcipitium.

*Remediū
eius, notitia
sui.*

Sat puto aperui causas: partes; malique Superbiæ. Remedium adversus immane hoc, & maximè inimicum DEO vitium, unicum esse existimo: nempe
sui

fui ipsius notitiam. Quod etſi vetus quoque Philoſophia vidit; & velut oraculum agnovit: attamen nec plenè intellexit, nec implevit, Notitiam enim ſui, ſeu à corpore fragili, ſeu ab externis adeo viribus, ad deprimentam ſuperbiam, idoneam; facile agnovit: & meritò exinde *σωφρονεῖν* præ- Tempe- cepit: ſed cùm ad animum venit; ad- ranter a- miratione eius abreptâ, tota in factum gere. exanuit. Atqui undique, ad omnem nos modeſtiam, non duci tantùm, ſed etiam compelli, manifeſtum eſt. Fe- *A corpore* rocia enim, ut altos ponat Spiritus; *fragili con-* vel invita à corporis fragilitate adigi- *tra Fero-* tur: cuius non vigor tantùm, ſed vita *ciam.* etiam facillimè interit. Vita, inquam, halitus tenuis; brevi tempore ſuapte extingendus: quem ſupprimi ſæpè, levi cauſâ, morbus: quem eripere poteſt, quidquid tandem eſt: Nam ortus illi unus, exitus innumeris. Porrò ſi illa tam inſtabilis; cur homo firmitate corporis ſuperbiat, eiusque virium operâ, tam alta moliri conetur? Itaque ab hac tui parte, noſce te; & non ad vim corporis animum apta; (quod eſt proprium Ferociæ:) ſed ad vim animi

*A vilitate
rerum ex-
ternarum,
contra Fa-
stum.*

corpus redige; exerce; doma; & quan-
doque libens impende: quæ est, ut o-
stendam alibi, Fortitudo. Ista sunt,
quæ ferociam tollunt. Ad exuendum
verò Fastum ducit: Primò; rerum,
quæ extra nos, vilis conditio; & par-
illis æstimatio. Quam superius cum
fatis demonstraverim; superfluum est
repetere. Certè exinde extolli, tam
insanum est; quàm commodatâ ad tem-
pus alienâ veste, vel comico ornatu,
aut personâ superbire. Ducit eodem;
naturalium animi facultatum imbecil-
litas: quarum tenebras, haullucina-
tionem, miseriam, quando non expe-
rimur? In memoria; ecce confusa,
phantasmatum multiplicitas est: in in-
tellectu; erronea opinio: in voluntate,
inordinatus amor: quæ nisi in nobis
videmus continuò; valde ignari no-
stri sumus. Itaque ut id agnoscamus:
& ne vano fastu inflemur; sibi attende-
re, & se nosse decet. Postremò, eadem
sui notitia, etiam ab interiori animo,
vetat extolli, ac superbire. Quamvis
enim eximius ille est; tamen quantus
quantus est, ab alio est; & ipse per se
nihil. Quamvis superemineat; tamen
DEO

*Ab animi
instabilita-
te, contra
superbiam.*

DEO comparatus, pusillus. Quamvis denique virtute, & gratiâ pulcher; tamen à se fœdari facilis, & ni Divino sustineretur auxilio, continuò culpâ turpis. Hæc tria probè expendentem, humiliari coram DEO necesse est. Quis enim de alieno, minuto, & corrupto <sup>Quæ cum-
etia humili-
liari con-
gunt.</sup> superbiat? Itaque verâ animi notitiâ, ad omnem modestiam flectamur. Quod non abjectionis est: sed roboris, ac firmitatis. Id enim verè est sibi dominari; seque majorem effici: quod summum fortitudinis opus esse, cum de illa agam, demonstrabo.

CAPUT II.

*De Regimine Commotionum: seu
de μετρωπάθεια, Altera Parte
PROBITATIS.*

ABsolvi primum officium Probitatis. Ordior alterum: nempe Regimen Commotionum, id est, Affectuum, Perturbationum, ac Passionum. De quibus dicam quædam paulò aliter, quàm vulgus Philosophantium solet. Et primum ostendam istas Commotiones esse; & quid, & quot sint: de-

deinde quales sint : postremò quales esse debeant. Erit ergo :

Pars Capitis Prima.

*An sint, quid sint, & quot sint
Commotiones ?*

Vetus contentio de affectibus.

In quo sita describitur.

Verborum velitatio.

Et vana ostenditur.

INter Sectas veteris Philosophiæ, acris, ut notum est, fuit illa de Affectibus controversia, & contentio. In eo fere sita: quòd Peripatetici eos temperarent; Stoici tollerent. Illi, à natura esse, ideoque inevitabiles, & moderandos tantum; hi, ab electione, & voluntate; ideoque tolli posse, ac nullos esse debere; non parvos. Denique illi censèbant, impetum ac vigorem animi ab illis esse; ideoque, si modus adsit; laudabiles: hi, quasi morbos eiusdem dicebant; ideoque vitandos prorsus Sipienti. Et multa ultro citroque argutabantur, suetâ illis λογιστική In quo utrique frustra fuerunt. Nam & hi, qui affectus prorsus sustulerunt; & illi, qui modum tantum, non verò finem etiam eorum spectarunt; aberravêre. Sed tota hæc pugna

gnax disceptatio, uti & alia, quæ de Affectibus prodita hæctenus sunt, nunc primùm, puto, patebunt evidenter, ex hac, quam sic instituo tractatione.

Apertum & evidens est, omnibus rebus inditam esse appetitionem eorum, quæ suæ naturæ conveniunt. Ea appetitio, in rebus inanimatis *Pondus* est ad locum proprium; In viventibus *vegetatio*; In sensitivis *Instinctus* ad se, speciemque suam conservandam; In ratione præditis *voluntas*; seu effectus eius, Amor: qui unum, proprium, naturalemque terminum, habeat necesse est; alioqui supervacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem terminus eius est, Bonum. Bonum autem est; quod propriè, & unicè ei naturæ, cuius bonum est, convenit. Amor verò, dum hîc vivimus, nihil est in nobis aliud, quàm incitatio & fervor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum. Cui oppositum Odium; seu eiusdem voluntatis averfio à malo.

Porrò ut illa prima τῶν ὄντων, si ob-
tineant id, quod naturæ eorum con-
ve-

Origo com-
mationum
generica,

Entium.

ve-

*Origo earundem
specifica.*

venit, conquiescunt. Si verò impediatur, arceanturque; commoventur: & vim sibi inferri, apertâ resistantia ostendunt. Ita & homo, si potiretur, fruereturque bono suo, in quiete seu gaudio esset: omnis commotionis, nempe affectûs, Perturbationis, ac passionis expers. Sed quia, vel nondum boni planè capax est; ideo Affectu movetur: vel circa bonum impeditur; ideo necessariò perturbatur: Vel denique partim imperfectè fruitur; partim frustratur; ideo Passioni subest. Et hinc patet, triplicem hanc esse Commotionem: & dum hîc vivimus, necessariò nobis adhærentem.

*Nempe
Affectuum.*

Primum enim, non est homo plenè capax boni, quamdiu hîc vivit. Quippe (ut in ipso limine scripti docui,) Bonum eius DEUS est: DEO verò frui hîc plenè non potest: ideoque nec affectu carere: cuius causa & origo vera est, Amor non compos Boni: Et definire illum possis: Motum amoris, bono suo non sfruentis. Hic motus, cum duplex sit, nempe, quo nos amor ad bonum fert; & quo odium à malo removet; Duplex erit & affectus: De-
fide-

fiderium scilicet ; & abhorrentia, seu Fuga.

Deinde, cùm infirmitas naturæ, ex Spiritu ac corpore constitutæ, impedi-<sup>Perturbatio-
tionum.</sup> diri in consequendo facilè possit; idèo perturbari eam necesse est. Perturbationem verò definitio: Amoris ex præpedito, aut dubio bono comotionem. Ea est quadruplex. Nam si ita impediatur bonum, ut vinci tamen possit impedimentum; tunc provenit ira. Si bonum adfuturum videatur; oritur Spes. Iterum verò si impediti boni, periculum appareat, à malo Metus nascitur. Si certò malum putetur futurum; prodit Desperatio. Unde patet, quatuor prout dixi, perturbationum summa genera esse: duo ad bonum, totidemque de malo. Sed perturbationes istæ, valde moderatæ sunt; unum, verum, bonum continuò appetenti. Est enim illud natura ἀκωλυτον, καὶ, δυσαφαίρετον, id est: quod nec impedi, nec prohiberi, multò verò minus eripi potest, nisi ipse velis. Itaque ira, metus, desperatio, tamdiu locum vix habent; quamdiu homo unum, verum, bonum quærit. Spes tantùm
ma-

manet: sed blanda, & interdum gaudio brevi mixta: ut Apostolus jubet esse bonos, spe gaudentes. Nisi quod quandoque DEUS vel permittit, vel immittit etiam, breves quidem, sed tamen acres istas turbellas in bonos: seu in pœnam alicuius culpæ; seu in exercitium virtutis; seu denique in stimulum, ac incitamentum: ad appetendam tantò magis veram, & immotam quietem, quæ nos olim manet.

Passionum. Sed tertium Commotionum genus, posueram Passiones: non minùs, quàm duo prima, inevitabiles. Idque ob fruitionem, vel brevem, vel frustratam. Est enim Passio: amoris ex bono, aut aliquantum possessio, aut amisso, sensus exultans suavitate; vel concidens amaritudine. Ille est lætitia, hic tristitia.

*Vnde patet
sapiensem
non esse a-
pathem, seu
impassibi-
lem,
Impassi-
bilis.*

*Multò mi-
nùs malū,
seu stultū.*

Non erit itaque Sapiens; id est, vir bonus, in statu hoc mortali ἀγαθός, ut Stoici nugabantur. Quia securitas, perpetuitasque pacis, & quieti gaudii, adhuc illi deest. Malus verò, & qui stultè falsa bona consecratur, evidens & necesse est, ut Affectibus, Perturbationibus, Passionibusque multò

magis commoveatur. Quippe, & r-
grè consequi ac retinere potest, quæ
extra eius sunt potestatem; Et ut con-
sequatur, habeatque; tamen minimè
quiescet: nempe, non in bono. Itaq;
& avida cupiditate inhiat bono, quo
expleri nequit: & aversatur frustra
id, quod non est malum. Deinde & irâ
exæstuat, inque audaciam impetu ruit;
dum illi facilè, bonum opinabile im-
peditur: & alternante spei, metusque
fluctu agitur, quatiturque; dum a-
deo dubia, & incerta petit. Denique
aut effertur vanâ, brevi que lætitiâ, si
contingat consequi opinabile bonum;
Aut tabescit dolore, si eo frustretur.
Et hæc illi continua, gravis, & infelix
pugna est, in animo decepto. & fru-
stra quietem in falso bono quærente.

Pars Capitis Secunda.

*In qua Amoris tres proprietates
ostense: tum singularum Commotio-
num qualitas, & efficacia.*

HAbes reclusum Commotionum
fontem: Ex quo, etsi facilè qua-
litas earum peti, ac hauriri potest; ta-
men

Præmittitur amoris energia.

Se perfectius appetit.

Vnit cum re amata.

In ea quâ potest transmutat.

men singulas separatim producam: sed præmissa prius, explicatâq; breviter amoris energiâ: hæc enim probè intellecta, lucem Comotionibus istis confert.

Amoris itaque prima proprietas est; ut majus se quidpiam, perfectiusque appetat. Bonum enim semper potius perfectiusque est re, cuius bonum est: atqui amor, non appetit nisi bonum: perfectius ergo appetit. Altera Proprietas; ut amor amatae rei uniat. Etenim uniuntur ea facile; quorum unum, & potest, & studet apprehendere; alterum item, & potest, & aet communicari. Tale autem est Amor & Bonum: unde coalescant in unum, est necesse. Tertia, eaque summa Proprietas; ut amor non uniat solum, sed etiam, quâ potest, transmutet. Essentia enim annexa operatio est: Amoris verò Operatio; dum se penitus linquit, & tota in amatum transit; ideò in illum, & esse suum quodammodo transfert. Hinc verò consequitur hæc, quam dixi, transmutatio. Magna verò prorsus ac mira, in hisce tribus, Amoris vis, ac energia est, per quam (ut benè quidam nuper dixit;) plus nobis da-

datum est in eo, quod esse possumus; quam quod sumus. Datur enim libera optio, ut quodammodo id sis; quod esse volueris: id fias; quod amaveris. Hæc non re, sed verbis, pauca de Amore.

Ad Commotiones transeo; primumque ad Affectus: quorum primus est Desiderium. Definitur: boni absentis Naturalis appetitio. Propriè vocatur Affectus; quia afficit intimè Voluntatem. Inest Amori; eius inseparabile accidens: & dum hîc vivitur, ob absentiam, nunquam se plenè impertientis boni, perpetuum. Est nempe motus animi; quo illè fertur, quocunque fertur. Si in verum bonum; etsi magno, placido id tamen facit conatu: pleno spei, dulci, ac jucundo: Appetit enim, quod Naturæ eius convenit: quod eam explet, perficitque. Si verò fertur in bonum opinabile; quidquid agat, inutili anxietate, & curâ; irritum conatum sentiet: & agnoscat se appetere, quod prava cupido suadet, reluctanti Naturæ, & invitæ. Alter Affectus, op-

Definitur
primus
affectus
Desideriū:

Alter Fit.

g^a.

imminentis abhorrentia. Si verè malis
facilis esse potest, parato semper auxi-
lio DEI, si invocetur. Sin illius, quod
non est malum; stulta, inanis, & fru-
stra est.

*Perturbatio
prima, Ira.*

Sequuntur Perturbationes. Et pri-
mum Ira: quæ est; Commotio animi
aut resistentis, aut pugnantis in ea,
quæ bonum impediunt. Meritò, & pro-
priè Perturbatio vocatur: quippe ut
plurimum inquieta, & turbata. Ini-
tium sumit ab Indignatione: quæ velut
decernit; comparans boni præstanti-
am, cum indignitate adversantis ju-
stam pugnæ causam. Et hinc sumpto
impetu, resistit malo, forti tolerantia:
oppugnat verò idem, animosâ auda-
ciâ. Difficillimè modum patitur: quip-
pe sæpe incitata, fervida, ardens. Et dùm
omni conatu renititur, nititurvè; mo-
derationem, pusillanimitatē existimat.
Si falsum bonum tuetur; aut in obsti-
natam pervicaciâ vertitur: aut ad teme-
ritatem prorumpit: Et victa angitur; &
in victoria sævit, ac vindictam exercet.

*Altera
Metus.*

Metus, est Perturbatio opposita,
contrariaque Iræ; ideoque definitur:
Contra illa, quæ bono adversantur,

resistendi detrectatio, & certaminis fuga. Oritur ex opinione, phantasmate, ac imagine mali: quâ, si animus terretur; concidit: si verò modum teneat; recteque causam metûs æstimet; & vereri sciet, & tutò aggredi. Tertia Perturbatio, Spes; nempe representatio, & exinde velut odor quidam in animo, successuri desiderii, qui illum extra se promovet; ideoque perturbat. Ortum habet à possibilitate. Quæ si certis, firmisque niti videatur signis, producit fiduciam: A qua curæ, & laboris condimentum, conatusque calcatur. Modum si excedit; vana & præceps est: & ludibrium sibi debet. Proxima in illam magnanimitas: Desperatio illi opposita; id est, mali eventus, præsumpta opinio. Prodit ab animo pusillo; cui omnis difficultas magna, & insuperabilis videtur. Dum nimia; sæpe gravioris mali causa est; quam fit, quod putat eventurum.

*Tertia
Spes.*

*Quarta
Desperatio.*

Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocavi. Inter eas primum est Gaudium. Hoc dum plenum, & immutabile est; quies est. Ergo non Motus, sed potius Pax, & Fruitio.

*Passio prima,
Gaudium.*

tio. Sed quoniam, (ut dixi;) tale in hac vita non contingit; ideo breve id, quod accidit aliquando, Commotionibus accensetur: Quia nempe commovet; dum continuò, & venit, & recedit. Passio verò propriè vocatur, quia in illo animus, non tam agit, quàm recipit. Definitio illud: Usuram brevis fruitionis, velut possessi boni. Eget temperamento, etiam si oriatur ex vero bono: prout ostendam, cum ad Præcepta Commotionum veniam.

Altera, veraque Passio est Dolor. Definitur: Ex bono obtento, vel amisso, sensus mali. Frequens, & velut proprius est, mortalis vitæ. Præcipuè prima sui parte: & quatenus non est compos boni. Nec rejiciendus omninò, vitandusque; quin immò proficiuus, salutariusque sæpè: dum Patientiæ, Pœnitentiæ, Resipiscentiæ causa est: prout ostendam tertiâ, quæ sequi-

*Altera,
Dolor.*

Moderationis affectum.

tur, parte τῆς μετρίως
Σειῶν.

Pars Capitis Tertia.

Ostenditur, qualis esse debeat Amor: & ex illo communes primū regula, tūm verò singularum commotionum

Euraçia.

Ordina-
tio.

EX Natura ac proprietate Amoris, quam superius deduxi, ac comprobavi, consequitur necessariò: illum soli DEO deberi. Etenim, præter DEUM, nullum aliud bonum, natura rationalis se majus perfectiusq; habet; in quo conquiescat: Nec uniri valet; nisi ei, qui solus, & potest, & vult, infinitā quadam ratione. Nec denique transmutari, quam in causam finemq; alia præter DEUM, infra illam sunt: Ergo non eius bona. Si autem non bona, ergo non amanda. Neque uniri possunt; quia redamare nequeunt: multòque minus in se transmutare, quia esse, quod Amor quodammodo transfert; nec recipiunt, nec refundunt. His de causis DEUM tantum naturæ rationali convenit, & expedit amare. Quod si petas; quo modo? Dicam suo loco luculenter. Nunc hoc

Amor soli DEO debetur.

Quia bono.

Cui uniri.

Immò & in illud possumus mutari.

solùm: sine modo. Nec enim definitur potest ratio Amoris erga illud, quod est infinitum.

*Commotio-
num pri-
ma regula:
ut causam
potius,
quàm me-
dum spe-
sent.*

Atque hinc patet: Commotionum omnium causam magis considerandam, quàm modum: & prius quales sint; quàm quantæ, expendendum. Nam si circa unum, verum, bonum occupentur; plerumque mensura earum, quò major, melior est. Si ad malum vergunt; etiam moderatæ, malæ sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: ut accuratè inspicias, unde sint: & quò tendant. Si à bono, & in bonum; faciles fræno reges, atque temperabis.

*Altera, ut
principio
cohibeantur.*

Altera Regula: ut ipsa initia earum moderè: & morâ aliquâ interpositâ, retineas, cohibeasque; antequam impetum sumant. Habent enim, (uti observatum rectè est;) gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum, seu phantasia obiicitur: tum sequitur διαβόησις, id est cognitio: eaque recta, vel erronea; boni, malivè. Mox ὄρεξις, ἢ ἐκκλισις, id est appetitus; vel averfatio. Postremò ὄρη; vehemens jam, incitata, & cum impetu affectio.

Ergo circa ipsum initium hæreas paulisper; & propositum ordina, atque constitue: & ex illo Commotionis modum.

Ex his verò communibus, particularia præcepta facile peti possunt. Atque imprimis, inter affectus, Desiderii: Cuius unica, totaque Regula est, finis humani notitia. Eum omnes censerunt beatitudinem: sed in quo illa consistat; dissenserunt: idque ignorantia Naturæ humanæ. Nam, qui illam interire, eoque post obitum loco, quo non nata jacent, putavere; quid miri est, si in rebus, aut actionibus huius vitæ, assignarunt felicitatem? Atqui ea non est in hac vita. Non inquam, in rebus, quæ ad corpus, fortunamque pertinent. Nam cuncta hæc mutabilia, incerta, aliena: denique, materialis etiam, id est infelicibus, communia. Non item in actionibus ipsis: id est, (ut olim, qui paulò altiùs philosophabantur, docuere;) virtute: nam nihil agit ad hoc tantum, ut agat: & ipsa ex virtute actio, finem scopumque habet se potiolem: qui merces eius vera. Illa verò, post hanc mortalem,

*Particula
via præcepta
Desiderii.*

*In agnitione
finis nostri.*

*Qui non est
in hac vita.*

*Non est in
rebus exter-
ternis.*

*Non in vir-
tute pro-
pria.*

*Sed in
DEO.*

in æternâ & immutabili vitâ nos de-
mum manet: tunc eâ fruemur; DEO,
id est omni bono, se ultrò impertien-
te, & desiderium mirâ, ignotâque
prorsus ratione, adimplente. Itaque
ad hanc finis ultimi regulam, atque
normam, aptari debet desiderium o-
mne. Et, cum tota vis eius & opera-
tio sit, velle bonum; & appetere id,
quod summum appetendorum voca-
tur; id est DEUS: appeti verè & pro-
priè, & propter se debet; reliqua pro-
pter ipsum, & quatenus fini consequen-
do serviunt. Alter verò Affectus, qui
est Fuga, præceptis aliis non eget;
quâ, quæ contraria omnia desiderio
sunt. Id est, ut toto animo fugiat ma-
lum, quod DEO adversatur: Non de-
fugiat verò nimium, nec abhorreat,
quæ non sunt verè mala.

*Fugæ præ-
ceptum.*

*Inter passio-
nes Iræ præ-
cepta.*

Ad Perturbationes venienti, se of-
fert primùm, Ira. Hæc si debitè oria-
tur; id est, si pugnat, aut resistit con-
tra ea, quæ impediunt unum, verum,
bonum, quamvis in Causa justa; ta-
men initio cohibenda est, ne efferve-
scat; & in flammam, quæ brevis est
abeat: sed in robore potius, constan-

*ut in causa
etiam uni-
us, veri,*

tiæ

etiamque immutabilis propositi, consistat. *boni, non
 exaestuet.*
 Secura victoriae; si nec cedat loco, nec *Et certa sit
 victoria.*
 cesset oppugnare. Bonum enim verum,
 quid impedit? Tribulatio? angustia?
 persecutio? gladius? an mors denique?
 Certus sis, omnibus istis te superiorem
 fore: & aut fugabis cuncta, aut vin- *In adia-
 phoris, et
 teneatur
 officio.*
 ces; sustinendo. Si autem oriatur Ira
 propulsando, quae non sunt proprie
 bona, sed commoda tantum vitae hu-
 jus; Tum & si jus habet, teneturve of-
 ficio, tueri quidpiam, aut repetere;
 tamen probe expendat: sitne tanti
 quod impeditur, aut eripitur; ut pu- *Tamen sibi
 temperet.*
 gnam certamenque mereatur; taxa-
 bitque exinde sui modum. Deinde mo-
 derationem adhibebit, ne nimis com-
 moveatur: ne in furorem, ac temerita-
 tem dicto, aut facto prorumpat. Sed
 potius firmiter statuet; in causa bona,
 magno animo conari, aut resistere: &
 si non succedat; æquanimiter tolerare.
 Victoria enim in adiaphoris istis in-
 certa, & dubia est. Unde in utramque
 partem paratum esse debet irae tem-
 peramentum. Si vinceris; ne ringaris:
 ne iram frustratam, in te contorque-
 as: non te, non DEUM incuses. *Quin*

*Vindicta non
vingatur.*

*Mrix non
seviat.*

*Nam vin-
dicta eius
vitium, &
sevitias.*

*Alia inno-
xia alio-
qui.*

immò, vel Conscientiâ quamvis infe-
licis, impleti tamen officii; te solère:
vel mederi studeas: vel denique docu-
mentum in futurum cape. Si vicisti;
ne vindictam sumas: id est, ne dolore
adversantis fruaris. Falsò enim Aristo-
teles definivit iram, ὀρεξίν ἀντιλυπήσεως, id
est, cupiditatem refundendi doloris:
cùm id, non Natura, sed vitium iræ
sit. Dolore enim alieno pasci quod
bonum? quæ utilitas? Atqui nihil est à
Natura; (ira autem est:) cuius non
constet ratio boni. Meritò itaque vin-
dictam ab ira legitima amoveo: uti &
sevitiam & crudelitatem, quæ ultionis
filia est. Atrox malum; & quo rabiem
ferarum vincimus. Nam illæ, brevi
impetu seviunt: hominis crudelitas
lenta sæpè, meditata, & se pascens, ac
oblectans; dum, (ut ille dixit,) ho-
minem homini perdere libet. Hoc ve-
rò demum est, quo potissimum ira ma-
lè audit: Cùm tamen non nisi dum
vitiosa, & in noxam abit; eius causa
sit. Alioqui innoxia. Bellatrix tantum
contra malum strenua: officii animosa
custos: excitatæ mentis vigor: deniq;
Spiritus, ad magna incitans: & ardua

au-

audere, aggredi, & perficere juvans.
Et hæc ad regendam Iram sufficient,.

Succedit ei opposita Perturbatio; *Metum id moderere,*
Metus: qui si oritur ob ea, quæ vulgò
mala putantur; hæc ne nimium nos
exterreant, verâ facie noscenda sunt.
Paupertas nempe, Dolor, seu exitus
eius Mors; & denique ignominia. *Facit vera eorum a gnitio, que vulgò & falsâ malis.*
Facile enim patebit; cuncta hæc stultè
omninò timeri. Paupertas enim Nobis
congenita & propria, per quam ne-
mo tam egens vivit, prout nascitur,
moriturque. Non est ergo mala, sed
quæ in ortu nostro, exituque, docet;
hominem sibi quoad externa posse suf-
ficere. Dolor, si tolerari potest; par-
vus: si non; brevis. Eumque mors
consequitur: id est, quies: id est, ve-
ræ vitæ initium. Igitur mala non est,
nisi malis. Infamia, si ob flagitium
venit; justa: Et culpa tantum, quæ il-
lam promeruit, mala. Sin immeritò;
contemnenda: uti enim honor, ita &
illa, est extra nos: alieni arbitrii: & *Non in nostra potestate.*
verè, *ὅκ ἐστί μοι.* Non est verò malum
meum, quod non est mecum. Si ve-
rò hæc, quæ maximè timentur, ma-
la non sunt; quorsum timebuntur? De-
tra-

trahenda omninò illis persona, & larva, quâ terrent: Et fatebimur; majus malum esse, timere; quàm sit illud ipsum, quod timetur. Victo autem timore eiusmodi, implebis officii finem: & circumspèctio erit multa; nulla trepidatio. Timor autem veri mali, id est peccati, evitatio eius esse debet: nec tam pavere decet illud, quàm abhorrere. At restat ille, timor Domini sanctus; & qui facit sanctos. Non ille tantum, qui à terrore, Judicis malos punituri, oritur; (quamquam & iste proficius: quo configi petit Psaltes; ut à judicis DEI timeat: horrendum enim est, incidere in manus DEI viventis;) sed multò magis ille, qui pars est venerationis, Summæ illius majestatis, potestatisque; & qui Nos humiliet sub potenti manu eius. Adfit itaque: non tamen ille servilis; qui meticulosam, pavidam, anxie turbatam, & ad superstitionem factam conscientiam reddit.

Timor peccati.

Timor DEI.

Spem ut contineat, causam eius expende.

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta sit, ad idem uti Ira examen, revocanda est. Nempe causam primùm, deinde modum eius, oportet expendere. Si
fer-

fertur in verè bonum, id est DEUM; non confundit. Freta quippe auxilio ejus; qui cum se unum appetere jussit, vires addat, capaces sui, necesse est: sine quibus, non potest obtineri. Ideoque non dubia possibilitate nixa, firma, & tandem rata sit oportet. Nec nimia erit: si cum DEI ope operetur, agatvè gnauiter; & in agendo imploret auxilium. Et hæc est Spes veri boni, quam Theologicam vocant Virtutem Scholæ: Cum nobis qui non ex Lycæo, aut Porticu, sed ex Christi disciplina sapiamus, non modò hic, sed & omnis animi motus, omnisque virtus debeat *θεολογικῆς*: id est ad DEUM referri, ac velut consecrari. In summo enim semper repræsentare, ac proponere decet rationem affectuum, virtutumque: ut exinde tantò facilius fluant, ac deriventur minorum officiorum præcepta. Hæc spes, inquam, veri boni. Rerum humanarum autem fallax omnino est, ideoque cautè admittenda: ne nimis incitet, provehatque. Nam ventus hic, ni vela contrahas, abripit à recto cursu; & naufragii causa est. Necessaria ergo, quæ illum temperet, mo-

In bono vero non confundit.

Hanc Theologicam vocant.

Spes circæ externa fallax.

*Itaque non
ei indul-
gendum.*

*Paradoxè
loque-
bantur.*

*Voluntati
divine ac
quiescen-
dum.*

*Magis ve-
lis quæ
eveniunt.*

*Desperatio
in vero bo-
no nulla fit.
In adiapho-
ris rara.*

modestia voti. Quam suadet primùm; exigua pars ævi, quam hic vivimus: Et vitæ summa brevis, spes nos vetat inchoare longas. Deinde suadet Tranquillitas, quæ haberi non potest, si in rebus his multum spei indulgeas. Nam eorum successu, necesse est, ut sæpe frustreris: Unde perturbatio, & inquietudo. Itaque si vis consequi (quod olim Stoici *παράδοξέλεγον*) ut tibi nihil unquam insperatum, nec præter votum eveniat: Moderare Spem: Et freno rationis contine. Et *μᾶλλον θέλεις τὸ γινόμενον*, seu potius, quod ex præcepto æternæ Sapientiæ dicis quotidie; re ipsa præsta: ut nempe velis voluntatem DEI. Cum hoc tamen monito, ne ista (ut proprio artis verbo utar) resignatio, ullatenus impediatur diligentiam; debitæ, & quam officium postulat, actionis.

Ultima Perturbationum Desperatio: Vitanda in vero bono semper: in adiaphoris, quam diu potest: Potest verò facilè, ab animo DEO fidente. Et cur non fidat ei, qui summè potest, scit, vult, & denique promisit homini bonum? Hac basi firmata providentia,

& cura nostri, securos nos esse jubet,
 & vetat desperare. Quod si verò aper-
 tē pateat, nihil spei reliquum; tum se
 fato permittat; & nec irritē repugnet;
 nec velit malus pati; pati, quod liceat
 bono. Deposita nempe Spes, quietum
 ultra, sed post expletum officium, red-
 dat. Et postquam quæ debuit, fecit;
 expectet; excipiatque, quæ jubeat. Ut
 verò non decet ejulare; detestari; se
 aliosque imprecationibus devovere;
 ita Spe abjecta, consciscere sibi mor-
 tem, nefas. Haecenus de Perturbatio-
 nibus.

Passionum verò regendarum præ-
 cepta, Gaudium imprimis requirit;
 Et requirit, etiam si ex impertito vero
 bono proveniat. Suavitate enim sua
 allicit, & avidos sui facit. Haustum
 verò largius obest; officitque. Degu-
 stata enim dulcedine fruitionis, dum
 se compotem boni homo putat; ex na-
 tura gaudii quiescit: id est, in quæren-
 do amplius bono subsistit. In hoc stu-
 dio autem, dum hic vivitur, non pro-
 gredi semper; nec proficere; retroce-
 dere, ac deficere est. Ex defectu au-
 tem, delictum & corruptio. Oritur e-
 num

*Nec se
 causa ex-
 tii.*

*Gaudium
 etiam in
 vero bono
 modum
 teneat.
 Ne exinde
 studium
 boni te-
 pescat.*

*Hoc enim
 sapè fit.*

num

*Fruitio,
vitæ de-
betur, quæ
nos manet.*

*Gaudium
Stoicum
futile.*

*A rebus
externis
falsum.*

*Quia non
ex bono.*

nim in animo ante tempus gaudente, diffusio sui, complacentia, inconsulta securitas, incuria, & denique lapsus. Itaque plena illa fruitionis dulcedo, differri debet in illud tempus, cum (quod DEUS faxit) unicuique nostrum dicetur: intra in gaudium Domini tui: & gaudium tuum nemo tollet à te. Nec imponat illud Sapientis gaudium: quod hic intra nos nasci, ex nobis oriri, nostræ spontis, ac continuum esse, Stoici nugabantur: Et quod non bene definiuit Seneca: Elationem animi, (hæc vitiosa semper) suis bonis, viribusque, (hæc profectò nullæ) fidentis: quanto sapientiùs dixisset diffidentis? Quod si verò hic, ne internum istud quidem, & ab animo gaudium, continuum esse potest; quanto minus erit adventitium illud, & ab externis rebus ortum? Certè esse nequit. Primum, quia nixum incertis, & mutabilibus bonis: deinde, quia nec bonis. Quid enim ista ad animum? immò si probe examines, contra animum sunt: eius vincula & compedes, & ad malum illi-
cia. Itaque ex illis non prodit, nisi
in-

Inanis lætitiæ exultatio; effusa, & brevis: Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni est, voluptas immoderata animi, sine ratione gestiens, opinione præsentis boni, Jure ergo risum reputes errorem; & gaudio fallaci, dum hic vivis, dic, quid imponis, quid illudis, quid decipis? Præterit figura huius mundi. Ibi fixa sint corda nostra; ubi vera sunt gaudia.

*Vitandum
itaque.*

Dolor, & vix admittit temperamentum; & non adeo requirit: prout docere, qui in hac vita, apatheiam nescio quam, somniarunt. Primò enim, si in verè malum, id est in peccatum incidisti; dolere, ac tristari, bonum. Hæc enim, [inquit Apostolus] secundum DEUM tristitia, pœnitentiam, in salutem stabilem operatur. Deinde, si dolor sit in pœnam culpæ; bonus etiam: & hic potius, dum minor, & non ex merito dependitur; expetendus. Sed præter has causas pœnitentiæ, & pœnæ; proprium vitæ huius est, dolere. Quippe extra Patriam sumus; quippe in labore, impetimur à carne & mundo: quippe exercemur variè; ut merceamur. Statuit autem DEUS, te-

*Dolor non
omnis fugiendus.
Bonus est
pœnitentiæ.*

Et pœnæ.

*Vita mortali
proprius.*

E

stan-

standæ bonitatis suæ, gloriam; quam olim paravit: non donum tantum esse, sed etiam mercedem. Et mirâ benignitate, velut debere Nobis quidpiam, voluit. Hæc verò, quantulacunque (fas sit dicere) obligatio, doloris tolerantia, quam gratia confert, ut plurimum comparatur. Meritò igitur, sancta ἀσκήσια illa alterutrum; aut mori, aut pati peroptabat. Atque ideo dolor ex his, quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusque. At ille, qui ob mala externa provenit, coerceri debet. Dolemus autem eiusmodi malis; aut propriis, aut alienis: (quamquam profectò & his quoque privato respectu.) In malis alienis, miseratio est: quam rejecere, Stoici, velut vitium (inquit Lipsius) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, ut Cicero; ægritudinem animi, ex alterius rebus adversis. At non rejicit CHRISTI Schola, quæ rigorem omnem aspernatur; mansuetamque, ac tenebram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit; saltem condolet, & compatitur: cum modo tamen; & ad testimonium tantum,

Contem-
platrix.

Ob exter-
na coër-
cendus.
In malis
alienis cō-
miseratio
est.

Eius mo-
dus & ra-
tio.

tum pronæ in auxilium, & beneficentiam mentis. In malis autem propriis cum molles sint mortalium animi; firmandi tantò magis, ne eos nimium, frangat, abjiciatque dolor. Remedia roboris parandi, & constantiæ erunt. Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idque à rebus ipsis: quas in dies experimur, suapte corrumpi, & interire. Nempe, hæc est lex mundi; ut quædam in illo desinant, quò alia orientur. Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quàm quod fuit ante. Porro, si producerentur semper nova, seu naturâ, seu Arte; & nihil periret: non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio; necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt. Velut, si homines decedere, & mori opus; Opus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis, peste, bello, fame, tyrannide. Si verò hæc necessaria; ergo ferenda: idque libenter. Nam necessitatis non aliud effugium est; quàm velle, quod ipsa cogit. Alterum doloris remedium; cogitare: hæc quæ, vocantur vulgò mala, revera non esse: idque à ratione, quam stri-

Doloris proprii.

Remedium primum: mutationis necessitas.

Ideo non agre ferenda.

Alterum: falsò quædam mala vocari.

Tertium:
bona esse
Autore
 DEO;

Et fine.

Exercendi,

Castigandi,

Puniendi.
 Philoso-
 phicè,

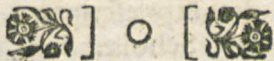
Etiam, dum metum coërcui, dixi. Tertium: non modò non esse mala; sed etiam sæpè bona: & utilia, Et bona, primum origine; nempe à DEO: Bono etiam fine; nempe exercendi, castigandi, puniendi. Omnis enim ista malorum externorum, seu calamitatum immis-
 sio, aut Bonos exercet, aut lapsos castigat, aut improbos punit. Exercitium bonorum, necessarium: primò; ut per illud, firmetur eorum animus: Nam quemadmodum, si Nautam te esse velis; per tempestates doceâre; si Militem, per pericula: ita si verè virum; per afflictiones. Non enim alia ad robur via. Necessarium deinde ad experimentum: Ut nempe, quantum profeceris; periculum facias. Postremò, necessarium ad exemplum: ut tuâ tolerantia aliis præeas. Castigatio etiam bona. Et iuvat; seu sit flagelli loco, cum peccavimus: seu fræni, ne peccemus. Pœna denique bona: quæ tollit, quod castigatio non correxit. Decet verò justum DEUM: expedit generi humano: cuius Societas stare nequit, malitiâ impunitâ. His fere rationibus pulchrè equidem, sed φιλοσοφικῶς

Vatis Lipsius, dolorem non tam cohi-
 buit, quàm sustulit. Cohibendus au-
 tem, temperandusque tantum est. Im-
 patibiles enim nos esse; nec est Condi-
 tionis Mortalium, nec Divinæ volun-
 tatis. Et, qui sensum malorum non
 fatentur; mente obduratâ, & pervica-
 ci, velut in certamen provocant DE-
 um: qui solâ, sed mansuetâ, ac domitâ
 patientiâ vincitur: id est placatur. Et
 provocant tamen frustra: Nam scit il-
 le telum hoc mœrorum ita torquere;
 ut quidquid facias; tangi illos, indeq[ue]
 pati, ac dolere, sit necesse. Animum
 enim ipsum, & petit, & ferit: cuius
 exultatio, cum sit, prout dixi, insalu-
 bris; mœror sæpè proficius est. Beati
 ergo, qui lugent, & patiuntur patien-
 ter. Non uti malefici; sed propter DE-
 um. Hic character bonorum est. In-
 tentationem, & dolorem ergo, si inci-
 deritis; beati; quia merces copiosa: &
 non sunt dignæ passiones huius tem-
 poris, ad futuram gloriam, quæ
 nos manet.

*Non proxi-
 mus dolori
 contrari-
 tendum.*

*Frustra
 enim, cum
 sit à DEO.*

*Ideoq[ue] sæ-
 pè profi-
 cius.*

CAPUT III.

*De εὐπραξία, seu exercitio Vir-
tutum, tertia parte Probi-
tatis.*

Fugam
vitiiorum
Affectuū
modera-
tionem.

*Tripartita
huius di-
visio.*

Quemadmodum illa, quæ colore,
& succo medicata esse velis, pri-
mum munda reddere; deinde, quò fa-
cilius humorem imbibant, variè præ-
parare; postremò madefacere etiam,
aut intingere oportet: Ita animus hu-
manus, per ἀναμαρτυρίαν purus; per
μετριοπάθειαν aptus; tandem, ut habi-
tum acquirat, & velut succum imbibat
virtutum; tingendus: aut potius im-
buendus est salutaribus præceptis:
è quibus prodibit hæc, quam tertiam
partem Probitatis feci, εὐπραξίαν, seu
exactum Virtutum exercitium. Inspi-
ciemus ergo hoc capite officia eius: &
primum dicam; quid sit virtus, deinde,
Qualis esse debeat. Tertio, Quomo-
do, & unde insit homini. Hæc verò sin-
gula compendio; Et magis, opinor,
ex naturâ rei, quam receptâ metho-
do, & præscripto.

Scholæ.

Pars.

Pars Capitis Prima.

Quid sit Virtus, ostensum; eiusque
& Unitas, & Partitio.

A Definitione ut incipiam; Virtus, est perfecta in homine ratio, in habitum versa, actus eius dirigens. Ratio inquam perfecta, quæ à DEO illustrata, ac directa, principium est eius, quod homo, quâ est rationalis, agit: idque per ἡγεμονικόν, illud, Stoicis nominatum, quod Seneca Principale, Cicero Principatum vertit: ist est, partem animæ præcipuam, in quâ λογισμός, Rationalis. re- le. fidet: cuius est dominari, & imperare, omnibus Animæ facultatibus. Et in memoriâ quidem ratio hæc, ut consummata sit; victrix esse debet mutabilitatis: quâ non constat sibi homo; fines varios proponendo: Ignorantiæ in Intellectu, quâ à vero aberrat, & opinatur: Pravitatis in voluntate, quâ in malum labitur appetitione: Effectrix In quo consistat. verò τῆς ὁμολογίας; &, ut ita dicam, uniformitatis: τῆς γνώσεως, seu veræ cognitionis: denique τῆς ἀναδασύνης, id ut efficiat Constantē. est rectissimæ bonitatis. Quæ tria, eum

efficiunt Cogitatione, Verbo, Opere
Constantem, Sapientem, Sanctum.

Conveni-
enter vi-
vere: seu
uniformi
ratione.

Et primùm oportet ἀπολογημένως ζῆν,
quod summum bonum homini, quidā
posuere. Id verò est, semper unum
velle. Nec opus est exceptione uti; ut
bonum nempe fit, quod velis: cum
non possit cuiquam semper idem pla-
cere, nisi bonum. Itaque unum est ne-
cessarium. Sed quoniam non potest
appeti unum, nisi eius contingat noti-
tia; & ignoti nulla sit cupido: Ideo, si
vis eadem semper velle; vera etiam,
seu cognita, oportet velis. Necessaria
ergo erit & cognitio: unde quispiam
dixit, γνώσιν τελειότητι εἶναι. Postremò,
appetere, & nosse non sufficit; nisi eti-
am apprehendas: id verò fit sanctitate.

Sapientem.

Cognitio-
nem, per-
fectionē
esse.

Sanctum.

Ex triplici hac parte, mira prodit
ἑνωσις virtutis. Una enim est ratio re-
cta: & quæ in illa enumeravi tria; quia
singula per se, id est in mortale sepa-
rata, existere nequeunt, quin contine-
ant in se duo reliqua; ideo ex illis, mi-
ro modo unita existet virtus. Quam seu
Sapientiam, seu Prudentiam nomina-
re licet: normam nempe & regulam e-
jus habitus; qui naturæ humanæ, pro-

Unitas,
seu unio.
Una virtus.

ut rationis incorruptæ est, convenit:
 Hæc est velut fons, & radix omnis bonæ actionis, & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit; distingui tamen trifariam, & potest, & solet: non in se tantum, prout ostendi; sed à Materia etiam, & à rebus, quarum rectum usum præcipit, ac exequitur; & quarum triplex velut classis est. Partim enim corpus spectant; vel ad usum vertendæ moderatum, vel abjiciendæ omninò: circa quas occupatur Temperantia, opposita nempe Concupiscentiæ carnis. Partim, velut extra nos sunt; possidendæ, vel alteri tribuendæ: quas disponit, distribuit, ordinatque Justitia: quæ concupiscentiæ oculorum contraria. Partim denique ad Animum pertinent; vincendæ, regendæ, ac continentæ: quibus debetur Fortitudo; quæ vitæ superbiam, prout ostendam, vincit, frænâ, ac continet. Itaque tres istæ, ex triplici classe rerum, Cardinales, ut vocant Scholæ, virtutes erunt. (Prudentiam si excipias; quæ communis, una, & Universalis:) ad quas reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus Quid, & Quot sint, dixisse hæc

*A triplex
 tamen
 Materia,
 triplex.*

*Circa Corpus, Temperantia,
 Circa externam, Justitia.*

Circa animum occupatur Fortitudo.

pauca sufficiat. Patefcet verò id meliùs
in hoc, qui fequitur, Paragrapho.

Pars Capitis Altera.

*Monftratur, Qualis effe debeat
Virtus: & præmiſſa Prudentiæ uberio-
ri notione, monitiſque eius; ſingula,
prout tributa ſunt, explicantur.*

*Prudentia
virtutes
regit.*

PRudentiam ex diſiſione Virtu-
tum excerpti, ac ſeparavi; velut u-
niuerſalem omnium Directricem: ideo-
que non aliam illi aſſigno definitio-
nem; quam, quâ Virtutem definiui. Eſt
nempe illa, velut ſpecimen quoddam,
ac imago, divinæ illius Sapientiæ; quæ
una, ſimplici, æternaque contempla-
tione, in omnibus verum vidit, no-
vit, & per quam bene omnia fecit.
Hanc ſi homo ſibi convenientem, & a-
nalogam haberet; haberet omnino ve-
ram regulam, ac normam omnis acti-
onis; meſuramque implendi officii.
Sed difficilis & ardua, plures ob cau-
ſas: nempe partim propter imbecilli-
tatem animi humani; cuius iudicium,
& primigenia labe infectum, & con-
ſuetudine corruptum: Partim propter
res.

*Cui ſit
difficilis.*

res ipsas; quarum natura proprietatibus abdita, copia prope infinita, circumstantiis singularibus variabilis.

Etsi verò in tanta difficultate; tamen habenda, & comparanda est. Unde autem? Facilis, & (ut loquimur) adæquata responsio erit: à DEO; qui totus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapiëntia; & (ut Salomon;) Dominus possedit illam, antequam quidquam faceret. Unde non adventitiam, & à rerum cognitione haustam habet; sed omnium effectricem, atque causam; ipsam verò à se ortam, in se permanentem, & purum actum, non *δυναμιν*, sed *ἰστίαν*. Solus autem cum habeat; solus etiam & conferre potest: uti & naturæ Author, & gratiæ. In illâ ingenium docile, & iudicium perspicax largitur: in hac, auxilia illuminationis. Sed quia separatim agam, unde insit homini virtus, eamque à prima causa derivabo: nunc è secundis & proximis; pono primùm, Doctrinam. Etenim illa nihil aliud est; quàm bene intellectarum rerum, in memoria conditorium quoddam; è quo cum volu-

mus,

*Habenda
tamen pri-
mùm à
DEO.*

*Potenti-
am, essen-
tiam.*

*A quo do-
tes naturæ,
& gratiæ.*

*Habenda
à doctrina.*

mus, depromimus, quæ usui esse possunt, ad similia ex similibus dijudicanda. Unde, qui non modo plura, sed quod multò maius est, benè cognita recondidit; facilius potest, habebitque ad manum, quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantum præcepta petantur: quæ nisi exactum iudicium particularibus aptet; sæpius error subrepet; nasceturque superba, ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut usus quoque accedat, alter velut Prudentiæ parens: & qui Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potius singularia: circa quæ Prudentia præcipue occupatur. Hæc verò tria: Nempe, DEI munere natura apta, doctrina seria, & usus denique, si adsint, & in unum conveniant; tum demum firmam certamque Prudentiam facient.

*Denique
ab usu.*

Eius energia.

*In contemplatione.
Actione.*

Cuius vis, & energia cernitur, partim cum contemplatur; partim cum agit; partim cum facit. Contemplatio est visio quædam, seu intuitus veri; isque non illusor, deceptusque. Actio est, ex ista notione dictamen animi, quomodo se gerat, implendo quod na-

turâ tenetur. Factum seu sufficientia, *Præ-*
 eiusdem animi velut externum opus,
 quod in quovis negotio bene peracto
 cernitur.

Duo prima ad Sapientiam spectant;
 Hoc postremum propriè Prudentiam
 esse volunt. Quod, quia ad officia, quæ
 ducimus, magis pertinere videtur; ideo
 paulò diligentius explicandum est. Pri- *Huius pe-*
 mum igitur quod Prudentia facit, est *stremi pri-*
 Consultatio: quæ quid agendum omit- *ma pars,*
 tendumvè sit; quærit: & variè indagat. *consultat-*
 Cui propria sollertia, seu sagacitas: ea *tio.*
 enim modum, & media adinvenire stu-
 det, vel expediendi negotii, vel omit-
 tendi. Altera pars est, Scientia: quæ *Alterâ;*
 directo quodâ iudicii dictamine, quod *Sententiâ.*
 consultatio quæ siverat, & solerter ad-
 invenerat, decernit; (& rationibus
 apparentibus rejectis, unum, cer-
 tumque quid statuit. Illi annexa
 providentia, & consideratio eventûs
 secuturi. Etsi enim iste incertus; at-
 tamen exacta prudentia, ut plurimum il-
 lum conjicit, & assequitur. Unde non
 malè illam, Divinationem vocat quis-
 piam; Certiorem utique ex causis;
 quàm est astris; Tertia pars est Execu- *Tertiâ;*
 tiq; *executiâ.*

tio: quæ id, quod consultum, constitutumque est, effectum reddit. Huic propria circumscriptio: quæ circumstantias negotii videt, & aut cavet, & evitat impedimenta; aut subita casuum, quæ potest, emendat. Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

Munus præcipuum prudentis, vita genus eligere.

Quod triplex.

Cæterum præcipuum, potissimumque, quod ab illa ducitur officium est: certum vitæ statum eligere. Cuius etsi varia sit fors, atque conditio: tamen ad tria summa genera, non incommodè referri solet, Primum est: quietum, & à negotiis subductum; Actuosum alterum; Tertium, mixtum; & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re erit subungere.

Quietum sine desidia.

Literas tractat serias.

In primo igitur vivendi genere, vitanda est improba Syren, desidia: quæ invisâ primùm; ut ille ait: postremò amatur: Prono in eam ingenio humano; dum sæpè amore quietis, torpet. Exercendum itaque est, etiam in otio: ubi occupatio esse solet cognitionis, & doctrinæ, In ea verò cavendum, ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impenda-

damus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptiis istis, animum, ad majora natum, detinere; indignum. Philologia igitur, & literæ, quas liberales vocant, cum modo habendæ sunt. Nimia enim horû consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intemptivos, sibi placentes, id est imprudentes facit. Immò etiam habendæ certo fine: & omnis eiusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis & mira, abditaque naturæ scrutari; ne tanta DEI operæ sine teste sint; & ut Authoris admiratio juxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere præstantissimum, longèq; pulcherrimum est studium, veræ Sapientiæ: quæ finem hominis quærit, videt: ad illum vera media eligit, adimpletque: latentem veritatem eruit, opinionem & opinationem omnem tollit; & deniq; animum purum, ac in fontem DEO dedit, consecratque: Et præterea, ut alii idem faciant; sæpè salutaribus scriptis monet. Hoc est profectò eximium in otio negotium: hoc est consummatissimæ actionis officium.

Cum modo.

Et fine.

Magis vero studium Sapientie.

Hoc

Hoc est denique quod Dominus porro
 unum dixit esse necessarium. Quod
 homo, primâ sui origine, purus nempe
 & innocens, solum unicumque curaf-
 set: quod nunc, dum gratia fruitur, so-
 lum implere studet: & quod olim in
 gloria plenè; & continuo exercebit; at-
 que hoc unum perpetuò aget. Id verò
 dum hîc vivimus, ut exactè fiat; & ne
 mens illusa vagetur; alliganda Deo est:
 & insistendum pressè illis, per quæ se
 DEUS nobis aperujt, Sed hoc in libro
 tertio, qui de Pietate, id est vera ac u-
 nica Sapientia, uberius dicetur.

A DEO
 illustrata.

Alterius
 vite genus
 Actuosum.

Sequitur genus vitæ alterum: nem-
 pe Actuosum; quod propriè negotio-
 operâ, labore constat: & quod admi-
 niculo corporis, & rerum externarum
 impletur. Hoc eò præstantius est, quò
 magis ab animo ortum sumit; & ad il-
 lum refertur; eò verò vilius, quò cor-
 pus magis, & externa spectat. Inter a-
 ctiones, quæ multum trahunt ab ani-
 mo, eminent illæ, quæ Reipubl. & Civi-
 tati, bono Communitatis, Societatisq;
 impenduntur, sive pace, sive bello.
 Tales splendida profectò, magnanimæ,
 & quæ dotibus ingenii, judiciiq; velut

Laudabili-
 ter Reipubl.
 impenditur.

ani-

animantur: ostenduntque, non nobis
 nos tantum natos esse; ortusque nostri
 patriam, & quæ hoc vinculo conti-
 nentur, participes esse debere. Proficua
 verò etiam, maximè Societati humanæ,
 si præsertim exactè, ambitione & Ava-
 ritiâ procul, impleantur: Bonumque
 iis, & salus patriæ, suprema lex sit. Illæ *Vita ne-*
 autem Actiones, quæ necessitatibus vi- *cessitatibus*
 tæ præsentis consulunt, iisque parandis, *servit.*
 acquirendisque impenduntur; aut ad
 Agriculturam, aut ad Mercaturam, aut *in Agri-*
 ad Opificia referri solent. Agricultura *cultura;*
 duarum, quæ sequuntur, optima: uber- *que ingen-*
 rima quippe, ingenua, innocens; & *nia.*
 quæ non alia est magis libera, & vitio
 carens; ritusque melius vitæ prisco-
 rum colat. Mercatura, si copiosa, & *Mercaturæ*
 ampla; non illaudata. Nam commer- *ra: non*
 cio gentes sociat; & subvenit commu- *semper,*
 nibus commodis: efficitque, ut quod *vilis.*
 uspiam est, apud nos natum esse videat-
 tur. Si tenuis, & propolarum; indigna
 honesto viro: nihil enim proficit, ut
 inquit Cicero loco hoc, quem totum
 ex illo haurio) nisi admodum mentia-
 tur. Opificia denique, si multum ha-
 beant ingenii, & utilitatis in publicum,

*Si ingenu-
um.*

non indigna. In vili autem & abjecta re, occupata: uti & operæ, quibus exigua merces est auctoramentum servitutis; aliique illiberales questus, nihil profectò possunt habere ingenui.

*Tertium
vita genus
ex utroque
mixtum.*

Tertium vitæ genus, è duobus primis compositum, perfectissimū existimo: naturæque nostræ maximè conveniens. Ad utrumque enim nati sumus: Cognitioni rerum, & Actioni. Unde conjungendo utrumque; sequetur status, erga se, homines, Deumque, eximii profusus meriti. Exercitium enim virtutum, Charitatis, Pietatisque officia, tum demum optimè exequemur; cum Animum verâ Cognitione imbutum, ad Actionem, & negotia conferemus; & pulcherrimo temperamento, vitam ita partiemur; ut eam nobis, aliisque, & denique DEO impendamus.

*Laudatissi-
mum.*

*Monita
quædam ad-
duntur.*

His verò ita positis, constitutisque, addenda adhuc sunt quædam monita: cuique (ex jam dictis) conditioni vitæ, admodum necessaria; & unice servanda.

*Noscendū
suum cuique;
ingenium.*

Atque imprimis, in quocunque genere Actionis, expendere diligenter oportet naturam, ingeniumque; propriū:

&

& videre; quid quisque habeat sui: nec experiri temerè, sine erroris certè evidenti periculo? quàm se deceant aliena. Id enim profectò maximè quemq; decet; quod est cuique suum maximè. Ideoque non tam præstantiora, quàm viribus nostris potius convenientia, sectanda sunt. Et cavendum, ne Scenici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasque, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. Pudendum verò esset, ut, quod Hystrio videat in scena, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu huius moniti sæpissime. Alii enim par negotiis ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione. otio sepeliunt. Alii sese per ambitum immiscent negotio, cui undique impares sunt. Alii parum idoneam verecundiam rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia non facit ad aulam. Ita, dum quisque horum confectatur, quæ ei non conveniunt; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

Quod si aliquando necessitas ad ea nos detruferit, quæ nostri non sunt ingenii; tum adhibenda erit exacta diligenti-

Alteram non sectanda.

Exemplum personæ in scena.

In negotio quod necessitas imposuit.

*Præsumendum
peritorum
consilio.*

gentia: ut talium peritos inquiramus, agnoscamus, eorum consilio utamur, & monitis cum iudicio obtemperemus: alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. Nam in negotio, qui nec sibi consulere, nec bene momenti parere scit; ille profecto extremi censendus est ingenii.

*Servanda
propositi
constantia.*

Addendum verò etiam, ut in constituto semel vitæ genere, constanter maneamus; & quam nobis sortem, seu ratio dederit, seu fors objecerit; illâ contenti vivamus. Nec imitemur eorum levitatem, qui assidua mutatione propositi, præsentia fastidiunt; inexperta appetunt, laudant jam relicta. Qui votis, & omni vita pendent semper: quorum animus naturâ inquietus. parum in se solatiorum habens, se sibi relicto ægrè fert; tædiumque sortis suæ, & tristem vix sustinet patientiam. Huic vero contrarium: tranquillum nempe placidum, semper æqualem, se contentum statum animi, quem Græci *εὐθυμία* vocant, retinere, ac tueri pulcherrimum, optimumque.

*Et animi
tranquillitas.*

*Animi
tranquillitatem.*

*Et in Actione
omni
decorum.*

Ultimum monitum est, in ordine, decoro, & Convenientia Actionis; quod Græ-

Græcis τὸ πρέπον, dicitur. Nempe in *Decorum;*
 moribus, sermone, vultu, habitu, in-
 cessu, gestu omni corporis, decens ac
 venustum nescio quid: deinde lentum,
 grave, sedatum, & denique sine affecta-
 tione omni, & nimiâ curâ concinnum *Quod non*
 & compositum. Præceptis hoc vix in- *præceptis,*
 cludi potest: Tempore etenim, perso-
 nâ, loco ita servit; ut laudis & vitupe-
 rii exinde causam sumat. Et quod non
 opportunum, intempestivum, nec con-
 veniens, id etsi alioqui bonum, indeco-
 rum tamen, & ineptum. Usu ergo ista
 discantur, exemplo, observatione. Ha-
 etenus Prudentia, prout in se, explica- *Sed usque*
 ta; nunc eandem in tripartita Divisio- *discitur.*
 ne virtutis videamus.

De Temperantia.

Quia corpore & animo constat *Et imo*
 homo; huiusque imperio, illius *Græcum*
 servitio utimur: ideo oritur prima *Temperan-*
 virtutis pars, quæ σωφροσύνη Græcè *tia.*
 vocata, & ὡς σώφρονα τὴν φρόνησιν ab Ari- *Velut ser-*
 stotele explicata, Latinè Temperan- *vans pru-*
 tia vocatur: definiturque prudens usus *dentiam.*
 eorum, quæ debentur carni; Id est, *Eius defini-*
 naturæ eius exigentiam temperans, & *tio.*

*Exigentia
corporis
triplex.*

*Eiusque
ratio.*

*Tempe-
rantiam.*

*Frugalitas
in cibo &
potu.*

*Modus
eius expri-
mitur.*

id quod delectabile censetur, non quaerens in corpore. Cuius exigentia partim est naturalis, & omnino necessaria; ut alimentum, & tegumentum: Partim Naturalis, sed non omnino necessaria; ut conjugium: Partim nec omnino Naturalis, & penitus non necessaria: ut illecebræ ad sensus corporis oblectandos. Primam, aio, Sapientem, id est, virum bonum, admittere necessariò; alteram voluntariè; tertià abstinere. In omnibus verò, quidquid corpori detrahet, animo conferet. Docebit hoc Frugalitas, Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco verbo ἐγκράτεια melius, forsan voco.

Frugalitas est in esu & potu modus, sustentationi corporis sufficiens: qui Gulæ opponitur. Modus, inquam, in quantitate cibi potusque, qui alat vires, reparétque. In qualitate; qui salubri usu, & facilitate parabili, non verò sumptu tantùm, damnoque commendetur. In lenta sumptione, quæ avidam voracitatem cohibeat: In regula denique, quam institutum præscripsit, dum stata tempora jejuniû assignavit. Cæterum, cum aliæ virtutes ani-
mo

mo tantum profint; hæc etiam robur, sanitatemque corpori confert. Confert deinde menti; quæ ingluvie obtunditur, & hebescit. Sed præcipuè amplectenda, quia grata & accepta DEO: cuius regnum non est potus, & esca. Sobriè ergo vivito, & frugi; & stude in hac virtute proficere: quia quotidiani est exercitii; quia est velut tyrocinium vitæ melioris; denique quia in te minimè ardua: quam nisi vincis; qui majora superare speres?

Castitas contraria Libidini sequitur. Hæc si per continentiam nequit retineri; Naturâ, & lege divina, velut regulam habebit Matrimonium. Melius enim est nubere, quàm uri. Et vaga libido, non modò DEI præcepto vetatur; sed etiam ratione, & jure naturæ, conjugio illigatur, & adstringitur. Cum enim facultatis gignendi & generandi, finis sit generis propagatio; obtineri is aliter non potest, nisi, quod genitum est, educetur. Educatio verò prolis, præsertim humanæ, adeo alienæ opis egentis, commoda esse non potest, nisi mutuâ operâ, parentis utriusque. Cùm & inter bruta etiam, præcipuè

*Qui Cras
nimo Cr
corpori
prodest.*

*Ideoque
unicè ser-
vandus.*

*Si nequit
Castitas
cont.nens
esse, Matri-
monium
incurdum.*

*Quod est
à natura.*

*Idq; causa
educanda
prolis.*

*Strictius
lege Divina
constitu-
tum.*

*Perfectior
illo, coelibat-
us.*

*Vitanda
obscenitas
in verbis*

quorum operosior educatio, ut volu-
crum, tam mas, quam fœmina, fœtum
curent. Si autem taliter educanda est
proles; ineunda est Conjugalis Socie-
tas: quam, uti dixi, naturalis ratio di-
ctat, exigitque, Eam verò lex Divina,
& præcipue Evangelii, certo instituto,
circumscripsit, & strictiori præcepto
devinxit. Dum, & unam tantum uxo-
rem uni Viro concessit; & ab ea sepa-
rari, nisi morte vetuit. Nam divortia,
justam ob causam facta, non tam dissol-
vunt Conjugale fœdus, quàm nullum
contractum fuisse ostendunt. Etsi verò
necessarium, & magnū est in CHRISTO,
& Ecclesia hoc Sacramentum; attam-
en Virginitas illo maior, altior, ma-
gisq; DEO chara; quippe quæ à Carne
remota, illam velut abdicat; & ideò
facile in Spiritualem Naturam assurgit:
Per quam homo purus undique DEUM,
qui puritas est, facilius intra se habebit
hospitantem.

Utrobique autem, tam in conjugio,
quàm coelibatu, castitas primùm in
verbis servanda: in quibus nullam in-
esse turpitudinem, falsò Stoici docue-
re. Dicebant enim: Si esset obscenitas

tas; eam aut in re fore, aut in verbo. In re non esse; quia effertur alio, et si tecto nomine: Si autem turpis esset; ne alieno quidem, si non suo potius, quod itidem turpe esse non potest, cum denotat rem, quæ est ostensa non turpis. Atque non sic perit pudor, ut hoc nobis imponant. Nam etsi in rebus naturalibus non est ea turpitudine, quæ sui usum prohibeat; est tamen quæ apertum fugiat, & occultari requirat. Unde faciem aperimus; sed velamus illa, quæ ipsa natura, quantum commodè potuit, abdidit. Si verò hæc tegere honestas jubet; cur verbis, dum necessariò nominanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc obscænitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit, quam Christiana conversatio requirit; obscænitatis ne nominetur quidem: honestè, velut in die, ambulemus; & loquamur, ut decet Sanctos.

Altera pars Castitatis, in cogitatione; quam item puram, & nullo phantasmate fœdatam, casta & sancta lex Christi requirit: Ut nempe nec admittas immunda, nec te illa meditando oblectes, & multò minus concupiscas.

*Rejetti
Stoici, quæ
aliter de-
cuere.*

*Vitanda
itidem in
cogitatio-
ne.*

Præstabis verò facilè, si visum moderare: ab hoc enim potissimum immunda cogitationis origo. Dic igitur cum Joba: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (ut Psaltes inquit) vanitatem ; & dictum utrumque imple.

*Et demum
in Opere.*

Tertia pars Castitatis, in factis: non tantum ut Fornicationes, Stupra, Adulteria evites, & detestere ; quæ, nemo est, qui turpia non agnoscat: sed ut devites etiam, quæ illicia sunt eorum; nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lascivos procacesque mores, quibus fovetur impurus hic Amor. Quem ut vincas; defugias: nam in aliis vitiis victoriæ causa, pugna est; in hoc, tantum fuga.

*In corporis;
cultu
modus.*

Abstinentiam, mollitiei adversam, voco modum severiorem in cultu, comptu, & situ corporis. Cultus est in veste; quæ sit necessaria sine nimio sumptu; Commoda, sine inutili copia: Decora: sine futili, & vana vanitate.

*Item in
comptu.*

Comptus in munditie: quæ ut illuviem fordidam, squalloremque vitiat; ita crebra nimis balnea, unguenta, calamistra non requirit. Situs est, aut in exercitio, aut in quiete. Illud advoco,

*In situ
denique.*

& requiro; ut vegetum, agile, patiens-
 que laboris corpus reddat: Hanc ad-
 mitto, tolero, ut vires reficiat. Non
 verò somnolentiâ, cubatione, gesta-
 tioneque molli enervet: duoque vitet
 contraria; nempe, ne quid effeminatū
 aut molle, & ne quid durum, agreste, *Ubique ni-*
 aut rusticum sit. Denique & universim, *hil nimis*
 quidquid affluentia nimis est exquisi- *molle.*
 tum, delicatum, & Sybariticum; quid-
 quid affectato fastidio nimis tenerum;
 id totum *εγκράτεια* aut moderatur, aut *Tempe-*
 abstinere jubet. Ut verè sit Temperan- *rantia.*
 tia, ex Stoica definitione, *ἐξ ἑἰς ἀττύτῃ* *Habitus*
ἡδονῶν. Et ipsa potius vincat omnem *invinci-*
 corporis voluptatem; animūque e- *bilis à*
 jus fallacibus, & falsis oblectamentis *voluptate.*
 liberum, & vacuum, solidorum, & o-
 lim immutabilium capacem reddat.
 Utrumque autem obtineri non potest;
 & qui hac confectatur, illa amittet.

De Justitia.

PERactis, transactisque iis, quæ ad
 corporis, ut ita dicam, moralem
οἰκονομίαν spectant, cum in hac vita
 rerum externarum egentes natura si- *Justitiæ*
 mus, præscribit, præcipitq; Justitia: quo *definitio.*
 mo-

modo in illarum usu versari nos oporteat. Est enim illa ex prudentiæ dictamine desumptus habitus; rebus, quæ extra nos, rectè utendi: ut nempe id, quod sub notione utilis venit, iusta administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus plus, aut minus, quam tenemur. Porrò bifariam considerari Justitia potest. Nempe: vel ut sit aptitudo tantum, ac potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii; ac alieni debitam cuique attributionem: vel ut sit actus ipse, hoc idem exercens. Prima notione pertinet ad hunc tractatum Probitatis; quæ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requiret: implendumque id totum; unde viri boni nominantur. Altera ad Charitatem; ubi, quid sit jus, suum cuique tribuens, accuratè expendetur. Itaque hic priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco, sine tautologia ponere: contra quam faciunt illi, qui hic ad mentionem Justitiæ, totam Jurisprudentiam infarciunt.

Justitiæ autem istius, ut ita dicam,

Quæ partem est potentia.

Partem est.

Huc prima spectat.

Altera ad Charitatem.

interioris, fons & origo est, regimen
 severum, adstrictumque eius affectûs,
 quo in id, quod nobis prodesse vide-
 tur, nimis ferimur. Etsi enim ille, à
 natura ad conservationem sui, inditus
 cuique animanti; tamen ubi ratio ho-
 mini accessit, docet illum & admonet:
 ne sua commoda plus æquo diligit,
 aut quærat: quin immò sæpè impendat
 societatis, & ex illa orti officii causâ.
 Occupetur ergo primùm animus in
 expugnando hoc affectu, qui hostis
 unicus Justitiæ; omnia sibi rapiens, &
 nulli reddere, quod suum est, permit-
 tens: statuatque non modò nihil sibi
 arrogare; sed etiam propriis, licitisque
 commodis, societatis & officii causâ,
 detrahere. Quin immò, ut id exactiùs
 impleat; meminerit: quàm altum, &
 eximium, quàm liberum, & liberale,
 quàm deniq; ratione dignum sit; cun-
 ctâ quæ infra animum, ex animo spre-
 visse. Affectu autem tali victo, con-
 cidet Avaritia, & orietur hoc fonte
 rectus usus rerum, animo illis non ir-
 retito: quin immò adeo firmo in verâ
 eorum, id est parvâ æstimatione; ut
 paratus sit jacturam potiùs omnium
 pati,

*Vilitas
 propria non
 nimis sen-
 scanda.*

*Quippe
 hostis In-
 stitiæ.*

*Expugnand-
 da ergo.*

*Et Officio
 impendend-
 da.*

*Virtutis
hic habi-
tus oppo-
situs frui-
tioni a via-
ra. Rarus
& diffici-
lis.
Habendus
tamen.*

pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod Justitia exigit, declinare. Hic virtutis habitus, (qui uno nomine non effertur,) oppositus est vitio fruitionis. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentia; quam fulgor & commoditas eius provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. Attamen abjicienda est, idque iis rationibus quas attuli, inter remedia vitii huic virtuti oppositi.

*Liberalitas,
altera pars
interioris
Justitia.*

Altera ex eodem fonte virtus fluit, Liberalitas; contraria parcitati: interiori verò Justitiæ propria, & insita. Quid enim justius, quàm subvenire, largiri, prodesse; id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primum si adsit (ut ita loquar) Libentia: quæ quidquid dat, libenter dat, bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit; vellet tamen, cuperetque. Ita constabit beneficentia, & benevolentia vera. Deinde, si adsit Gratia: quæ non fæneretur beneficiû, non captet, non requirat vicem: largiatur gratis; non mutuam, sed donum.

Sit libens.

Gratuita.

Postremò si adsit Bonitas, quæ adeo fit *Benigna.*
 diffusiva sui, ut beneficiat etiam illis,
 qui odêre: & quã potest, æmuletur. *Etiã non*
 DEUM; qui beneficiis afficit ignaros, & *amicis.*
 ingratos; non petentes, abnuentes,
 immerentes: sed (quod sufficit eius *Modò mâr-*
 bonitati) miseros, & egentes. *seris.*

Sed Liberalitate, etsi nihil natu- *Parfimonia pars*
 ræ humanæ accommodatius; attamen *tertia in-*
 ut justa fit, recta, & laudabilis; oportet, ut cautiones quasdam habeat, *terioris*
 quas suggeret tertia interioris Justitiæ *Institiæ.*
 pars, prodigalitati adversa: quam angusto forsan, sed cum aliud proprium non suppetat, necessario vocabulo, nuncupabo Parsimoniam. *Definitio*
 Definitur: *eius.*
 prudens rerum dispensatio: seu mensura, ac regula; nec plus, nec minus, quam opus sit, in alios erogandi. Per hanc sufficit modicum justo: hæc tantas vires habet, ut multis impendiis, multis erogationibus sola sufficiat. *Et eximius usus.*
 Alii nempe dividunt (inquit Sapiens) propria, & ditiores fiunt: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Justus autem dispensator, assignans tribuensque quantum meretur quisque; dum sua non prodiget, non rapiet aliena,

vitabitque ea, quæ luxus, & hinc fata egestas, suadere solet: fraudem nempe, & injuriam. Deinde benefaciet, non ambitus causâ profusè largiendo; sed benignè, merita aut pensando, aut provocando. Duo itaq; præstat Parsimonia: primùm docet nos modicos esse in omni impendio; nempe in victu, veste, supellectili, familiâ, largitione: idque; ne oporteat inique sarcire damna inconsultæ profusionis. Deinde jubet, ut pro cuiusque dignitate & meritis, tribuamus. Nam si hic delectus non servaretur, nulla ratione æquitas possset servari. Habes justitiæ, ut dixi, interioris, & ad Probitatem propriè pertinentis, lineamenta vera. In quibus velut in femine, aut radice, inclusa vis eius: à quâ pullulabunt facile præcepta, & officia Charitatis; de quibus libro agam subsequenti.

De Fortitudine.

JAM verò, cùm & ea, quæ corpus regit; & ea, quæ externa dispensat Virtus; explicata, ostensaque sit: Superest, quæ animum firmat, ac perficit: eaque est Fortitudo. Definitio illa

Docet modicos esse in sumptu.

Et in tribuendo æquos.

Definitio Fortitudinis.

lana

Iam: Prudentiæ habitum, quâ animus
primùm cuncta, quæ infra se habet;
deinde seipsum, postremò victoriam
ipsam vincit, domat, ac DEO subdit.

Nempe, ut illud olim in Philosophia Per se eli-
veteri decantatum ἀνταίρετον καλόν, gibile,
forti & invicto studio superatis, victis- pulchrū,
que impedimentis omnibus, obtineat. seu hono-
Victoriæ porrò istius, seu τὸ κρᾶτε- stum.
materiam præbent ea; quæ nobis sunt Occupatum
terribilia, molesta, difficilia. Sed quia circa terri-
in oculos maximè incurrunt ea, quæ bilia, mole-
terrent; ideo in illis vincendis, vulgò sta, difficilia.
& imperitè, tota fortitudinis ratio po-
nitur; cùm hæc pars eius tantum, ea-
que non potissima sit, prout patebit.

A quâ tamen ut ordiar, definitio il- Firmitas
lam: & voco Firmitatem imperterri- animi,
tam animi, contra ea, quæ corpori no-
cent. Inter ista autem φοβερότατον ὁ Mors ma-
δανάρ- inquit Aristoteles. Mortem ximè ter-
ergo, cùm officium requirit, & non ti- ribilis.
mere, & subire; prima, sed non omnis Contra
fortitudo erit: Magna tamen, quoties Mortem,
non omninò impetu fit; sed causâ, &
consilio. Tum enim plenam Victoriâ
exercet animus in corpus; dum vitam
eius, velut vestem, quando opus est
exiit,

Sibi occi- exuit, & ponit. Non ut *αὐτοφόνος*,
 for, & sibi & *αὐτόχειρ* fit, (Apage Porticenfium
 manus in- infanam Sapientiam, quæ falsa specie
 ferens. roboris, infirma & timida, mortem po-

*Non ut il-
 lam con-
 sciscas.*

tiùs sibi consciscit, quàm duri quidpi-
 am, & molesti sustineat: quæ arbitrium
 Vitæ à DEO acceptæ, DEO eripit; & fi-
 bi per arrogantiam pravam vindicat:
 acta aut ferociâ, aut gloriâ inani.)

*Sed cum
 opus est,
 subeat-*

Non, inquam, ut se perimat: sed ne
 morte deterreri ab officio patiatur; sit-
 que paratus pro illo, ut CHRISTUS &

*Nempe vi-
 tandi fla-
 gitii.*

docuit, & fecit, ponere animam. Quâ
 majorem dilectionem officii, nemo ha-
 bet. Id autem præstat, partim cum eli-
 git mori priùs, quàm honestum dese-
 rere; Peiusque letho flagitium timet:

*Officii
 implendi.*

& non timet, quæ occidunt corpus,
 sed quæ occidunt animam; Ubi est
 mens gnara sui finis; ideoque recti te-
 nax propositi. Partim, dum usque ad
 periculum mortis propugnat, quod
 tenetur: putatque dulce & decorum,
 pro officio mori; Ubi est, amore rû

*Honesti.
 Deo testan-
 di causa.*

καλῶ, strenuæ & excitatæ indolis pul-
 cherrimus vigor. Partim denique, cum
 DEI gloriæ, & testimonio vitam immo-
 lat; Ubi est fortis supra mortem dile-

ctio;

Etio; Prout fuit in illis, qui torti, se-
 cti, usti, cæsi sunt, tormentis & mortē
 strenuè obitâ, sed non sibimet illatâ.
 Hic est primus Fortitudinis gradus, in
 quo est Victoria terribilium: idque à
 mente tranquilla, & ex proposito, ju-
 stam ob causam agente. Ei opposita
 pars illa superbix, quam ferociam dixi:
 quæ præceptis, inconsulta, impetu
 agens; acta nempe, ut ita dicam, Gy-
 ganteâ quadam superbiâ, ex corporis
 robore ortâ.

Sequitur alter Fortitudinis gradus,
 quem in re & materie molesta posui:
 & in lucta animi cum fastu, orto à re-
 bus externis: ut nempe eas superet,
 id est, infra se deprimat; seu, (ut Cice-
 ro id ipsum adscribens Fortitudini in-
 quit;) ut ea, quæ eximia plerisque, &
 præclara videntur, ratione stabili fir-
 mâque contemnat. Vocari, & definiri
 hic gradus potest: Constantia animi,
 in eodem statu permanentis; externis
 nec depressi, nec elati, Sed quia mens
 humana, quasi naturâ extollitur, (i-
 gneum enim quidpiam & æthereū est)
 contra naturam verò deprimatur; Ideo
 plus molestiæ sentit in elatione conti-

*Præter lte-
 ra Fortitudo
 nis in re
 molestâ.*

*Quæ est
 Cōstancia.*

*De rectang.
 deprimi.*

*Et (quod
operosius)
extolli.*

nenda, quàm in depressione detrectanda. Itaque potior Fortitudinis vis erit in primo: Tum enim verè animus secum pugnat, certatque. Unde verò hoc monstrum, animus nempe secum pugnans? (quærit, & respondet sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd imperat animus corpori, & paretur statim: imperat sibi, & resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus; movetur & vix à servitio distat imperium: Imperat animus, ut velit animus, nec facit tamen. Causa est, quòd non ex toto vult, ideoque non ex toto imperat. Vincendus itaque animo animus est; ut sibi parère possit: Majorque erit hic gradus, quàm in terribilium victoriâ. Nam vita, ut ita dicam, corporea, cùm infra animum sit, faciliùs ab eo superatur; certamen verò animi secum, tantò molestius est; quantò operosius par, quàm inferior vincitur: Nemo autem magis par, quàm quisque sibi: Se ergo vincere, admodum arduum, operosumque erit. Porrò tum demum verè se oppugnat, seque vincere studet mens humana; cùm fastum, & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi erit

*Tum enim
animus se-
cum pu-
gnat.*

*Molesto
certamine.*

eripit; seque illâ privat. Tum inquam
 primùm, velut partes fiunt: & quod
 unum idemque videbatur, dividitur:
 nempe purum illud ac simplex ratio-
 nis, quod Christiana Philosophia Spi-
 ritum vocat, ab illa parte, quæ parens
 cupidinum est, Inter cupidines autem,
 cum præcellat maximè fama & gloria;
 præsertim ea, quæ ut vera tribuitur, &
 ob meritum videtur obtigisse; Ideo ta-
 lis gloriæ abdicatio gravis, & maximè
 molesta sit, necesse est. Diuturnum
 enim certamen, & continuò rediens fit
 lucta; donec omnis dulcedo eius, &
 gustus, penitus maectetur. Maectari au-
 tem debet: Nam impedit, repellit, &
 arcet verum hominis bonum. Non
 enim conveniunt, nec in una sede mo-
 rantur, complacentia vanæ gloriæ, &
 serius veri boni amor. Ergo contra fa-
 ctum felicitatis huius vitæ, animus fir-
 mandus est; ne inanis famæ applausu,
 ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fu-
 giat; quippe semper falsam; id est im-
 meritam, levem, brevemque, & verum
 mentis deceptæ ludibrium. Deinde,
 arrogantiam iudicii, ex facultatibus
 animi, devitet: idque sanctâ illâ, verâ,

Ut cupidines superet.

Inter quæ eminent vana gloria.

Quæ vincenda.

*Miramur hæc
à nullo
tractata.*

& debitâ simplicitate, cum quâ quærâ se jubet DEUS. Hæc est fortitudo, in rebus molestis superandis; quam etsi fatentur passim, eximiam esse; dum magis expeditum putant, hostem, quàm cupiditatem vincere; & quæ premunt sustinere, quàm quæ attolunt deprimere: Nullam tamen, quod miror, eius mentionem faciunt; cum de virtute hac agunt.

*Summus
fortitudinis
gradus
humilitas.*

*Quæ defini-
tur.*

Tertius, summusq; Fortitudinis gradus est: Spiritum, ita, ut dixi, corporis, & Cupidinis dominum, ac victorem, iterum vincere, domare, DEOQUE subicere. Hanc partem voco Humilitatem; Quatenus, inquam, respicit DEUM; nam quâ se, robur ac firmitas summa est. Definiri potest. Status, & conditionis humanæ, fortiter agnita, retentaque veritas: quæ hominem in suo, quod ex se est, nihilo, firmiter, collocat; & nulla re externâ ab illo permittit dimoveri. Sublimis reverâ, arduusque gradus. Quia etenim animus, ubi superavit partem sui, quæ cupidinum parens est; facilè adeò præclari operis fructu capitur; se miratur; se oblectat: ideo hoc ipso victoriam, quam

quam paraverat, incautus amittit.

Vincitur enim iterum Complacentiâ: quæ bono principio orta, facilè imponit; & difficillimè deprehenditur: quippe mirâ celeritat se se insinuans. Difficiliùs verò superatur; quia velut spoliare se fructu veri boni oportet: & vim sibi inferre, ne illo fruamur. Immò velut se perimere; ac maçtare: idque parte sui potiore; nempe, quodammodo animo mori. Sciunt experti, quid dicam; & fatebuntur id fieri per humilitatem: quæ est virtus opposita parti illi superbix, quæ ab elatione animi, se bono suo oblectantis, oritur. Hæc, prout dixi, coram DEO, in cognitione sui nihili, sui minuti, sui corrupti, fortiter firmiterque hominem constituit: & adeò ab hac consideratione, seu agnitione sui divelli, aut attolli ulla re non permittit; ut etiam id; quodammodo prohibeat vero bono. Quando enim illud influit sua spontè: quoniam delectatio, quam secum adfert, externum jam quidpiam, & productum est; Ideo, ne illi acquiescere velit, id est, ne effectui potiùs inhiet, quàm causæ innitatur; seque compotem boni existi-

Est, ut vincat ipsâ Spiritûs victoriam.

Idque mira quadam ratione.

Quæ exâctè explicatur.

stimans, evanescat: ideo inquam, in tantum sibi non appropriat id, quod suave & dulce influit; ut satagat etiam totum & integrum, nullo delibatum proprio gustu, & fruitione, reddere, & refundere datori. Et cum hoc fecerit; se non plenè fecisse, inutilemque ideo, & vilem esse, semper & verè agnoscit; fateturque, quippe cum talis sit reverà. Habes fortitudinis plenam victoriam: Partam primùm, si opus est, morte naturali: Deinde, quod semper opus, morte cupiditatum: Postremò, quod summum opus, morte ipsiusmet animi: dum commorimur DEO; & supremam victoriam victoriæ obtinemus; nulla eius dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod postremum uberiùs explicabo, cum *κατὰ τὴν* *ἑσώτην* agam; Nunc verò partem tertiam capitis huius absolvam.

In triplici
morte.

De (ut ita
dicam)
deificatione.

Pars Capitis Tertia.

Declaratur unde, & quo prin-
cipio paretur. & insit homini
Virtus..

Quæsitum id acriter olim, & nunc: Contentio, hac de re. Scholæ, & Ecclesiæ. gravis.
neque dum sopita ex integro
controversia. Ad eam namque per-
tinet, referturque, magnum illud dis-
sidium, non scholis tantum, sed Eccle-
siæ etiam diu grave, de Gratia Divinæ
necessariis auxiliis, & arbitrii humani
libertate. Operæ pretium itaque erit,
paucis hæc explicare: paucis inquam;
nam haud aliam causam dederim hu-
jus contentions magis propriam,
quàm multiloquium; dum diffusis di-
sceptationibus sibi mutuo præbent ca-
villandi ansam; quam pauca, & libra-
ta verba tollunt. Est verò omninò ne-
cessarium, ad hanc quam suscepi dia-
triben, locum hunc non præterire.
Fundamentū enim virtutis, & τὴν ἐν τῇ α-
ξίας unicum est: scire, unde illi pe-
tendum sit principium; ne ignoran-
tiâ veræ eius causæ, tribuamus nobis,
quod DEI est: & ut eum authorem

*Necessariis
hic tra-
ctanda.*

gratiæ; gratiam verò potissimam causam meriti, & præmii, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si propriis viribus niti tantum velimus; & iis putemus nos posse summum bonum consequi; totâ vitâ laborantes, nihil capiemus. Meritò itaque huic loco infestam. Et primò, opiniones hac de re erroneas adferam; deinde veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

*Idque par-
titione qua
proponitur.*

*Virtutem
à temperie
Corporis
esse:*

*Tempe-
ramentū.*

Falsum.

*Aratione
tantum
humana.*

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit: Virtutem à Natura esse: & cuiusq; mores nasci: id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ à tam arctâ animæ cum corpore connexionem; cuius humorum prout est *νεσσις*, magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones: Ex illarum verò modò, virtutes, vitiaque. Sed si animus corpore potior, præstantiorque; quomodo ab illo perficitur? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobiliusque non potest.

Alterâ ergo sententia sequitur: quæ virtutum petit principium, tantum à

ra-

ratione humana. Quam rectam, puramque homini inditam, sed à corporis confortio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque propriis insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἀνθρώπων* cipientiam, tribuit homini; impiè DEUM relegat. A quò cum sit nostrum esse, quantò magis bonum esse?

Tertia ei contraria sententia est, quæ dicit: à DEO, velut forte, dari virtutem: ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe animus passivè se tantum habeat, sine ulla *συνεργεία*, & extincta omni libertate, suiq; arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad DEUM ire: sed inspecta penitius, bonitati eius contraria. Causa enim peccati esset DEUS. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) DEUS qui non dedit, in causa esset. Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsummet bonum causa mali? & quomodo posset esse ultor, cuius esset Author?

Quartam, veramque sententiam antequam adferam; Præmittendum est: DEUM, *Deus hominem liberum creavit.*

DEUM, naturam ratione præditam, liberæ voluntatis, sui que arbitrii creasse. Quod testimonio Scripturæ apertum: & dogmate Catholico sanctum, sanctumque. Decuit nempe eius liberalem & munificam bonitatem, cuius est, se quàm maximè communicare: decuit inquam, impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit, eximium hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumque. Nihil detraxit eius Omnipotentia: quæ ultrò concessâ non minuitur potestate, præsertim supremo jure (ut ita dicam) domini adeo integro; ut in ipso vivamus, moveamur, & simus. Denique Sapientiam reddit maximè illustrem: dum mira ratione cuncta ad suam gloriam gubernat, dirigitq; salva parentum libertate. Est ergo liberi arbitrii homo.

*Decuit
hoc eius
bonitatem.*

*Omnipo-
tentia nihil
detraxit.*

*Sapientiam
illustrem
reddidit.*

*Voluntas
nostra aut
est per na-
turam ne-
cessaria.*

Porro ut huiusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quod voluntatis actio, ex vi & proprietate sibi indita, aut est per naturam necessaria, aut per electionem libera, aut per vim coacta. In primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur; nempe in bonum, seu finem.

nem: quem etsi necessariò appetit, non tamen in vita; & τὸ ἐκείσιον integrum illi manet. In altero non modo retinet, sed eandem liberè exercet: dum nempe aut rejicit, aut admittit aliquid, prout suâ προαίρεσι moveretur: scilicet liberè eligit media, quæ seu verè, seu falsò putat convenientia ad finem: ubi τὸ αὐτοῦ ἐκείσιον suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potius ipsamet quod erat, esse desineret: Quippe non est voluntas, dum non vult: nec vult, si cogitur.

Hæc est voluntatis humanæ vera innataque vis, atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali justitia integram incorruptamque habuit; Primum inclinatione naturali, quâ in bonum necessariò fertur, sibi proprium conveniensque appetebat. Deinde electione liberâ acceptare, aut rejicere poterat, quod vellet; & sine ullo animi liberi impedimento ἀδιαφορίαν plenam obtinebat: (quanquam tamen ob innocentiam statum, quodammodo Naturalem potius, inditamque à DEO, quam προαιρετικὴν ἀρετὴν, haberet; ideoque facilius bonum, quam malum

Spontaneum.

Aut per electionem, libera. Electione.

Liberum arbitriū.

Aut per vim coactam.

Eius status ante peccatum describitur.

Indifferentiam.

Ab electione virtutem.

acceptaret.) Denique non modo ullam non sensit coactionem, (quæ nec ulla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi gravis & molesta esset, tractionem.

Ostenditurque quomodo post peccatum, mutavit.

Post peccatum verò primi Parentis: Primùm, mutavit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio; cùm nempe malum specie boni, per concupiscentiam appetere cæpit. Deinde, in libertate eligendi, æquilibrium illud voluntatis variavit; lancem eius deprimente peccati originalis pondere; ita ut bona mediâ, quodammodo invitè voluntas eligeret: facillimè autem, & sua sponte, mala. Denique vis quædam, & mancipatio captivantis nos peccati, subsecuta; quæ voluntatem afflixit, & servam quodammodo fecit. A quo enim quis devictus est; huius & servus est. Ita, omni parte, innata voluntatis energia, vulnerata, debilitata, vitiata, (prout hisce verbis, id exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta, aut sublata est. Corrupti enim, infici, & depravari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli, & eripi non potuit. Mansit ergo

Ita ut peccasset fere.

vis & proprietas eius: sed saucia, multa; & ad malum tantum prona.

Atque ita perierat homo, dum malus tantum esse poterat. Sed subvenit misero benignitas Salvatoris nostri DEI: qui manifestus in carne, dum naturam, quam sibi propriam assumpsit, reparavit; etiam nobis, eiusdem reparationis communionem, satisfactione præstita, & soluto redemptionis lytro obtinuit. Ita illi tributa iustitia: nobis data per ipsum misericordia. Et ut Adamo peccante, ad totum genus humanum, labes pervenit: ita CHRISTO promerente, ad omnes gratia pertinuit. Gratia porrò hæc, sita in Auxilio, Institutione, & Exemplo. Auxilium: partim depulso malo originis peccati, per *παραγενεσιαν* baptismi; partim collato bono, per internam inspirationem gratiæ prævenientis; quæ memoriam stabilit, illustrat intellectum, accendit voluntatem ad bonum; idque sæpè supernaturali illapsu, qui creatas vires animæ excedit. Partim denique, datâ in bono perseverantiâ, per promissam, præstitamq; nobiscum mansionem, & Spiritûs Sancti donum.

*Nisi gratia
Salvatoris
subvenisset.*

*Quæ Christi
salubre
auxilium,
Regenera-
tionem.*

In-

*Institutio-
nem ne-
cessariam,*

*De DEO
aberra-
tione.*

*Exemplum
denique
nobis dedit.*

*Ita natu-
ram supe-
ravit gra-
tia,*

Institutio: Partim doctrinâ, & ultimâ finis, non in hac vita quærendi, notitiâ: (quod vetus Philosophia ignoravit, & Judaica religio non expressè asseruit.) Partim ad eum facile obtinendum consilio; quod brevissimarum sententiarum in affectatâ majestate, & arcanâ veritate aperuit: Partim denique præcepto, & jussu; mysteriis nempe, & Sacramentis veræ fidei patefactis; & sublatâ (ut vocat Athanasius) Θεοκρατία, religione autem constituta: quæ antehac aut nulla, apud nescientes DEUM; aut falsa, apud malè colentes; aut imperfecta adhuc in Judaismo erat. Exemplum denique dedit nobis: dum, quæ docuit, implevit; & quæ imperavit, facere monstravit: meritoque se sequi; suisque insistere vestigiis jussit: ut quod ille fecit, & nos faciamus. Tot verò, tantisque subsidiis fulta natura humana, non modo ad pristinum statum rediit, sed longè majori, & præsidio, & dote gratiæ, firmata, ornataque est. Primum, quia major libertas, (inquit Augustinus) necessaria fuit adversus tot tentationes, quæ in paradiso non fuerunt: de-
inde,

inde, quia dignitas, copiosa redemptio, & misericordia Salvatoris id meruit; voluitque.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, ^{Quadruplex potestatis humanae virtus.} quadruplex status dignoscitur humanae potestatis: (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est proprie, non posse,) primò, in innocentiae statu, potuit homo bene agere; & potuit non peccare. Deinde post peccatum, expers innocentiae, non potuit bene agere; & non potuit non peccare. Tertiò, compos gratiae, iterum, atque facilius multò, potest bene agere; & potest non peccare. Postremò, cum donatus erit gloriâ, non potest non bene agere, (si actio vocanda in fruitione est; ubi pariter magis, quam it:) & nunquam poterit peccare.

Cum itaque in statu tertio nunc simus, ^{Nunc in libertate, adjuncta gratia nos esse.} id est, in libertate, adjuncta gratiâ; facilis responsio erit, ad questionem propositam. Nempe: Virtutem, & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimen illâ; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificationis gratia conferatur; (verba sunt ex Concilio Trident.) non posse esse sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, & auxilio: ita tamen, ut liberum

Posse tamen gratia dissentire.

*Cooperari
verò in non
dissentien-
do.*

*Hinc ta-
men nulla
jactantia.*

hominis arbitrium, in, non dissentien-
do gratiæ, interveniat. Ut enim non
est amissum penitus arbitrium per
peccatum; ita nec sublatum per gra-
tiam. Et (ut Prosper dixit) quod non
est interfectum per vulnerantem; non
tollitur per medentem. Manet hæc li-
bertas, sed ex se ad unam partem ma-
gis propensa, nempe ad dissentium gra-
tiæ. Unde, cum Concilii Tridentini
regula decernit, posse voluntatem
humanam gratiæ assensum non præbe-
re; satis hoc ipso ostendit, in quo potis-
simum gratiæ cooperetur; nempe, in
non detrectando. Talis autem coope-
ratio nihil habet, quo se jactet, & o-
stentent. Nihil enim aliud præstat per
eam voluntas, nisi quòd, non pereun-
di assensum, velit gratiâ & auxilio DEI,
à se obtineri. Quis autem salutem sibi
adscribat, quòd, cum ex se non po-
tuerit non perire, salvari per alium
non noluerit? Quis exprobet Datori,
quòd donum eius acceptaverit? præ-
sertim cum, ut acceptaret, illectus sit,
invitante, seque planè ingerente eius
bonitate: Et cum, nisi eam acceptaret,
periret. Certè hinc non usurpabimus
glo-

gloriam, sed ei referemus; qui ad eam
 obtinendam, contulit gratuitam gra-
 tiam. Quin imò confundemur potiùs;
 cùm videbimus; ægre, pravâ volunta-
 te nostra, acceptata ab eo dona, præ-
 miis affici: & munera eius oblata, sua-
 commendata, denique nostri commo-
 di causâ data, in nobis velut merita,
 coronari. Nostrum enim ferme tan-
 tum est, posse illa respuere; id est, posse
 perire. Et propriè, (ut inquit Augusti-
 nus) non est voluntatis nostræ effectio,
 sed defectio. Nam ut superiùs dixi,
 posse, seu efficere, & ad bonum tan-
 tum, quod ex nobis nullum. Cùm igitur
 gratiæ cooperamur; seu assensum
 non negamus; propriè nihil efficimus
 soli viribus nostris: sed tantum, ad-
 juti gratiâ, non deficimus; cùm si abs-
 que illâ esset, deficeremus.

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsa evi-
 dente, Authoritate Scripturæ, & in-
 terpretatione Patrum, immò doctrinâ,
 & approbatione Ecclesiæ, firma; tur-
 bavimus nuper pruritus disceptandi: &
 καινοτομία illa, scabie insanabilior, quæ
 prodidit dogma tale: Nempe, non
 posse hominem gratiæ dissentire; quod

*Quippe
 propriè nil
 efficimus
 ipsi.*

*Sed tantum
 non defici-
 mus*

*Hæc frustra
 conturbant*

*Rerum
 novarum
 molitio.*

Qui prædeterminationem quandam inducunt.

Nullâ justâ causâ.

Absurda istius opinionis.

Libertatis inperitus.

dissentiat, id à nescio qua prædeterminatione esse, ad unum quid, voluntatem adstringente. Dicunt enim: DEUM, absolutâ sua voluntate, aut omnem prævisionem voluntatis humanæ, ab æterno statuisset, ac decrevisse omnes actiones humanas, cum circumstantiis omnibus; ita ut aliter fieri non possint. Causas verò sententiæ afferunt istas: Primam; quia putant aliter non posse constare providentiam, ac gubernationem universi. Alteram; quia necessarium dicunt, ut causa prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset; principium justificationis non ex DEO, sed ex nobis esset. Præter hasce rationes, se tutantur Authoritate Augustini, dicuntque eum eiusdem secum esse sententiæ. Quod totum, ut plenè refutem; aperio primùm, quæ exinde sequantur absurda.

Primum erit; quòd si hæc sententiâ obtineret, tolleretur libertas arbitrii; cuius vis est in electione. Electio verò non est, ubi non datur è pluribus optio. Optio verrò tollitur, si ad unum adstricta, & affixa sit, nescio quâ præ-

de-

determinatione, voluntas; Alterum
 absurdum; quod benè, secusq; meritis,
 promissio præmii, vel; comminatio pœ-
 næ, quibus DEUS allicit, vel deterret,
 voluntatem; inutilis, imo ludicra esset;
 prædeterminatione hâc, ad unum, cui
 non possit resisti, manente. Tertium;
 quod quatuor statuum humanæ pote-
 statis, quos modò recēsiui, permutatio,
 ac confusio sequeretur; si tertius, in quo
 nunc sumus, ut possimus bene agere,
 & possimus non peccare, mutaretur vel
 in quartum, gloriâ dotatum, nempe,
 non posse peccare; vel in secundum,
 gratiâ destitutum, nempe non posse nō
 peccare. Quartum absurdum; quod in-
 duceretur fatalis, & cogens necessitas;
 eaq; non illa, quam vocant, sequelæ; id
 est, ex suppositione prævisæ volūtatis;
 sed ex prædeterminatione: atque ita ex
 merâ adactione. Inde q; prodiret atrox
 illa, & terribilis prædestinatio; quæ im-
 mutabili decreto, faceret hominem, nō
 ideo damnandum, quia peccaturum;
 sed quia damnandū, peccaturū. Quin-
 tum absurdum; DEUM fore authorem
 peccati, & magis quam Dæmonem: nam
 ille suadet tantum, ac incitat; hic tali,

2. Præmi-
 item, &
 pœna.

3. Contro-
 versio sta-
 tuum.

4. Fatalis
 necessitas.

5. DEVM
 causam
 fore mali.

*Et iniquum
iudicem.*

quam adstruunt prædeterminatione, juberet omninò, cogeretq̃. Sextum absurdum; DEUM injurium. ac iniquum iudicem fore. Quare enim in alio puniret, cuius ipse Author esset? dicerent damnandi: non fuit in nostra potestate, non velle; quod ut vellemus, voluisti: non fuit, quod vellemus, non facere; quod ut omnibus cum circumstantiis, faceremus, non decrevisti solum; iuvisti; iussisti; sed motione quadam, & impulsu, cui resistere non potuimus, omninò adegisti; seu potius tu ipse fecisti: cur nos ergo punis? Hæc, & plura absurda sequerentur, quorum quidquid tetigeris, ut ille ait, ulcus est.

*Effugia
frustra
adferunt.*

*Quæ re-
selluntur.*

Contra hæc verò omnia satis se tutos arbitrantur, cum dicunt, DEUM prædeterminare ad opus, sed non quâ malum est, & peccatum. Quasi non sufficiat ad complicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus, cui annexa, & inseparabilis malitia est. Hac profectò ratione omnis peccans vix peccaret: rarò enim vult peccatum, quâ DEO injurium; sed quâ prædesse, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, inculpabilis esse nequit. Quod verò concursus DEI na-
tuæ

turalem attinet; hic adeo non prædeterminat voluntatem, ut ei potius obsequi videatur.

Sed ut refutem paucis rationes, quas *Vii Co. eo. rüm argu-
menta.*
 adferunt; Primum, de Providentia DEI, seu potius, facultate gubernandi; sine hac, quam adstruunt prædeterminatione, securos esse jubeo. Constat illi ratio istius potestatis, & imperii: ita ut, nihil ipso infcio, nihil invito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum invalido, fiat. Scit omnes eventus, imò semper præsentibus sibi spectat, & noscit; neque huic inspectioni, & notitiæ officit quidquam libertas humani arbitrii. *DEVM sine prædeterminatione, esse rectorem universi.*
 Vult deinde quædam fieri: quædam permittit quandoque, & operari finit causas secundas, prout earum condidit naturam; nempe liberas liberè agere, sed ipso non invito, alioqui non agerent: Ita neque hic eum impedit libertas humana. Potest denique omnia: etiam si liberos homines creavit. Velle enim illis liberū dedit; efficere, ac præstare, quæ voluerint: sua gubernatione circumscripsit; suaque omnipotentia (salvâ agentium libertate) omnia ad finem dirigit destinatum. Neque præ-

determinatione, id est coactione voluntatis opus habet; suppetunt abunde media implendi, vel impediendi effectus. Quod verò arguantur de influxu causæ primæ; Prioritas hæc, sita in eo est, quod ab illâ essentiâ vis, & cōservatio promanet causæ secundæ. Deinde, quod causa secunda, sine primâ nequeat operari: potest verò prima, (quamvis ut plurimum non facit;) sine secunda. Tertio, quod causæ primæ concursus, est etiam generalis: secundæ, particularis tantum. Prior ergo exinde, potiorque erit, causa prima. Sed hoc nihil impedit, quo minus causa secunda, naturam, quam accepit, retineat: & si necessaria est, agat necessario; si libera, liberè. Quod verò attinet principium justificationis, hoc à DEO esse certum est: & sine gratia, auxilioque eius, nihil prorsus boni hominem posse, omnino profitendum. Nempe, DEUS vult omnes salvari, etsi non omnes salventur: quod autem salventur quidam, salvantis est donum; quod pereunt, pereuntium meritum. Assensus gratiæ potissimum à DEO: dissensus est à nobis. aut potius nec est: cum peccatum, seu
hic

*Effectus
primam
causam.*

*Et. prin. i-
pium justifi-
cationis.*

hic dissensus, propriè nec subsistat, nec sit. Ut enim tenebræ, aut silentium, (scitè hoc Lipsius) non agnoscuntur esse, nisi absentia contrarii; ita & illud. Privatio tantum est, id est, deliquium boni. Hac igitur ratione, ut principium Justificationis gratiæ attribuimus; ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à DEO removemus: A quo solo salus, à nobis solis perditio. Postremum est de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremque gloriantur. Sed ille, cum tam Libertatem arbitrii, quam auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam dicta quædam, in calore, ut fit, pugnæ & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint: ita nuperâ multorum diligentia, satis superq; ex eius scriptis demonstratum est; illum prædeterminationem hanc novam nunquam docuisse; nec talem fuisse eius in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni finem imponam; quoniam patet, sine auxilio gratiæque DEI, nos malum tantum, id est, nihil, posse: Ideo spem totam boni operis in illo collocare, ab illo opem

*Nos verò
sine illo
perire.*

*Augustini
non docuisse
prædeter-
minatis.
nem.*

*Pro, &
precazione
clausula
imponitur.*

agendi, ac perficiendi petere; quæ de-
mum rectè egerimus, illi soli adscribe-
re, tribuereque debemus. Fac igitur
ô DEUS! ut gratiâ tuâ in nobis, culpâ
nostrâ, vacua non sit: & Præcepta
hæc Probitatis, quæ te inspirante di-
cta sunt, te Adjutore ad tuam gloriam
exactè impleantur.

APPENDICIS VICE.

*Monita quædam ad Probitatem
retinendam pertinentia.*

SED in libri hac clausula, addenda
quædam monita supersunt; quæ in
Contextu, & serie tractationis, inseri
vix commodè poterant: cum tamen
ad recensitas Probitatis partes appri-
mè facere videantur. Meritò itaque
illis hunc librum consignabo.

*Primum
monitum,
memoria
novissimo-
rum.
Mortis.*

Primò ergo, ad Anamarthifiam u-
nicè pertinet, sacrum illud dictum:
Memorare novissima tua, & in æter-
num non peccabis. Novissima verò
hæc sunt: Mors assiduò veniens, non
longè remota, certa eventu, incerta
tempore: ideoque semper expectanda.
Non est enim, ut diem rectè peragas,
nisi

nisi illum ut ultimum existimes. Omnem itaq; tibi supremum diluxisse puta. Deinde: cogita reddendæ rationis, omnium quæ egeris, dixeris, cogitaveris, certam & præstitutam diem; toties eloquio DEI promissam, ac ingeminatam. Postremò expende, præmii aut pœnæ magnitudinem, & spem eius metumque: prout merueris. Horum autem vivâ recordatione, non censeas reddi vitam terrore turbatam, anxiam tristitiâ, & negotiorum, ac omnis actionis, ut superflua, incuriosam: Quinimo tranquillam potius, quâ ad portum & quietem veram ferimur; Terrores expertem & vacuam; dum nempe ille timorum maximus haud urget, lethi metus. Emendatam denique: quippe sedulam boni operis & meriti; & exinde lætam semper,

Judicii.

*Præmii,
aut pœnæ.*

*Vitæ hinc
emendatio,
& quies.*

Alterum impeccantiæ remedium, cogitare præsentem tibi semper, & cuncta videntem adesse DEUM. Fastidit hoc, & averfatur apud Ciceronem Epicureus: dum conqueritur, impostum Cervicibus nostris sempiternum Dominum, omnia advertentem, quem dies & noctes timeremus: Sed

*Alterum
monitum,
præsentia
DEI.*

non

*Qui nobis
adest, &
inest.*

non Christiana nostra Philosophia, cui initium sapientia est timor Domini; firmum nempe peccati, & temerandae conscientiae frænum. Illud verò non potest haberi, nisi firmiter agnoscamus præsentem nobis DEUM. Agnoscimus ergo, scimusque; quòd non ita nos ambiat undique, & impleat aër, ut ille. Immensus enim non esset, ni ubique esset: ni operi suo & circumfusis, & inditus; extra illud, & intra. Itaque in illo vivimus, movemur, & sumus. Ideoque omnes animi ac cogitationis recessus pervadit, ac penetrat: & tacita quamvis, loquitur illi voluntas. Cùm itaque solus fueris, cùm fores clauseris: ne putes te esse sine arbitro. Videt te enim, & aspicit præsens DEUS. Sancti in DEO, & Angeli, testes intendunt oculos. DEO verò spectatore, & olim Iudice, & Vindice, tum verò tot testibus coram, quanta esse debet non dicam verecundia, sed abominatio etiam, terror horrorque peccandi. Altè id ergo defigamus in animo: in Conspectu DEI, Opere, Verbo, Cogitatione versemur? ἢ τὸν ἀόρατον, ὃς ὄροντες, ἐκαρτερήσασιν:

*Et aspicit
nostra.*

*Ideoque eo
coram non
peccandi.*

*Et invisibilem
tanquam vi-
dentes
sustineamus.*

Ter-

Tertium Probitatis retinendæ monitum, & salutare velut Antidotum cen-
 seo: quod vocare solemus Examen
 Conscientiæ, Quo velut in numera-
 to habemus motus omnes animi, ad
 exemplar eius, qui dixit: Anima mea
 in manibus meis semper: ut nempe ob
 oculos posita, spectataque, quotidie e-
 mendatior esset. Quemlibet itaque di-
 em scrutemur. Commotionum, quò
 nos ducant, quantum raptent, & mo-
 dum & finem, in nobis speculemur.
 Quæ vitia magis infestent, ac urgeant,
 expendamus: & huic fini facta, dicta,
 cogitata remetiatur. Causam omni-
 um, coram interno conscientia Judice
 dicamus. Et quia hoc arbitro nemo
 nocens absolvitur; pœnam etiam pœ-
 nitentiâ sumamus, donec exercitatione
 istâ sanetur, quidquid corruptum, &
 pravum fuerit.

Verùm, quia Judicium hoc, quod
 de Nobis ipsis institutum, sæpe deprava-
 vat, semper se insinuans amor sui, qui
 connivere quemquè ad sua vitia facit;
 usu verò compertum, in aliena nos cer-
 nere acutiùs: Ideo quartum monitum,
 magno præsidio ad parandam omnium

*Monitum
 tertium,
 Examen
 conscientia.*

*Quo vitia
 judicatur,
 & corripitur.*

*Quartum
 vitia ad
 monitum.*

com.

*A viro bono,
no.*

*Qui ad hoc
eligendus.*

*Non mo-
nitus, non
correctus.*

*Confessio
Catholica
etiam huic
fuit.*

commotionum eutaxiam, & virtutum exercitium erit: Testem aliquem, & Inspectorem, imò Censorem bonum, & prudentem eligere; cui nos aperiamus, & revelemus. Nam, si est aliquid, (ut inquit ille) quod ex viro bono, vel tacente proficias; quanto magis docente, instruente, admonente? Elige itaque, qui tibi blandè, temperanter, non affectu sed iudicio, munus hoc amici monitoris exerceat: deinde moneri ab eo ne detrectes, nam alioquin *ἀυθέτητος, ἀδεσπείυτος*. Cæterum vel hinc eximius patet fructus, & præstantissimum veræ probitatis remedium, ex instituto Religionis Catholicæ; quò confitemur alter alteri peccata nostra, & conscios facimus Conscientiæ nostræ: non modò monitores; sed omnino Iudices. Sed hac de re suo loco, nempe libro, qui de Pietate.

*Quintum
monitum.*

Quintum, ultimumque monitum, idque ad eupraxiam propriè pertinens est. Ut non in præceptorum cognitione tantùm sistamus: sed illa ad usum etiam aptemus, transferamusque. Cùm enim nulla ars, & artificium solis constet

stet præceptis; sed addi exercitatio
 debeat, quæ omnia evincit, perficitque:
 Certè & sapientiæ, quam artem bene
 vivendi quispiam dixit, adhibenda
 ἀσκησις est: quæ illam demum consum-
 matam reddat. Præclarè enim, ut mul-
 ta Epictetus dixit: Peccari à Philoso-
 phiæ studiosis, quòd dogmatum de-
 monstrationem potissimum inquirant,
 usum verò illorum insuper habeant.
 Exempli causa: si ponatur dogma, non
 esse mentiendum; causa inquiritur di-
 cti: & demonstratio mandatur memo-
 riæ; res ipsa non impletur. Itaque men-
 timur quidem, inquit: quamvis inter-
 rogati, cur non sit mentiendum? Cau-
 sam in promptu habeamus. Ergo nō in-
 cognitione tantum, & indagandi labo-
 re, nec in differendi peritiâ ponenda est
 opera: sed facta omninò addenda; inq;
 illis potissima profectûs ratio collocan-
 da. Non enim ingeniū excolere oportet,
 sed animum: non solertiæ laudem
 aut oblectationē captare ex studio sa-
 pientiæ, sed fructum: qui nos expertes
 vitiorum, Commotionū arbitros, Vir-
 tutum compotes, Temperantes inquam,
 Justos, Fortes reddat. Frustra alioqui
 no-

*Præceptis
 addendam
 exercita-
 tionem.*

*Exercita-
 tio.*

*Nec dispu-
 tare oportet.*

Sed vivere.

notitia præceptorum; si de virtute locuti, vitia sectemur. Frustra Probitas, quæ intra verba tantum consistit. Non enim Auditores legis, ac periti eius interpretes; sed factores operis officium implebunt, ac præmium consequentur.

LIBER OFFICIORUM SECUNDUS.

De Charitate.

Consistendo factæ divisioni
Officiorum, postquam ea
differui, quæ ad Probitatem
putavi pertinere; aggredior

Officia Charitatis: eum invocans, qui
Charitas ipsa est; ut veram eius arca-
namque vim aperiâ mortalibus, ac
instillem. Hanc itaque ut nova, nec
hactenus usitatâ methodo, ac ratione
explicem: primùm ita definiam. Cha-
ritas, est propensio animi erga proxi-
mum benigna, benevola, benefica.
Benigna imprimis: nempe iudicium, &
sensum de proximo, quàm maximè bo-
num, retinens: cuncta eius vel pro-
bando, vel tolerando, vel amanter
corrigendo. Benevola deinde, in ap-
pre-

*Definitio
Charitatis.*

Benigna.

Benevola.

Benefica.

precatione, voto, studio, ut bene illi sit: & dum est; gaudio, & congratulatione. Benefica denique: libenter, & copiosè opitulando necessitatibus eius, id est, opera, ut vocant, misericordiæ, promptè erga illum, & largiter exercendo.

Debita à communi ortu.

Debita verò prorsus humano generi: quòd uno parente fatum, cognationem agnoscere meritò debet; & ex illà mutuum habere amorem. Etenim, cum non animalia modò eiusdem speciei congregentur, conciliante natura; sed inanimata quoque, & sensu carentia, conjungi quodammodo appetant; idque pondere, sympathiâ, ac propagine testentur: Quàntò magis id homini conveniet, cui non alia natura, quàm ratio est? ut nempe sui generis societatem quærat, concordiam appetat, commune norit bonum, impleat officium: id est, mutuam exerceat charitatem.

Natura ductu.

Amare certè, & amari; itemque sibi mutuò prodesse, natura suadet, exigittque: eique obsequentem hominem, homini non posse nocere, apertum est. Nam si noceret: aut id putaret non iniquum; aut non pejus malis corporis,

ris,

ris, & fortunæ Si primum: quid cum eo differas (inquit Cicero) qui hominem ex homine tollit? Si alterum: erraret in eo, quòd ullum malum gravius malo animi putaret. Naturalis ergo Amor & Amicitia: Contra Naturam verò, ἀφιλία: divisionis, discordiæ, & demum interitûs parens.

Amoris
vacuitas.

Quod si Charitas, vel ipsius naturæ & rationis ductu, homini propria: quanto magis jussu DEI: Hoc mandatum eius primum, & maximum, ut illum diligamus toto animo: Suppar autem ei alterum, ut proximum. Suppar inquam: Justi namque experimentum est unicum, actio cum proximo. Non enim amare DEUM potes, quem non vides; si proximum odisti, quem vides. Et si DEUM verè amas; nempe bonum tuum; necesse est, ut ames proximum, qui æquè tecum ad amandum eum factus est. Nam quæ tertio congruere tenentur, inter se congruant necesse est: Amorem ergo DEI Amor proximi necessariò consequitur.

Et denique
jussu Dei.

Diligamus itaq; invicem: nam plenitudo legis, dilectio. Quam nisi habeam, (inquit Apostolus) nihil sum:

Itaque ex-
tè habenda est.

nihilque profunt reliqua virtutum officia. Et cum à Discipulo Christi peteretur, cur eam toties ingeminaret; quia præceptum Domini est, inquit: & si solum fiat, sufficit. De hac igitur libro hoc agam: & quâ ratione exactè præstari possit; tribus Capitibus ostendam.

CAPUT I.

Qualis Charitas in statu innocentie fuisset: & quoniam tam exactè post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de origine Juris.

Causa adfertur, cur inquirenda est charitas primitiva.

Triparti-

DE Charitate dicturo, operæ præteritium imprimis videtur indagare: qualis Virtus ista fuisset in sua Origine, & velut fonte, id est, in statu innocentie. Cum nempe homo nulla labe infectus, imitator fuisset divinæ bonitatis; eam erga proximos exercendo. Operæ pretium hoc, inquam, inspicere: quò in statu hoc multifariam vitiatæ Charitatis, primitivam illam, quam maximè æmulemur: ut ex defectu eius, ortum Jus ad illam, quoad fieri potest, revocemus, aptemusque. Dicam igitur

igitur hoc Capite tria. Primò ostendam statum Charitatis primitivæ. Deinde deducam, illam talem post peccatum subsistere non Potuisse. Tertiò illam, inducto Jure sarcire, ac reparare, necessarium fuisse, evincam.

*ta capitis
diviso.*

Pars Capitis Prima.

De Statu Primitivæ Charitatis.

COgitanti itaque de Primitiva Charitate, in mentem primùm venit: illam tres dotes, quibus & perficeretur, & conservaretur, necessariò habituram fuisse. Nempe, lubentem inter se æqualitatem: Rerum omnium Communitatem: Omnis oneris à se vicissim exigendi Immunitatem. Optimè enim Charitas mutua retinetur, primùm inter pares; deinde, nihil ut suum usurpantes; postremò nihil à se vicissim, velut debitum, requirentes, Paritas, seu Æqualitas, prima genitrix Charitatis. Cum namque naturaliter se quisque amet; ideo & sibi similem: id est parem, & æqualem: Nam in illo seipsum. Unde illud: quòd Amicitia pares aut ac-

*Charitas
primitiva.*

*Habuisse
æqualita-
tem.*

Communitatem,

cipiat, aut faciat. *Comunitas* deinde altera ejusdem origo. Cùm enim præcipua diffidij causa esse solet, à pluribus usurpatio rei alicujus, quæ pluribus nõ potest sufficere; ideo inductâ *Comunitate*, & provisâ cunâctis æquali sufficientiâ, (quæ necessariò fuisset in communi vita) *Charitas* facilè constabit. *Immunitas* denique auâctrix *Charitatis* erit. Quia gravis, & servilis, ideoque odiosa est exactio debitæ obligationis: quâ sublatâ *Charitas* manet, sponte, ac liberè supplens, quod extorquebat obligatio.

Immunitatem,

Eæ dotes faciles innocentia.

Porro triplex hæc dos *Charitatis*, facilè in statu vitæ innocentis haberi potuisset. Nam *Æqualitas* manasset, primùm ab *Æqualitate Conditionis*, quâ creti sumus; & per quam omnia habuissemus æqualia: Deinde ab eximia quadam bonitate; quæ non permisisset viribus parare potestatem; quæ naturaliter cuique in se tantum est, eaque libertas vocatur. Denique, cùm sibi quisq; adultus ad omnia suffecisset: (prolem solùm teneram excipio) opus non habuisset alieno obsequio. *Communitas* item omnium rerum,

Quod in singulis ostenditur.

rum facilè constitisset. Nam occupatio, & dominium, & possessio, inutilis prorsus foret; cùm eam sufficientia, & parabilitas rerum sponte provenientium, superfluam fecisset. Denique Immunitas mutua foret: & extorsio obligationis necessariò cessasset. Cùm, ut alter alteri munifex esset; nec ullius necessitas egeret, nec quisquam exigeret, sed voluntati tribuentis relinqueret. Sui sufficientia. Quanquam nec tribuere opus foret: cùm in *αυτάρξεια*, cuiusque, benevolentia tantum, vix beneficentia locus esset. Et hic futurus fuisse videtur status exacta, ac consummata Charitatis. Ita ut, scripto jure In quo lege, aut scripto jure opus non opus non fuisset. fuisset: cùm sine malâ libidine, & concupiscentiâ; eoque sine pœna, aut coercionem, agere potuissent.

Pars Capitis Secunda.

De impossibilitate Primitivæ Charitatis.

CORRUPTO verò per peccatum primi Post peccatum orta. Parentis genere humano, nullo modo eiusmodi Charitas potuit retineri. Nam in pœnam peccati, invasit

*Infirmi-
tas.*

Indigentia.

Labor.

*Hæc dictas
dotes sustu-
lere.*

*Sed subve-
nit infirmi-
tati pote-
stas.*

*Indigentia
dominium.*

nos primùm Infirmitas : dum pulve-
rem nos esse ; facilem dissipari, primo
Parenti à DEO dictum, & simul factum
est. Deinde Indigentia ; dum ab eodem
sterilem alendis Nobis terram, spinas
tantùm & tribulos suapte germinan-
tem, accepimus. Postremò Labor ac-
cessit, cum in sudore vultûs pane vesci
jussi, & damnati fumus. Hæc tria verò
Æqualitatem exuere, proprietatem,
quærere, obligationem pacisci coë-
gerunt.

Etenim ad auxilium Infirmittatis,
necessariò debilioribus ferenda : vali-
dioribus verò ad majorem commodi-
tatem, viribus paranda : & ne priva-
tim parta, nimium excresceret, tan-
dem consensu, Civitati deferenda fuit
Potestas. Tollenda verò Æqualitas,
per quam Charitate cessante, nec ho-
spes ab hospite tutus, nec sibi sufficiens
quisquam erat.

Deinde : Cùm etiam non sufficerent
nobis, quæ ad usum vitæ pertinent ;
ea verò, naturæ seipsam conservantis
ductu, acquirere quisque sibi mallet,
quàm relinquere alteri: In comuni om-
niū Indigentia, ad occupationem ven-
tum

tum est: ut, quod quisque primus manu apprehendisset, vel pede calcatum limite signasset, id ei, eripere alteri, fas non esset. Ita necessario *Communitas*, (aucto præsertim genere humano, & non habente sufficientiam) paulatim sublata, rerum omnium, quæcunque occupari potuerunt.

Tertiò denique: Quia labor gravis, & onerosus nimium erat; nec suis cuique sufficiebat; obligatione varia, ad operas præstandas, fructus ex iistribuendos, ac communicandos, se mutuò obligare, ac obstringere, & promissa, pacta, Contractus, exactè exigere, necesse fuit: Immunitate sublata. Præsertim cum etiam conjunctim, & in commune laborem impendere non minus grave foret. Nam opera in rebus parandis, & usus in consumendis par omnibus esse debuisset: quod deficiente Charitate fieri non poterat.

Ad hanc corporis miseriam, quæ Charitatem illam Primitivam ægrè permisit retinere; accessit illa, quæ animum corripit, triplex Concupiscentia; auxitque immensum impedimentum mutua dilectionis. Per hanc etenim,

*Labori obligatio, seu
opis aliena
exactio.*

*Ex concupiscentia
Charitatis
noxæ.*

nim, non contenti homines necessitati subvenire: ultra eius exigentiam appetiêre inania, & superflua; id est mala. Illecebras nempe Corporis, blandimenta fortunæ, & inanis gloriæ, & elationis varia nutrimenta: quæ sat, retegendo vitia, quibus scatet genus humanum, recensui. Ita Avaritia præcipuè, & Ambitio Charitatem fustulit: rupit concordiam: vim & bellum intulit: & exinde Æqualitatem, Communitatem, Immunitatem penitus extinxit. Quæ non extinguenda omnia erant, sed ad certum modum, & temperamentum reducenda.

*Et fere
interitus.*

Pars Capitis Tertia.

*De necessitate Juris scripti, ad
Societatem Civilem (cuius origo
ostenditur) retinendam.*

*Ius institutum re-
paravit
Charitatem.*

FACIT ergo hoc, & præstat Juris scripti institutio. Quæ necessariò subsequi debuit, potestate, & obligatione introducta. Nisi enim hæc iure temperata essent; perpetuum dissidium, bellum, & dissociatio generi humano imminebat. Si enim liberum
cui-

cuiq; fuisset, subjugare quos vellet, occupare quæ vellet, adstringere quocunque modo vellet; vi & armis omnia agerentur. Cùm præsertim par quoq; libertas esset retinendi, & resistendi: & fastam propulsandæ violentiæ, quàm inferendæ. Itaq; æterna semper odia mortales gerent, nec captus unquam cederet ex animis furor, & arma fortior ac felix teneret, infelix verò ac victus studio ultionis nova compararet. Ac denique ferina vita, & belluinà rabies, & interitus Societatis inter homines, jure non constituto esset.

*Alioquin
fera vita
hominum
fuisset.*

Porro Societatis origo, est mutua sui Indigentia: illicium sermo: initium proles: progressus familia: consummatio Civitas: ejus autem anima Jus.

*Societatis
civilis or-
tus, pro-
gressus, &
consum-
matio.
Causam
habet In-
digentiam
mutuam.*

His inquam gradibus crevit forma Civitatis, & hinc petenda est intima ejus causa. Quia enim mutuæ opis Indigentia inter nos evidens erat; (Cùm, uti supra dixi, infirmam, omni, præsidio destitutam, rerum externarum egen-tem conditionem fortiti simus) Ideo nisi communi ope ac viribus fulcirmur, interire nobis necesse foret.

Quemadmodum autem membra singula,

Instrumentum eius sermo.

gula, varia functione ac ministerio, ut sui, & commoda sunt toti corpori: Ita diversa multorum officia, munia, operæ, artes, labores in commune Societati consulunt; se vicissim juvant, & socialem vitam omnino expetibilem, faciunt. Præsertim verò cum accedat non aliâ causâ, quàm colloquii & conversationis, datus nobis sermo: quo ad Consociationem & commercium alligimur, alioqui frustra eo instructi à Natura, seu Deo. Hinc & literæ inventæ, quibus absentibus etiam; imò & posteris loquimur, & memoriam majorum retinemus: Conamurque earum beneficio, velut præsentem conjunctosque habere, qui erant, & qui fuere. Tanta est Consociationis appetitio. Initium Societatis Prolem feci. Etenim conciliante naturâ, prima est inter Parentes, & Natos, charitas. Ea verò jubet, quod genitum, fovere, curare, educare. Incipit itaque exinde homo non solus esse: nec sui tantum curam gerere; sed Societatem inire, è qua prodit Familia, quæ ex Matre, Patre, Filio, & Servo constat; & domum, variè aucta, facit. Denique ex
Con-

Initium sumit à prole.

Unde Familai.

Confociatione Familiarum Vicus, Op- *Et demum*
 pida, Urbes; ex illis verò mutuò fœde- *Civitas.*
 re vinctis, & communi rectore, ac for-
 mâ certâ summi imperii constitutis,
 Magna illa unius populi Civitas ortum
 habet; Cuius animam dixi jus esse. Ut
 enim eo fruamur, violentiæ ac injuriæ
 securi; multitudo in unius populi cor-
 pus coaluit.

Jus verò, (prout rectè divisit, si fa- *Jus ad per-*
 ctæ divisioni institisset, eamq; sensu a- *sonas est*
 lio posuisset Justinianus:) vel ad per- *potestas.*
 sonas pertinet, vel ad res, vel ad Actio-
 nes. Personis respondet Potestas: Re- *Ad res*
 bus Dominium seu possessio: Actioni *dominium.*
 Obligatio. Hæc tria, inquam, ad cer- *Ad actio-*
 tum modum jus redigit, ordinatque. *nes obliga-*
 Ita ut & sarciri possit Charitas, socie- *tio.*
 tasque retineri: & nihilominus ad con-
 servationem sui sua cuique constare,
 commoditas.

Hasce autem humani juris partes, *Has partes*
 speciesque introductas, ut ostensum, *juris sanxit*
 necessitate ipsa; comprobavit DEUS *DEVS*
 præscripto Decalogi, Hebræis quidem *Decalogo.*
 tantum primitus dato; sed deinde &
 Christianos meritò obligante: quippe
 cum socialis vitæ vim totam exactè
 con-

Eius præcepta ad potestatem pertinentia.

Ad Dominium.

Et obligationem.

contineat. Nam post capita, quæ ad DEUM & pietatem pertinent; primum nempe & tertium; reliqua recensitas juris species evidenter complectuntur. Ad potestatem enim refertur imperatus capite quarto honor parentum; id est majorum, superiorumque; & qui nostro bono & commodo nobis præsumunt; omnes enim hi merito vice parentum habendi; debeturque iis, ex hoc præcepto, veneratio & obsequium. Deinde eodem pertinet, & prohibitio occidendi, capite quinto. Nam dum vis iniqua arcetur, & violenta potestas contra fas usurpata vetatur; hoc ipso legitima constituitur. Quinimo & adulteria capite sexto ideo vetita, quia per illa naturalis potestas (de qua mox) violaretur, ac interiret. Et hæc sunt quæ potestatem spectant. Ad dominium verò, & possessionem firmandam, furta prohibentur, & alieni omnis concupiscentia; capitibus septimo, nono, & decimo. Denique ad obligationem stabiliendam, capite secundo, fancitur juramenti religio: dum vanum seu irritum vetatur. Tum verò octavo fides & veritas, id est fundamentum spon-

Sponsionum præcipitur, dum falsidicum testimonium prohibetur. Atque ita tota, quod dixeram, juris humani ratio, divina autoritate constituta, firmataque est: & tabulis (ut Terullianus loquitur) cælestis edicti, & sanctissimæ legis sancito, potestas, dominium, ac obligatio approbata. Ideoque meritò teneri nos hisce vinculis oportet, quæ necessitas invexit, DEUS probavit, & juris institutione retinere, certo modo, ac ratione injunxit.

*Ob tantam
authorita-
tem, te-
neri hoc
jure.*

CAPUT II.

*Ostenditur, quid sit Jus, & quo-
tuplex, & quales esse inter homines de-
beant recensitæ eius partes, &
Species.*

PAtet apertè ex antecedenti Tractatione, Jus ita commodè definiri posse: ut sit Regula conservandæ inter homines Charitatis, seu Societatis: idque post introducta in usum ea, quæ ei repugnare videntur.

*Definitio
Juris.*

Hujus Regulæ fons est & origo, Verum: quod inest Divinitati, velut lex quædam æterna, & immutabilis Recti,

*Origo ab
æterna
Dei lege,*

ac

Quæ partim nobis insita,

Partim promulgata.

Partim constitutione humana, Dei permisso, expressa.

ac boni: à qua tota Juris ac Justitiæ natura manat, ac derivatur. Partim enim æternam legem hanc, eiusq; rationem; DEUS naturæ rationali, dum eam crearet, indidit; (alioqui rationabilis non esset, si rationis istius expers esset:) unde fluxit illa ante peccatum nobis insita, & post peccatum non penitus extincta Notio eorum; quæ naturæ nostræ conveniunt: Exinde verò ortum, quod vocatur Jus naturale. Partim voluntario sancito nobis promulgavit: unde Jus Divinum, quod vocant Positivum. Cui inest quidem eadem ratio, sed non expressa, & supremi justissimiq; Conditoris voluntate velut testata; cui jus est, ita sancire quædam; ut sanciti sui ratio non reddatur. Eiusmodi verò jus, aut ipsemet dedit Judæis per Moysem, & Nobis in CHRISTO aut vicariæ suæ potestati reliquit; cui ligandi quidvis; ac solvendi facultatem concessit; cum rati habitionis promisso: Unde Jus Ecclesiasticum, seu Canonicum. Partim denique permittit, eandem æternam legem exprimere humana Constitutione, (quæ ut sit justa, conformis illi, aut certe nullo modo con-

Contraria esse debet:) inde verò est Jus Humanum. Quod vel usu, & consuetudine nationum receptum, Jus Gentium nominatur: vel legibus cujusque populi, seu Civitatis descriptum; Jus Civile dicitur.

Totum verò hoc simul sumptum, a- *Et aliquid*
liquid homini posse habere aut vetat, *vetat, per-*
nempe illicitum; aut permittit, nem- *mittit,*
pe licitum; aut præcipit, nempe debi- *jubet.*
tum. Quanquam si propriè loquen-
dum est, quod vetatur; nefas: quod
permittitur; fas: quod jubetur; jus est.

Hac origine, ac partitione Juris demon-
strata, superest, ut cum superiori
capite ostenderim: quod tria hæc; Po-
testas nempe, Dominium, & Obligatio,
necessariò quamvis introducta, imo &
Divino approbata edicto, adversaren-
tur tamen Charitati, nisi Jure tempera-
ta, & ad certum modum reducta sint;
Superest inquam, ut modus hic circa
singulas hasce partes explicetur dein-
ceps: & ex illo liciti, vetiti, jussi de-
nique, tota ratio, ac regula sta-
tuatur. Sit ita-
que.

Pars Capitis Prima.

De Potestate, prima Juris Specie.

*Necessitas
inter ho-
mines po-
testatis o-
stenditur.
Regi, &
regerē.*

Post sublatam Æqualitatem, quæ
(ut superius ostendi) in statu cor-
rupto manere non potuit, Potesta-
tem certa ratione constitutam, ho-
minis in hominem fieri ἀρχὴν καὶ ἀρχε-
σθῆσαι necessarium omnino fuit. Causa
est: quia nec sine Societate homo sibi
fufficiebat, nec Societas retineri potu-
it, nisi quidam regerent, quidam rege-
rentur. Nam cum & Æqualitas con-
stare non posset; & omnes imperare
mallent, quam parēre: non Societas
tranquilla, sed certamen continuum
fuiſſet de principatu; nisi illud aut na-
tura, aut vis major, aut consensio fini-
viſſet. Quæ tria triplicem fecerunt Po-
testatem. Prima est naturalis, & Neces-
saria, in Uxorem, prolem, ac naturā
regiminis indigum: Altera violenter
acquisita, in seruos; Tertia sponte
concessa, & delata imperantibus. De
singulis consueto compendio dicam.

*Etque tri-
plex esse
declaratur.*

De Potestate Naturali.

*Potestas
viri in fe-
minam.*

Potestatem Naturalem in Uxo-
rem confert primū Jus naturæ;
quod

quod jubet præstantiorem sexum, firmiorem, fortioremque, sequiori, infirmiori, & imbecilliori præesse. Idem Jus Divinum præcipit, dum subpotestate Viri sæminam constituit. Jus demum humanum, & consuetudine, & lege id implevit. Uxorem ergo decet dirigere, sed simul & diligere. *Sed blanda, ut in comparem.* Nam imperium hoc amoris, & Charitatis esse debet, nempe erga comparem thori, & vitæ sociam, castam, probam, viri, liberorum, domûs studiosam, ac sollicitam: quæ si talis non est, sæpe vitium ex eo mariti. Prudens certe reget eam leni fræno: retinens; ac procurans maximè concordiam; nempe Matrimonii & ornamentum; & suave ac unicum condimentum. *Quod doceant Matrimonii leges.* Qui verò magni huius Sacramenti status, conditio, obligatio, quæ conjugales leges, quamvis hoc loco facile potuissent recenseri; tamen quia cuncta hæc, usu tot scriptorum trita, & apud eos obvia ubique habes; ideo meritò hic, ubi compendio studemus, omittenda.

Sequitur verò pars altera Naturalis Potestatis, nempe in Prolem, quam eadem natura propter beneficium geni-

Potestas Parentis in prolem.

turæ, nutritionis, educationis parentibus confert; & ob authoritatem ætatis, ac senii conciliat; DEUS verò, sub pœna immaturæ mortis præcipit: Jus denique humanum ùbique gentium retinet; Legibus verò olim Romanis severissimè, & ultra morè aliorum populorum, Emancipatione ad libitum Parentum data; & ante eam, non minore eorum in prolem, quàm in servos potestate.

*Officium
filij impu-
beris.*

Sed si ad examen rectæ rationis reduci res debet; commodè ex Aristotele tria liberorum tempora, vir distinxit eruditus. Primum tempus est imperfecti judicii, quo planè sunt sub herili potestate; dum hæres, quoadusque parvulus est, nihil differt à servo. Æquum autem, ut qui se regere nequit, regatur aliunde: convenientiùs verò non potest, quàm à Parente. Secundum tempus Liberorum, cum jam judicium illis ætate maturuit, non tamen sunt extra familiam. Tum subesse debent arbitrio parentum non aliæ eorum actiones, quàm quæ ad familiam momentum habent: Convenire enim debet pars cum ratione integri, Ter-
tium

Adulti.

tium tempus, cum jam extra familiam ^{Emancipati} exeunt; cum enim jam plenè sui juris ^{ti.} sunt, manente tamen semper honoris & observantiæ debito, cuius causa perpetua est. Hæc ille.

Itaque Parentes debent liberis educationem; nempe quod suscipere, ^{Officium Parentis erga filios.} tollant: (nam exponere, aut perimere nefas: quia non toti ab illis sumus, alienum autem non licet perdere:) alimenta præbeant; nam frustra tollerent, nisi sustentarent. Et denique, quæ ad bene rectèque vivendum sunt, procurent, ac prospiciant; memores, non sibi illos tantum, sed DEO, Familiæ, Patriæ genuisse. Parentibus verò debetur primum obsequium, & semper honor.

Ubi verò iis orbatur proles, eaque ^{Officium Tutorum.} immatura, & quæ per ætatem tueri se nequeat; Et rationis ipsius ductu, & gentium omnium instituto, locum obtinent Tutores: id est (ut Jurisconsulti derivant) pupilli Tutores. Hi aut testamento dantur, aut proximiori adgnatione obveniunt, aut à supremo Magistratu assignantur; cum potestate, quam apud Jurisconsultos, unà cum officio descriptam habes. Est profectò

functio, cum exactè impletur eximii, sed admodum rari meriti.

*Potestas in
servos in-
genio.*

Pars tertia Naturalis potestatis est in eos, quod Aristoteles vocat naturâ Servos: nempe tali ingenio præditos: ut regi ac gubernari necessario indigent: & (ut cuidam dictum) Domino opus habent. Talibus ergo ita præesse oportet, ut profis.

De Potestate Acquisitâ.

*Potestas
servitutis
acquisita.*

Potestas Acquisita fit, prout dixi, vi majore. Quæ triplex esse potest. Prima propriæ miseriæ eius, qui necessitatibus vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se trudere alteri ad perpetuam operam, pro alimento & tegumento. Altera est Pœnæ, ob delictum capitalis, quæ comutari potest in servitutem. Tertia justî belli, dum hostis victus hac conditione servatur, ut serviat.

*Ostenditur
eam juri
nature non
repugnare.*

Eiusmodi verò violentæ potestati repugnat quidem natura, si per se spectentur; nam per illam omnes sumus liberi: sed post introductum jus illud, quod faciendæ societati dixi esse necessarium, non repugnat. Nam non vetat naturalis justitia pacisci obsequio victum

Etum ab eo, qui eius copiam, & domi-
 nium habet. Nec iniquum, ut egesta-
 tem evites; præstabilem navare ope-
 ram. Deinde cum tam ex iudicio; un-
 de pœna: quàm ex bello; unde capti-
 vitas: cum inquam utrobique necis
 summa potestas sit licita; (prout id o-
 stendam infra, & demonstrabo,) utique
 licita erit minor, quæ est, herum esse
 eius, cui vitam concesseris. Unde pa-
 tet, non refragari legem naturæ, vio-
 lentæ potestati. Lex verò divina, dum
 illam non vetat; permittit. Jus autem
 humanum eam auxit, ac longiùs pro-
 duxit; dum ex servo natos, non melio-
 ris conditionis voluit, & venundari
 eos permisit: & quidquid acquirant,
 Dominis acquirere decrevit. Isque ri-
 gor excusabilis exinde; quia & nece
 minor, & commodior utiliorque, tam
 ei, qui jus eius habet, quàm qui ei sub-
 est: cohibetque, & avocatur à crebra
 cade. Unde & à Christianis diu reten-
 tus, nunc tamen remisit: vitæ ac necis
 jure ad supremam potestatem revoca-
 to; & venundatione fere sublata. Ita
 ut prisce illius servitutis pauca super-
 sint vestigia, nisi fortè in Ethnicis ca-
 ptivi-

*Nec à Deo
vetari,*

*Constitue-
tione hu-
mana au-
ctam esse,*

*Idque non
iniquo.*

ptivis, & adscriptitiis colonis, quos cum terræ possessione vendere licet.

Officio Dominos tenentis erga servos.

In tantâ verò Dominorum in Servos potestate, aut licentia, est nihilominus, quod illis Domini debeant. Et primum, ex admonitione Apostoli; quod justum & æquum est, illis præstare tenemur. Memores, (ut idem ibidem dixit,) & nos esse sub Domino: apud quem non est acceptatio personarum, & cui reddenda erit ratio debitæ, velut

In pœna irroganda.

in conservos Charitatis; quæ nulla inæqualitate exui debet: Cum magis fortuna nos impares faciat, quam natura. Itaque etsi Jus pœnæ in eos habeamus; tamen non immeritæ, sed ad præscriptum, regulamque justitiæ in privata, & domestica jurisdictione exercendæ.

Opera imponenda.

Etsi nobis operam debeant; tamen non ultra modum exigendam; nec eius oneris, cui non sint ferendo. Denique etsi, quidquid acquirunt, nostra esse possint; tamen quod suâ industriâ ac diligentia, sine fraude, peculii paravere; durum & inhumanum est, eripere.

Peculio exigenda.

In his talibus cogitandum: cum Dominis in Servos multa non vetentur; tamen ut homini in hominem omnia

In his talibus, nihil sit inhumanum.

liceant, naturam communem vetare. Ideoque merito Domini, olim Patres familiæ; Servi, familiares vocati. Partim ut illis invidia, & his contumelia, tolleretur; partim, ut iis nominibus moneremur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modò sustentandæ vitæ, sed etiam tuendæ sanitatis, præstare.

Servorum in Dominos officia, ex-
 acto compendio, dixit & docuit Apo-
 stolus: dum per omnia obedire Domi-
 nis iussit, & non ad oculos servire,
 velut hominibus, sed ut DEO; quem
 nemo fallit. Ut nempe, quidquid fa-
 ciunt, ex animo faciant, securi retribu-
 tionis.

*Officia
 servorum
 erga Do-
 minos.*

De Potestate Concessâ.

POTestas Concessa, nempe summi
 Imperii, explicanda restat: quam
 ad societatem retinendam necessa-
 riam esse certum est. Etenim quem-
 admodum singulos homines in Fami-
 liam natura & Jus redegit; ita singu-
 las familias in Civitatem coalescere,
 ratio necessariò persuasit. Singulæ
 namque Familiæ, cum & ob infirmita-
 tem majori confociatione indigerent;

*Causa po-
 testatis
 concessæ,
 seu civilis.*

& ob inæqualitatem introductam, sine contentione & dissidio agere non possent: fieri omnino debuit, ut pactione certâ, unum veluti Civitatis corpus efficerent. Ratio inquam hoc persuasit. Per illam namque patet, quòd ea, quæ plura sunt, diversa sint; inter multa autem diversa, necessariò quædam contraria sunt; quæ autem contraria, sibi adversantur, & se vicissim oppugnant; quæ se autem oppugnant, se mutuò consumunt; & tandem pereunt. Salus itaque multitudinis est, uniri. Id verò non fit nisi aut Charitate, aut Imperio. Illa bonitate quadam consensus efficit; istud verò, eundem metu exigit, continetque. Sed quia Charitas Primitiva, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

*Quæ ipsa
ratio de-
monstrat.*

*Et DEI
sancitum
firmavit.*

Hanc à ratione ductam imperii necessitatem, non solum nobis in sevit; sed etiam effatu suo, vel suorum, firmam reddidit DEUS: dum omnem potestatem à se esse; & illi omnem animam subiectam esse debere; & reddenda imperanti, quæ ei debentur, edixit, præcepitque,

Pa-

Paruit ergo & rationi, & duci eius
 DEO, genus humanum: dum imperiū
 detulit vel uni, vel Concilio, vel Co-
 mitiis. In primo statu, unius iussa va-
 lent. In altero, paucorum consultatio
 ac decisio. In tertio, per suffragia om-
 nium, majoris partis consensio. In sin-
 gulis verò horum, æquè Jus summi im-
 perii residet. Unde triplex forma Ci-
 vitatis, quæ vulgo solet assignari: Mo-
 narchia, nempe, Aristocratia, Demo-
 cratia.

*Triples
 eius status
 seu forma.*

Nec prolixè disputare attinet, quæ
 illarum sit præstantior. Apertum est
 illam præferri, quæ facilius efficit, ac
 præstat unitatem. Hæc enim, ut o-
 stensum, causa est imperii, multitudi-
 nis subsistentia, & Spiritus vitalis Ci-
 vitatis. Ut sit igitur unum Republicæ
 corpus, unius animo regendū censeo.
 Nam plures ut in unum consentiant,
 iterum egebunt Charitate; quam sub-
 latam, aut imminutam dixi.

*Maxime
 probatur
 Monar-
 chia.*

*Tria per-
 fectum
 reddunt
 imperium.*

Sed non est huius, quod instituto
 argumenti, hæc disceptatio. Quæcun-
 que forma Civitatis bona; modo pro-
 be, ac constanter Jus, Vim, & Faculta-
 tem summi imperii agnoscat, retineat,
 at-

atque exerceat. Hæc tria, inquam, illam consumant, ac perficiunt: paucis à me explicanda.

*Primum
his in Ci-
ves.*

*Cui nefas
resistere.*

*Quod ra-
tione pro-
batur.*

*Impia se
jubeare.*

Jus summi imperii, est arbitrium in personas, res, & actiones Civium: cui nunquam fas est refragari. Societas enim Civilis, uti dictum est, imperio continetur: summum autem imperium in eo situm; ut qui semel se atque sua ei subdidere, semper pareant, & nusquam resistant. Quod enim resistere jure potest, majus; aut certè par est: summum autem, si habet par; non est summum. Ergo non erit imperium, id est suprema potestas, si ei resistere fas; sed sequetur Æqualitas, & ἀναρχία: quæ non potest extinctâ, vel imminutâ Charitate, prout demonstratum est, haberi. Agnoscant igitur; nec obliviscantur unquam supremi huiusce Juris, tam potestates summæ; quàm qui illis subsunt. Illæ; ne quidpiam eius per incuriam amittant: hi; ne quid per proterviam imminuant.

Sed si quid (inquies) palàm iniquum, aut impium jubeam; parebo? Primum vide, & cave; ne sinistrè tale esse opineris. Deinde, si verè fit, non faci-

es

es quidem; sed tamen pœnam potius
 subibis, quam oppugnare, aut evertere
 imperium coneris. Mors enim non est
 tanti, ut eius vitandæ causâ aut tolla- Pœnam
 potius sub-
 cas.
 tur Princeps; aut quæratur mutatio:
 quæ semper ingenium malorum cau- Quæ im-
 perium
 evertat.
 sa est. Tolerare igitur, est viri bo-
 ni; medellam verò DEO permittere:
 qui, cum dominantibus, etiam discolis
 parêre iussit; iussi sui rationem facilè
 reddet expeditam: & quæ videntur
 mala, ad finem bonum rediget.

Vis, seu, ut ita dicam, vigor quidam Vis, seu vi-
 gor impe-
 rii in con-
 sensu obe-
 dientium.
 imperii, sequitur; quid illud vegetum,
 & robustum reddit: isque in consensu
 obedientium situs est. Consensus verò
 hic, etsi jure debetur summæ potestati;
 tamen quia non in arbitrio imperan-
 tium, sed subditorum residet; animus
 verò mortalium naturâ & origine li-
 bet, facilè regimen odit, averfatur,
 contemnit: ideo arte quadam imperi-
 tandi opus est; ut lubeat, profit, &
 denique necesse sit parêre.

Lubentia parendi paratur: si tempe- Obtinetur
 si lubeat
 parere.
 res, & moderêre Jus illud summum, in-
 personas, res, & actiones Civium. Cu-
 jus, ut nunquam (prout monui) obli-
 vis

visci oportet: ita non nimium meminisse, ne eo abutaris. Id est, ne cum nihil tibi vetari posse videas; omnia facere, fas esse putes. Abusus enim talis, odiosum reddit imperium: Dum savities personis, seu vitæ; avaritiæ rebus, & fortunis; austeritas agendi; libertati infidiatur. Quæ quatenus lenitate, beneficentiâ, indulgentiâ; temperanda; ut benevolentiam Civium conservent: & tamen necessaria supplicia, tributa, censuram retineant; sanè accurratè Lipsius explicavit. Lubebit ergo parère: & odium noxium summo imperio minuetur, si id observes: Sciasque illud demum firmum imperium esse, quo obedientes gaudent.

*Non sevo,
non avaro,
non austero
imperio.*

*Deinde si
prosit pa-
tere,*

Proderit verò etiam, si imperii instituti finis, qui est bonum & commodum subditorum, rectè expendatur; & ad eum cuncta referantur: sciantque, qui eo potiuntur, se non suam rem agere, sed populi. Atque ita Rempubl. administrant; ut agnoscant omnes, suam omnino salutem curari. Ita, quæ onerosa erunt, levia; si proficua videbuntur. Et ut æger medico, sic popu-

pulus parebit imperanti: utroque salutem, etsi per dura, quandoque & aspera, procurrante.

Sed etsi hæc summo imperio admodum proficua sunt; non tamen continent totam vim eius: nisi adfit vis alia, & vera, & invitis etiam necessitatem parendi afferat; & obedientiæ patientiam in animis efficit subditorum. Id partim internâ quâdam ratione efficitur; partem exteriori modo. Interna velut Vis est, Æstimatio & Admiratio imperantium: quæ duo, dum imprimuntur mentibus subditorum; velut cogunt illos obsequi: nempe præstantioribus melioribusque. Hinc fata, Majestas; & ei debita veneratio: id est, vita, & anima Principatûs. Externa autem, propriaque vis est, à metu: qui faciendus omnino; aut, cum interitu potestatis, habendus est. Timeant itaque potius, quam temnant. Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima severitas; quæ pravum, ac corruptum, quod sanari non potest, secat, ac urit. Hanc, ut securè ac tutè exerceat, profectò armatis viribus opus est. Opus tamen & moderatione: ut quamvis metuant,

*Denique si
neceffe sit
parere.*

*Quod efficit
æstimatio
impe-
rantis.*

*Et motus
ab impe-
rante.*

non

non oderint tamen ; sed potiùs ament.

*Facultas
gubernan-
di triplex.*

Restat pars tertia summi imperii : nempe Facultas Civitatis gubernanda ; seu administrationis publicæ exercitium. Istud autem triplex est : nempe consulere Patriæ , & consulta effecta reddere ; deinde Magistratus legere , & præmia largiri ; Denique Judicia sine provocatione exercere , & pœnas infligere.

*Primum,
consulta-
tio, in qua
edicta pro-
mulgan-
tur.*

In consultatione vel edicta temporaria promulgantur, vel perpetuæ sanciantur leges. Per edicta ordinatur, & constituitur, quid sit è re Republicæ, quod providere, ac procurare supremæ incumbit Potestati ; & huic fini rebus uti potest privatorum. Legum condendarum facultas, itidem summo imperio inest. Non posset enim illud suo munere fungi, nisi corrigendis Civium moribus , & in officio retinendis, necessaria quædam sanciat , pro ingenio populorum, vel temporum exigentia : Et nisi iis, quæ sanciverit, Cives teneantur. Uti autem potestas suprema à DEO ; ita Leges eius à Lege Divina & ortum ducere, & ei congruere, aut certè non adversari debent.

*Multi de-
cernuntur.*

In decernendo maximè eminet Belli susceptio, indictioque. Bellum autem est: inter eos, qui non sunt unius Civitatis; nec, Jus requisiti, reddere volunt; certatio per vim, arbitrio supermæ potestatis suscepta: defendens, repetens, vindicans, quod juris est. Hæc est definitio exacta, puta belli publici, ac solennis; quale ad Concessam, de quâ nunc agimus, pertinet Potestatem. Cæterum bellum publicum à privato, uti exordium, ita & fas sumit. Nam cuique ante constitutum Imperium; imò & post constitutum, ubi aut non habetur, aut sera est per Jurisdictionem tuitio; naturæ se conservantis instinctu, propriis viribus datum, tueri membra primum, & vitam; deinde quæ his subserviunt, nostraque sunt. Qui ergo ea vi eripere vult; eum, ut te defendas, vi repellere; vel ut ablata repetas, vi impetere; vel ut facinus vindices; vi affigere licet. Concessis verò eiusmodi finibus, concedi & media necesse est, quæ ducunt ad finem. Media verò belli sunt: trucidare: rapere: captivare. Quæ dictu ipso fera, & immania, penitusque

*Præcipue
de bello*

*suscipien-
do.*

*Eius fas
deducitur.*

*Et gerendæ
media non
iniqua.*

adversa Charitati, permittuntur quidem; quâ Juri obtinendo subserviunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quàm maxima integritate, cautione, moderatione, ea exercere. Integritatis est; causam expendere: quæ non modo justa esse debet; sed etiam gravis, imò necessaria, idque ad pacem obtinendam. Cautionis; temeritatem & spem vanam cohibere: quam cum avaritia, & ambitus sæpe incitet; anceps eventus, & inevitabilis calamitas belli dissuadet. Postremò, Moderationis; temperare furori in cæde, spolio, servitute. Hæc de bello.

Sed cum integritate summa.

Cautione.

Moderatione.

Alia consultationis genera.

Ad eandem verò Consultationis facultatem, pertinet tributis indictio. Cuius jus, ab eminenti summi imperii in res Civium, dominio. Licitè igitur exigitur, & debitè redditur; ut sumptus, & necessitates publicæ sustineri possint. Eiusdem Consultationis est; fœdera sancire; rem nummariam constituere; edicta de rebus variis promulgare: denique quidquid ad curationem Reipubl. pertinet, ordinare. In hisce omnibus summum imperium bono publico provideat: subditi parere non graventur.

Fa-

Facultas altera gubernandæ Civita-
tis est, Magistratûs, munerisque distri-
butio: quæ nec favore cæco, fortuito-
vè, ut plerumque solet, sed prout quis
par dignusque est, deferenda; nec per
ambitum, sed meritis quærenda. Non
inquam lucrum, quod illis adhæret,
captandum; sed munus potiùs, offi-
ciumque quod requirunt, implendum.
Quæ talia uberiùs explicant, qui tra-
ctant civilem doctrinam.

*Facultas
altera,
nempe le-
gendi Ma-
gistratus.*

Tertia demum facultas administra-
tionis publicæ est, Jus dicere; & red-
dere. Cùm etenim nec privata vi Jus
repetere, nisi cessante jurisdictione,
licitum esse, demonstratum sit; Nec
rerum nostrarum studium, amorque
permittat rectè statuere; quid vel no-
bis debeatur, vel Nos teneamur: Ideo
Tertio, qui id decerneret, necessariò
deferenda fuit jurisdictio. Nulli au-
tem convenientiùs, quàm supremæ po-
testati: cuius est arbitrium in perso-
nas, res, & actiones Civium: prout
ostensum supra est.

*Facultas
tertia jus
dicendi.*

*Cur soli
competat
imperio.*

Jurisdictio hæc igitur, imperio de-
bita, partim reddit, & constituit suum
cuique; partim punit. Utriusque mo-
dus,

*Ea partim
reddit uni-
cuique sui.*

dus, est lex : quæ præscribit Magistra-
 tui decernendi regulam, & formam.
 Unde benè Magistratus, lex loquens
 dicitur: lex verò mutus Magistratus.
 Et actiones quidem, quæ suum repe-
 tunt restitui, dari, vel reparari; im-
 mensum patent. Sub potestatis ta-
 men, de quâ nunc egimus; & Dominii,
 & obligationis, de quibus deinceps a-
 gemus, titulos, facilè redigi possent;
 nisi alterius id esset argumenti: nempe
 Jurisprudentiæ, quæ hoc ex professio
 agit.

*Partim
 punit.*

*Finis pœ-
 næ.*

*Commodi
 societatis.*

De Pœnis verò hoc primùm dicam:
 quòd etsi videantur Charitati admo-
 dum contrariæ, non sunt tamen; si fi-
 nis, modusque earum rectè servetur.
 Finis enim pœnæ, non est dulcedo &
 oblectatio, redditi per vindictam &
 ultionem doloris: (quod vitium iræ,
 & sævitiem esse; cum de affectibus age-
 rem, demonstravi:) sed est commo-
 dum societatis humanæ: cui tam inter-
 est, neminem peccare, & delinquere;
 quam toti corpori, singula membra
 sana esse. Porrò, non tam benè est ge-
 neri humano, ut sublatâ pœnâ, peccan-
 di licentiam non assumat: Metu eius,

ut

ut plurimum à malo arcetur. Itaque necessariò adhibenda erit. Et primùm. *Id est secti-
ritas.* securitatis causâ. Nam, ut tritum illud afferam: qui malis parcit, bonis nocet. Impunita enim malitia, vires & audaciam fumat; eadem, vel majora patrandi. Deinde, causâ Exempli: per quod, *Exempli.* dum pœna ad paucos, metus pervenit ad omnes; qui à peccando deterret. Postremò, causâ ipsiusmet, qui pecca- *Ipsiusmet
puniti bo-
num.* vit: qui pœnâ aut corrigitur, aut si corrigi nequit, tollitur; ne peior fiat. Tum, inquam, ei puniri expedit: & sæpe pereuntis interest, perire. Hi tres fines, seu causæ pœnæ sunt.

Ratio verò, & Differentia eiusdem, *Fit aut
multâ.* itidem triplex. Aut enim compefcit, vires demendo ad nocendum; quam vocabo multam: aut resipiscentiam, *Aut casti-
gatione.* & emendationem procurat; quæ vocabitur castigatio: aut denique infanabiles & deploratos tollit; quæ Capitalis dicitur. Quæ verò cuique delicto irroganda sit; lex prout dixi, tum verò *Aut Pœna
capitali.* Æquitas & ἐπιείκεια definiet: ut adsit regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas. Quod à multis fusè tractatum, meritò hîc omitti potest.

*Clementia
tamen suus
locus.*

*Quæ justitiæ
non ad-
versatur.*

*Pœna Ca-
pitalis non
competit
naturali.*

Præsertim cùm ad Officium, de quo hîc agimus, non animadversio solum, sed & clementia pertineat: quæ lenitate sæpe præcipuum finem pœnæ assequitur, nempe emendationem; dum verecundiam faciens peccandi, suffundit potiùs sanguinẽ, quàm effundit. Et profectò in tanta generis humani ad peccandũ proclivitate, temporare severitati; sæpiùsq; pœnitentiã, quã pœnã contentum esse; non solum decet: sed etiam necesse est. Præsertim cùm ita sint ingenia nostra, ut multos, citiùs ignoscens benignitas faciat meliores. Neque id repugnat Justitiæ: quæ pœnam exigit, non quã pœna est; sed quã ad dictos fines servit. Unde si illi obtineri aliter possunt, hæc condonari licitè potest. Idque etiam post leges institutas: sed à summo imperio, quod est supra leges. Jus enim, seu potiùs fas, tam Clementiæ, quàm pœnæ extremæ, est penes supremam, seu, quam Concessam vocavi, Potestatem: huic enim soli, vitæ necisque delatum arbitrium. Nam etsi quidam putent; ubi deest imperium; fas idem naturali, & acquisitæ esse potestati: tamen propria, magis

gisq̄ competens iis, est pœna compe- potestati,
nec acqui-
sita.
scens tantum, & castigans; quæ illis in-
tegra manet, etiam imperio constituto.

Pars Capitis Altera.

De Dominio, Juris altera specie.

HActenus de Potestate. Sequitur Quod sit
plenum
Dominium.
verò species altera Juris, nempe
Dominium. Quod plenum, perfe-
ctumq̄ tùm demum est; cùm habetur
ad rem, possessio rei, & denique usus.
minùs plenum; dum aliquid ex istis de-
est. Porrò ostensum est supra, fat puto
evidenter: communitatem rerum, etsi
Charitati apprimè convenientem, non
potuisse tamen, corrupto statu gene-
ris humani, commodè retineri; neces-
sariumque fuisse, proprietatem induce-
re. Eius neces-
sitas. Etsi enim hæc communionem so-
cietatis distrahere facilè potest; ad-
mittenda tamen fuit, ob insufficien-
tiam rerum; cui curâ, & industriâ sub-
venire, necesse erat: ea verò nunquam
diligens, nisi propriæ utilitatis causâ, Ratione
introdu-
ta.
fuiſſet. Nisi itaque Dominium, & pro-
prietas sibi consulens foret; indigentia,

& insufficientia major existeret; exinde verò occasio discordiæ, per vim sibi necessaria, & pauca, quæ suapte proveniunt, rapientis. Ita ratio ipsa naturalis suavit; & exegit proprietatem. Eandem verò adeo DEUS approbavit; ut non modò surripere, sed concupiscere etiam rem alienam vetuerit. Quidquid verò proprietati inest, ad Charitatem, seu societatem retinendam incommodi; id reparat, corrigitque Jus: præscribens modum quo Acquirantur, Habeantur, & demum Desinant Dominia. De tribus ergo hisce dicendum est singillatim.

*Et à DEO
probata.*

*Jus ei mo-
dum præ-
scribit.*

*Primum
in acqui-
rendo.*

*Per occu-
pationem
non occu-
patorum.*

Acquiritur Dominium, primùm occupatione eorum, quæ non sunt occupata. Estque licita talis occupatio, ob datum nobis à DEO Jus, res omnes inferioris huius mundi, quas subjecit potestati nostræ. Quisque igitur eas occupare, & ad usum suum convertere, licitè & jure potest. Si autem, quæ primus quispiam occupavit, jure acquisivit, & possedit; profectò ea illi eripere alter, nisi injuriâ, non poterit. Illi-cita ergo erit acquisitio rei semel occupatæ, ac possessæ. Occupationis ve-
rò

rò eiusmodi ratio, & modus est; ut quod acquirere velis, corpore contingas. Res quidem, quæ loco moveri possunt, manu apprehendendo; terram verò pedibus adeundo, vel limite signando. Unde patet: solo animi affectu, aut verbis, occupationem non fieri. Sed infrequens jam est modus hic acquirendi: cum vix *αδυσπότη* inveniantur. Nam & loca, si quæ sint non habitata, ut montes, sylvæ, campi, à territorii adfatis ut plurimum usurpantur: & captura ferarum, legibus sæpe, usque non illicitis vetatur: & thesaurus, ab immemorabili tempore defossus, sæpiùs per leges non inventori cedit, sed Domino loci.

*Quod fit
contactu,
seu apprehensione.*

*Domino
carentia.*

Sequitur igitur alter acquirendi modus, nempe successio, seu hæreditas. Quam natura, seu recta ratio, mos gentium, & paginæ sacre authoritas, assignat soboli, post fata parentum. Convenientissimum enim est, ut à quorum propagatione, & genitura, corpus nacti sumus; ab iis etiam, quæ ei sunt sustentando, nempe Dominium rerum nanciscamur. Ubi autem proles deest, eadem ratione, citima quo-

*Alter modus
acquirendi, hæreditas.*

que adgnatio, cognatioque loco eius erit. Cæterum de successione eius, qui & prole, & cognatis certis, notisque, careat, intestatusque decedat; infra dicam.

*Tertius,
translatio-
ne Domi-
nii.*

Tertius modus acquirendi est, à translatione Domini, ab eo, qui plenum eius jus, & à nullo dependens habet. Inest enim facultas alienandi pleno dominio: adeo, ut hæc potissima sit nota proprietatis; posse, quod meum sit, jure transferre in alium.

*Id est; do-
natione,
venditione,
commuta-
tione.*

Translatio verò ista Juris, aut gratuita est; in donatione: aut accepto rei pretio; in venditione: aut re, vel officio; in commutatione. In omnibus istis, dantis & acceptantis voluntas exprimi debet externis; & quò magis irrevocabilis sit, manentibus signis. Et compos rationis sit oportet, qui Dominium transfert; suæque spontis ac potestatis.

*Acquisitio
per testa-
mentum,
& legat-
um.*

Sed adeo hominibus rerum suarum libera placuit dispositio; ut eam ultra vitam quoque extendere voluerint; concessio nempe, & condito testamento. Quod ita potest describi: ut sit ultimæ voluntatis, de rebus morte derelictis,
di-

dispositio, ac testimonium; post mortem demum valiturum, ante eam verò possessionem, & usum rei legatæ non eripiens: & testandi aliter, liberam, relinquens potestatem. Datum hoc videtur consensu gentium, velut remedio mortalitatis: cùm (ut Lipsius dixit bene) solatium fati fit, voluntas ultra fatum. Consensu, inquam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam legasset; ita jus esset. Alioqui natura dicitur, nos nihil ultra mortem posse.

Itaque miror, id inter acquisitiones, quæ jure gentium fiunt, non poni primo loco. Cùm magis ad illud referri possit, quàm acquisitio; quæ fit Jure belli. Ea enim naturali etiam nititur, æquitate. Nam dum damnum, vel injuriam repeto, aut vindico justo bello; facio id non modo magnâ rerum jacturâ, sed etiam vitæ periculo: quod inæstimabile est. Qui igitur ad tam extrema me adegit; is profectò obnoxium se fecit gravissimæ, quæ potest esse, vindicationis. Præsertim, si aucta sit, post factò, & progressu belli, injuria. Tum inquam, Jus mihi confert victoria, in ipsam vitam hostis;

non

Ex jure gentium.

Acquisitio jure belli.

Quæ non iniqua ostenditur.

non modò in res eius, quæ sanè vitæ longè sunt minores. Licèt ergo illas acquirere possum justo bello: quòd ut naturali non repugnat juri; ita & eius moderati effectus.

Modus habendi Dominii.

Possessionis Securitas.

Eius violata restitutio, ac restitutio.

Libère utendi facultas.

Habendi Dominii modus, & Jus sequitur. In hoc primum est; securitas possidendi: quæ nisi omni ratione cautata esset; non posset constare proprietatis, infirmum foret dominium, gravis eius custodia. Ergo talis videtur fuisse consensus, proprietatem incipientium; tale, ut dixi, præceptum divinum: ut non modò nefas esset, rem alienam concupiscere, furripere, retinere; sed etiam non indicare surreptam; & non efficere, quoad fieri potest, ut in eius, cuius est, perveniat potestatem. Eodem quoque pertinet: restitutio fructûs, & commodi accepti, ex usu rei alienæ. Eodem refertur reparatio, & refusio damni, culpâ dati; per quam Jus habendi violatur, dum possessor per eam, minus suo habet.

Alterum Jus habendi Dominii, est Facultas utendi. Idque partim rem consumendo, partim fructum ex ea capiendo. Uterque usus pleno competit

tit Dominio; ita tamen, ut abusus so-
 cietati noxii meritò vetentur. Inter *Sed nan*
 quos eminent ufura, seu potius fœnus: *abutendū*
 quod ex illicito fructu pecuniæ perci- *in ufura.*
 pitur; si nempe illa infructifera, seu o-
 ciosa fit; id est, si neque negotiationi,
 neque emptioni bonorum fructifican-
 tium, neque ulli industriæ seruiat; sed
 deposita tantum seruetur. Talis si mu- *Eius ini-*
 tuò datur; non est cur fructum adfe- *quitas.*
 rat: imò iniquum; ut cum ipsa fit ste-
 rilis, ex indigentia proximi lucrum
 extorqueat. Nisi fortè ratione pericu- *Vti & ar-*
 li, aliquid sit licitum exposcere. Ad *liorum*
 abusum quoque pertinet rerum, quæ *abusum.*
 præsertim ad victum, avara detentio;
 idque ut ingravescat annona. Deinde,
 iniqua venditio, pretium ex penuriâ
 nimium augens, & avidè lucrum ca-
 ptans. Denique quidquid est inhone-
 sti, & sordidi quæstus. Tertiò ad jus ha-
 bendi refertur alienationis potestas:
 sed de hac dictum supra est.

Porrò etsi tam accuratè cautum sit
 Proprietati, & Dominio: tamen non
 penitus extinctam communitatem, *Vt vitam*
 eamque certis casibus redire, Primùm *serves,*
 exinde apparet; quod in extrema ne-
 cessi-

*Licet uti
re alienâ.*

*Idem fas
& Civita-
ti.*

*Prohibere
usum quo-
rundam
ne fas.*

*Desunt
dominia
sublato
Domino.*

cessitate, ut vitam conservem, uti re aliena, extra controversiam liceat. Cum hac tamen cautione; ne plus sumam, quàm necesse sit: nec, si pari necessitate Dominus tenetur; & denique, cum onere refusionis damni, vel restitutionis, dum fieri poterit. Deinde, Civitati uti licet rebus privatorum, ob eminentis Dominium, & salutis communis causâ. Quamquam & hic à Concivibus debetur refusio, ut æqualitas onerum sustinendorum servetur. Postremo, & ea communia esse debent, quæ sine damno, onere, & molestiâ fundantis, aut permittentis, accipienti verò necessaria. Ut ignem, aquam profluentem, non prohibere: permittere transeundi, imò & morandi, innoxiam facultatem; emendi rem necessariam ab eo, qui eius copiam exuberantem habeat. Et quæ talia solent afferri.

Restat explicandum, quomodo desinat Dominium. Desinit autem aut sublato Domino, aut præscriptione rei derelictæ. Domino è vivis sublato, qui nullam prolem reliquit; nec ul-

lam

lam Cognationem; nec ulli debet quid-
 piam, aut tenetur; nec denique con-
 didit testamentum: naturaliter res re-
 deunt in eum statum, ac si non essent
 occupatæ. Nisi igitur lex Civilis aliter
 constituerit, erunt primò occupantis.
 Cæterum adeo stabilitâ rerum suarum
 dispositione, ut etiam ultra fata pro-
 tendatur, conveniens admodum erit,
 exquirere conjecturas ultimæ volunta-
 tis, easque prout æquitas suadet, ad-
 implere. Si verò improlis quidem, &
 sine Consanguineis, & intestatus dece-
 dat; relinquat tamen familiam, & de-
 beat, ac teneatur; tum Creditoribus,
 & obligationi imprimis erit satisfaciend-
 dum: servi ad libertatem redibunt; o-
 peris merces danda erit. Et sunt, qui
 inter familiares dividendam Hæredi-
 tatem censent, cum famuli sterilibus
 ἀγενεαλόγοις esse loco liberorum pu-
 tentur.

*Prolem
non ha-
bente, &
intestato.*

*Hæreditari-
taliū vel
occupan-
tis.*

*Vel credi-
torum.*

*Vel famu-
litii,
Qui ge-
nealogiæ
carent.*

Alter modus Domini Desinentis,
 est à præscriptione, & re derelicta. De-
 relictio fit, dum quis professus est, se
 rem nolle habere in censu rerum sua-
 rum; dum eam factò abjecit; dum uti
 noluit; & utentem non interpellavit;
 dum

*Desinunt
deinde
præscripti-
one, & re
derelicta.*

dum sciens, præsens, nullâ vi, aut metu adactus, tacuit; denique amissam recuperare contempsit, spem abjecit, vel, ut recuperaretur, periculo graviori, utpote vitæ, se objicere noluit; quod alter studio acquirendi fecit. Præscriptio verò, dum tempus longum intervenit, & Circumstantias Derelictionis, ac incuriæ palam comprobavit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Præscriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Præscriptionem introductam esse: idq; ad certa reddenda Dominia, ad lites & contentiones minuendas, ad stimulamendam denique rerum suarum curam, atq; diligentiam.

*Tempus
præscri-
ptionis pro
instituto.
Eiusque
necessitas.*

Pars Capitis Tertia.

De Obligatione, Tertia Juris Specie.

*Obligatio-
nis inter
homines
necessitas.*

Juris ultima species explicanda superest, nempe Obligatio. Cuius, inter homines necessitatem, non minus quàm Potestatis, atque Domini,

nii, invexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere: alter, alterum officio sine ulla flagitatione, præveniret; nihil tanquam debitum à se mutuò exigent; non obligatio, sed mutua esset Dilectio. Ex illâ verò spontanea, & benevola manasset beneficentia: præsertim cum minimè onerosa fuisset; imò vix fuisset, in abundantia rerum suapte provenientium. Sed dilu-
luto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino; quærendum fuit aliud: quo, cum amore aut nollemus, aut non possemus adstringi; saltem ex debito ad invicem teneremur. Orta ergo est obligatio, non modò illa; quæ ex potestate & Dominio manat, sed varia, insuper Promissorum, Juramentorum, Contractuum: quibus velut vinculis vincimur mutuò, & illigamur. Horum omnium fundamentum, & basis est Fides: de quâ primùm dicam, & postea tres obligationum species explicabo.

Fides, est Concordia mentis & verbi, vera, constans, & efficax. Tria ex definitione eius apparent requisita. Nempe Veritas imprimis; non tam ea, quæ est Intellectus rectè cognitæ

*Vt quos
Charitatis
non vinciat;*

*Promissa,
Juramenta,
Contractus
eius adstringant.*

*Horum fundamentum
Fides.
Quæ definitur.*

*Hinc veri-
tas.*

*Constan-
tia.*

*Effectus.
Et mira-
m nos vis.*

*Societati
unicè pro-
ficua.*

rei; sed potiùs in locutione veracitas: id est, sermo congruens menti, seu Intellectui; cui oppositum mendacium, seu contra mentem dictio. Exigit verò, non modo natura verbi: ut cum sit animi imago, verè eum repræsentet: sed etiam commodum Societatis; ita clausum pectus oratione aperire, ut tutò credere possimus; nec timeamus falli. Aliud requisitum fidei, est dicti Constantia; ut, quod semel locutus sis, fatearis semper te dixisse; & religio sit, declaratam inficiari voluntatem. Tertio, ut dictum, effectum reddas: ut, inquam, pondus insit verbis, & vocem facta sequantur. Hæ sunt partes Fidei, quam natura ipsa, nescio quomodo nobis unicè commendat; exososque prorsus reddit eiuſtemeratores. Pueros vide; [inquit Lipsius] mendacium inter prima probra objiciunt: & quam levitate quadam assumunt, tamen iudicii rectitudine damnant. Admiranda profectò DEI providentia: virtutem hanc, sine quâ vita & societas stare ægrè possit, animo inferentis; & contrarium ipsi vitium, nempe perfidiam, evidenter ut plurimum puni-

nient

nientis. Itaque firmiter retinenda est, *Itaque Satte, &e haben-*
 velut Sanctissimum humani pectoris *da.*
 bonum.

Retinenda autem primò in Promif- *Et primum*
 sis. Promissum verò est; declaratio Vo- *in promif-*
 luntatis de futuro, certitudinem faci- *sis,*
 ens adimplendi. Si gratuitum est; pec-
 cat quidem, qui ei non satisfacit, nem-
 pe mentiendo; non tamen facit inju-
 riam. nec reposci potest tale promif-
 sum; nisi sit solennis verborum obliga- *Que qua-*
 tio, aut testibus firmata stipulatio, aut *tenus obli-*
 manentibus signis, nempe literis, ex- *gent.*
 pressa. Talis enim demum jus confer-
 re videtur, quia deliberatæ est volun-
 tatis; & cuius convinci promissor faci-
 lè potest. Promissa verò non gratuita, *Communi-*
 & quibus inest *συνάλαγμα*, quin obli- *tatio.*
 gent, indubitatum est. Sed talia, jam
 Contractus erunt, de quibus mox di-
 cam. Cæterum, ut Promissum valeat, *Eorumque,*
 requiritur usus rationis in promitten- *requisita*
 te. Deinde nulla injusta per vim & me- *ostendun-*
 tum adactio, facta ab eo, cui promit- *tur.*
 titur. Injusta inquam: nam quæ justo
 bello fit, obligat; quæ à latrone, inva-
 sore, fœdifrago, perjuro; minime.

Tertiò, ut materia fit (ut ita dicam)

promissibilis; nempe non illicita: nam in tali scelus esset fides. Tum verò in nostra Potestate sita: nam ultra eam non tenemur. Et demum obtenta, non per imposturam, aut falsâ causâ: eâ enim deprehensâ, & cessante, meritò mutatur Promissum. Nam fraude, & dolo inducti, nihil promittunt.

Jurisjurandi obligatio.

Jurisjurandi sequitur obligatio, definiturque; Affirmatio, DEUM testem constituens, & si sciens fallit, vindicem. Magna profectò eius Auctoritas, quæ Divinitatem, & providentiam adstruit; estque testimonium animæ, naturaliter, DEUM punientem mala, agnoscen-
 tis. Unde religio eius meritò maxima esse debet; & temeratio non proximo tantùm, sed DEO etiam, quem testem cupis, injuria. Cavendum ergo, ne assumatur, non modò in re falsâ; sed ne in levi quidem, & non penitus necessariâ. Dupliciter autem juratur; nempe, vel asserendo, vel promittendo. Affer-
 tivum Juramentum, ut culpatus facti mei, vel proximi, testimonium juridicè perhibeam; necessarium & inevitabile esse debet. Minus, ut rem vindicem, & præsertim exigui pretii. Tum
 in-

Eius religio.

Aut est asseritivum.

inquam, profecto justius est abstinere. *Aut promissorium.*
 Promissorium, nisi jure exigatur ab eo, cuius summè interest non decipi; ut plurimum vitandum, studendumque vitæ probitate mereri, ut nec juratis credatur: & sit sermo noster, est, est: non, non: nam quod ultra hoc est, à vitio est. Ut verò validum sit Juramentum, & obligans; eadem fere, quæ circa promissa dicta sunt, requiruntur. *Si adsint requisita validi juramenti.*
 Nempe, ut Jurans mentis sit compos, & non fraude inductus; & neres illicita, aut impossibilis esse, post præstitum Juramentum, deprehendatur. Præter hæc, inquam, impedimenta; & Jurandum est, prout ille, cui jure ac debite juratur, requirit, ac intelligit; & quod juraveris, adimplendum. Sed si ab ini- *Jurandum sincere, & quod jura veris, adimplendū.*
 quo hoste, invasore, prædone, vi & terrore mortis, compelleris ad jurandum; quòd tum fas sit verbis ambiguis eludere, & mentem linguæ non jungerè, & arte aliqua jurisjurandi formulam immutare; probabiliter certè concedi potest. Quamquam laudati magis illi, qui se putarunt teneri, etiam metu *Extortum juramentum eludere fas.*
 extorto juramento, (in re tamen non illicitâ :) Non causâ obligationis erga *Laudati, qui illud in re licita adimplent:*
 ini-

iniquum Exactorem: (per injuriam enim nihil sibi ille juris acquirere potuit:) sed advocati testimonii religione.

*Definitur
contractus.*

*Qui tri-
plex.*

*Eius va-
liditas.*

*Et requi-
sit.*

Tertium genus obligationis est, Contractus. Definitur: Conventio duorum aut plurium, quid pro quo sibi tribuens, reciprocae utilitatis causa. Contractuum genera triplicia sunt, quae in tribus illis formulis: do ut des, do ut facias, facio ut facias, continentur: Nempe dum res pro re; vel pro re, opera; vel pro opera, opera itidem rependitur. Ad haec; omnes species Conventionum, tam privatarum quam publicarum, commodè referri possunt. Ut verò valida sint, eadem ferè requiruntur, quae de promissis ac Juramentis dicta sunt. Haec tamen addi solent: primum in Contractu do ut des; ut indicium fiat occulti vitii, rei furtivae, malo vel incerto Jure possessae; servi fugitivi: Tum ut iniquum pretium, ob indigentiam proximi, avarè non exigatur. Quanquam per hoc peccari quidem potest, sed vix Jus vindicationis competere. Nam modus licitationis, uti & aestimatio, ab affectu in rem,
à tem-

à tempore, à copiâ pendet, & continuò variabilis est. Inde Conventio Æqualitatem rei, cum pretio decernit: & si culpa, fraus, dolus abest; jure rescindi non potest. Eadem ratio est, dum intercedit do ut facias; vel facio ut facias. Merces enim, & mutua opera, aut officium, itidem ex Conventione, & consensu partium pendet. Etsi ergo Æqualitas, aut certè Proportio, videtur requiri in Contractibus; attamen profectò standum est, prout convenit, & pactum intercessit; modo absque dolo malo, & ex fide bona.

Habes novâ hæctenus, sed puto non incommodâ partitione, explicatum compendium, & synopsis Juris. Accuratio verò eius tractatio, etsi ex hisce fontibus, facile deduci posset; tamen non est argumenti à me instituti. Et sunt, qui hæc abundè, & plus satis præstiterunt. Mihi verò mens fuit ostendere, quatenus Jus constitutum, temperet iis, quæ potuissent penitus Charitatem inter homines extinguere; si prout necessario introducta fuerunt, ita ad libitum retenta, vel exercita fuissent. Quoniam

A licitatione, & conventionione mutua pendet.

Et standum prout convenit.

Hæc est nova synopsis juris.

Consultò paucis explicata.

sumatur, exigaturque; longè potest à Charitate abducere; ideo huius Tractationis meritò ponendum est.

CAPUT III.

In quo ostenditur temperamentum summi Juris per Charitatem. Idq; Admonitione, Consilio, & Exemplo Christi.

*Summum
Jus sum-
ma crux.*

*Et causa
dicti ex-
ponitur.*

Vetus enim illud, & tritum sermone proverbium: summum Jus, summam esse injuriam. Causa dicti; Quod tria illa; nempe, Potestas, Dominium, & Obligatio, tam largè & copiosè, jure concedantur; ut facillimè eorum specie ac obtentu, extrema multa contra Charitatem committi possint, citra pœnam, & vindictam. Pronum autem est genus humanum indulgere sibi; & quæ permittuntur, velut laudata ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè conditæ, quæ licentiam potius augerent, quàm Jus constituerent. Hinc earum Interpretatio prava; hinc consuetudines quæcunque modò inveteratæ pro legibus.

Exempla huius licentiæ passim sunt

funt. Nam Potestas primùm, tam se-
verè, avarè, arroganter, & superbè
exercetur; ut qui parent, vix putentur
hominum vice. Gemit genus humanũ
sub onere iniquæ dominationis: & rari
sunt admodum, qui in illâ cogitent,
quid debeant; sed tantum, quid possint.
Posse autem existimant, quidquid hic
per leges impunitum ipsis est. Nam de
DEO vindice, non est, qui cogitet cor-
de. Cùm verò tantum citra metum
pœnæ Potestas obtineat; quid mirum,
si dominatus & imperia credantur hu-
manis majora bonis? si per vim & bel-
la quærantur? si obsequi & juberi, in-
ter miserrima censeatur? Si denique
Jus, Potestatis præsertim, ita auctum,
injuria putatur? Illudque velut jugum
excudere, & libertatem ferro quærere,
illustre censeatur, & gloriosum?

*Potestatis
abusus o-
stenditur.*

*Vnde avi-
ditas im-
perandi.*

*Et parenti-
di detre-
ctatio.*

Rerum Dominium Avaritia corru-
pit: quæ summo Jure exerceri extremè
potest, nullo pœnè legum auxilio, quæ
adeo proprietatem, jusque habendi fir-
marunt; ut beneficentiæ, quam Cha-
ritas suadet, non sit locus. Ita occu-
patio, ac possessio rerum, avidè ac te-

*Dominium
avarum.*

Furtâ naciter exercita, furta & rapinas pro-
provocat. vocat, & alienum appetere jubet.

Obligatio
stricta ni-
mis.

Postremò, Obligatio tantum legi-
 bus concessa invaluit; ut ejus velut in-
 dagine clausi teneamur. Laquei ubiq;
 & vincula Contractuũ, aut captionum:
 è quibus vitilitigium; & vafra, ac per-
 dita caufidicina. Adest enim Creditor,
 aut Fænerator potius; tum manceps
 & fector, qui in jus rapiunt, & nullâ re-
 missione miserè enecant. Ita acerbè, &
 acriter flagitata obligatio; subdola ef-
 fugia, perfidiam, ac perjuriam creat.

Effugia
curat sub-
dola.

Quæ cuncta, quin longè remota sint ab
 illâ, quâ invicem teneri deberemus,
 Charitate; nemo est, qui negare possit

Hæc cuncta
lex Chri-
sti tempe-
rat.

Meritò itaque nova lex, & Institutio
 Christi; quæ non venit solvere hæc Ju-
 ris vincula; sed perficere: Meritò in-
 quam exigit. præcipitq; ut omnia fiant
 in Charitate. Et primum docet, Mode-
 rationem adhibendam esse; ne, quæ li-
 cita sunt, putentur omnia expedire.
 Deinde suadet, decedere quandoque
 de jure suo, aut se eo penitus privare,
 ut exactiùs Charitas impleatur. In pri-
 mo est Admonitio; in altero Consilium.
 Illud ab omnibus requirit nominis
 Chri-

Et sæpe
charitatis
causâ ab-
dicat.

Christiani professio, hoc à paucis perfectio. Utrumque per singulas Juris partes explicabo; & officia, quæ hinc emanant, deducam.

Pars Capitis Prima.

De Temperamento Potestatis.

Ostenfum est libri huius initio, defectum Charitatis Caufam, juris extitisse. Cùm hæc ergo gratiâ CHRISTI reparatur; profectò necesse est, ut renovet dotes sibi proprias: iisque, quantum fieri potest, Jus constitutum moderetur, ac temperet. Dantum autem harum prima est Æqualitas: hanc itaq; Potestati in memoriam meritò revocat. Meritò, inquam, nam ratio dictat ipsa, quòd ea, quæ sunt ejusdem speciei, æqualia sunt ad invicem, & *ομοίωσις*: quæ potissima, & summa Æqualitas est. Ut igitur aurum auro, ita homo homini naturâ par est. Par verò etiam, non modò ab eodem ortu, & fatu primi Parentis; sed quod longè maius est, ab æquali Regeneratione per Christum. Si enim Prophetadixit: nunquid non Pater unus omnium

Gratia
Christi re-
vocat dotes
Charitatis.

Et primum
Æquali-
tatem.

Consub-
stantialia.
Quæ plu-
res ob
causas de-
bita nobis.

Sed præ-
cipue ob

nium

*regenera-
tionem per
Christum.*

nium nostrum? nunquid non DEUS creavit nos? quare ergo despicit unusquisque fratrem suum? Quantò magis nobis unus Dominus, unus DEUS, qui dixit: Patrem nolite vobis vocare super terram; unus enim est Pater vester, qui in cœlis est; vos autem fratres estis. Unum corpus nempe, unus spiritus; sicut vocati sumus in una spe vocationis nostræ. Unde illa recentis Ecclesiæ fraternitas, & communio; per quàm erant pariter omnes conjuncti, imo & uniti; cùm illis esset cor unum, & anima una.

*Unde fra-
ternitas
primitivæ
Ecclesiæ.*

*Cuius de-
cet memi-
nissime.*

Huius itaque novæ æqualitatis, in omni Potestate oportet meminisse: si prout sumus nomine; ita & re ipsâ, esse volumus Christiani. Hæc nos docebit: supportare invicem in Charitate. Hæc monstrabit officia, tam his, qui regunt, quàm qui reguntur. Hæc naturalem Potestatem perficiet: dum & quos DEUS conjunxit, vetabit separari: & Parentes *ἐὺς ἀγλῶς* efficiet. Hæc, Potestatē in servos; juxta monita, quæ ad eam dicta sunt, exercebit. Hæc deniq; Imperium temperabit, exactè adimplendo, quæ ad illud spectant. Ita;
mo-

*Prolis a-
mantis.
Ab illa e-
nim tem-
peramen-
tū omnis
potestatis.*

moderatio constabit omnis Potestatis, ab æqualitate per Charitatem: quæ est æqui & boni consummatissima regula.

Ea verò ut tantò meliùs exerceri possit; prætulit Christus obedientiam Gubernationi, famulatum dominatui, obsequium imperio. Prætulit autem causâ primûm, & ratione. Nam dum omnem animam Potestati subdidit: hoc ipso facillimum officii compendium, securam recti normam, unicum erroris effugium dedit: nempe obsequi libenter; & parêre, cui subiectus jure sis. Reddat rationem rectè an secus facti, cui Jus delatum jubendi: sic obsequii meritum, securum & ἀσφαλές manet. Prætulit deinde idem, & exemplo. Nam etsi illi data esset Potestas omnis in cælo, & in terra; tamen noluit ministrari, sed ministrare; regnum fugit: formam servi assumpsit, factus obediens: & quod ipse fecit; faciendum monstravit. Reges inquit gentium, & qui Jus aliud Potestatis habent, dominantur: Vos autem non sic: sed si & Consilium meum, & Exemplum placet; qui major est vestrûm, fiat sicut minor.

Cui prætulit Christi obsequium. Ilque ratione.

Erroris expers. Et exemplum.

Istud

*Quod per
fectioribus
proposuit.*

*Merito ab
omnibus
spectan-
dum.*

*Ut implea-
tur offi-
cium gu-
bernandi.*

Istud vero re ipsa implere; id est sub-
jici velle, & defugere omnem Potesta-
tem; etsi tantum est perfectiora se-
ctantium; iisque hoc suadetur: Atta-
men ad omnes certè, qui præfunt, per-
tinet; meminisse huiusce exemplaris:
illud identidem respicere, illi aptare
actiones, & hinc consummata officia
petere cujuscunque potestatis. Non
est enim ut rectè gubernet, nisi qui pa-
riatus sit gubernari. Talis enim sciet:
officium esse, Regere; non præmium:
Dominationi definitam esse à DEO, &
naturâ legem: Summam potestatem
manasse ab instituto; hoc verò bono
parentium, non commodo gubernan-
tium ortum: Onus esse hocce mu-
nus. Omne, sub Regno graviore, Re-
gnum esse. Reddendam ejus rationem.
Itaque habendum Jus Potestatis tem-
peranter: Nec homini homine abuten-
dum. Deinde, idem docebit; parendum
etiam Potestati. Hoc utile; hoc tu-
tum; hoc, vel non onerosum volenti;
vel si sit, majoris meriti. Hoc demum
errori non adeo obnoxium, & in red-
denda ratione minùs grave.

Pars Capitis Secunda.

De Temperamento Dominiæ

rerum.

PRout ad Temperamentum Potestatis, Charitas utitur Æqualitate; & hac eius velut mensurâ. æquum Jus gubernandi constituit: Ita ad moderationem Dominiæ dotem alteram adfert, nempe Communitatem: eamque, quantum fieri potest, suadet revocare. Idque jure merito. Nam quemadmodum in corpore humano, si membra singula, ad se valetudinem membri proximi traducerent: exempli causâ; si hepar, aut lien, plus attraheret succi, quam necesse sit; debilitaretur totius corporis valetudo: ita si unusquisque nostrum avidè rapiat ad se, quæcunque jure non vetante potest, commoda; nec ea cum proximo communicet; societas humana multum turbetur necesse est. Utile ergo generi humano Proprietatem, quoad fieri potest. temperare Communitate.

Cum autem hoc suadeat ratio, quam *Tum est* adduxi; suadet certò multò magis Chri- *consilia*

*Gratia
Christi
communi-
tatem suadet.*

*Ostenditur
id ex ratio-
ne.*

*exemploque
Christi.*

sti Consilium, Exemplumque. Nihil enim ipse, ut proprium possedit: possidere suis intimis vetuit: Abdicare, & dispertiri cuncta suasit, præmium pollicitus id facientibus ingens: Pœnam comminatus gravem avaris: Impedimenta maxima dixit esse divitibus: quæ omnia uberiùs, dum de Abrenuntiatione agam, explicabo.

*Omnes
habuerunt
omnia
cõmunia.
Quod sæ-
cul. primi
Christia-
norum.*

Secuti verò sunt id primi illi, & recentes à Magistri scholâ discipuli: cum nempe in primitivâ illâ Ecclesiâ πάντες ἔχον ἕπαντα κοινὰ, cum possessiones vendebant & dividebant, prout cuique opus erat: Cum nullus eorum, quæ possidebant, aliquid suum esse diceret: Cum denique ita communibus facultatibus uterentur; ut nec quisquam egens inter ipsos esset. O vitam felicem! quietam! Sanctam! curæ, sollicitudinis, dissidii expertem! Securi autem ac moderati usus rerum compotem! O vitam inquam sublimem! & quam non omnibus suasam, nec in hac depravatione morum præstandam; tamen meritò à cunctis suspiciendam! & velut speculum quoddam proponendam! Ad hoc etenim si nos componamus

Quod omnes merito debent suspicere.

mus, manabunt exacta officia, rerum
dominij rectè exercendi.

Et primùm, acquisitio ejus tempera- *Hinc enim*
ta erit: non nimia, non avida, nec *moderata*
plus concupiscens, quàm capere pos- *acquisitio*
sit: nec omnia sibi rapiens, sed quæ ul- *dominij.*
tra veram necessitatem sunt, proximo
relinquens. Deinde in habendo tena- *Et usus.*
citas, & avara parcitas cessabit; bene-
fica verò & prudens erogatio, non pa-
tietur quenquam inopiâ perire. Deni-
què amissio Dominij non te plus æquo
anget, nec torquebit: & quæ non in- *Et quan-*
hiantè animo possederis, securus cum *doq; dere-*
fortuna volet, dimittes; aut potius *lictio.*
reddes. Violatio verò Dominij nulla
prorsus erit. Nec Charitas jus suum, *Nulla ve-*
cuique integrum relinquens, & severè *ro viola-*
abstinentiam alieni imperans, permit- *tio.*
tet, aut patietur; ut damno aliorum, res
& facultates nostras augeamus.

Pars Capitis Tertia.

De Temperamento Obliga- tionis.

AD moderandam inter homines *Immuni-*
onerofam, odiosamque obliga- *tatem re-*
tionem; Charitas advocat ter- *stituis.*
N tiam

*Charitas
per Chri-
sti gratiam.*

tiam, quam posueram, dotem suam, nempe Immunitatem. Ut scilicet homines solo tantum vinculo mutui amoris nexi, cætera liberi, quantumque fieri potest, soluti sint ad invicem. Ut sit nempe Obligatio, quam non externa necessitas flagitet; sed ultro benevolentia sibi imponat, & præstet.

*Hæc obli-
gationi
sponte sa-
tisfacit.*

Hæc tantum Apostolus omnium se debitorem fuisse ultro professus est: sequitur exemplum Magistri; qui se impendit nobis, non quod teneretur, sed quia ipse voluit. Nemini ergo quidquam (inquit Apostolus) debeamus, nisi ut invicem diligamus. Hæc est lex officii apud bonos; omnia vincula juris, omnem nexum promissi, juramenti, ac Conventionis longè superans, fortiusque adstringens. Hæc eximia Charitas Christi, urget optimum quemque; proximo benè velle; & officia erga eum implere fide bona. Hæc jubet, nil acerbè exigere; nihil flagitare molestius; nil etiam velut coactè præstare: sed dictum, effectum; sponte, ac libenter reddere: probitatem *ὄργην πῖσιν ὀρεγαν* habere; certitudine satisfactionis superfluas facere cautiones, sponsiones, chi-

*Hæc cun-
cta adim-
plet.*

*Superat
promissa.*

*Juramento
certo-
rem.
Inramen-
ta.*

rographa; aliaque, quibus res anxie
constitui, inter sibi diffidentes, solet.

Hæc, (ut cum Cicerone dicam) in omni re contrahenda, vendendo, emendo, conducendo, locando, in vicinitatibus & confinibus, æquum & facilem; aliquid de suo jure concedentem; à litibus verò, quantum licet, & paulò plus etiam quàm licet, abhorrentem esse jubet. Hæc denique in omnibus, quæ summi juris sunt, suadet temperare. Ut nempe redeat, quantum potest, prima illa Charitas, quam status innocens, & incorruptus habuisset.

Ut verò redire possit; quoniam maxima perturbatio officiorum esse solet ab eo, quod utilitatis, & voluptatis specie blanditur nobis, & imponit: statuendum omnino semel, firmiterque decernendum est; nil homini utile, ac jucundum esse, quod non honestum: nec honestum, quod non utile ac jucundum sit. Nulla enim major, & perniciosior pestis vitam hominum invadere potuit, quàm nescio cuius falsæ utilitatis, voluptatisque æstimatio; & ab honesto utriusque separatio. Hinc ambitus, & avaritia, hinc flagitia, frau-

Contractus.

Hæc litigio abstinet.

Vt redeat innocentia.

Honesti voluptas vera, utilitasque agnoscenda.

des, perjuriam, insidiam, rapinam, furta.
Hinc quidquid est violandi juris, & societatis humanæ detrahendæ.

Quæ ab invicem separari non posse demonstratur.

Atqui vel ratio ipsa docet, commodum ac volupe non posse ab honestate fecerni. Nam si id est homini honestum, quod naturæ eius rationali unicè congruit; idem profectò & bonum eius necessario erit: Si autem bonum; certè & utile, jucundumq; erit. Idem ergo est honestum, & verè utile, ac jucundum. Deinde, si nihil magis contra naturam, quàm turpitudine; nihil autem magis secundum naturam, quàm vera utilitas, & vera Voluptas; profectò idem verè utile, verèque jucundum, simul & turpe esse non poterit.

Ad maxime decet Christianos profiteri.

Hæc autem sic à Cicerone disceptata; & à veteri Philosophiâ, sine certitudine immortalitatis, sine spe futuri præmii, sine metu extremæ pœnæ, ex solâ consideratione veri, ac decentiâ virtutis agnita, ac præcepta: quantò magis nos concernunt Christianos! vitæ æternæ securos, & aut mercedis, aut supplicii magnitudine meritò excitandos, terrendosvè? Quantò, inquam, magis nos decet, fucatam hanc, falsamq; uti-

utilitatem, ac voluptatem aspernari; & spe futuræ, veræq; felicitatis contemner! Quid enim prodest homini mundum lucrari, & animæ detrimentum facere? aut quæ comutatio falsæ brevisq; voluptatis, cum jactura illius, quæ nos olim vera & immutabilis manet?

Itaq; non flagitia modò viro bono fugienda; etsi illa emolumentum, aut oblectatio apparens comendat, sed etiam illa deliberatio: an levi saltem; vel, quæ dubia videatur, culpâ, deserendum sit officium, sectandi commodi, aut voluptatis causâ? In tali enim deliberatione facinus inest: nec unquam ea sunt deliberanda, in quibus ipsa deliberatio turpis est. Ut ergo dubitare, quid rectum sit, virum bonum non decet; (id enim naturâ apparet;) ita multò magis quæ dubitet, nefas committere.

Denique cùm pauci sint, qui delicti ignoratione, ac impunitate propositâ, abstinere velint injuriâ; pluresq; famam & pœnam, quàm Conscientiam vereantur: Ideo, ad firmandum animum hic murus sit aheneus; hæc lex interna vitæ innocentis: nil conscire sibi; & non ullo respectu, imò non necessitate, non ele-

*Deliberatio
ri in electi-
one recti,
turpe.*

*Vitæ fa-
mæ tantum,
aut pœnæ
causâ il-
lud veri-
tate.*

Etione; sed omnino naturâ, usu, & consuetudine bonum esse. Ita enim demum ultrò & facilè implebimus officium, quod Charitas dicat.

*Ostenditur
charitatis
officia ex-
actè tra-
ctata esse.*

*Nempe be-
nignitatem
potestati.*

*Conver-
sativas.*

*Benevolen-
tiam obli-
gationi.*

*Eximiam
probita-
tem.*

*Beneficen-
tiam Domi-
nio attri-
butam.*

*Omnia a-
micorum
cōmunia.*

Jam verò ut ostendam, quæ dicenda de Charitate proposueram, cuncta me absoluisse; revocanda est definitio eius, & dictis applicanda. Cū ergo definiverim Charitatē; esse Propensionem animi erga proximum benignam, benevolā, beneficam: ita eam partitioni Libri hujus attribuo. Propensio benigna, propriè pertinet ad Potestatem; cui annexæ virtutes: Clementia, Modestia, Comitas, aliæq̃ quas *ὀμιλητικὰς* Aristoteles vocat: & quæ æquant, quâ possunt, inter se homines, etiam si jure Potestatis impares, & inæquales. Propensio benevolanda est Obligationi; quæ sponte omne debitum supplet, prævenit, superat; & virtutes huic fini proprias habet: nempe Fidem, & *καλοκαγάθειαν*, seu libenter se cōmunicantem bonitatem, nō curantē quæ sua sunt, modò satisfaciat illi, quod sibi ipsa imponit, officio. Propensio deniq̃ benefica ad Dominium rerum spectat; quæ efficit ut sint *τὰ τῶν φίλων κοινὰ*: utiturque virtutibus eò pertinentibus, & avaritiæ adversis.

Quæ

Quæ omnia partim in dotibus primitivæ Charitatis; partim in juris constituti effectu; partim deniq; in temperamento eiusdē, tribus prout promisi Capitibus, ostensa sunt, atq; demonstrata.

Appendix Libri Secundi

De Amicitia.

Post deductum, explicatumq; Charitatis munus, supervacaneus forsitan hic Tractatus de Amicitia videri poterit; eò quòd per illam,) inquit Cicero) adeò contracta est res, & adducta, in augustum; ut omnis Charitas aut inter duos existat, aut inter paucos: Dilectio verò Christiana diffusa (ut Apostolus ait) in cordibus nostris, angustias istas minimè patitur, & se extendit ad omnes. Attamen cùm hæc tam universalis, præter conatum & bonam voluntatem, vix verè aliud præstare possit; Ea verò quæ cum paucis intercedit, facilius frequentiusque implet officium: Ideo non abs re erit, celebre hoc amicitia munus, & nomen, non præterire;

*Explicata
universali
charitate,*

*Amicitia
etiam, quæ
inter pau-
cos, merito
tractanda*

&, Appendicis saltem loco attexere, quæ de illâ præcepta traduntur. Ita & Christianâ illâ eximiâ Charitate, (quæ

omnibus omnia:) imbutus animus, voto & studio dilatabit viscera sua; quotiesque fuerit modus, factis exeret: Et per amicitiam, ex totâ, quam amare tenemur societate generis humani, discernet sibi quosdam conjunctione, ac Consuetudine magis intimâ. Ut fructû nempe mutux dilectionis, quem nec facile præstare cunctis, nec ab omnibus habere exactè potest; à paucis saltè plenè capiat, iisdemq; vicissim rependat.

Definitio eius.

Amicitiam itaq; definitio: ut sit mutua, ac benevola animorum sibi similitum in bono consensio. Ex definitione hac & origo, & proprietates eius vera patet. Origo enim; est similitudo animorum: cum nempe ingenio, judiciis, moribus denique congruimus; tum facile suam quisq; naturam in alio diligit, & ut compari gaudet, fruiturque. Nil verò est hac cõsensione jucundius; nil quod illiciat, quod ad se attrahat, imò quod rapiat magis.

Origo ex similitudine.

Conservatio ex virtute.

Conciliatrix itaq; amicitix est similitudo: sed haud firma ac diuturna, nisi accedat proprietates in definitione posita; ut nempe sit in bono. Ut enim similitudo gignit amicitiam; ita profectò

Etò virtus sola eam educat, continet, conservatq̄. Unde certum est, non posse eam veram esse, nisi inter bonos.

*Non potest
esse inter
malos.*

Si enim ex similitudine vitiorum, aut criminum oriatur; ea non amicitia erit, sed factio, conspiratio, sceleris societas: & exinde brevis tantum, temporis, & necessitatis causâ, inita conjunctio; per quam cupiditatû vicissim ministri, & adjuutores fieri possunt; verè amici nullo modo possunt. Quin imò, infida hæc improborû consensio, quam non amor, sed facinus jungit & æquat, in acrem discordiam facile mutatur. Nempe, dum scelus admittunt. superest constantia; eo peracto, incipiunt invicem abhorrere, & se mutuò odisse.

*Nec utilitate sola
constat.*

Si deinde amicitia proveniant ex utilitate tantum, commodo, rebusq̄ externis; & si eatenus colantur, quantum profunt: Eiusmodi primùm instabiles sunt, & infirmæ: dum; quod utilitas conglutinat, eadem comutata, ac cessans, dissolvit. Deinde, subdolâ simulatione rectæ, & fiduciam mutua benevolentia non habent; & omnia semper iis suspecta, & suspensa: deniq̄ vel in occultam invidiam, vel æmulationem ac conten-

tionem apertam, ac demũ in dissidium vertuntur. Tales plerumq; sunt forenfes illæ, ac fucatæ familiaritates.

Nec lenocinio consuetudinis.

Si denique ex vano lenocinio Consuetudinis; ac confectatione, communiõneq; eorundem, sed levium inaniumq; studiorum ineantur: Fastidium mox sui, nullo firmo nixæ fundamento adferunt; & amicitia nomen non merentur; sed sodalitiĩ levis, sola conversatione, non autem amore vero sociati.

Denique non est nisi inter bonos.

Necessariõ itaq; consequitur, ut inter bonos tantũ sit Amicitia. Primũ; quia Amor amicitia pãrens est, Amoris autem causa, bonitas vera. Deinde; quia dotes Charitatis, quas hoc libro deduxi, bonis tantũ insunt. Denique, quia viri boni causas dissolutionis, ac dissidii non habent; quas vitia, & potissimũ Avaritia & Ambitio adferunt, pestis utraq; amicitia. Ideoq; soli eam colere summã Fide, Charitate, Constantia, Justitiaq; possunt. Atque ita præceptis opus non esset, si inter verẽ bonos amicitia esset. Sed cũ vita hæc communis, in qua versamur; & Conditiõ humana, adeo non habet verẽ & perfectẽ bonos; ut optim⁹ ferẽ censendus

Verẽ tales præceptis non egent.

dus fit, qui minimè malus: Ideo viros
 eximiè bonos voto expetere; quales
 verò fors communis fert, oportet reci-
 pere. Itaq; constituendæ, colendæ, re-
 tinendæ; & (si ita aliquando vera ne-
 cessitas tulerit;) deponendæ amicitia
 præcepta proponam.

*Sed in vita
 communi
 egent.*

In constituenda Amicitia Judicium
 exactum requiritur. Illud enim dicta-
 bit. Primùm; amicorum delectum: ut
 capias nempe probos, similes tui, seu
 pares; tum verò opportunos. Moram
 deinde; ut ingrediaris, non irruas in
 Amicitiam. Crescat lentâ consuetudine
 benevolentia. Et, quod proverbio tri-
 tum est: multum salis consumas, ante-
 quam arctè contrahas. Firmum deniq;
 Propositum; ut amicitiam, quam studio
 perspecto, & cōsuetudine adjuncta su-
 sceperis, constanter conservare statuas.

*Præcepta
 Constituen-
 da amici-
 tia. Primū,
 Iudicium.*

*Mora de-
 inde.*

*Firmum
 demum
 propositum.*

Ad colendam Amicitiam, primùm
 facit vicissitudo officiorum. Quæ mu-
 tuò, & libenter sunt impendenda; iisq;
 se vincire decet, & arctiùs adstringere;
 sed cum hoc monito: ut officium sit, ut
 dicitur, ad aras tantùm. Et hæc lex in
 amicitia sancitur: ut neque rogemus
 res malas, inhonestas, iniquas; neque

*Præcepta
 Colenda
 amicitia.*

fa-

faciamus rogati. Virtutū enim schola,
 ac Palæstra esse debet amicitia, non vi-
 tiorum officina; Mater & Nutrix Pro-
 bitatis, non Cupiditatum ministra. Al-
 ter amicitiaꝝ cultus, est Beneficentia; ;
 quæ opitulatur, & rem confert. Eam
 verò nec flagitare decet; nec ut flagi-
 teris, expectare. Promptè & ultro de-
 ferri debet: Et propensiores esse debe-
 mus ad largiendum, quàm ad repo-
 scendum: ut hæc inter bonos honesta
 sit certatio, uter alterum benefacien-
 do superet. Tertiò coluntur Amicitiaꝝ,
 consensione voluntatum, ac Judiciorū.
 Nam cum Amicitiaꝝ vis sit in eo, ut è
 duobus unus quasi animus fiat; id ob-
 tineri profectò non potest, nisi omni
 dissensione inter amicos sublatâ. Ea
 verò ut tollatur; aperire sibi mutuò a-
 mici debent pectus purum, candidum,
 simplex: & ut judiciis consentiant, so-
 ciare vitæ consilia; eaque fidenter, &
 dare, & expetere. Cæterum cavendum
 est, ne ex assentiendi consuetudine, as-
 sentatio, quæ vitiorum adjutrix est,
 subrepat, imponatq; nobis. Et, ne cen-
 sura locum suum in amicitia amittat;
 quem profectò obtinere debet. Nam
 mo-

*Et benefi-
 centiâ.*

*Ex con-
 sensione vo-
 luntatum.*

*Sed sine
 assentatio-
 ne.*

monere, & moneri; proprium amicitia,
 Alterum ingenuâ quâdam, non acer- *Et cum*
 bâ, nec asperâ facere decet libertate: *censura*
 alterum, non repugnanter, sed beni- *prudenti.*
 gnè acceptare; & non aliter, quàm dum
 seipsam mens admonet, atque redar-
 guit. Itaq; sicut rigor nihil indulgens; *Quæ de*
 ita adulatio, procul sit ab Amicitia: quæ *scribitur.*
 constans, & una semper, nil patitur va-
 rium, & fictum. Nihil verò potest esse
 tam flexibile, tam devium; quàm ani-
 mus eius, qui ad alterius non modò
 sensum & voluntatem, sed etiam vul-
 tum, nutumque convertitur.

Superfunt præcepta retinendæ, ac *Præcepta*
 conservandæ constanter amicitia. Dif- *retinendæ*
 ficillimum enim est, eam ad extremum *amicitia.*
 usque diem perducere; & tam multa
 ei impendent, ut ea subterfugere, non
 modo sapientia, sed etiam felicitatis
 res esse videatur. Retinetur tamen; pri- *Connive*
 mum conniventia, & dissimulatione *re ad le-*
 levium vitiorum. Dum, quemadmodû *via vitia*
 Parentes liberis modica ignoscunt; nã- *oportet.*
 vos eorum vel ipsi non vident; vel co-
 ram aliis tegunt; non acriter de inge-
 niis eorum judicant, sed sæpe aberrant
 ex amore: Ita & nos, vellem, in ami-

*Et bona
interpretatione lenire.*

*Contra
quam facimus,*

*Iniquè
damnando.*

citia sic erraremus; & isti Errori nomen virtus posuisset honestum. Non damnare, inquam, amici mores oportet; sed quandoq; benignâ interpretatione lenire. Exempli causa. Parcius hic vivit, frugi dicatur. Plus æquò liber; relictus, fortisq; habeatur. Iracundior est paulò; acres inter numeretur. Profectò hæc res & jungit, & junctos servat Amicos. At nos virtutes ipsas invertimus. Probus quis nobiscum est; multum demissus, & abjectus dicitur; probe sano, ac non incauto, fictum altutumq; vocamus; simplicior quis? Comuni sensu planè caret, inquam. Eheu! quàm temerè in nosmet Legem sancimus iniquam. Nam vitiis sine, nemo nascitur; optimus ille est, qui minimis urgetur. Vitia, inquam, erunt, donec homines. Sed neq; hæc continua; & sufficit, si meliorum interventu pensantur. Statuenda itaq; est, & appendenda velut libra, ac statera quædam: in quâ, si vitiis amici, bona præponderant; affectu erga eum inclinemus, idem & Nos ab eo habituri. Atque ita librat, & toleratis utrinque moribus, facile amicitia retinebitur. Eòdem facit; tempe-

peſtivè prævidere alia, quæ amicitia evenire ſolent, incommoda. Dirimit enim eas sæpe ingenii humani, morumq; mutatio, quam ut plurimum fortuna vel proſperæ, vel adverſæ adfert varietas. Tum verò etiam; cùm incidit tempus, ut non idem utriq; amicorum expediat. Deinde aliquando fatietas quædam capit: cùm omnia inter ſe profundere; & nihil eſt reliquum, quòd à ſe viciffim expectent, requirantve. Hæc talia, inquam, maturè ſunt prævidenda; & contra ea, paranda in animo præſidia conſtantis benevolentia. Quam ipſi ultro, primiq; adferamus; ſecuri mutua vicis. Nam hoc proſectò philtrum amicitia; ut ſi velis amari, primus ames. Contra quam faciunt plerique; qui perversè, ne dicam impudenter, amicum habere volunt, quales ipſi non ſunt.

Quod ſi tale quid evenerit, nec neceſſario continuatio, ac velut curſus amicitia; ſiſtendus ſit; Tum verò danda eſt opera, ne in odia diſcordiamq; deſinat. Conſuetudo potiùs conjunctioque, quàm benevolentia ceſſet. Diſſuendæ amicitia; magis, quàm diſcindendæ; extin-

*Prævidere
tempeſtivè
opus ami-
citiæ in-
commoda.*

*Quæ re-
conſentur.*

*Amoris
illicium
amor.*

*Præcepta
Deponen-
da amici-
tiæ.*

tinguendæ, non opprimendæ: & denique familiaritates sint depositæ, non inimicitia susceptæ.

Concluditur hic locus.

Cum adhortatio.

Hæc ferè sunt, quæ ex Cicerone potissimum, sed in ordinem certum redacta, de amicitia dicenda habui. Cæterum, cum ea sit amicorum raritas, quam perhibet authoritas veterum, vix aliquod paria vere amicitia numerantium: Ea verò sit ejusdem, non utilitas necessitasque tantum, sed suavitas etiam ac dulcedo; ut verè eam, hujus vitæ unicum condimentum ac delitium, vocare possis: Profectò tanto majori curâ studioque procuranda, colendaque est; & censendum, miserrimam omnino vitam ejus esse, qui nec diligit quenquam, nec ab ullo diligitur: Contra verò, beatam ejus, qui habet, cum quo fruatur prosperis rebus, & ad-versas mutuâ ope ferat.

LIBER OFFICIORUM TERTIUS.

De Pietate.

PArtes duas Officiorum, quoniam puto me sat luculenter (pro captu quidem meo) libris superioribus absolvisse; restat ut explicem tertiam de Pietate. Hæc verò tantò major, sublimiorq; est duabus primis, quantò altiùs habet argumentum, id est DEUM. Hactenus enim Officia ferè ducta sunt, quæ vel Natura ipsa, seu recta ratio (quanquam & hæc dum talis est, à DEO est;) dictaret, monstraretque: nunc verò explicanda restant, quæ Naturæ ratiocinantis captum longè superant; & sicut præcepto, ita auxilio DEI propriè nituntur.

*Pars tertia
Officiorum
Pietas.*

*Major
duabus
primis.*

*Quia dive-
rte DEVM
petit.*

Meritò itaq; illum, qui se nosci, coli,
○ ama-

amari à nobis exigit, invoco: ut ea, quæ generi humano de hoc debito sibi officio edixit, inspiravitque; quamvis à multis ubertim, & copiosè dicta, ego quoque methodo, & novâ, & brevi explicem ad gloriam eius. Illustra ergo mentem meam, ô lux vera; ut aliquid te dignum & videam ipse, & aliis aperiam.

*Definitur
Pietas.*

Et dividitur.

Sed ne longiori Præfatione te morer; prout soleo, ordior à definitione. Pietas, est Officium, quod genus humanum tenetur præstare DEO. Id autem in tribus consistit. Primum: DEUM, quâ potest, & debet, nosse. Deinde, eundem certo, & congruenti cultu venerari. Postremo: eum solum amare. Hæc tria explicanda mihi deinceps; totidem Capitibus propono.

CAPUT I.

*Περὶ Θεογνωσίας, id est, De
Notitia DEI.*

*Latè patet
DEI no-
titia.*

A Deo quidem latè patet hæc de Notitia DEI dissertatio; ut vel totam Theologiæ scientiam posset occupare. Sed cum non tam Con-
tem-

templatio, quàm actio, ad Officia Pietatis, de quibus hic agemus, pertineat: *Sed ad officii modum redigetur.* ideo relicta τοῖς θεολογούμενοις, plena tanti Theologis. argumenti tractatione; quæ ex usu de illo scire sit, in compendium redigam.

Est verò notitia hæc prorsus generi humano necessaria; est animorum salus, fidei mutæ præcipuum vinculum, lex vitæ; & quid in illa agendum, vitandumque sit, suprema regula. Cuncta enim hæc constare non possunt; & perturbatio officiorum sequeretur, DEI ignoratione: quando profani etiam *Ut vitam eius temperet.* Poëtæ dicto, primæ scelerum causæ mortalibus ægris (Naturam) nescire DEUM. Mens etenim humana, nisi arbitrum sui agnosceret, facile prava intra se foret: & affectu, ac voluntate laboretur; invalido ab externo motu auxilio, cui actus interni non subsunt. Noscendus itaque DEUS est: non quòd curiosè nimis inquiramus, scrutemurque; sed ut admirationem cum æstimatione, venerationem cum timore, amorem denique cum fiducia, in nobis erga eum concitemus.

Hoc itaque sine, dicam hoc Capite *Trifariâ declarant se da.* tria. Nempe, de Natura Divina, ut in

se est: deinde, ut erga nos est: Postremo, ut à nobis nosci vult; idque totum ex constituto religionis dogmate, & Ecclesiæ sensu.

Pars Capitis Prima.

De Natura DEI, & quid in se sit; ubi novo modo, ac ratione, dogmâ Trinitatis accuratè explicatur.

DEVM esse, dictum supra est.

Nunc qualis sit, dicendum.

DEUM esse demonstravi in Prolegomenis: in ipso enim Scripti initio, id velut fundamentum poni oportuit; quo structura libri surgere posset. Nunc qualis sit; quâ possum, explicabo. Quâ possum, inquam; plenè enim Naturam eius assequi, non est virium humanarum; ut infra, parte Capitis altera, cum de gloriæ donis agam, demonstrabo.

Sæpe noscitur nesciendo.

Sed est etiam cognitio, & comprehensio quædam; ut id, quod certa ratiocinatione agnoveris ita esse; id fatearis, quomodo ita sit, comprehendere non posse. Hoc genus cognitionis DEI nobis convenit maximè; hoc est, non capiendo eum, capere.

Et quid

Itaque magis convenit de illo dicere,

re; quid non sit, quàm quid sit, Ut, non esse multiplicem essentiâ, partibus, compositione, numero; sed omnino, & undique unum simplicemque. Esse enim, inquit D. Augustinus; nihil aliud est, quàm unum, esse: & in quantum unitatem assequitur; in tantum est. Unde simplicia ideo magis sunt, quia una sunt; quæ autem composita, concordia partium imitantur unitatem; & in tantum sunt, in quantum eam assequuntur; & nisi eam haberent, non essent. Quæ enim constant partibus, sunt unum in suo toto; quæ ex accidentibus, unum subjecto; quæ plura numero, sunt una Specie; quæ specie varia, genere uniuntur; quæ demùm productione multa, unum sunt principio. Sequitur itaque, ut idem sit esse, quod unum esse. DEUS verò, cum sit *αὐτὸ τὸ εἶναι*, & eiusmodi esse; ut nisi illud esset, nihil esset: ideo longe perfectiori quadam ratione, & *παντελῶς* unum sit, necesse esse; & id est illi esse, quod unum esse. Unum, inquam, non modò simplicitate; sed etiam numero. Nam si plures essent Dii, essent differentes; atque adeo omnes imperfecti: nam in eâ notâ,

non sit dicendo.

Non est multiplex; sed unus.

Esse enim, est unum esse.

Quod probatur.

Etiâ exemplis.

Est ergo unus natura.

Ens à se.

Omni-modè.

Et numero.

Alioqui imperfectus.

tâ, in quâ differrent ab invicem, deficerent.

Summè autem perfectum esse demonstratur.

Imperfectum autem DEUM nemo dixerit; cum absurdum sit eum, qui est à se, non perfectum omni ex parte esse. Aut enim sibi dare, quod summum, perfectissimumque est, non potest; aut nescit; aut non vult. Non primum; quia qui à se esse potest, omnia potest: Non alterum; nam qui se plenè scit, scit etiam quod sibi optimum fit: Non deum tertium; quis enim, cum summè potest, & novit, non quod perfectum est, voluerit, prehenderitque? Est ergo Unus, perfectusque DEUS.

Si solus est DEUS, non est Bonum.

Sed iterum oritur maxima difficultas. Nempe, quòd dum unus duntaxat DEUS est; si solus est, non est bonum; sed potius, non est bonum. Boni enim maxima, intimaque proprietates est, communicatio: solitudo autem communicationem impedit, aut potius tollit: Tollit ergo & Boni Naturam. Ergo *τὸ ὄν* summum, si solum est, non est bonum. At quomodo, cum ab illo cuncta, quæ bona sunt; non ipsum magis tale?

Quia non se plenè communicat. Ens.

Creaturis

Quod si dicas; explevisse Naturam
fu-

suam cum se impertivit Creaturis; falsum est. Non potest enim finitâ, & circumscriptâ communicatione bonum, infinitum expleri. *enim imperfectè.*

Deinde, non est perfectè beatus DEUS, si solus est. ἀφίλος enim esset; & careret consortio, ac Communicatione sibi adæquata: in quâ suavitas, ac fruitio beatæ vitæ sita est; dum nempe bonum, se alterum habet, cum quo ex æquo se commutat, fruiturque. *Nec beatus est sine consortio felicitatis.*

Tertiò si solus DEUS est; summè efficax, ideoque summè simplex non est, Quod sic deduco. Quò magis quidpiam simplex, magis efficax est: ut, inter elementa, ignis. Efficacitas verò in Natura creata, maxima est in eo; ut id quod efficit. sibi quam maximè par, & simile efficiat; majus enim se efficere non potest: nam operatio non excedit essentiam. Natura autem increata, ut sit summè simplex, & summè efficax; necesse est profectò, ut non modò simile producat; (par enim aliquid esset viribus creatis) sed prorsus alterum idem: tum enim demum efficacissimum simplex, cum producit alterum; atque ita solum non est. *Nec summè simplex.*
Et summè efficax.
Nisi se alteri producat.

*Unum,
Verum,
Bonum.*

*Tria hæc
habent V-
num esse.*

*Suntq; Pa-
ter, & Fi-
lius, &
Spir. S.
Substan-
tivè.*

*Nunquam
DEVS sine
actione.*

*Actio eius
contem-
platio.*

Quartò: cùm ostensum supra sit, quòd esse nihil sit aliud, quàm unum esse; consequitur, ut id quod est, unum sit: atq; ideo, propriè unum est, quod est. Sed quia verum etiam est, quod est; (Falsum enim non est) & denique Bonum etiam est, quod est: (nam malum non est;) ideo Unum, Verum, Bonum est, quod est. Cùm autem esse, sit, Unum esse; ideo tria hæc, habent unum esse; & quamvis distincta sunt, coessentialia tamen sunt. Porro unum; est Pater, id est Principium. Verum; est Filius: imago Patris; eum $\epsilon\sigma\tau\omega\delta\omega\varsigma$ & vivè repræsentans. Bonum denique, est Spiritus Sanctus; nectens amore ac fruitione, commune ac consors Trium esse.

Quinto: DEUM ab æternitate totâ, nunquam sine actione fuisse; ne torpidam, similemq; sopori vitam egisse, manifestum est. Summa enim, æternaque mens, quæ sola per se vivit, vigetque; quomodo potuit esse actionis aliquando expers? cùm ne nostra quidem, illâ careat unquam. Actio verò eius intima, propriaque; quia interna est, ideo contemplatio est. Quid autem
con-

contemplatur? non aliquid se ipso majus, perfectiusque; nihil enim ipso majus, aut perfectius est. Non etiam tantum aliquid se inferius; nam sola contemplatio ejusmodi, non esset ipso digna; nec eius menti par: nec sufficiens, ut ei per omnem æternitatem immoraretur, seque eâ oblectaret. Neesse ergo est, ut sui ipsius contemplationem semper habuerit. Hæc verò sui ipsius Contemplatio; perfecta, cōsummataque ut sit; neesse est, ut DEO repræsentet totam eius substantiam. Quod autem repræsentatur, cernitur, aspiciturque; id oppositum sit, neesse est. Et quod oppositum est, alterum est. Est ergo DEO semper opposita, vivens, subsistensque; sui ipsius Cognitio, seu imago; atque adeo Persona altera, coæterna, & consubstantialis. Ab utraque verò hac manat, seu procedit & tertia; nempe Spiritus Sanctus. Nam, ut sine contemplatione, & cognitione sui esse DEUS non potest; ita hæc cognitio amore sui, & fruitionem producat; neesse est. Qui amor consubstantialis eidem, & æquè æternus, & subsistens, atque extans semper; & omnino Persona est.

*Contem-
plari se
majus ne-
quit.*

*Nec tan-
tum se mi-
nus.*

*Se ergo
contem-
platur.*

*Et totam
suam es-
sentiam.*

*Quam op-
positam
sibi.*

*Ideoque se
alterum
habet.*

*Hinc pro-
cedit A-
mor.*

*Sub tertia
Persona.*

Sed

*Deus est
unus, &
non solus.*

Sed dum sic in DEI natura solitudo vitatur; cavendum maximè est, ne pluralitas, & ex illa diversitas accersatur. Hæc enim utraque, & Vnitatem tollit, & disjungit, separatque: unde à Perfectissima natura DEI, hoc incommodum oportet amoliri: & statuere; ut DEUS, & unum sit, & non solus. Itemque, ut, dum est non solus; non sit diversus. Quod aliter non potest consistere, quam dogmate Christiano: quo est Essentiâ unum idemque; & Personis trinus: Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: nam hi tres, unum sunt.

*Quia in
una essen-
tia tres
Personæ.*

Est inquam Trinus, & Unum: tum enim optimè sua ipsi constat Natura, Nam Essentiâ, ejusque attributis, unum idemque est: (una nempe tribus, & coessentialis Potentia, Sapientia, Bonitas; una, eademque numero, composunius Essentiæ, Deitas: ideoque nulla prorsus in illis diversitas,) Solus autem non est; quia ipsummet Bonum est; se infinitè sibi communicans. Perfectum quoque, beatumque est, unitissimi confortij dulcedine: quâ gaudet DEUS, verè, & propriè alter; & alter ipse. Summè simplex, quia summè efficax est? dum
gene-

*Quod u-
berius de-
claratur.*

*Pater
gignit Fi-
lium.*

generat, ac producit, non modo sibi si-
 mile; sed *utroque* idem secum. Nempe
 in mira emanatione illâ, Deitati inter-
 na, neque illius Unam Entitatem e-
 gressâ, ab æterno Pater, visione sui, gi-
 gnit Filium; & uterque ex sui boni a-
 gnitione producit Amorem: id est, u-
 num, eundemque Entitate secum, Spi-
 ritum.

Substan-
 tivè.

Uterque

producit

Spiritum

Sanctum.

Quis autem comprehendat, aut effe-
 rat, quæ dulcedo sit istius fruitionis:
 quâ una Divinitas, in tota æternitate
 se novit, atque amat; & in pari, & æ-
 quali communiione, se sibi indulget,
 se mutuò oblectat, bono contenta
 suo: ideoque læta, gaudens, & beata
 semper.

Mira hinc

Divinita-

tis felici-

tas.

Esse itaque in Trinitate Personarum,
 unum naturâ DEUM, ex ratiocinatione
 jam dicta colligimus: & quod maius
 est, remque continet, ac conficit; fide
 Catholicâ docemur. Sed quoniam id,
 quod asseritur esse, cupimus etiam sci-
 re, quomodo sit: ideo ad muniendum
 hunc locum, qui profectò est Christia-
 næ professionis, seu Religionis unicum
 fundamentum; ex istâ ipsâ sciendi na-
 turâ,

Modus

huius ar-

cani accu-

ratus et

novo mo-

do dedu-

citur.

turâ sumpto principio, ibimus in amorem; ducemusque aliquam velut umbram Sanctissimæ Triadis. Id verò ex eruditâ lucubratione Patris Laurentii Pikarscii, è Societate JESU eximii Theologi; quam mihi in suo dedit manuscripto, & quam ex eius permisso, opportunè hîc (sed compendio) inferam; explanabo.

*Scientia
directa
scit.
Reflexa,
scit se sci-
re.*

*Primam
altera
consequi-
tur.*

*Suntque
mutuore-
lativa.*

*Sunt in-
ter se æ-*

Scientia, (inquit ille) creata naturæ rationalis, ut sit exacta, seu vera; duplex omnino esse deberet. Prima; quâ scimus aliquid: vocaturque Directa. Altera; quâ, id quod scimus, nos scire agnoscimus: quæ Reflexa dicitur. Hanc utramque, & se consequi, & ad se mutuò referri, omnino est fatendum. Nemo enim scit, nisi sciat se scire, id quod scit: exinde verò necessaria consecutio cernitur. Deinde, si scit; scit se scire: & si scit se scire; scit etiam, Unde evidenter mutua Relatio patet: ideoque ambæ istæ scientiæ, & se consequentur, & relativæ mutuò erunt. Quo concessio, ampliùs sequentur ista.

Primum: utramque hanc scientiam, necessariò similem, & æqualem omnino,

no,

no inter se esse: Quod enim, & quantum quisque scit; id, & tantundem scit se scire. Non aliud; quia aberraret. Non plus minusvè: quia revera nesciret. Similis ergo necessario, & par per omnia esse debet scientia directa scientiæ reflexæ.

quales, & pares.

Alterum consequitur: utramque hanc scientiam & Naturâ, & Tempore simul esse. Naturâ enim prius est; quod potest esse sine altero, alterum verò sine illo esse non potest: quæ autem sunt Relativa ad invicem, non possunt esse sine altero. Scientiæ verò dictæ sunt relativæ, Ergo non possunt esse, una sine altera: Ergo simul sunt Naturâ. Tempore deinde erunt simul: nam ut primum quispiam scit; statim, & simul scit se scire: ergo utraque scientia erit simul, & naturâ, & tempore.

Simul naturâ, & tempore.

Tertiò: quoniam ostensum evidenter est; scientiæ directæ, scientiam reflexam, consequentem omnino esse: atque adeo ab illa velut suo principio prodire: & (quod infertur) secundam ab illâ esse: deductum verò etiam; prioritatem nihilominus naturæ, & temporis nullam, inter utramque inveniri:

Originis tantum prioritatem habent.

se-

*Sed hinc
nulla im-
paritas.*

*Quod com-
probatur.*

*Ostenditur
creata
scientia,
impar in-
creata.*

sequitur: origine tantum, scientiam directam primam esse: Reflexam verò conjunctione, ac communicatione eius, alteram. Sed cum ibidem demonstratum sit; utramque similem omnino, paremque inter se esse: ideo evidenter constabit, originatione hac; nullam illarum dissimilitudinem, nullamque imparitatem effici. Etsi enim una ab altera originem habet: tamen ubi Origine, & derivatio, ita sunt juncta sibi, ut altera primæ non sit accidens; sed natura, & ipsummet esse: ibi Ordo erit inter sese consequentia; inæqualitas verò, imparitas, proprietas, naturæ aut temporis, nulla erit. Atqui ex dictis facile patet; scientias, Directam & Reflexam, eo modo conjunctas esse; nempe necessariâ consecutione, & ipsâ naturâ: ideo Ordinem habebunt; & nihilominus undequaque pares sibi erunt.

Hæ sunt notiones, quæ ex consideratione scientiæ creatæ verè deducuntur. Cæterum, quod scientia creata, longè inferior sit scientiâ Divinâ; etsi per se est evidens, ac manifestum: tamen ad pleniorum eorum, quæ di-
cen-

centur, notitiam; non abs re erit, cur sit inferior, causam proponere. Quæ in hoc potissimum sita est; quòd Creatura Natura nesciat suum esse; scire enim rem aliquam, est eam mente videre: ut autem seipsum oculus corporis non intuetur; idque ideo, quia sibi non opponitur: ita & mens Creatura non potest habere sui ipsius objectum terminatum; alioqui cognitio illi esset ipsa eius Essentia. Cum autem Scientia Naturæ Creaturæ non sit eius essentia; (ut patebit infra,) ideo non habet scientiam sui esse.

Deinde: quomodo se scire poterit esse Creatum; cum vix sit, & vix existat? Nunquam enim stat in suo esse: sed semper, (ut inquit D. Augustinus) definit esse, quod erat; & incipit esse, quod non erat: atq; adeo propriè non existit. Imo propriè non est: quidquid enim ex eo, quod non erat, ortum; non cessat tendere in id quod erit; relinquens semper quod jam fuit: hoc, (ait Bernardus) transitum sanè habet per Est, sed propriè non est; quia nunquam in eodem statu permanet. Si autem verè non est; quomodo sciet verè suum esse?

Nec propriè est, existitque.

Ter-

Denique ab alio est. Tertiò: esse eius est ab alio; ideoque alienum: & ipsi soli notum, qui dedit.

Hisce de causis, imò præter omnes hasce causas, certum est: inferiorem infinitâ ratione esse Scientiam Creatam Scientiâ Divinâ; ideoque memoratas dotes vix, vel certè imperfectè retinere, & exercere.

Naturæ Increatæ perfectior scientia ideo: Ex his verò, quæ de scientiâ Creatâ dicta sunt, facilè est gradum ad Divinam promovere, ac struere. Dotes enim, quæ ostensæ sunt inesse debere Scientiæ Creatæ; insunt verè, propriè, ac perfectè Naturæ Increatæ. Insunt inquam, sed longè excellentiùs, præstantiusque, hoc præsertim discrimine:

Quia idem est illi scire, quod esse.

quòd Naturæ Creatæ scire, ut dixi, distinctum, ac disparatum sit ab eius esse: non est enim eius Substantia, sed accidens: unde non est illi, sicut DEO constitutivum, & coëssentiale; sed est accidentis actio ad extra. Ideoque actionis solum Naturam expendimus, cum scire creatum consideravimus. In DEO verò, simul & junctim, Natura seu Essentia eius, & scire eius considerandum est. Etenim in DEO idem est agere, quod esse: nam, si actio ei accidens esset;

com.

compositus esset: id verò cùm absurdum fit omnino Divinitati; ideo, id ei est actio, quod essentia; id scire, quod esse. Atque ita hoc, idemque est DEUS, quod est sciens.

*Idem Deus,
quod sciens*

Sciens hic, quia verè solus est; ideo solus se scit. Et hoc ipso quod se scit; totum quod scire potest, scit. Non autem se aliquid majus, neque id tantum, quod ipso inferius, Nam si sciret, aliquid se majus; illud majus, DEUS esset; ipse verò, DEUS non esset. Si verò id tantum sciret, quod ipso minus est; imperfectam valdè haberet Scientiam: etenim seipsum nesciret. Consequitur itaque: ut DEUS & nihil se majus, & non tantum inferiora se sciat; sed se ipsum sciat, quod est. Est autem ille solus: ideo & solus scit se esse: id est; propriè, & consummatè scit se scire; seu scit suum scire; seu (quod idem est) scit suum esse: in DEO namque idem est scire, quod esse.

Solus scit

Id est, scit suum esse.

Hæc Scientia sui, quia Scienti est reciprocè consequens; ideo est relativa. Similis quoque, & par per omnia: quia sciens id scit, quod est. Unde non modo similitudo & paritas, sed eadem e-

Hæc scientia ei æqualis

Simul natura, & tempore.

rit Entitas Scientis, & scientiæ suæ. Naturâ præterea, & tempore Sciens simul est, & Scire suum: seu Dicens, & Verbum. Dum autem simul sunt Naturâ, & tempore, nulla intercedit prioritas conditionis, etiam ex ratione principii: nam semper, in principio, erat Verbum.

Origine tantum altera.

Origine ergo tantum, Scire à Sciēte, Verbum à Dicente, Verum ab Uno; alterum erit. Alterum propriè; non verò aliud: eadem est enim Entitas, seu esse utriusque. Secundum, inquam est; non verò propriè posterius, aut inferius: Originatio enim hîc, ordinem tantum facit; non verò differentiam æqualitatis. Nam collocatio, & numeratio in recensendo, quam requirit Relatio, non adfert disparitatem; ut primum secundo excellentius faciat: sed ordinem constituit Relationis æquiparatae: Naturæ dignitatem non immutans; præsertim cum Communis eadem, & una est.

Originatio non adfert imparitatem.

Scientia creata non est subsistens,

Sed quia Scientia Naturæ Creatæ est mutabilis; sicut & Natura, quæ illam producit; & quod maximum, non est scientis esse, sed actio; nec substantia

tia eius, sed accidens; estq; velut ima-
 go in speculo, quæ viventem hominem
 utcunque repræsentat, cum ipsa non
 vivat: ideo non est res subsistens; nec
ἰδέσασιν suam habet. Scientia verò DEI, *Subsisten-*
 quia est immutabilis, una semper, *tiam.*
 similis, & par per omnia Scienti, Vi- *Increata*
 ventis viva imago, & coæterna, coëf- *subsistens.*
 fentialis, consubstantialis: ideo subsi-
 stit; & extat; existitq; semper. Est nem-
 pe DEO oppositus suiipfius terminus;
 cognitione productus: & ut proprie
 dicam; Idem alterum: Idem, non
 partitâ, sed eâdem unitate Essentiæ; Al-
 terum verò exigentiâ Relationis: nam
 scientis, ad scire suum relatio est (uti
 ostendi) Relatio verò est, ad alterum, *Et Alterum*
Idem.

Porro, Alterum hoc, quòd fit *ἁμοῦσιν* *Alterum*
 DEO; patet ex ante dictis. Si enim ali- *hoc facit*
 quid in DEO esset, quod nō eius Essen- *Personam.*
 tia & Substantia esset; aliquid non Di-
 vinum, & externum Divinitati inesset.
 Quod cum sit absurdum; ideo Alte-
 rum hoc, Substantia DEI est; & est res
 verè subsistens: ita ut possit, ut hæc,
 monstrari; ideoque facit Substantiam
 terminatam, ac individuum: & quod
 consequitur, Personam. Intellectualis
 enim

enim, terminata, & individua substantia, Persona est.

*Persona
hæc, est
Filius,
quia geni-
ta.*

Non facta.

*Non crea-
ta.*

*Generati-
onis pro-
prietatem
implens.*

*Et si enim
vivens ex
vivente.*

*Est ex ge-
nerantis
substantia.*

Persona hæc verè, & propriè dicitur Filius: idque, quia generatione procedit. Si enim Personæ istius non esset generatio; esset aut efficientia ejus, aut Creatio: (processionem namque excipio; quæ Spiritui Sancto propria, à generatione quomodo differat, paulò post dicam:) Quod verò efficitur, ex alio est; quod creatur, ex nihilo est: atque ita neutrum ex Substantiâ efficientis, & Creantis. Id autem productioni Divinæ inconveniens prorsus, & absurdum esse, ex his, quæ dicta sunt patet evidenter. Est ergo generatio hæc vera: præsertim cum exactè, unicè, & sola generationis proprietates retineat, impleatque.

Cùm enim sit ea generationis prima proprietas, ut sit viventis à vivente; Deus, qui Vita est, non potest producere nisi Vitam. Deinde: cum altera proprietas sit; ut sit ex generantis substantiâ; Generatio Divina, non participationem Substantiæ (ut creata) habet cum suo principio; sed identitatem: id est non fluxum ejus, sectionem,

nem, partem; sed totius, ejusdemque communicationem. Denique, cum tertium generationis requisitum sit: ut in similitudinem producatur sui principij; in generatione Verbi id consummatissime impletur: quod mentis, à qua generatur, est imago perfectissimæ similitudinis. DEUS nempe, (inquit Augustinus, genuit quod est: qui cæteris dedit gignere, in similitudinem ejus, quod sunt. Est itaque Sciens, & Scire suum; Dicens, & Verbum; Unum, & Verum: idem quod Pater, & Filius. Quæ nomina postrema, toties in Scripturis verè, & propriâ significatione repetuntur.

Est in similitudinem principii.

Ergo Filius Patri.

Propriâ significatione, inquam. Nam Paternitas vera in cælo, seu DEO tantum est: & quod consequitur; Filiatio (ut sic dicam) vera. Homines enim, & patres, respectu filiorum sunt; & filij respectu patrum: at in Divinitate tantum, nunquam pater Filius, & nunquam Filius Pater. Deinde; cum sint Deo Filij, quos suâ gratiâ effecit; necesse est, ut sit & Filius, quæ suâ Naturâ genuit. Nam imitatio, oportet ut habeat suum exemplar, & archetypum. Imitatio

Paternitas vera in cælo tantum.

Si est filiatio adoptiva, est naturalis.

tatio autem veræ generationis, est adoptio: Ergo si est, ut ita dicam, Filiatio adoptiva, est & Naturalis.

Ad processionem S. Spiritus, transitus.

Cum eius invocatio.

Sic generatione Filii deductâ; Processionem quoque à Patre, & Filio, Spiritus Sancti iterum videamus. Sed non sine debitâ eius invocatione. Veni ergo Sancte Spiritus, mentes nostras visita, & te nobis aperi: Nam sine tuo lumine, nihil est in homine.

Recapitulatio dictorum de generatione Filii.

Omnia hæc convē-

Patet ex his, quæ hæctenus dicta sunt; quod Divinitas & est; & scit suum esse: seu Est τὸ εἶναι: unum; & verum. Esse enim, est Unum esse: se scire, est Verum esse. Ostensum id, inquam, & pro captu mentis humanæ demonstratum, hæc quæ sequitur anacephalæosi. Primò: Quod in DEO idem est Esse, quod scire. Secundò: Quod solus DEUS se scit. Tertiò: Quod hæc scientia sit consequens reciprocè, Quartò: Quod sit relativa. Quintò: Quod sit cum suo principio simul naturâ, & tempore. Sextò: Quod Originis tantum ordinem habeat, sed sine imparitate. Septimò: Quod subsistat, & suam hypostasim habeat. Octavò: Quod sit Persona. Nonò: Quod sit Filius. Hoc
to

totum inquam, supra deductum fat esse puto evidenter. Nunc verò deducendum restat, eadem omnia tertiæ, *vñ dvtos* convenire hypostasi; seu Bono, seu Amori; id est Spiritui Sancto: præter unum ultimum. Nempe, quod non sit, & cur non sit Filius; sed Spiritus ab utroque, nempe à Patre & Filio, non genitus, sed procedens. Et hoc mihi demonstrandum propono.

*nisse Spir.
S. demon-
strabitur.*

Entis.

*Præter u-
num, quod
non sit Fi-
lius.*

Quod ut iisdem gradibus deducam, quibus ad secundam deveni hypostasim; ita ordiar.

Amor Creatæ naturæ, ut sit perfectus, duplex esse deberet. Primus; quo amamus simpliciter; id est, in rem amatam propendimus, ferimur, eamque præhendimus; qui vocatur Directus: Alter; quo amatæ rei compotes facti, eam gaudemus, oblectamur, fruimur, & in fruitione conquiescimus; id est, amamus hoc nostrum amare: qui Amor est Reflexus.

*Amor crea-
tus dire-
ctus & Re-
flexus.*

Hunc utrumque amorem se consequi, & ad se mutuò referri; evidens est: nemo enim amat, nisi gaudeat; seu amet se amare. Unde patet consecutio. Deinde si amat; gaudet eo amore: &

*Se se con-
sequens, &
mutuò re-
lativus.*

si amore gaudet; amat. Unde Relatio. Uterque ergo amor, & se consequens, & relativus mutuò erit.

*Uterque
par, & si-
mul natu-
rà, &
tempore.*

Hoc concessio: adfateri necesse est, utrumque hunc amorem, parem sibi esse: simul naturâ, & tempore esse: Origine tantum, alterum à primò prodire: nullam tamen exinde imparitatem effici. Cuncta enim hæc, cum Scientiæ Directæ ac Reflexæ insint, ut evidenter demonstratum est, Amori itidem Directo ac reflexo inerunt necessariò.

*Ex origi-
natione
nulla dis-
paritas.*

*Cur Amor
creatus
non aequi-
paretur
increato.*

Non minùs & istud consequitur: quòd Amor Creatus Amori Divino nullo modo æquiparandus sit. Amor enim creatus non debet esse ad se: nam creatura per se non est; ideo & bona per se non est: ideo amare se; ut se, nisi perperam, & pravè non potest: Amaret enim non bonum; quod est contra naturam amoris: Ideoque in $\phi\lambda\alpha\upsilon\tau\omicron\nu\ \epsilon\pi\iota\tau\acute{\iota}\mu\eta\sigma\iota\nu$ laboretur; nec Amor hic, sed concupiscentia esset.

*Suimet-
ipsum
cultum.*

*Amor in-
creatus
non est ac-
sidens, sed
essentia.*

Jam vero, ut ex consideratione Amoris Creati ad Increatum ascendantur Imprimis agnoscendum est; doctes Amoris Creati recensitas, hoc dif-
ferre

ferre ab increatâ naturâ , quòd Amor
Creatus fit actio ad extra; Divinus
verò fit ipsummet suum esse: nam DEO
idem est amare, quod esse; Et idem
est DEUS, quod amans.

Amans hic, quia solus verè est, ideo *Deus se sibi*
& solus bonus est, seu solus bonum est: *lū, & ne-*
ideoque & solus non potest non se a- *cessario a-*
mare; & solus se amat meritò. Quòd *mat.*
non possit non se amare, patet; quia
boni proprietas est, amari; ipse ergo
cùm sit summum, totum, solumque
bonum; se summè amet, necesse est.
Ab alio enim, summè, & adæquatè a-
mari non potest. Privaretur itaque
summum bonum debito sibi amore. si *Et meri-*
à se non amaretur. Quòd verò id me- *tò.*
ritò faciat, patet etiam: Non enim
potest amare se aliquid melius, per-
fectiusque: quia istud melius, perfecti-
usque, DEUS esset; ipse verò DEUS non
esset. Non potest etiam amare se quid
imperfectius: quia contra Naturam
veri amoris est, imperfectum amare;
quod enim est imperfectum, bonum
non est. Si itaque imperfectum ama-
ret, non bonum amaret, Quòd verò *Creatu-*
amat propter se; eo ipso verè, & pro- *ras pro-*
prie amat tantum se. Hic *pter se.*

*Increati
amoris
dotes eæ-
dem, qua
scientiæ
increata.*

Hic Increatus Amor sui, amanti est reciprocè consequens, ac Relativus; Nam id amat, quod est; & id est, quod amat. Similis quoque, & par per omnia; quia nec amplius, nec minus se ipso amat. Naturâ demum, & tempore simul; quia ut est, statim se amat.

Quod ostenditur.

Origine ergo tantum Amans & Amor, ordinem habet; sed ita, ut ordo hic, in Naturâ eadem, non faciat imparitatem ullam.

Est idem alterum.

Ordinis huius terminus, quia est Essentialia ipsa Divina; ideo DEO est coessentialis, & consubstantialis; subsistitque, & extat: Nempe fruitione resultans alterum idem. Idem, non multiplicatâ, sed eadem entitate; Alterum, existentiam Relationis; Est enim Amantis ad Amare suum Relatio; Relatio verò est ad Alterum.

Alterum hoc, est Persona.

Alterum hoc, quia totam plenitudinem habet substantiæ Divinæ; ideo res est ita extans, ut possit monstrari ut hæc: Ideoque facit Personam.

Persona hæc, non est Filius.

Persona hæc non potest dici Filius; quia non generatione, sed processione est. Etsi enim habet processio ista hanc proprietatem generationis, quòd sit

vivens ex vivente; alteramque, quod sit ex substantiâ: attamen tertiam, nempe similitudinem, non ex vi suæ productionis habet, sed ex vi confubstantialitatis. Mentis enim tantum, seu intellectûs, est hæc intima, & peculiaris proprietas; ut producat sibi simile. Unde fatus eius Verbum, seu Verum est eius perfectissima imago. Voluntatis verò actus, cui Bonum pro obiecto est; non in id Naturâ suâ fertur, ut repræsentet; sed ut uniat, potitur, fruaturque. Cum itaque voluntatis non sit hic finis, ut producat sibi simile; ideo non potest eius dici generatio. Atque ita (quod demonstrandum sumpsi) Spiritus Sanctus non est genitus, & non est Filius.

Sed objici potest. Quod Amoris proprium est, unire; non uniantur autem, nisi similia: Ergo necesse est, ut Amor, dum vult unire, feratur in simile; atque ita in similitudinem producat, seu generet.

Respondendum huic objectioni: Verum quidem esse, quod Amor uniat; & quod nequeant uniri, nisi similia: sed ex hoc non sequitur, quod amans sibi simile

Quia non habet similitudinem ex vi suæ processionis.

Voluntas non refert imaginem, sed ei uniat.

Objicitur, quod non uniantur nisi similia.

Respondetur, quod amor se mutat in amatum.

mile

*Intellectus
potius rem
intellectā
sibi simi-
lem efficit.*

*Vnde eius
est genera-
tio.*

*Volunta-
ris non est.*

*Nec effici-
entia*

*Nec crea-
tio.*

*Ostendi-
tur ejus
productio.*

mile producat: sed potiùs, quòd co-
netur, studio Unionis, se in id quod
appetit transmutare; & se similem rei
Amatæ efficere Intellectus non transfit
in rem intellectā, sed potiùs eam sibi
conformem, similemque efficit. Volun-
tas verò, seu amor id efficitur, quod
amat, Unde qui intelligit, quid sit pro-
bum esse; non statim probus fit: qui
autem vult esse probus; quod verè vult,
est. Exinde verò patet; quòd cùm ge-
neratio fit: sibi simile alterum produ-
cere; non verò se se in alterius similitu-
dinem convertere: ideo, intellectûs
generatio propriè dici potest, non po-
test voluntatis. Itaque Persona, quam
voluntas producit, non est Filius: quia
non generatione procedit. Nullo et-
iam modo Efficientiâ, aut Creatione:
quia (ut supra dixi;) quod efficitur,
ex alio est; quod Creatur, ex nihilo est;
neutrum ex substantiâ Divinâ. Atqui
consubstantialem esse Personam ter-
tiam Divinitati, supra demonstratum
est; ideo nec Efficientiâ, nec Creatio-
ne producitur.

Videndum jam ergo est, quid sit tan-
dem hæc Productio; & quem Ordinem
Origini-

Originis habeat, Quod ut deducam; Hoc imprimis est Notandum. Eorum, quæ ad se referuntur, tria esse genera. *Referuntur ad se*
 Primum Æquiparentiæ, ut vocant: ubi est Relatorum paritas; ut amici ad *equiparata, ut amici.*
 amicum. Disquiparentiæ alterum: ubi eorum disparitas; ut Domini ad *Disquiparata, ut servus & Dominus.*
 servum. Tertium adhuc genus est Naturale, infitum, necessariò consequens: *Se consequentia.*
 in quo Originis ordo est, sed inæqualitas nulla est. Hujus postremi generis, in Naturâ Creatâ, exemplar maximè perfectum ego censeo in potentijs, seu facultatibus animæ: *Quorum exemplar in tribus animæ potentijs.*
 Intellectu, Voluntate. A Memoriâ etenim; quam ego visionem animæ, in uno fixam voco; oritur Agnitio Veri, quæ Intellectûs est: ab utroque autem Amor, seu fruitio boni; quæ est Natura voluntatis. Etsi verò tres istæ facultates talem Ordinem Originis habent; attamen inter se pares, & similes sunt: ideo; quia sibi consubstantiales, & in unitate Naturæ sunt.

Multò autem, imò infinitè perfectiùs, id totum Divinitati inest. Verum, inquam, Naturalem, immutabilem, Originis ordinem habet, *Multo magis hæc consequentia ordinis, est in Divinitate.*
 Ostensum enim est.

*Origo non
reciproca-
tur.*

est, à Patre; ut principio, Filium pro-
cedere, & oriri. Origo autem, & Prin-
cipium, Ordinem ideo facit; quia non
potest mutuò, & vicissim reciprocari.
Unde rectè voco, Cæsaris imaginem;
non rectè verò, Imaginis Cæsarem. Sic
à Patre Filius, non Pater à Filio. Est er-
go in Divinitate Originis ordo.

*Ordo in
Divinis
est, Patris,
Filii, &
Spiritus
sancti.*

Qualis autem? Ille certè, quem for-
mula baptismi, id est, tessera fidei no-
stræ ostendit, ac comprobat. Dum
(ut ait Basilus) Oportet nos baptiza-
ri, prout accepimus; credere verò,
prout baptizamur. Nempe, in Nomi-
ne Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti.
Sub his tribus [inquit Tertullianus]
testatio Fidei, & sponfio salutis pigno-
ratur.

*Quod ver-
bis Scriptu-
ræ proba-
tur.*

Hic ordo est Naturalis, & insitus.
Scriptum enim est: quòd quidquid
habet Pater, dederit Filio; & Filius di-
cit: quòd Spiritus de suo accipiat. Ad-
ditque: Omnia quæ habet Pater, mea
sunt; propterea dixi, de meo accipit.
Ex his inquam, verbis patet: Et com-
municata à Patre omnia esse Filio, quæ
servato Ordine Originis, & salvâ Pa-
ternitate, communicari poterant: Et
ab

ab eodem, simul cum Filio, itidem communicata Spiritui Sancto.

Nempe Amorem directum (ut supra ostensum est) habet Pater : & quia omnia, quæ Ordini Originis non repugnant, dat Filio ; ideo dat ei eundem Amorem Directum. Dum vero uterq; etiam habet eundem Amorem Directum ; uterq; etiam habet eundem Amorem Reflexum ; id est Spiritum Sanctum : ab utroque, sed junctim, & ut ab uno principio procedentem, seu spiratum. Non enim participatio est hic, sed communio eiusdem Naturæ. Et ideo rectè vocatur Processio ; quia à duobus, eadem amborum emanatione, est. Quæ emanatio in tertio subsistit ; nec tendere ultra potest. Quia cum est DEUS ; cum se scit esse ; & cum se amat esse : hoc ipso tota inclusa in se, se habens, seque fruens est Divinitas. Et omnia Patris habet Filius ; & Patris Filiiq; omnia, Spiritus Sanctus.

Hæc ferè sunt, quæ mihi de Trinitate dicenda proposui. Cæterum varias similitudines è rebus Creatis Sacra Scriptura ; & ex illâ, Ecclesiæ deducere solet, Personarum Sanctissimæ Triadis

Amorem directum dat Pater Filio.

Ex uno duorum amore directo, procedit unus

utriusque Amor reflexus ; qui est Spiritus Sanctus.

Nec ultra procedit Divinitas.

Varie imaginès Personarum Trinitatis.

quas

*Harumq;
Exempla.*

*Et si im-
perfecta.*

*A nobis
proponi-
tur ex for-
mâ Tri-
anguli.*

*Fluxu
puncti fit
linea re-
cta.*

*Quæ ut
ambiat.*

quas Patres Sancti explicant, compa-
rantque; quin imò suas quandoque ad-
dunt. Unde Filius; lux vera, lumen de
lumine, splendor, speculum, imago Pa-
tris: Spiritus Sanctus; spiratio, Hali-
tus, odor, unguentum, Sigillum, Digi-
tus, passim vocatur. Sed in omnibus i-
stis, semper aliquid dispar sit, necesse
est: creata enim non possunt aliter, id
quod increatum est, referre; nisi im-
perfectâ imagine. Hæc præfatus; au-
debo ne & ego aliquam Trinitatis mo-
liri similitudinem? Audebo: cùm, ut
dixi, habeam, qui præivere exemplo.
Ducam itaque in clausulâ hujus loci,
tenues quasdam tanti Mysterij lineas,
ex Trianguli consideratione, ac For-
mâ.

Punctum fluxu suo facit lineam, est-
que ejus Principium; Linea verò dum
directè tendit à puncto in punctum,
recta dicitur. Sed Linea recta non am-
bit, non amplectitur; ut contineat, in-
cludatque: quia tantum in directum
fertur. Si verò supponam, quòd re-
cta hæc linea velit complecti, ac conti-
nere; necesse illi foret, figuram Recti-
lineam quærere; & assumere.

Nullam

Nullam autem, dubio procul citius, potiusque sumeret, quam Triangulum namque inter Rectilineas figuras, primum est, ideoque figuram appetenti statim obvium. Deinde; omnium figurarum simplicissimum, facillimumque. Nam ex utroque puncto, fluxu Lineæ in unum definit; & concursu laterum efficitur; & seipsum quodam modo definit, Quadrangulum verò non concurrat non se claudit, non à se definitur; sed ab externâ & quartâ lineâ: ideoque magis est compositum, & difficilior. Multò verò magis alia Poligona. Linea ergo recta, prout dixi; non aliam figuram citius, potiusque appeteret quam Triangulum.

Illud autem non modo Æquicrurum, sed etiam Æquilaterum. Et Æquicrurum quidem ideo; quia æqualiter utrinque fluere, donec conveniret. Deinde; quia tum demum par utriusque lateris (ut ita dicam) via esset, ad se quanto citius uniendum; contra quam Scaleno, ubi inæqualia latera inæqualiter concurrerent. Æquilaterum verò ideo; quia Linea, modum laterum Trianguli, naturaliter electura videretur ad

Necesse ut appetat

Figuram.

Nullam potius quam

Triangulum.

Quia primum & ob-

vium.

Quia facillimum.

Non ita

Quadratum.

Appetet

non modo

æquicrurum.

Sedet etiam

Æquilaterum.

men-

Q

*Quia in-
variabile.*

mensuram sui. Deinde, quia inter lã-
tera, non aliter de conjunctione cer-
tius convenire posset, quàm si eam su-
meret rationem, quæ una semper est,
& invariabilis; ea verò in Æquilatero
Triangulo tantum est: Nam Isoscelum
potest esse multiplex; Æquilateri ve-
rò modus unus tantum, & immutabi-
lis.

*Hæc Tri-
nitati a-
ptantur.*

Sic deductâ Trianguli Naturâ, apte-
mus eam Divinitati; mancâ equidem
similitudine; sed si benè expenderis,
profectò inter illas, quæ adferri solent,
non postremâ.

*Unum à
se ens.
Pater
Principiũ.
Verum.*

Cogitò itaq; αὐτὸ τὸ εἶν ὄν nempe DE-
UM Patrem, & Principium Naturâ fer-
ri, & tendere directè in terminum a-
gnitionis sui, seu ad τὸ ἀληθές. Directè
inquam: Nam id fit visione; quæ non
potest esse, nisi recta. Est igitur hæc
quædam recta Divinitatis Linea, ter-
minos oppositos habens: sed ita; ut
quod in linea creata, est à puncto ad
punctum directa protensio; id in in-
creata, sit unius termini ad alterum,
Naturæ eiusdem, itidem directa com-
municatio.

*Visione di-
rectâ
fertur in
unum.*

*Efficitque
rectam.*

*Æterna
hæc linea,*

Hæc æterna, & recta Linea, dum ex
vi

Vi Naturæ suæ in directum est: non *quia re-
ta; non
includit.*
amplectitur, non ambit, non continet.
Divinitatis autem Natura, necesse est,
ut se plenè habeat, definiat, includat-
que; & quodammodo figuram appetat: *Appetit
autem in-
cludere.*
id est, in tertio terminetur, claudatur-
que. Nempe ab utroque termino, à Pa-
tre & Filio, seu ab Uno, & Verbo, eius-
dem Substantiæ Processione, velut com-
munis Lineæ fluxu, definit in τὸ ἀγὰδόν: *Ideoque in
Trigonum.*
Bonum.
completque Sanctissimum hoc Patris,
Filii, & Spiritus Sancti Trigonum.

Non enim Quadratum, aut Poligo- *Non verò
quadra-
tum for-
matur.*
num: quia tunc, non se ipsam Divini-
tas clauderet; sed aliunde, & ab extra,
Composita esset; &, ut ita dicam su-
perflua.

Trigona itaque (fas sit dicere) est: *Illudque
Æquicru-
rum, &
Æquila-
terum.*
Atque, ut insistam similitudini; non Æ-
quicrura modò, sed etiam Æquilate-
ra. Etenim non duo tantum latera, ob
æqualem terminorum ad se conjun-
gendum vim, habet; sed tria, omnino
paria inter se; imò & eadem prorsus.
Nempe; sicut, si in uno Triangulo sint
duo eius latera, radii eiusdem perife-
riæ; deinde duo iterum eiusdem late-
ra, itidem sint eiusdem periferiæ ra-
dii;

dij: dum duo, tertio conveniunt, pariaque sunt; & inter se quoque conveniant, pariaque sint, necesse est. Sic, quia eadem Substantia (velut periferia) est Patris, & Filij; eademque etiam Patris, & Spiritus Sancti: ideo confubstantiales, id est pares inter se, & æquales sunt, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus.

Ad mensuram sui est.

Quod verò de Triangulo Creato dixi; quòd eum Linea ad mensuram sui productura videretur: Id, Naturâ ipsâ Divinitati insitum necessariò est; ut æquales per omnia, & pares Personas, velut latera, producat. Cùm ut Trianguli æquilateri; ita & hujus productionis certissima, invariabilis, & unica tantùm hæc Forma est; ut sit ad mensuram sui, per omnia par, & æqualis.

Et invariabilis.

Ex eadem imagine patet Ordo Originis.

Ex eadem similitudine, monstrari potest Ordo Originis in Divinitate. Dùm, ut à fluxu puncti, Linea; sic à generatione Patris, Filius. Sicut autem à fluxu Lineæ, junctæ duobus terminis, procedit tertius terminus Trianguli; sic à patre, Filioque, velut ab uno conjunctoque principio, Spiritus Sanctus.

Hæc

Hæc est similitudo, à me non prorsus, puto, ineptè prolata; ita tamen, ut ab eâ, id quod rebus creatis imperfecti adhæret, semper secernamus, separemusque: Nempe protensionem, fluxum, spatium, compositionem, aliaque hujusmodi; quæ indivisibili, & simplicissimæ Naturæ nullo modo cõveniunt.

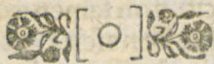
*Sed ab hæc
Similitudi-
ne secernenda im-
perfecta.*

Sed quid ego, & quousque ista? quid, inquam, vel digito tangere, vel palmo metiri cœlum, vel certè mare in scrobem fatago effundere? Desino: nec irritò conatu fatigo ultra mentem, tantæ imparem Majestati? quæ fide, & silentio adoranda est.

*Conatus
ultra
scrutandi
reprimi-
tur.*

Adoro te ergo toto animo Trinominis Divinitas: & quia posuisti tenebras, latibulum tuum; in adita tua absconsa, & tibi soli nota, non ultra penetro. Sed cum Sanctis, qui tibi assistunt, faciem velo: & oculos mentis meæ, debiles ad hunc solem, obtego; & unâ cum loco hoc, claudio.

*Et debita
adoratio-
ne locus
clauditur.*

Pars Capitis Altera.

Ut erga nos est DEUS. Ubi Creationis primùm, & post Missionis ad nos. Divinarum Personarum ineffabile beneficium expenditur: ex quo manarunt Triplicia dona, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ.

DEVS ipse sibi sufficit.

Apparet evidenter ex superiori Tractatione, DEUM unum Naturâ, & trinum Personis, sibi abundè sufficientem esse; nullius rei, quæ extra illum est, indigum: ante omnem Creaturam æquè beatum; & post illam productam, nulla re auctum. Nullius ergo sui commodi causâ esse voluit, & existere universum hoc: & se imperitari decrevit rebus creatis ideo tantum, ut benè illis esset. Elucet verò & eminentè maximè, & præcipuè, hæc omnipotens & omniscia bonitas, seu voluntas eius, in Creatione Naturæ rationalis. Etsi enim cuncta, quæ produxit; vidit, quod essent valde bona; ideoque & benè omnia fecit; & omnibus benefecit: non tamen æquè illi Naturæ, quæ se esse nescit; ut illi, quæ se esse, cum tot dotibus miratur, agnoscat,

Nec ullâ creaturâ eget.

Produxit illam, quia bene ei voluit.

Præcipuè rationalem.

scit, gaudet. Natura verò hæc, Angelorum est, & Hominum. De Angelis nõ est nostri argumēti. Homo autem, quæ ab illo tulerit bona, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ; pro modulo Scripti, paucis videamus: cum curâ tamen, & attentè; exinde enim manat cultus & amor, quo erga DEUM, lege gratitudinis, immensum tenemur.

quæ sola se esse agnoscit.

Et agnoscere debet, triplicia sibi datæ dona.

DONA NATURÆ.

ORdior meritò à Donis Naturæ, & Origine ipsâ nostri: quando prima hæc est gratia, primumque DEI beneficium, quòd nos voluerit esse, & existere. Tria hic perpendam: statum nempe Naturæ nostræ; Deinde corpus; postremò Animam.

In donis Natura.

Status, seu Conditio humana, quòd omnibus, quæ DEUS sex Dierum spatio produxit, antecellat; patet evidenter. Hominem etenim velut summam, & culmen operum, ultimò produxit. Præparatâ primùm ornatâque mundi mansione, velut hospitem eum, imò Patrem familias, ac Dominum, in hanc Orbis machinam introduxit: Paradisi voluptatis habitatorem illum fecit:

Conditionem humanam.

Quæ sublimis, & eximia.

Quæ ante eum facta sunt, ejus usui ad-
dixit: præesse, ac dominari jussit omni-
bus: Compendium denique in illo Na-
turæ Creatæ inclusit. Nam est corpus;
ut Elementa: vivit; ut arbores: sentit;
ut animalia: Ratione gaudet; ut Spiri-
tus. Præterea ἀποθεωσιον eum fecit; id
est sui arbitrij, suæ spontis ac potesta-
tis; ac denique immortalitate dotavit.
Eximius itaque status ejus est. Unde
non male hominem, parvum mundum;
Mundum, Magnum hominem vocavê-
re: sed profectò superat hoc elogium;
& Mundo visibili potior, & præstantior
est.

*Et com-
pendium
creaturæ.*

*Corpus ei
par.*

*A Deo ve-
lut elabo-
ratum.*

Ad Statum autem tantæ dignitatis,
aptavit illi par corpus; aut potius (ut
loquitur Scriptura) formavit. Nam
alia, jussu tantùm & imperio, velut fu-
dit productione: hoc dum formasse
dicitur; elaborasse videtur cum dili-
gentiâ, elegantiâ, venustate; idque
seorsim ab animâ, & separatâ func-tio-
ne. Deinde, de aliis dixit, & facta sunt:
hic; faciamus, ait: quod consultatio-
nis est, & destinati cum cura operis, ut
nempe Dominus omnium esse possit,
qui

qui propriè factus à Domino, inquit Tertullianus.

Refert verò, ac repræsented hanc curam, Opus ipsum: ejusque forma, & statura erecta, ad cælum vergens; liberum nescio quid spirans; speciem natam ad imperium, & dominationem præferens: contra quàm animalia cætera; quæ prona ad terram, statum servilem, submissum, & ad humum humilem, abjectumque habent.

*Magna
venustate.*

Jam, quæ aptitudo, quæ symmetria, quæ compositio membrorum? Nullum est, quod non & eximiæ necessitatis causam habeat, & decoris. Vel solius certè manûs, quæ homini tantùm data, varium usum, quis satis explicet? Hæc est instrumentum omnium operum, quæcunq; mens humana vult moliri: hæc sustentationis ministra: hæc tutela vitæ: hæc experimentum virium humanarum; quibus regit, ac domat se inferiora: hæc cultura artium, ac elegantia omnis fabra, & opifex: hæc denique est; cujus admiratio, nescio cui, ad testimonium Divinitatis suffecit.

Symmetria, & aptitudo membrorum.

Et præcipue manus.

Quid verò abdita illa corporis secretus? sensus nempe, miri artificij organa:

Sensuum organa.

Q

&

& præsertim oculorum; qui vigiles, velut in specula, constituti sunt animi indices, & mentis quidam prodromi. Quid facultatum; naturalis, (ut vocant) vitalis, animalis, in hepate, corde, cerebro, admirandas officinas? quid sexcenta alia, nunquam satis cognita laudataque? in quibus, nec pro modo Scripti, nec pro argumento fit, prolixa, & diffusa dissertatio.

*Facultatum
naturalis,
vitalis,
animalis,
officina.*

Ad Animam ergo potius transeo; ubi propria imago, & similitudo DEI spectatur, ac elucet: ad quam, se fecisse hominem, DEUS ipse professus est. Hanc similitudinem variè proponunt Sancti Patres; sed inter illos Ambrosius, & Augustinus præcipuè; ad tres Divinitatis Personas Memoriam, Intellectum, Voluntatem aptant: etsi non eo similitudinis modo, cuius ego aliquoties memini in hoc Scripto; & quem puto, ex adyto ipso Naturæ de promptum.

*Anima
præstantia.*

*In illâ
imago divinitatis.*

Et in memoria, intellectu, voluntate.

Tres enim hæ facultates, una anima sunt. Et quia insitæ eius essentiæ, & naturales; ideo coëssentiales, atque adeo pares sunt: & Ordinem tantum, ut

ut supra dixi, Originis habent; eum-
 que talem. Fixa Memoria in uno; (*a- Trinitatis*
loqui nisi in uno confisteret, non con- specimen,
 staret sibi; & non memoria una, sed
 phantasma multiplex esset:) fixa in-
 quam in uno, Originem præbet confi-
 derationi istius Unius; id est Intelle-
 ctum producit Veri: ex utroque autem
 Voluntas procedit, seu quies in Bono.
 Quid enim aliud videat, noscat, appet-
 atvè Anima; quàm Unum, Verum,
 Bonum? Deinde, quomodo plenè vi-
 deat, noscat, appetatvè, si non tota?
 quomodo autem tota; si non simul, &
 æquè per Memoriam, Intellectum,
 Voluntatem?

Patet itaque: hisce tribus, tres Per- *Exinde*
 sonas unius Divinitatis repræsentari. *ad Divinã,*
 Patet, Animam humanam, hac similitu- *assurgit*
 dinis prærogativâ, ad Divinam assur- *naturam.*
 gere Naturam; eiusque capacem debe-
 re fieri: ideoque meritò, tam amplis
 dotibus ornatam, dum nempe cogita-
 tione mente, affectu, momento uno,
 tot res adit, noscit, amplectitur: &
 hoc ipso temporis, loci, imo universi *Et in illa*
 metas excedit, seque cunctis rebus ma- *conquie-*
 jorem ostendit, nec posse ab ullâ ca- *scit.*
 rum

rum contineri; nec in ullâ nisi in solo DEO plenè conquiescere, apertè testatur.

Sic ornata videtur ob futuram Incarnationem.

Ultra hoc, nihil est quod addam, præter unum: nempe; non mirum tot, & tantis ornatam, in primo Parente dotibus, esse humanam Naturam: quæ in consortium Divinitatis, & unionem Personæ, assumpta à Christo; & cælo illata esse debuit: ut statim ostendam.

DONA GRATIÆ.

Per Missionem Divinarum Personarum.

Non contentus Deus homini dedisse, quæ extra ipsum.

MAGNUM itaque, & factum profectò est, quòd in Naturæ donis, humano generi impertiit DEUS: & si spectas conditionem nostram; abundè, sat, superque: sed si ejus bonitatem, & beneficentiam; parum. Infinitum enim bonum, haud potuit beneficam suam vim explere, largitione eorum, quæ extra illud sunt. Itaque, ut satisfaceret bonitati suæ, se dedit.

Seipsum dedit.

Votum; ut ex merito

Utinam verò genus humanum, non ut solet, sed ut par est, expendat: quid hoc

hoc, quantumque est; quod DEUS, in *expende-*
 ejus bonum est molitus; cum in terra *retur.*
 visus, & cum hominibus conversatus
 est, & habitavit in nobis; & vidimus
 gloriam eius: nempe Deum manife- *Missio Fr-*
 stum in carne; qui visitavit nos Oriens *lij.*
 ex alto: Missionem hanc inquam, pri-
 mam; quæ est per *σαρκοποίητον λόγον,*
 seu per Verbum carnem factum: Alte-
 ram deinde; quæ per adventum Para- *Missio Spr-*
 cleti Spiritus Sancti, agnoscamus: & *ritus San-*
 ab utroque mare immensum gratiæ Di- *cti.*
 vinæ expendamus.

Quod ut probè fiat; imprimis, quid *Vtraque*
 fit in Divinis Missio, necessarium est *non est de*
 noscere. Non enim est, ne quis erret, *loco mi-*
 de loco in locum migratio: (hoc enim *gratio.*
 DEO, qui ubique est, non convenit:)
 sed est ejusdem semper, immoti, & im-
 mutabilis DEI, facta hominibus in tem- *Sed appa-*
 pore sui manifestatio. Id ergo est Mis- *ritio.*
 sus, quod visus; id Missio, quod appa-
 ritio

Porro temporalis hujus Missionis ra- *Modus*
 tio, & modus, manat ex Origine, ac *Missionis*
 Processione illâ æternâ, quam, cum de *manat.*
 Trinitate agerem, deduxi.

Sicut enim Pater genuit, & Filius ge- *Ex gene-*
 nitus

*ratione, &
processione
aeterna.*

nitus est; ita Pater mittit, & Filius missus est: & sicut à Patre, Filioque procedit Spiritus Sanctus; ita ab utroque missus est. Interim, hæc Missio non est [inquit Divus Augustinus] inæqualitas substantiæ, sed Ordo Naturæ: quamvis enim utraque Persona se nobis manifestavit; utraque tamen immota mansit, in una cum Patre Divinitate, & essentia.

*Oecono-
mia In-
carnatio-
nis.*

Huius Missionis in Christo Oeconomia, seu modum, dispositionemque, Ecclesia Catholica eiusmodi profertur. Nempe, Secunda Divinitatis Persona, quæ est Filius, æqualis & Coæternus Patri; cum venisset plenitudo temporis; illi soli nota; qui novit, & constituit tempora; nasci ex Virgine voluit: & assumpsit Naturam humanam, totam & integram, ex anima & corpore constitutam; eamque Naturæ Divinæ univit: ita, ut duæ Naturæ, & una Persona, esset Christus; Verus DEUS, Verus Homo.

*Christus
verus DE-
VS, verus
Homo.*

*Duæ na-
tura, una
Persona.*

Duæ inquam in Christo sunt Naturæ. Si enim una tantum statueretur; ea vel Divina, vel humana esset. Si Divina tantum; non esset homo: si humana
tan

tantum; non esset DEUS. Quem tamen, DEUM & Hominem, Sacra Scriptura, & gesta eius loquuntur evidenter: partim enim Divina prorsus, partim verò humana tantum, operatus est.

Si verò dicas unum Naturam, ex *Nec mix-* duabus compositam, conflataque; *ta, nec di-* Id fieri nequit, sine alterutrius vel in- *visa.* teritu, vel imminutione: & necesse, ut vel Divina degeneret in humanam; vel hæc ab illâ absorpta, & absumpta sit: Atque ita neutra integra: sed nescio quæ nova, mixta, & imperfecta.

Duæ ergo sunt Naturæ: & ideo di- *Disparēs* spares, & cuique propriæ, ac peculia- *natura-* res sunt affectiones; atque functiones. *rum futu-* Unde nasci, lacte ac cibo ali, carnis *ctiones.* necessitates sustinere, ac sustentare; pati denique ac mori, humanum. Miræ verò vi propria facere: morbis, morti, mari, ac ventis imperare; dæmonis regnum evertere; non peccasse unquam nec peccare posse; peccata verò aliis dimittere; cogitationes nosse; animis nostris [nempe ut in illum credamus] imperare: Divinum.

Etsi verò functiones istæ, utrique *Tamen* Naturæ separatim peculiare; attamen *tanquãt* *de unâ*

*prædicari
possunt.
Impatibi-
lis.*

*Ob unio-
nem hypo-
staticam.*

*Dei para-
Dei nati-
vitas.*

*Causa In-
carnatio-
nis.*

*Nempe Fi-
nis ejus,
conveni-
entia, ne-
cessitas.*

*Finis est
gloria DEI.*

ob unitatem Personæ, tanquam de vna Personâ meritò prædicantur. Inde est: quòd etsi DEUS ἀπαθής, ὀτρικὸν ἀσωμάτος: tamen quia Corpus sibi, ut proprium assumpsit; ideo DEUS passus dicitur. Unde Petrus, Christum in carne passum, & Paulus Dominum gloriæ Crucifixum, dixêre. Et MARIA Θεοτόκος; & Nativitas Christi, vel Apparitio, Θεοφανεία rectè dicitur: ex prærogativâ nempe Personæ, cui Divinitas inseparabilis est.

Sic explicatâ Oeconomiam Incarnationis; Causas, cur DEUS mirum hoc voluerit, effeceritque; non pigebit recensere, cum piis, Sanctisque Patribus: quorum pulcherrima utriusque linguæ loca Dionysius Petavius, mirâ profectò peritiâ, industriâ ac diligentiam collegit. Videamus ergo, de promamusque ex hac penu imprimis Finem, quem sibi proposuit DEUS: Convenientiam deinde, qua eum est executus; denique necessitatem ejus.

Finis omnium DEI operum, etsi passim, & verè assignatur Gloria ejus: cum præter hanc, nihil aliud ad eum, ob collata creaturis beneficia, redundet,

ac redeat: attamen cum hæc ipsa Glo-
ria; quæ est laudantium consentiens
vox, & nihil in se solidi fructus habeat;
& etiamsi haberet, tamen DEO sibi suf-
ficienti addere nihil posset: Ideo di-
cendum est; quòd etsi Gloria neces-
sariò comitetur opera eius; tamen fi-
nem eorum non esse aliquod ex illa
emolumentum; sed solum Naturæ be-
neficæ, ut ita dicam, gustum: dum be-
ne fecisse, & amat unicè, & gaudet;
& fructum ex se, & facto suo capit. In-
finitæ inquam Bonitatis eius, in bene-
faciendo (ut ita dixerim) satietas, fi-
nis est: quòd apparuerit benignitas, &
humanitas Salvatoris nostri DEI; ut tam
diffitam, & conditione, & culpâ, natu-
ram assumere, & reparare voluerit.

*Aut quæ-
dam Bo-
nitatis, &
beneficen-
tiæ satie-
tas.*

Hæc eum impulit primùm; ad sui
Conjunctionem: quæ major esse non
potest, quàm in hoc Incarnationis My-
sterio; cum DEUS Homo factus est, ut
Homo fieret DEUS. Deinde ad opitu-
lationem: quæ tantò major est, quantò
magis miseris subvenit; nec sese juvare
valentibus. Denique, ad profligan-
dam mali Demonis sævitiam: quæ ex-

*Et hinc
maxima,
quæ possit
esse, com-
municatio.
Opitula-
tio.*

*Vindica-
tio à Dæ-
mone.*

R

er-

ercedat regnum, fraudulenter victi, in primo Parente, generis humani.

*Conveni-
entia Au-
toris.*

Hic ergo finis est admirandi huiusce Operis. Convenientia sequitur: quæ ostendit; à nullo, (præter DEUM ipsū) convenientius hominem vindicari debuisse. Magis enim obligaretur homo Creaturæ id sibi præstanti, quàm DEO. Cui itaque debemus (inquit Divus Augustinus) quòd sumus; meritò illi convenit debere, quòd post lapsum, iustificati sumus.

*Nempe
nullius,
præter
quam DEI.*

*Idque se-
cunda Di-
vinitatis,
Persona.*

Si autem Divinitati competiit nos vindicare: conveniebat; ut id secunda eius Persona, id est Filius, exqueretur. Ab illo enim nos decebat refici; per quem nos, & omnia facta sunt. Deinde, Filius est propriè imago Patris, & figura substantiæ eius: per hunc itaque, amissa in nobis imago DEI, restitui debuit. Qui cum assumpserit hominem, non in unitatem Essentiæ, sed in unitatem Personæ: sequitur; quòd et si Trinitatis una sit actio; Personæ tamen Filii, propria hæc sit assumptio.

*Modi Con-
venientia.*

Post Convenientiam Autoris, non minus elucet Convenientia Modi. Expediebat enim apparere, & manifestari ho-

hominibus DEUM: apparere verò non potuit, nisi velo corporis contactus; quando ne Moyſis quidem faciem mortales oculi ſuſtinere potuerint, recen- ter à DEO venientis. Si autem corpore tegi debuit; nullo convenientiùs, quàm humano. Decuit deinde, in hac Natu- *ut in car- ne noſtra.* rã Dæmonem vincere, quæ à Dæmone victa eſt: Major enim exinde certami- nis, ac victoriæ, & æquitas, & gloria.

De fæmina etiam naſci, itidem con- *ut de fæ- mina.* ſentaneum fuit: Nam ut per mulierem primam mors; ita ſalus per alteram. Et ut Eva culpæ Mater; ita gratiæ, Maria. Ex Virgine autem: quia noviter naſci debuit novæ Nativitatis dedicator; per quem homo naſcitur in DEUM, quia DEUS in hominem natus eſt. Deinde; *Eaque Vir- gine naſce- retur.* Virgo adhuc erat terra, nec ullo atre- ctata opere, ex quâ formatus Adam: ideo alter, & novus Adam, itidem ex Virgine. Et, ſicut æterna generatio ſine Matre; ita quæ in tempore Nativitas, ſine Patre: ut nempe una Perſona, & binos tantùm, & convenientes Natu- ris, haberet Parentes.

Neque verò indecorum, DEUM aſſum- *Non inde- corum, quòd* pſiſſe carnem. Nam qui de limo fecit

*carne
assumpsit.*

hominem; quis arguat, quòd per carnem refecit? attrectavit primum, cur non susciperet alterum? si enim non verè suscepisset, quis eum verum hominem dixisset? si autem verus homo non fuisset, quæ causa simulatæ Naturæ? quorsum, inquam, homo, non tamen homo?

*Et quòd
infirmi-
tas nostras
portavit.*

Nec dedecet, quòd infirmitates nostras ipse portavit. Sustinuit enim, non impositas, sed assumptas: sustinuit; non succubuit: hoc enim imbecillitatis esset; illud Fortitudinis, & Virtutis. Subiit ergo dolorem & mortem: quia & in dolore tolerando, & in morte subeundâ, Virtutum officia versantur: quæ Magister, & Præceptor perferre debuit; ut ostenderet perferri posse: nec repugnare id mortali, fragiliquæ Naturæ; quod, eam indutus, fecit ipse.

*Tertia
Conveni-
entia
Temporis.*

Tertia Convenientia est Temporis: quæ etsi illi soli cognita, qui cuncta fecit in tempore opportuno: attamen post correctum genus humanum, lege promulgata; post præmissa de se Prophetarum testimonia, & mira opera, adstruendæ sui notitiæ facta; dum me-
dium

dium silentium tenerent omnia, & pacatus per Augustum Orbis esset; dum ultima Monarchiarum Roma, ad summum perducta fastigium, & arx omnis superstitionis est facta; dum Hierosolyma in mores gentium paulatim transfiret; dum Synagoga in sectas scissa philosopharetur, & Platonem aut Zenonem potius, quàm Mosem saperet; dum per idololatriam toti Orbi princeps mundi huius imperaret: ut tandem ejiceretur foras, & regnum peccati destrueretur; nasci in hominem DEUS commodum, opportunum, & conveniens judicavit.

Convenientiâ monstratâ; jam, (ut promisi,) Necessitas Incarnationis ostendenda est. Quæ nulla equidem absoluta, antecedens, & cogens DEUM, dari potest; dari tamen potest congrua, & consequens. Nam DEUS semper vult fieri, quæcunq; verè convenit fieri. Et sicut, quantumlibet parvum inconveniens, est illi impossibilitas; ita justa ratio, est illi consequens necessitas. Has itaque consequentes necessitates ex sensu Sanctorum Patrum recenserebo.

Cuius idonea cause recensentur.

Necessitas Incarnationis.

Non absoluta.

Sed consequens.

*Prima est,
quia pec-
catorem
redimere
non potuit,
nisi peccato
non obno-
xius.*

Prima autem est: Quòd non potue-
rit genus humanum in Peccatum la-
psum, reparari, nisi ab eo, qui & pec-
cati, tam Originalis, quàm commissi,
seu (ut vocant) Actualis expers, &
ἀναμάρτητος omnino, id est, ut ita di-
cam, impeccabilis esset. Non enim sub-
venire peccato potuit simili peccato
semel nexus, & semper obnoxius: nec
intervenire pro sceleratis servis com-
plex, & adstrictus jugo servitutis: nec
satisfaciens gratus, acceptusque esse
potuit, odium meritus; nec immunis
à peccato. In quo igitur non erat, nec
esse potuit peccatum, ipse venit aufer-
re peccatum. Nam si in ipso quoque fuis-
set, aut esse potuisset peccatum; aufe-
rendum illi foret, non ipse auferret.

*Altera,
quia satis-
factio ple-
na esse non
potuit, nisi
ab Homine
DEO.*

Altera consequens Necessitas Incar-
nationis est. Quòd offensa, ac injuria
DEI, à genere humano placari, ac com-
pensari debuit justâ satisfactione; sa-
tisfactio autem justa, ac perfecta est,
quæ totum quod tenetur, liquidò &
planè excoluit, sine ullâ condonatione.
Talem autem nec homo, nec Angelus
præstare DEO potest: nihil enim uter-
que habet, quod de suo, in solutionem

ei imputet. Qui itaque eam præstaret; necesse est, ut communi, & purâ Creaturâ major esset: Nihil autem tali Creaturâ majus, nisi DEUS homo factus.

Tertia Consequens Necessitas peti- *Tertia:*
tur ex magnitudine, & atrocitate pec- *quia infi-*
cati. Quod est idèò infinitè malum, *nita culpa*
quia adversum, & ex opposito contra- *infinitis e-*
rium infinito bono. Tolle itaque non *rat meri-*
potuit, nisi ab infinitè dignâ, id est, u- *tis pensan-*
nâ cum DEO. imo ipsâmet Divinâ Per- *dr.*
sonâ: quæ & textit, quâ sine labe homo, infinitam vilitatē offendentis: & æquavit, quâ DEUS, infinitam Majestatem offensi: condignus inquam Mediator, & sequester pacis CHRISTUS; imis summa conjungens, & faciens utraque unū. Interventu nempe suo, velut ponte quodam, terrena cœlestibus, humana conjunxit Divinis; quæ absque illo conjungi nullo modo poterant.

Quartò adstruitur Consequens Ne- *Quarta:*
cessitas exinde. Quod si ne in pristi- *quia si ho-*
num quidem statum redire per se po- *mo veniam*
tuit genus humanum; quantò minùs *non potuit*
æternam felicitatem mereri, & obtine- *mereri,*
re? eam verò cum homini destinâset, *quantè*
& præparâset DEUS; necesse fuit, ut *minùs*
præmium.

præstitisset: præstari verò prævaricatori justè non potuit, nisi & post satisfactionem; & ob meritum: solvere autem, ne dum mereri, non erat virium humanarum. Itaque ipsum, humanitate assumptâ, & abolere culpam, & præmium hoc ingens mereri, oportuit; per quod Filii DEI nominamur, & sumus: si autem filii, & hæredes gloriæ eius: hæredes inquam DEI, cohæredes autem CHRISTI.

*Necessitates has ap-
probavit
successus.*

Hasce necessitatus videtur DEUS eo ipso ostendere voluisse; quòd etsi magna, & eximia multa, reparandi hominis causâ, consultò præmisisset; frustra tamen omnia, nisi hoc Incarnationis mysterio completa, fuissent. Non quòd non essent DEI simul, & statim, perfecta opera; sed ut manifestius, & morbi, & remedii magnitudo pateret.

*Qui non
secutus ex
lege Naturæ
est.*

Gradus verò huius operis hi fuere. Primum; videns DEUS, quòd multa malitia esset hominum in terra, ad malum omni tempore: ut mederetur tam gravi morbo; Legem Naturæ, in sculptam semel in cordibus nostris, & nunquam deleri penitus passus est; & semper reintegravit: manifestatione sui, allo-
cu-

cutione, admonitione, præceptis, somniis, signis, præmiis, ac pœnis: quæ cuncta in Patriarcharum, & Prophetarum gestis spectantur.

Deinde; cùm hæc non sufficere viderentur; Legem scriptam promulgavit: eâ Majestate, quæ talem, tantumque legislatorem deceret: quâ de re in tertiâ parte capitis huius dicitur uberiùs.

Tertiò; addi forsan potest: non jam Israëlitis tantùm datum; sed per gentes sparsum, & optimis quibusque ingenius insitum, sapientiæ studium: per quod impressas, innatasque mentibus nostris Veri notiones, ad artis & scientiæ modum perducere conati sunt multi: idque sæpe haud irritè; ut testantur non pauca, quæ vetus Philosophia prodidit, arcanæ profectò, & abditæ veritatis. Id verò, etsi absque adminiculo apertæ revelationis; non tamen certè sine Divino instinctu, & occultâ quadam mentium, velut manu-ductione. Non enim alius, sapientiæ has scintillas spargere potuit, nisi Sapientia ipsa; id est DEUS.

Tria hæc
non iuve-
runt
corruptum,
genus hu-
manum,

Tria verò hæc, etiam si eximia, non attulêre tamen plenam generi humano medelam. Nam Lege Naturæ, & Scriptâ, nunquam ita cultus Veri DEI obtinuit, ut πολυτεία, & idololatria tolleretur; nec Iudaismus DEI Veri notitiam ad gentes transmisit. Unde, DEUS Israëlis vocatus, qui omnium esse debuit: & ignoratus ubique; & tantùm notus in Judæa Deus. Philosophia verò multò minùs id præstitit: dum aut non firmiter unum autorem, & rectorem universi docuit; aut si docuit, (ut forsitan secta Stoica:) nullo tamen fructu ad cultum eius: imo adeo eum in super habuit; ut ei Sapientem suum vel æquaret, vel præferret. Immortalitatem autem animorum nulla prorsus professæ est, aut firmiter asseruit. Neque id mirum: sicut enim (inquit Augustinus) oculus absentia, id est, à sensu remota non videt; ita mens humana, invisibilia & æterna, quæ ultra captum eius sunt, non agnoscit. Uti verò, quæ scire, quæ videre non possumus; illis credimus, qui sciunt, qui viderunt: ita Divina & æterna, à DEO æterno tantùm didicisse oportuit.

Ita-

Itaque: ut ultima tandem manus imponeretur tanto operi; postquam Deus multifariam, multisque modis olim locutus esset Patribus, in Prophetis; novissimè locutus est nobis in Filio: & docuit nos omnem Veritatem; per eum, qui est Via, Veritas, & Vita. Ita ut jam totum genus humanum, Deum Verum; eius Providentiam; & deum vitam æternam agnoverit, credideritque; eaque obtinuerit salutis subsidia, quæ recensui compendio, cum de Gratiâ tractarem; & quæ dicam infra uberiùs: ad quæ loca, ne tautologus sim, meritò Lectorem remitto.

Itaque ultima imposta manus.

Incarnatione DEI.

Cuius fructus ante recensiti.

De alterâ, nempe Spiritûs Sancti Missione.

SEquitur jam altera manifestata nobis Missio Tertix Divinitatis Personæ, nempe Spiritûs Sancti; pari compendio, eodemque ordine tractationis explicanda.

Oeconomiam eius Ecclesia Catholica profitetur talem. Post perfectum, consummatumque redemptionis nostræ opus, quod Filii Persona implendam

Oeconomia Missionis Spiritûs Sancti.

*Qui à Pa-
tre, Filioq;
missus.*

dum susceperat; cùm idem Redemptor rogaret Patrem, ut alium Paraclitum daret nobis, qui maneret nobiscum in æternum: & rogatu eius, & meritis, venit Paraclitus Spiritus Sanctus, quem misit Pater in nomine eius. In nomine, inquam, eius: sicut enim in æternâ illâ Processione, à Patre Filioque originem habet; ita & ab utroque temporalem missionem. Quæ tum primùm manifestata nobis; cùm Filius opus consummâisset, quod illi dedit Pater, ut faceret: ante enim non erat plenè Spiritus Sanctus datus, quia J E S U S nondum erat glorificatus.

*Narratio
huius Mis-
sionis.*

Acceperunt ergo credentes, virtutem Supervenientis Spiritus Sancti in eos, tum primùm; cùm complerentur dies Pentecostes, & essent omnes discipuli pariter in eodem loco. Factus enim tum repentè de cœlo sonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis; & replevit totam domum, ubi erant sedentes. & apparuerunt illis dispersitæ linguæ, tanquam ignis; seditq; supra singulos eorum.

*Per quam
figillū san-
ctitatis.*

Miro tum, inquam, modo communicationis, per infusionem quandam,
&

& illapsum Substantiæ suæ, impressit Spiritus Sanctus velut sigillum, ac formam sanctificationis animab⁹ credentium. Ante hunc diem Patriarchis & Prophetis, quin imò & Apostolis, per Operationem tantum, & effectiorem charismata sua largitus est: tum verò *Tum primum personaliter, & substantialiter, non dona tantum sua, sed seipsum infudit; ut Scripturæ loca evincunt, cum eum nobiscum manere, in nobis habitare, nos templa eius esse, & denique ut pignus, & arrhabonem, eum habere testantur.* Quæ cuncta substantivam, & personalem in sessionem declarant; factam non tantum per gratiam Operationis (inquit Augustinus;) sed per ipsam Divinitatis eius præsentiam: *Cuius rei exempla creata.* ita, ut in vasa cordium, animarumque (inquit idem;) non jam odor balsami, sed ipsa substantia sacri defluerit unguenti. Cuius conjunctionis peti similitudo potest à mixture metallorum, vel olei cum cerâ, vel cum aquæ vinum infunditur.

Non est tamen ea unio, quæ ex duabus Naturis in Christo. Ibi enim à DEO in unitatem Personæ assumpta Humana *Communicatio hæc differt ab unione hypostatica.*

nitas; hîc Humanitati communicata
Divinitas: ibi uni, & individuo homi-
ni propria; hîc pluribus æquè imperti-
ta: per illam Homo verus, *DEUS* verus;
per hanc in filios *DEI* hominum ad-
optio; non Spirituum, sed Spirituali-
um. Unde ibi naturalis unio; hic ha-
bitualis tantum.

*Causa hu-
jus Missio-
nis bonitas
DEI.*

Causam Missionis istius, Divinitas
non aliam, quàm in Incarnatione ha-
buit; nempe beneficæ Naturæ suæ vim,
& se communicandi insitum appeti-
tum. Per hunc, ut à Filio facta copio-
sa redemptio; ita à Spiritu Sancto San-
ctificatio nostra.

*Et sancti-
ficatio no-
stra.*

Non enim hæc ab alio esse potuit,
quàm à *DEO*. Nam Sanctificatio, est
animi humani, supra eius vires natura-

*Quæ non
potuit esse
nisi à DEO,
unde A-
utoris con-
venientia.*

les, gratis effecta capacitas; quæ *DEO*
plenos, eiusque consortes naturæ effi-
ciat. Creatura itaque non potest san-
ctificare Creaturam; quia quod Na-
turale tantum est, Supernaturalem ef-
fectum non producit. Deinde; nulla

*Nam crea-
tura non
potest quid
superna-
turale
producere.*

res potest animum, eiusque recessum
ingredi, præter *DEUM*: Ille solus scru-
tans corda, alioqui imperscrutabilia.
Illi uniri; in illum tantum possu-
mus

mus transmutari, (ut supra cùm, *Nec ante
amoris vim demonstrarem, explicavi.)* *mum in-
gredi.*

Ille denique solus est, dominus & arbi- *Quod solius
DEI est.*
ter mentis nostræ; quam semper adire
intimè potest, eius facultates ingredi,
& quocumque vult, movere, ac ducere.
Itaque largitio sanctificationis, est mu-
nificencia Divinitatis.

In Divinitate autem proprium, & *Sanctifica-
tio propria
tertia
Persona.*
peculiare id tertiæ Personæ, id est Spi-
ritui Sancto. Causa est, quia illius æ-
terna Processio à voluntate ortum du-
cit; voluntati autem ita Sanctitas an-
nexa: ut intellectui Veritas. Unde Per-
sonalis hic character Spiritui Sancto;
ut sit Autor Sanctificationis.

Deinde; ille non natus nobis est, sed *Quia à
DEO a-
mante orta.*
datus; idque ideo, quia amor, origo
& causa doni. Spiritus Sanctus ergo
proprie Donum, quia amor: Donum
autem non aliud, nisi Sanctificationis:
nam præter illam, à DEO amante do-
nari nobis minus non decuit; majus
non potuit. Hoc accepto; contingit
summum homini bonum: hoc dato;
impletur summus DEI amor.

Tertiò; cùm se generi humano ita *Cui velue-
ditum,
lii; fuit Incar-
natio.*
profudit Divinitas in Incarnatione Fi-

lii; quidni faceret idem in tertia Spiritus Sancti Persona, cuius proprietates, Bonitas, & Charitas est? Cùm Filius non modo reparasset, & in integrum restitisset naturam humanam; sed etiam hypostasi suâ ornasset, & velut aptam amorì infinito reddidisset: quomodo non rueret ille in communicationem? non aliter, ac ignis admotus in Materiam accendi, & ardere promptam. Si Sapiencia æterna eò se demisit; ut non Spirituales Substantias, & Angelos, sed carnem, & semen Abrahæ apprehenderet: quidni delaberetur Bonitas infinita, & effunderetur itidem super omnem carnem, jam Divinitatis confortio, & unione nobilitatam, & ut in Spiritum verteretur, facilem paratamque? Meritò itaque hisce de causis, æterna Charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: ut Bonus bonos, ut Sanctus sanctos efficiat.

Et Sapiencia exemplū, Bonitas subsecuta.

Convenientia modi. In igne apparuit, quia amor est.

Post Convenientias Autoris, sequitur Modi congrua, & consummata præstantia. In igneis enim linguis Spiritus Sancti Missio apparuit: convenienti profectò, ætui illi æterni amoris; &

vim ac efficaciam eius repræsentante Formâ. Quid enim amori, igne similius? utriusque natura ardens, & flammans est. Misit itaque Pater, & Filius, sacrum hunc ignem in terram: hoc utique sine, ut accenderetur, & arderet; *Ut accenderet,* ut fervens in nobis desiderium sui faceret, & cum flamma sursum elevaret; *purgaret, exureret.* ut scoriam animorum purgaret, vitiaque exureret; ut denique mentes, affectibus terrenis facile cæcas, illustraret; ac lucis suæ radio illuminaret.

In linguis etiam apparuit, & statim *In linguis apparuit,* post descensum suum largitus est earum notitiam; cum admiratione enim omnium maximâ, rudes, ignari, indocti, imperiti, cæperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis: ut nempe, quemadmodum *Quia largitus imperitis earum notitiam.* conatus superbix, & vanus elatusque Spiritus, confudit linguas; ita Spiritus Sanctus eas uniret, & hoc necessario instrumento Apostolos ad prædicationem Veritatis redderet idoneos.

Præterea, impleti Spiritu Sancto *Quia nos docet loqui in Psalmis Spirituibus* variis linguis loquimur; dum in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus puras manus levamus; laudes & *libus.*

gratias agimus, prædicantes magnalia
 DEI. Denique, Verbum æternum no-
 bis manifestatum est, dum Verbum
 Caro factum est. Compotes ergo Ver-
 bi, ut illud loqueremur; Spiritus San-
 ctus, qui suggeret nobis omnia, & cu-
 jus unctio doceret nos omnia, in lin-
 guis igneis venit: Ut quia pollutis ad-
 huc labiis loqui abbreviatum hoc Ver-
 bum non potuimus; velut candente,
 illâ (ex Isaia) prunâ, seu calculo, labia
 nostra pura, & munda redderet; & lin-
 guas nostras, humana tantum balbu-
 tientes, & ad Divina mutas, novo ca-
 lore ac spiritu ita animaret, instrueret-
 que; ut loqueremur rectè.

*Et loqua-
 mur re-
 è Ver-
 bum, quod
 Caro fa-
 ctum est.*

*Conveni-
 entia Te-
 poris.*

*Nempe
 post redem-
 tionem
 sanctifica-
 tia.*

Tertia est Convenientia Temporis:
 sed ea jam in ipsa Oeconomia Missionis
 explicata est. Nempe, post Redemptio-
 nem impletam, convenienter Sanctifi-
 catio perfici debuit: & cum ascendit,
 qui descenderat; misit, quod promise-
 rat; & dedit dona hominibus. Nisi enim
 ascendisset prius consummato opere;
 meritis eius obtentus Paraclitus non
 venisset ad nos. Ergo commodè Re-
 demptionem Sanctificatio secuta est.

*Necessitas
 huius.*

Necessitas demum Missionis istius
 expen-

expendenda restat. Ea autem est nostræ miseriæ: etsi enim redempti à Christo; non tamen relictæ sine hoste: cum quo dum vivimus, continuè nobis pugna, Voluit nempe certamen nobis esse; ut esset meritum, victoria, & corona. Hostis primus Caro est: quæ adversatur ita Spiritui; ut ille olim, in homine non mansurum se dixerit, quia caro esset. Contra hunc ergo continuum, & domesticum hostem; præsidium unicum, intima Spiritus Sancti in nobis mansio. Quam & promisit DEUS, cum dixit; Effundam Spiritum meum super omnem carnem: & præstitit; cum Spiritus Sanctus supervenit in nos. Ita, ut quod ex carne natum, caro erat; id nunc natum ex Spiritu, unum cum illo Spiritus efficiatur.

Missiois, primum ex nostræ indigentia.

Contra carnem, quæ spiritui contraria.

Necessitas ejusdem Miseriæ altera est, ab hoste altero, nempe Dæmone: cum quo etiam major multò, quàm cum carne colluctatio. Adversarius enim hic noster, non modò tanquam leo ferox inhiat nobis; sed etiam, ut calidus serpens infidiatur calcaneo nostro. Porro, cum ille spiritus sit; ideo

Alteræ, contra spiritualia nequitie.

Nobis enim inhiant, & insidiantur.

necesse fuit firmari nos, & tutari Spiritu Sancto: qui ab eius potestate, & servitute eriperet; & in libertatem Filiorum DEI vindicaret: nam ubi Spiritus DEI,

*Tertia,
quia eramus or-
phani post
Christum.*

Ultima Necessitas est: quia orbati per Ascensum CHRISTI, indigebamus Paraclito, seu Consolatore animarum nostrarum. Qui igitur dixit, non relinquam vos orphanos; providit hunc Tutorem: & suis meritis obtinuit, & unâ cum Patre præstitit, ac misit. Et; sicut æternus Pater ita dilexit mundum, ut ei Filium suum unigenitum daret; ita ille cum Patre, dilexit quoque eum usque in finem: dum ambo, à se utroque procedentem donârunt Spiritum Sanctum, semper nobiscum mansurum; & assiduum nostri Rectorem, & Protectorem.

*Et assistente
Spir. S. er-
gebamus.*

*Præterque
Missionis
ingens erga nos di-
gnatio.*

Hæc sunt, quæ strictè recensui, utriusque Missionis immensa prorsus, & infinita Dona Gratiæ: quæ non modò fando complecti nemo dignè potest; sed ne cogitatione quidem, ac mente assequi. Ad quæ stupent Angeli, & mirantur tantam dignationem generis humani; dum se tota illi infudit Di-

vinitas. Quin imo, si tangi possent invidiâ; quererentur homini, velut minori, & prodigo filio, præ se, & Naturâ suâ, talia ac tanta data, concessaque.

*Angelâ
pæne in-
videnda.*

Itaque exinde, quid sit muneris, officiique nostri, dignè æstimemus: magna quippe accepimus, & naturæ nostræ modum longè supergressa; quæ ut dantis magnitudinem testantur, ita confessionem nostræ indignitatis imprimis requirunt. Profiteamur ergò verè nos indignos, ut tantò magis crescat gloria beneficæ Divinitatis. Deinde exaltemus Dominum; & exultet spiritus noster in DEO salutari, ac sanctificatore nostro. Postremò, parem curam, studiumque, tot eius auxiliis sumamus, impendamusque; & cooperemur gratiæ, ut compotes esse possimus (quam explicatum eo) Gloriæ.

*Infinîtè
æstimanda.*

*Cum Con-
fessione
nostrâ in-
dignitatis.*

*Laude
DEL.
Et coope-
ratione
gratiæ.*

DONA GLORIÆ.

AD hæc enim explicanda, expensendaque, Ordo me promissæ tractationis deducit. Quorum basis, ac fundamentum duplex est: nempe Immortalitas animorum, & Resurrectio Corporum.

*Eorum
basis Im-
mortali-
tas, & Re-
surrectio.*

*Prima, as-
serta in
prolego-
menis.*

De utroque non est opus longa dis-
sertatione evagari, Christianis namque
scribuntur ista, utrumque firma fide,
credentibus. Et in Prolegomenis jacta
jam sunt, etsi velut per transfennam, so-
lida tamen argumenta adstruendæ im-
mortalitatis. Vitamque æternam no-
bis DEUS promisit, commendavit, ap-
petere suavit; & hanc præsentem, tran-
situm tantum ad illam, nunquam fi-
niendam esse asseruit, docuitque; &
quidem tam certò, tam crebrò, ut non
sit amplius dubitandi locus.

*Alterà
certa item
& aperta,
Deoq; fa-
cillima.*

Resurrectionem item Corporum,
ipse Resurgens, & docuit, & monstra-
vit utique, omnipotenti DEO minimè
difficilem. Nam qui potuit hominem
Creare; quomodo non posset mortu-
um suscitare? Cùm (ut Augustinus ait)
majus miraculum sit, novos semper
homines nasci; quàm mortuos resur-
gere. Difficilius namque est, (ait Minu-
tius Felix) id quod non sit, incipere;
quàm id quod fuerit, iterare. Quod
itaque DEUS præstare facillè potest; id &
præstitit ipse, & deinceps præstiturum
se promisit. Credo itaque, & cum Jobo
scio, ac dico: quòd Redemptor meus
vivit

*Credenda
igitur fir-
miter.*

vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne meâ videbo DEUM meum; quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius; reposita hæc est spes in sinu meo.

Vivemus inquam, vivemus in æternitate, cum animâ & corpore vitam alteram: & si hanc præsentem rectè egerimus; felicem omnino, ac beatam. *Et vita altera certò expectanda.* Quam difficile est verbis explicare, cum notum sit illud; auris, & oculi sensum, ac experimentum; quin & captum mentis humanæ, longè superare ea, quæ præparavit se diligentibus DEUS. Attamen dicenda sunt, prout in umbra tantum, & tenui imagine tradita habemus. *Cuius Beata ineffabilis gloria.*

Ea verò partim ad animum pertinent; partim referuntur ad corpus. *Quæ præmum ad animum pertinet.* De Animo jure merito præmittam; ille enim propriè solus capax est veræ felicitatis. Huic igitur visionem DEI tribuunt; & hoc compendio totum designant, quod hominem reddere beatum potest. *Vulgò in visione præmittitur.* Neque ego diffiteor; quinimo profus agnosco: sed id paulò aliter,

ter, quàm vulgò solet, explicare contendam.

Sed id accuratius ad facultates animæ aptatur.

Primum igitur; totâ Animâ DEUM accipi, Dico. Cuius facultates, seu Potentiæ cum sint tres: nempe Memoria, Intellectus, Voluntas; ideo omnes hæc à DEO repleri, & omnes plenè & pariter compotes illius debere fieri, firmiter statuo; atque id ita deduco.

Memoria visio tribuitur.

Memoriæ visionem attribuo: Non ex sensu, fateor, nuperæ scholæ; sed nec cuiusquam veterum, quod sciam; sed, si inspicias, profectò ex Naturâ ipsa rei. Memoria namque mihi: est Potentia animi, & internus eius sensus; species & imagines, seu ideas rerum apprehendens, ac retinens. Obtinuit vulgò, ut pro Recordatione tantum, & reminiscentiâ accipiatur; sed imperitè profectò: hæc enim, pars eius tantum est; nempe, quæ præterita revocat. Altera verò est, quæ in futura extenditur, & fertur; quam vocabo Cogitationem. Tertia denique, quæ præsentia aspicit; quæ Admiratio rectè vocabitur.

Recordatione, Cogitatione, Admiratione.

Recordatio præteritorum est visio.

Tria hæc visionem, & intuitum animi referunt omnino, ac repræsentant. Nam Reminiscentia præteritorum, quid

quid aliud est, nisi sub aspectum animi, revocatio quædam, & reductio? Futurorum deinde Cogitatio, [cogito autem à cogō, quod est veluti conago, seu conduco, & concito] est eorum, quæ ante nos, sub animi inspectionem collectio. Unde qui illa colligit, conjicitque: prospicere, & providere dicitur. Admiratio, præsentium est intuitus, & visio mera; [unde miro, olim idem quod video) quæ dum exacta est; illicium statim præbet agnitioni. Phantasma igitur, seu visum propriè ad memoriam pertinet: & id, quod prima apprehensio intellectus vocatur, non intellectus pars, sed memoria ipsa est. Confundi hæc facile possunt, ob magnam facultatum Animæ inter se connexionem; sed profectò non debent, & discernenda sunt. Nec Memoria ex intimâ actione, & operatione Animæ expungenda; quæ primas in illa partes obtinet. Estque Potentia, non modo par aliis duabus, quia illis coessentialia; sed, ut supra memini, Ordine Originis prima. Meritò itaque in beato illo statu animorum primam partem habere debet; eamque non aliam, nisi Visionem.

Cogitatio futurorum.

Admiratio præsentium.

Phantasma, & prima apprehensio, Memoria tribuenda.

Quæ generalis aliis animæ facultatibus.

Imò ordine Originis prima.

Vi-

*Visio eius
est Divinae
essentiae.*

*Quia vi-
debitur
Deus si-
cut est.*

*Eam se-
quitur co-
gnitio In-
tellectui
propria.*

*Hac deni-
que vo-
luntatem*

Visio hæc memoriæ, est inspectio, & intuitus quidam Essentiæ Divinæ, intimæque Naturæ eius. Inquit enim Paulus, nos DEUM visuros sicuti est: & non ut nunc, per speculum, & in ænigmate; sed facie ad faciem. Videre, autem sicuti est, profectò videre est Essentiam. Et facies DEI, (inquit Augustinus) manifestatio eius est. Videbimus ergo memoriâ Essentiam DEI; & defixi erimus immotâ, & immobili, unius Divinitatis, & in illâ totius quod est, Admiratione.

Eam verò statim consequitur altera facultas animæ, nempe Intellectus. Cuius est, id quod memoria visu apprehendit, cognoscere, & comprehendere. Visam itaque à Memoriâ Divinitatem, statim ille noscere contendet, & infinitos illos thesauros scientiæ DEI ingressus, perfectissimam omni ex parte Naturam considerabit, agnoscet, confitebitur. Tunc cognoscam (inquit Apostolus) sicut & cognitus sum: cognitus autem plenè; ideo pro illâ plenitudine & cognoscens.

Agnitionem denique eius, quod Bonum per se pulchrum, proficuum, oblectans,

lectans, & denique omni parte perfectum est; quod consequatur Amor, & fruitio, & quies, & gaudium; manifestum omnino est: Ruit enim in hæc *Qui ruit in bonum.*
 Voluntas sponte suâ, & intrat in gaudium Domini sui, & gaudium eius nemo ab eâ tollet: quod plenum in omnem æternitatem possidebit; & sine fastidio satiabitur cum apparuerit ei gloria: & tamen sine indigentia, sine siti, sine fame semper appetens, & semper fruens erit.

Sed in his difficultates binæ sunt; *Queritur, quomodo videbitur invisibilis*
 quæ non explicatæ dubios, & perplexos reddere possent. Cùm enim DEUS *ἀόρατος*, id est, invisibilis sit; nemo vidit DEUM unquam, ut ait Apostolus: & ille de se; Non videbit me homo, inquit, & vivet: *Queritur, quomodo à Naturâ Creatâ videri poterit? Respondeo: quemadmodum videntur invisibilia. Nempe animo. Hoc inquam, eum videbimus; sed (ut inquit Apostolus) cum apparuerit. In nostra enim potestate (inquit Augustinus) non est eum videre; sed in eius potestate est, apparere. Nisi igitur copiam sui fecerit; nisi Naturales vires nostras juve-*
Responde- tur, quod animo.
Ex mani- festatione Dei.
 rit;

rit; non erimus capaces istius visionis: quæ est facultas supernaturalis, Divino auxilio data animæ humanæ, alioqui ad intuitum Divinitatis debili, & infirmæ.

Quod incomprehensus sit DEVS.

Retione aperta demonstratur. notiones.

Quomodo tamen possit comprehendi docetur.

Deinde ἀκατάληπτος, id est incomprehensus DEUS est; quomodo eum comprehendemus? Comprehendere enim, est totum, & simul completi, continere, & capere. Porro, ut in illis, quæ quantitate & mole constant, continens contento majus est: ita in Noscibilibus (ut sic τὰ νοήματα vocem) par esse debet, notū & noscens; sciens, & scitum: quia alterū alterius imago est vera. Si itaque quantitatem spectes, major; si qualitatem, par esset homo Divinitati, si eam totam plenè comprehenderet.

Dicendum itaque: non ita eam comprehendi, ut hac comprehensione tota exhauriatur Essentia; & ut ista Notitia, sit idem cum eius Substantia; taliter enim solus Deus seipsum novit; ut supra demonstratum: sed ita, prout capax reddi potest natura humana; & infra Divinitatis, [quæ in Triade tantum est] mensuram & modum, quem nulla Natura Creata attingere potest.

Ne-

Neque opponas : simplicissimam Naturam non posse comprehendi ; nisi aut totam, aut nihil ex ea : ita ut aut plenè debeat agnosci DEUS ; aut prorsus non agnosci. Non hoc inquam

Sine divisione, ac partitione, ac extensione.

Opponas. Quia etsi indivisibilis, & *ἀμεγής* ; seu (ut ita dicam) impartibilis est DEUS ; tamen ut nos eum, quodammodo nunc partimur, & dividimus ; dum attributa eius singillatim recensemus ; sine ullâ tamen eius noxâ : ita

Sine partibus.

& in vitâ æternâ etsi agnosceretur plenè, pro captu, & modulo cuiusque animæ ; non ideo tamen dividetur, secabiturque in partes ; sed totus, & simplex sufficiet omnibus, sine sui extensione, & partitione. Quod si petas : quomodo

Sufficiens omnibus.

id fieri possit ? Hoc unum respondebo : id fieri ad mensuram capacitatis, quæ illum recipit. Quemadmodum autem debiliores oculi. non minuunt rem aspectam, etsi illam minùs videant ; ideo quoque & hic censendum est.

Ad mensuram capacitatis.

Locum hunc concludo : Necessarium asserens Divinum hîc auxilium ; & quod vocant Scholæ, Lumen Gloriæ, Illud enim defigit Memoriam admiratione, illustrat Intellectum agnitione,

Sed necessarium hîc est lumen gloriæ.

occupat denique fruitionem voluntatis: ita ut tria hæc conjunctim, simul, & pariter, Unum, Verum, Bonum videant, noscant, ament: idque tantâ charitate, certitudine, ac dulcedine; quæ DEI, se communicare volentis, vim explere dignè, & ut par est; & Naturæ Creatæ modum supereffluenter (ut ita dicam,) implere possit.

*Post animi
felicitem
corporis
felicitas*

Felicitate animi sic recensitâ; Corporis glorificati dotes enarrandæ restant. Quæ amplæ profectò, & splendidæ, & authoritate Divinâ, ac scripturæ Verbis, & Patrum sententiâ memorantur; si dicta ubertim ab aliis, repetere luberet. Quin & illa, eâdem authoritate, addi solent; quæ ad ipsam Naturam, ac sensus Corporis oblectandos, (semoto eo, quod impurum, imperfectum, statumque tam altum dedecens) videntur pertinere. Ut sunt illa: cum DEUS Regnum, mansiones, & dilecta sua tabernacula, thronum, mensam, & cibum; & quod profectò mirandum, se præcinctû & ministrantem promittit. Cum ibidem Cantum, & harmoniam suffitum & odoramenta Scriptura memorat: cum splendor Civitatis

*Quæ strim
de-
scribitur.*

vitatis illius Sanctæ, tot ornamentis describitur; cum hæc omnia admiranda, supra visum, supra votum, prædicantur. Quæ cum propriè pertineant ad Corpus; quin eius oblectamentis præparata sint, nullo modo potest dubitari. Frustra enim illud resurgeret, si boni sui expers esset. Non quod ista terreno prorsus, humano, ac huius vitæ modo censenda sint; sed ratione quâdam, ut nobis ignotâ; ita statui immortalis congruâ, & convenienti. Immorari his, & oratione provehi per vestigia, quæ sacri scriptores reliquerunt, facile esset: sed non est pro mensura Scripti, quam mihi præfixi.

Ei q̄, propria assistantur.

Quia necesse est, ut celo receptum gaudeat.

Potius itaque subjungo necessaria, quæ hinc manant monita. Ut quemadmodum Dona Gratiæ expendimus; ita paria eis, hæc Gloriæ agnoscamus: & , ut in illis magna accepisse gaudeamus; ita in his non minora accepturos speremus. Utrobique enim Divinitatis quædam possessio est, ultra quam nihil magni est: sed in hoc res differt; quòd Gratia, & potest nostrâ culpâ non accipi, & potest amitti; Gloria cum obvenerit, amitti non poterit? securi-

Adhortatio ad expendenda; dignè dona gloriæ.

Quæ differunt à gratiâ, immutabilitate.

*Per hanc
toti non
movimur.*

*Mors e-
nim so-
mnus.*

*Toto itaque
animo æ-
terna ap-
petenda,*

curitas enim, comes eius perpetua est. Agnoscamus ergo, ut par est, felicem hunc, beatumque statum. Si Poëta spe famæ posthumæ dixit; Non totus moriar: Christianus immortalitatis, & resurrectionis certitudine dicat; Totus non moriar. Et animâ namque vivemus, & corpore. Mors enim nostra, verè somnus tantùm, & dormitio est; & phase, seu transitus ad vitam meliorem. Hoc meruit, qui mortem moriendo triumphavit: idque victoriæ pretium, præmiumque, & ipse tulit; & nobis reliquit. Anhelemus eò igitur: DEUM, in quo omne bonum, appetamus; in eum toto animo, & Naturâ feramur; & sic transeamus per bona hæc temporalia, ut illis æterna lucremur.

Pars Capitis Tertia.

Ut à nobis nosci voluit DEUS. Ubi Religionis veræ triplex, per tria tempora status: eiusque ultimæ. id est, Christianæ fundamenta; ac Signa, Per quæ Hæreses ab illa facile dignosci, vitæ rique possunt.

DEVS se autore cognoscitur.

DEUS non nisi se Autore cognoscitur: inquit verè Hilarius. Itaque

que illi soli de se credendum est: & illis, quæ cognitioni nostræ tribuit, assentiendum. Hinc enim religio man- *Hinc man-*
 nat: id est; de rebus Divinis secura, *nat reli-*
 immutabilis, & necessaria, à DEO hau- *gio vera.*
 sta veritas, Videamus igitur; quoties,
 & quomodo eam generi humano aperuit; seu, ut à nobis nosci voluit
 DEUS.

LEX NATURÆ.

Vera DEI cognitio, ac Religio, ad *Prima in*
 tria tempora reducitur. Primum *lege natu-*
 enim innotuit statim DEUS homi- *ra.*
 ni creato. Nam recens à DEI manu, *Innotuit*
 & opere, factorem suum conditorem- *enim Ada-*
 que, quin cognoverit; dubitari non *mo DEVS.*
 potest. Manifestavit enim se illi; allo-
 cutus eum est: & dum mentem eius
 cognitione rerum creatarum illu-
 stravit: (quod nomenclatura illa ani-
 malium testatur; & addictum usui eius
 universum:) dum, inquam, hæc usu
 ipso cognovit; necesse est, ut Auto-
 rem quoque eorum cognoverit.

Sed hæc notitia, ut sufficiens, & con- *Sufficienti*
 veniens rectæ illi ac simplici innocen- *ad statum*
 tiæ erat; ita procul à curiosâ nimis, *innocentia*
 T acri, *notitia,*

acri, & inquietâ indagacione; in quam, esu vetiti fructûs, lapsa est natura humana: & loco sapientiæ, scientiam tantum consecuta; quæ eam anxiam magis reddidit., & turbatam. Quippe, quam non dono DEI. sed transgressione mandati, & pravâ concupiscentiâ, adeptâ est.

*Quæ post
culpam non
cessavit.*

*Firmata,
salubri re-
dargutio-
ne, & ad-
monitione
Cain.*

Post culpam verò, & pœnam primi Parentis: nihilominus & ipsius, & posterorum eius eam curam habuit DEUS; ut noluerit eos oblivione Divinitatis, ignoracione recti, & neglectu probitatis perire. Ipsum quinimò Cain odio fratris, ac invidiâ incensum, jamque cædem eius cogitantem, blandè admonuit: Bene, aut secus facta, præmium vel pœnam manere: Moderandum ratione affectum; & posse eum domari. Nonnè si bene egeris, [inquit] recipies: sin autem malè; statim in foribus peccatum aderit? sed subte erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Quo ipso; peccatum contra naturam esse, vitamque posse, ostendit: Conscientiæ internum dictamen firmavit: & denique in posterum, vitæ emendatæ statuit præceptum.

Post

Post necem Abelis natus est Adamo Seth: huic verò Filius Enos: qui (ait Scriptura) cepit invocare nomen Domini: Cultusque DEI, ac Religio vera, apud illius posteros mansit: Scissumque genus humanum in filios DEI, in Sethi posteris; & filios hominum, in generatione Cain.

Apud Sethi progeniem cultus DEI verus.

Sed cum filii DEI accepissent sibi in uxores filias hominum; corrupissetque omnis caro viam suam: Noë tantum, (inquit Scriptura;) Vir justus, atque perfectus fuit, in generationibus suis, & cum DEO ambulavit; ideoque solus diluvio servatus est.

Quem corrupto genere humano, solus Noë propagavit.

Ex ejus tamen posteris potissima pars, in θεοπροφήσειαν πολυθεϊαν, & idololatriam lapsa. Sem tantum generatio ad Abraham, & deinceps per Israëlitas, usque ad promulgationem scriptæ legis, propagavit acceptum DEO cultum. Qui paucotum constabat ritu; eoque usu potius, quam per institutum recepto, ac introducto: Præter circumcisionem, quam Abraham expresso jussu DEI orsus; sanguine pactum, cum DEO sanxit: eoque

Cuius posterii lapsi. Multivariū in divinis errore.

Præter Sem, & Abraham.

Cui circumcisio imperata.

et huc
legorq
- aut ma
LEX
fuiam posteritatem obstrinxit. Huc us-
que vocatur lex naturæ.

LEX SCRIPTA.

*DEVS tan-
dem Reli-
gionem
scripto
præcepit.*

*Et pro-
mulgat le-
gem pro-
pria allo-
cutione.*

*Et magna
majestate.*

*Quod me-
rito exag-
gerat
Moyſes.*

Sed cum nullo hætenus certo in-
stituto illigasset Religionem DEUS;
tandem eius statum definivit, promul-
gatione legis, digito suo in tabulis
lapideis exarata; & iussa, imperata-
que per Moysem interpretem.

Promulgationis istius ingens pror-
fus authoritas: quippe facta, autore
ipsomet DEO. Quod ipse, utpote ma-
gnum, signanter expressit; dum Moyſi
loquens: Veniam [ait] ad te in caligi-
ne nubis; ut audiat me populus lo-
quentem. Et cum hoc magnâ præsti-
tisset majestate: vidistis, [inquit] quod
de cælo locutus sum vobis. Nempe;
postquam toties privatim affatus Pa-
triarchas esset; tandem etiam totum,
ex eorum progenie populū, triduo an-
te præmonitum, constitutoq; die. Hanc
allocutionem Moyſes ingeminans: Ac-
cessistis [ait] ad radicem montis, qui
ardebat usque ad cælum: locutus est
Dominus ad vos, de medio ignis: vo-
cem verborum eius audivistis. Et pas-
sim

fim hæc meritò in sacris repetuntur:
 eximia enim, & prorsus summa fuère, *Magnum*
 ad conciliandam legi authoritatem; & quippe, *ad autho-*
 quæ assensum ei, obsequiumque exi- *ritatem,*
 gerent necessariò. Non enim populus
 Israël, [inquit Augustinus] auctori le-
 gis DEO, & eius interpreti Moyfi, sic
 credit; quemadmodum suo Lycurgo
 Lacædæmonii: quòd ab Jove, sive A-
 polline, leges quas condidit, se dixit
 accepisse. Cùm lex dabatur populo,
 quâ unus coli jubebatur DEUS; mira-
 bilibus signis, prodigiis, & motibus
 apparebat, creaturam fervire debere
 Creatori: & timor incussus est DEI; *Et ad in-*
 terribilis super omnes Deos: & frænum *cutiendæ*
 exinde peccati. Hanc enim causam, *terrorem.*
 sic promulgatæ legis, adfert Moyfes; ut
 terror illius esset, [inquit] in vobis,
 & non peccaretis.

Lex ista & Religionem continet, & *Lex hæc*
 Politiam. De hac non est hîc sermo. *partim*
 Religio verò, de qua nunc res est, ha- *Moralis.*
 bet præcepta; partim ad vitam, & mo-
 res: partim ad ritus, ceremonias, cul- *Que ve-*
 tumque DEI. Prima pars, *Moralis di-* *tat peccare.*
 citur; quæ aut vetat peccare, dum,
 non occides, inquit; non furtum fa-
 cies;

*Et jubet
bene age-
re.*

cies; aliaque: sed inter illa altum pro-
fectò, perfectumque illud: non concu-
pifces; quo omne peccatum penitus
arceatur, excluditurque. Aut jubet be-
ne agere, imperatque virtutes; qua-
rum officia ad duo capita redigit: nem-
pe ad DEI, & proximi dilectionem. In
his enim duobus univerfa lex, & Pro-
phetæ. Hoc mandatum magnum in-
lege. Hoc compendium pietatis, cha-
ritatisque; in quo tota sanctitas, & ju-
ftitia.

*Partim
Cere-
monialis, in
ritibus.*

Pars altera eiusce Religionis, Cere-
monialis erat. Ubi accuratè cultus
sacrorum descriptus: ut ritus phase;
efus agni, & azymorum, requies Sab-
bathi, neomeniæ, altare, victimæ,
holocausta, expiationes, thymiamata,
aliaque complura, quæ sigillatim, mi-
nutatimque recensentur.

*Sancta e-
quidem, sed
ad ingeni-
um Popu-
i facta.*

Lex itaque Domini Sancta, sed ta-
men pro ingenio populi constituta.
Hinc enim est, quòd præmia illi fuere
vitæ præsentis, & bonorum tempora-
lium; quorum promisso, & largitio-
ne, ad observantiam invitatus: non
aliter, quàm pueris olim; dant crustu-
la blandi Doctores, elementa velint ut
discere

*Præmia
hujus vi-*

discere prima. Deinde, cum idem populus duræ admodum esset cervicis; pænis repentinis, & suppliciorum fer-
vili terrore, sæpius compescendus fu-
it. Uti enim, olim futura præmia, illos non illexissent; ita nec pænæ deterruissent posthumæ. Omnino itaque ingenio tantum populi illius, accommodata, lex fuit.

ta affi- gnans.

Pænis puni- niens re- pentinis.

Atque vel hinc patet cessaturam illam fuisse, & locum daturam perfectiori; quæ omnes gentes concerneret, converteret, & comprehenderet. Pro-
ut id Jacob Patriarcha, David sæpius, tum Isaias, Jeremias, Daniel, Malachias, aliique locis notis prædixere; impletumque videmus.

Vnde patet cessa- turam fuisse.

Prout prædictum impletum- que.

Nec sine causa est, quod decem tantum præcepta *ἀπὸ τῶν ἐνάδεκα* voluerit Deus. Nempe ut majorem auctoritatem adderet illis, quæ totum genus humanum in perpetuum obligant; ideoque immutabilia sunt,

Ipsemet scribere.

LEX GRATIÆ.

Post legem itaque naturæ, quæ ad Moysen; post legem scriptam, quæ ad Christum; tandem ab il-

Tertium Religionis vera tem- pus à Ioh: Christo.

lo, incipit consummata Religionis tempus tertium, ultimumque; quod est Lex nova; Lex Gratia.

*Qui auxit
moralia
præcepta,
ac perfecit.*

Quæ licet figuram (inquit Leo) in veritatem; prophetiam, in manifestationem; legem denique in Evangelium vertit: tamen non modo nihil de Moralibus, ac Decalogi præceptis dempsit; sed potius longè illa auxit, perfecitque: ut vel ipso hoc Scripto, quo præcipua Christianæ sanctitatis explicantur; patet evidenter. Ceremonialia verò, quæ in figura olim erant, re ipsa complevit; ita ut pro carnibus animalium, & sanguine hircorum, jam (ex prædictione Malachia) in gentibus, & in omni loco sacrificetur, & offeratur nomini eius: Nempe, oblatio munda; novum, & incruentum Sacrificium: de quo infra dicendi erit locus.

*Ceremonialium
verò figuram implevit.*

*Præmia
æterna constituit.*

Præmium verò legis istius, æternum constitutum; & non in carne. sed spiritu beatitas: cum CHRISTUS suis meritis, dedit nobis potestatem filios DEI fieri; his, qui non ex carne nati, credunt in nomine eius; & exinde hæreditatem capiunt æternæ felicitatis: in qua summum, & naturam etiam supergressum hominis, bonum. Quod

Quod attinet novæ huius legis promulgationem; hæc non eo, quo vetus, modo facta. Non enim illo apparatu, Majestate, & pompa: quia hic modus ad ingenium humanum, sese quodammodo attemperantis DEI, ultra non placuit. Non etiam cum terrore, & minis: quia videretur non posse serviri DEO, nisi ex metu, & coactè. Alia itaque placuit ratio: ut patet ex his, quæ de Incarnatione dicta sunt. Nempe; per mansuetam charitatem, & per infirma ac contemptibilia, victor, ac triumphator animorum, multo mirabilior esse voluit DEUS: majoremque hinc vim, & efficaciam suam ostendere.

Promulgatio huius legis dispar à veteri.

Quia sine pompa, sine terrore.

Per infirma victor animorum DEVS.

Unde est, quòd doctrina eius humilis visa, primâ fronte, & abjecta. Et prædicatio Evangelii, [inquit Hieronymus, ad parabolam grani sinapis;] minima omnibus disciplinis videtur: hominem DEUM, Christum mortuum, & scandalum Crucis prædicans. Confer, [inquit] eiusmodi doctrinam dogmatibus Philosophorum, splendori eloquentiæ, compositioni sermonum: certè primâ specie minor videbitur.

Prædicatio Evangelii primâ fronte humilis.

*Attamen
vicit su-
perbam
philosophi-
am.*

*Dominā-
tia do-
gmata.*

*Et nunc
sola re-
gnat.*

*Non scri-
pto tradi-
ta.*

cæteris seminibus, sementis Evangelii, Attamen hæc talis; non in sublimitate sermonum, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; per homines sine literis, (ut vocantur in Actibus Apostolorum) per viles, & imperitos idiotas, *κυρίας* illas *δόξας* evertit: vanas esse, ac inanes ostendit: natas de ingenio, & sapientiâ sæculi; quam Dominus, stultitiam vocans, stulta mundi in confusionem superbæ Philosophiæ elegit. Ita ut & illa, & literæ; & scientia quæ inflat; omnisque mentium factus; tandem colla ei doctrinæ submiserit, quæ irrita, ac illusa olim, nunc sola regnat, & animis imperitat nostris. Nempe; vicit, suis viribus nixa veritas: & stupendo prorsus modo peregit tranquilla potestas; quod violenta, vetus illa, non fecit.

Altera promulgationis legis novæ diversitas: quod non scripto, nec per literam facta sit. Nihil enim scripsit, nihil dictavit Christus. Nec doctrinæ suæ, quam mundo intulit, formulam authographam reliquit. Ita; ut Evangelium, seu bonum nuntium; non sit propriè narratio illa dictorum, gestorum-

storumque Christi, quam quatuor, ab Ecclesia approbati, Historiæ istius Sancti Scriptores, edidère: sed potius hoc nomine vocari debet *κήρυγμα* ipsū; id est, legitima prædicatio, facta per Apostolos, id est Missos. Ideo prudenter certè, ut omnia, adnotavit Maldonatus: non vocari in Scripturis Evangelistas, qui Evangelicam scripsère Historiam; sed potius qui prædicarunt Evangelium. Quod testatur locus ille notus satis Isaia, cum inquit: Quam pulchri sunt super montes, pedes Evangelisantis, & prædicantis pacem; annuntiantis bonum; prædicantis Salutem: dicentis; Sion: regnabit DEUS tuus. Quæ non de scriptoribus, sed prædicatoribus Evangelii, & Apostolis dici; & verba clara testantur, & vel ipso Paulo interprete, manifestè constat.

Sed prædicatione.

Evangelista proprie prædicatores.

Ex loco Isaie.

Et interpretatione Pauli.

Qui ipsi Apostoli, non ex scripto prælegendam, sed ex auditu prædicandam fidei formulam accepere. Ostenduntque id solennia illa oratenus data, legationis velut instrumenta, quæ ab Evangelistis referuntur. Ut à Matthæo: qui post recensita Apostolorum

Apostoli oratenus missi, non scripto instructi.

Testimonio Matthæi.

lorum nomina, datamque illis tam amplam potestatem; Hos, [inquit] duodecim misit JESUS, præcepitque eis, dicens: Euntes prædicate, dicentes, &c. Et apud eundem; post Resurrectionem suam repetiit Dominus: Euntes ergo, [inquit] docete omnes gentes. Marcus quoque: vocavit [inquit] duodecim; & cæpit eos mittere binos: & exeuntes prædicabant. Lucas; convocatis [ait] duodecim, dedit eis virtutem: & misit illos prædicare. Apud Joannem; Illud: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Et paulò post; ad declarandam potestatem: quorum remiseritis peccata, remittentur, &c. Paulus quoque: Legatione [inquit] fungimur pro CHRISTO, tanquam DEO per nos exhortante, Qui nos [ait alio loco] fecit ministros novi testamenti, non literâ, sed spiritu. Sed omnium optimè Marcus: claudens Christi Historiam, describit sic modum prædicationis. Et Dominus [inquit] quidem JESUS, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum: & sedet à dextris DEI. Illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem con-

*Marci.**Lucæ.**Joannis.**Pauli.**Modus
prædica-
tionis.*

con-

confirmante, sequentibus signis. Nul-
libi itaque, ut vides, mentio, scripto
exarata legis: sed cum promisso assi-
stentiæ, data potestatis, & virtutis;
missionis, & prædicationis; jurisque li-
gandi, & solvendi.

Cur autem CHRISTUS non tradidit
scripto doctrinam suam? Primum, ea
causa adferri potest: quòd semper ele-
gerit mundo, & expectationi huma-
næ contraria. Itaque illiteratus poti-
ùs haberi, quàm literis uti voluit. In
parabolis tantum aperuit os suum: &
quia cum simplicibus fermocinatio e-
jus; ideo, scriptis operosis non est u-
sus. Deinde cum professus esset, se non
venisse legem scriptam solvere; ut id
re ipsâ ostenderet, nullum ei scriptum
opposuit. Sed præcipua, & vera cau-
sa, ea omnino est: quòd voluerit Eccle-
siam suam, supra fundamentum Apo-
stolorum stabilire; id est, tantum su-
pra potestatem à se datam: quam nun-
quam cessaturam, neque erraturam,
& magna asseveratione promisit; ac-
que re ipsâ adimplevit.

Lex ergo nova nihil aliud est; nisi
doctrinæ fidei, à Christo ore tenus da-

*Nusquam
scripto le-
gem exarata
tam pro-
mulgans.*

*Noluit nem-
pe Christi-
anos lite-
ris uti.*

*Nec scri-
ptum legi
scriptæ op-
ponere.*

*Sed Eccle-
siam supra
fundamen-
tum Apo-
stolorum
struxit.*

*Et in pote-
state Eccle-
siastica sua
assistentiâ
continuata.*

tæ, & scriptæ (ut Paulus ait) non atramento, sed spiritu DEI vivi; non in tabulis Lapideis, sed in tabulis cordis: talis inquam doctrinæ; eius ope, auxilio, assistentiâ, per legitimam Ecclesiasticam potestatem, continuatio, & successio. Quæ definitio constituit unam, Sanctam, Catholicam Ecclesiam Christi.

*Scripturæ
novi Testa-
menti ad
consolatio-
nem jam
credentium.
Non ut in-
quirant
novam fi-
dem.*

Sed inquires; quorsum ergo Scripturæ novi testamenti? Respondeo: ad consolationem fidelium, & jam credentium. Habet nempe Ecclesia depositum hoc ingens, quod custodit: quo gaudet, quo utitur; non ut hinc, de sancitâ credendi regulâ, dubitet; disceptet; aliamvè (ut hæretici solent) inquirat: (Etenim eam; conformem Scripturis, decisam à Conciliis defensam Patrum sententiâ; & quod summum: acceptam à Christo, per Apostolos traditam, per eorum successores continuatam habuit, habet, habebitque semper.) Sed, ut fidam narrationem præcipuorum, quæ Christus fecit, aut dixit, habens; refricet magna consolatione memoriam primæ prædicationis, & doctrinæ semel constitutæ.

*Sed ut me-
moriâ
prædica-
tionis re-
fricent.*

Hinc

Hinc verò manifestum est: aut fallere, aut certè falli eos, qui scripta hæc sacra ita jactitant, & præferunt; ut regulam unicam fidei constituent, non tam illa; quàm potius sensum ex illis, suâ interpretatione depromptum.

Atqui, nec Evangelica narratio, nec Apostolorum gesta, aut Epistolæ, omnia habent, quæ per continuatam doctrinam tradita accepimus: nec modo, ac sine legis, sunt exarata; ut dogmata nempe omnia fidei, præceptaque rituum, figillatim dicent, recenseant, fanciantque, prout lex vetus, & scripta fecit. Et satis constat prædicationem, & Ecclesiam, plures per annos, sine ullo scripto extitisse; nullamque eius in Actibus Apostolorum mentionem esse: cum tamen essent omnes perseverantes in eorum doctrinâ.

Quod verò Evangelistæ Historiam Christi scripserunt; gravibus equidem causis; nempe instinctu Spiritûs Sancti, & magno Ecclesiæ, ac posteritatis commodo, adducti sunt: sed non certè, ut conderent Scriptam legem, formulamque fidei, & canonem constituerent credendi. Quod aliâ formâ, modo

*Ex earum
privata
interpretatione non
est fidei
Regula.*

Non omnia continent.

Non modo, ac sine legis scripta.

Carnit. illis aliquamdiu Ecclesia.

In instinctu Spiritûs Sancti exarata.

Posteritatis commodo.

*Sed non
formâ ca-
nonis.*

*Qui ortis
quæstioni-
bus, & hæ-
resibus de-
mum con-
stitutus.*

*Conclusio
huius loci.*

*Non lice-
re uti scri-
pturis, nisi
Ecclesiæ
sensu.*

*Contra he-
terodoxos
prescriptio-
nes.*

*Ad dome-
sticos hæ-
reses.*

doque fieri oportuisset: & quod reser-
vatum videtur, donec dubitationibus,
& quæstionibus variis, (ut est ingeni-
um humanum) & post, hæresibus
(quas futurus prædixit Dominus) or-
tis; necesse foret dogmata verbis cer-
tis ponere, canonem ferre, & scripto
sancire: Prout factum ab Apostolis in
quæstione illâ primâ, de circumcissione
gentium.

Scripturæ itaque Novi testamenti,
non sunt propriè lex; data, sancitaque
cuncta, complectentes. Nec, prout
dixi; sine, modo, ac formâ præcepti
sunt exarata. Nec licet illis, nisi sensu
Ecclesiæ, cuius depositum sunt, uti:
Nec fas interpretari aliter, quam con-
stituta semel fidei doctrina permittit.
Ita, ut qui illas solas, pro unica fidei
regulâ jactant; profectò earum spe-
cioso obtentu, licentiam disceptandi
quærant; potestatem verò, & obsequi-
um tollant.

Hisce verò ita deductis; etsi non
fuit mihi animus hoc Scripto contra
heterodoxos dicere; nec argumentum,
quod mihi proposui, id requirat: (nam
scilicet, scribo.) Atta-
men

men, quoniam ordine deveni ad hunc Velus
locum; *ὡς ἐν τραπέζῳ*, non disputabo, præter
sed præscribam pauca; quæ tamen pro- opus.
bè pensitata, & ad opinionem tollen-
dam, & ad agnitionem veri, sufficere
possunt.

Prima itaque præscriptio sit: esse 1. Esse ve-
inter Christianos Religionem veram. ram reli-
Hoc nemo diffitebitur, nisi qui aut e- gionem.
ius, quam præfert incertus; aut no-
væ alicuius autor; aut cuiuscunque
contemptor est.

Alteræ præscriptio: Religionem ve- 2. Unam
ram unam tantum esse. Nam verum; tantum
unum, Dissensus ex uno, plura facit; esse.
& contradictoria: quæ in re una, vera
esse nequeunt.

Tertia: Religionem veram, & unam; 3. Neces-
necessariam esse. Nisi enim necessaria sariam esse.
esset, quorsum vera? quorsum una?
quorsum ulla?

Quarta: Religionem veram, unam, 4. A cætu
necessariam, à cætu legitimo retineri: legitimo
seu, non unius, alteriusq; privatâ, & sin- retineri.
gulari opinione consistere; sed multo-
rum consensu, & velut confociatione.
Alioqui singularis, & cuiusque privata
Religio, multiplex esset; ideoque ne-
que

que vera , neque una , imo nulla
esset: quia cultus , ritusque debitus
exerceri, nisi in cætu non potest; sine
ritu autem, nulla Religio est.

5. Eum po-
testate, &
lege con-
stare.

Quinta: Cætum hunc potestate, &
lege contineri. Hoc enim tantum vin-
culo coalescit omnis multitudo: Alio-
qui non esset legitimus Cætu; sed
turba non consentiens in potestatis,
& legis obsequium.

6. Potesta-
tem à
missione
esse.

Sexta: Potestatem manasse à mis-
sione. Hanc à CHRISTO Apostoli, ab il-
lis Ecclesia accepit. Hæc est (ut evi-
denter ostendi, ac demonstravi) prima-
rium fidei, & doctrinæ Christianæ fun-
damentum; cui superædificata Eccle-
sia.

7. Missio-
nis notam,
successio-
nem.

Septima: Missionis veræ, ac legitimæ
notam esse, Successionem. Hæc aut nul-
la est, aut una est. Nulla esse non po-
test; quia non interituram promisit,
Christus. Una igitur tantum est. Eam
autem alia Ecclesia, præter Catholi-
cam, non modò docere non potest,
sed ne profiteri quidem audet.

8. Hinc re-
gula fidei.

Octava: Per hanc unam, missione
continuatam potestatem, lex declara-
ta est, Regula, inquam, & formula fi-
dei.

dei. Quæ constituta, non mutatur. Semel enim Ecclesia jubet; semper paret.

Nona: Uti potestatem, quæ legem declaravit; ita & legem infallibilem esse. In utroq; enim est Divinum *ἀντὸς ἑῶνα*; quod non fallit. Et tollitur omnis religio, si aliqua indubitata non statuitur.

9. *Quæ, uti & potestas, infallibilis.*

Ipsè dixit.

Decima: Potestas hæc, est Hierarchica; gradus habens, & ordinem. Ubi autem gradus, devenitur ad summum; ubi ordo, ad unum. Et nimis liquidò constat, non popularem regendæ Ecclesiæ suæ formam elegisse Christum; sed Principatum.

10. *Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinem, habens.*

Undecima; Ex prædictis, sic describitur Ecclesia: ut sit; in verâ, unâ, necessariâ Religione, Congregatio fidelium, sub potestate, ac lege constituta; Missionem, ac Successionem habens; certam fidei Regulam retinens; Infallibilis; & sub uno, summoque Capite.

11. *Ex his notis, definitio vera Ecclesiæ.*

Positis autem his, quæ sese ratione consequuntur: Convenio Ecclesias [omnes equidem, præter unam, falsas] & exquirò: num acceptent præscriptiones hasce, admittantque? Quæ non: sua confessione arguentur, non

Hanc quæ non acceptant, manifestis se induunt ultro erroribus.

habere religionem veram, unam, necessariam, potestate & lege devinctam. Non item potestatem à Missione; nec missionis successionem: Nec ab illâ, formulam fidei unam infallibilem: nec in optimâ regiminis formâ, quæ est Principatus: Sed potius ἀκράτην ἀναρχίαν; & nullam denique Ecclesiam. Istis, inquam, Erroribus, & absurdis, se ultrò induerent, non admittendo hæc, quæ præscripsi. Admittent igitur potius cuncta; & dicent, eorū professioni quadrare, ac omnino convenire. Itaque fidenter præscribam cætera, & persequar.

Sine capite licentiam.

Acceptabunt igitur potius.

12. A tali Ecclesia desciscere, Hæreticū.

Quia Divina auctoritas, & potestas, violatur.

Duodecima ergo fit præscriptio: A tali, quam defini, Ecclesiâ desciscere; eam erroris arguere; condemnare; Hæreticum prorsus esse. Causa præscriptionis in aperto. Divinam enim auctoritatem, qualem hîc ponimus, quis licitè deferat, arguatve erroris? Deinde; cum ex ante dictis pateat, Ecclesiam habere jus Potestatis summæ; demonstratum autem, libro secundo, jus ejusmodi in eo situm, ut ei pareatur semper; & nunquàm licitè resistatur: ideo, parendum semper erit Ecclesiæ,

clesiæ; & tantò magis, quòd aliæ quidem potestates à DEO, hæc verò prorsus ipsiusmet DEI; quam θεοκρατίαν rectè vocaveris.

Decima tertia: Desciscunt ab hac potestate, & hæretici sunt, qui Ecclesiæ sancita, & dogmata corrigunt; vel interpretatione Scripturarum, vel ratiocinatione humanâ, vel pravo studio curiosæ indagacionis. Hoc enim non permittit constituta semel fidei Regula; quæ jubet credere, non quærere.

13. Desciscunt, qui eam corrigere præsumunt.

Decima quarta: Multò magis Hæretici sunt; qui novum cætum, separatamque faciunt Ecclesiam. Nam, si fuit semper ut ostensum est, aliqua, & una; dum inducitur altera, falsa sit oportet. Est verò hæc notavera, & proprius character Hæreseos: facere Schismâ, & secessionem. Non tam enim erronea opinio hæresim efficit; (nam hæc ab innocenti ignorantia oriri potest) quàm pertinacia, authoritati resistens.

14. Multò magis, qui novum cætum faciunt.

Nam schisma hæresis character.

Decima quinta: Prima fides retinenda: quæ verò, prætextu correctionis posterior inducitur; vitanda semper, ac fugienda. Nam id Dominicum, (inquit Tertullianus) & verum; quod

15. Prima fides retinenda.

Nam posterior zizania.

primò traditum: posterius falsum. Quod vel illa parabola docet, quæ triticum seminatum, ait, à Patrefamilias; post verò ab inimico, Zizaniam. Ad- ditque Tertullianus; memoranda pro- fectò, notandaque verba: Ea senten- tia, [inquit] manebit adversus poste- riores quasque hæreses. Ubi non præ- scriptio tantùm eius; sed prudens sanè prædictio, & præmonitio est.

16. Quæ doctrina citò placet suspecta. Quia multa indulget.

Quæ mens humana arripit.

Decima sexta: Suspecta doctrina esse debet, quæ citò placet; & arridet men- tibus humanis. Talis, non jubet cre- dere, quod non capias; quæ supra, aut præter captum sunt, rejicit: Inquirere in regulam permittit, licentiam fo- vet, obsequium tollit, multa superflua esse, & non necessaria, asserit, & deni- que laxat disciplinam, patentemque nimis viam aperit: cum angusta sit, quæ ducit ad cælum. Assentitur verò his facilè animus: quippe sui juris a- mans, adstringi præceptis nolens; & ut plurimum prava arripiens sponte, recta sequens invitus. Quia illa, fronte blan- diuntur, & statim alliciunt; hæc aspe- ctu aspera, ideoque absterrent: sed tractu, ac mora; illa exitu tandem mise- ra, hæc fine beata.

De-

Decima septima: Hac ratione, sed *17. Experimento*
 obtentu recti, hæresis sese insinuare, *doceatur,*
 solet. Frustra tamen. Nam eventu tot *Novato-*
 saculorum compertum habemus; om- *res semper*
 nes istos correctores, re ipsâ semper, *fuisse im-*
 fuisse seductores. Id ostendunt tot, *postores.*
 quæ recensentur nomina sectarû; quæ
 ideo non ex DEO erant, quia periêre.

Decima octava: Quæcunque do- *18. Hære-*
 ctrina præfert autoris nomen, osten- *ses novo*
 dit hoc ipso secessionem, & Schisma. *nomine*
 Vetat Apostolus dicere: ego Pauli, ego *semper in-*
 Apollo, ego Cephæ; idque ideo, ut *signita.*
 non sint, inquit, Schismata; sed sint
 omnes in eodem sensu, & in eadem,
 Sententia. Argumentum enim est dis-
 sensûs, & innovatæ doctrinæ, hæc ab
 autore denominatio; quam semper
 sectæ habuêre, nunquam Ecclesia
 Vera.

Decima nona præscriptio, manat *19. Falsè*
 ab eo, quod opponi solet. Nempe: si *errores*
 manifest⁹ Ecclesiæ error sit, [inquiunt] *Ecclesiæ*
 quomodo assensum merebitur, & exi- *veræ ad-*
 get? Ad hoc, ut respondeam, præscri- *scribi.*
 bo: Hypothesim falsam esse. Nunquam
 enim regula fidei, quam sanxit legitima
 veræ Ecclesiæ potestas; nunquam dico,

erravit: nec errare, ex promissione Christi, potest.

*Perperam
privato
iudicio
corrigi.*

Sed facerrasse. Tu ne es, qui corrigas? quo jure? qua potestate? quo argumento? scilicet te expectabat veritas liberanda. Interim perperam prædicabatur, perperam credebatur; tot millia millium perperam operata, tot officia perperam functa; ut hunc locum, more suo, fortiter premit Tertullianus.

*Quod nova
missionem
Divina
feri oportet.*

Certè si errare posset Ecclesia; oporteret DEUM primam missionem, novam evertere; eamque signis, prout primam firmare: tum demum, forsan, fas esset desciscere. Sed fortasse ne tum quidem: quando nec Angelo aliud annuncianti, credere jubemur. Hæc sunt, quæ meritò præscripsi; vera nempe Religionis Christianæ fundamenta, & signa.

*Hæreticis
hæc funda-
menta
religionis
non qua-
drant.*

Excutiant se verò heterodoxi, & attentè expendant, quâ ratione hæresis nomen effugere queant: seu hæc, tam ipsis non convenientia, simulatè admittant, nec ad Ecclesiam redeant; seu impudenter rejiciant. Rejiciant autem necesse est; quia tueri nequeunt: & ut jactent;

jaſtent; tamen verba rebus contraria ſunt, & quod dicunt, factis negant.

Quod ut breviter demonſtrem, operæ pretium eſt, ponere imprimis Regulam credendi, quam illi præſeferunt.

Quod eſt regula fidei, quam præſeferunt demonſtratur.

Ea autem eſt: Solum, & purum (inquiunt) verbum DEI; ſeu Authoritas Sacræ Scripturæ, ſanè intellectæ. Hoc eſt, quod paſſim jaſtant, quod ſpecioſè oſtentant. Et verum quidem eſt, veram regulam fidei neceſſariò Sacræ Scripturæ convenire; nec poſſe ab eâ diverſam eſſe: attamen, ſi bene inſpicias, agnoſces proſectò Scripturam hîc obſentui eſſe; revera autem pro regula haberi cuiusque interpretationem.

Ea enim eſt privata ſcriptura interpretatione.

Quam variam eſſe poſſe, diſſidium ſectarum oſtendit, nunquam ſine authoritate ſopiendum.

Hactali regulâ fidei conſtituta, maniſeſtū eſt, & ruere omnia fundamenta religionis, quæ recenſitis præſcriptionibus ſtabilivi; & ſectis minimè congruere. Primùm enim; veram apud ſe nec poſſunt, nec audent religionem profiteri. Non poſſunt; quia inquirendam in Scripturis, & ſcrutandam doceant; qui autem quærit, non tenet.

Per quam ruunt Religionis fundamenta.

Nec veritas eius certò constare potest.

Nec unitas.

Nec necessitas.

Nec cætus legitimus.

Nec Potestas.

Non audent; quia dum scire volunt, non credere; infallibilis certitudinis hostes sunt: quam non ratio humana, sed fides facit.

Deinde: si certitudinem veritatis non profitentur; profectò nec unitatem habent: nec semel constitutam fidem; sed opinionem, ac persuasionem, prout interpretati fuerint Scripturam.

Tertiò: neque necessitatem unius Religionis agnoscent: quia ex regula credendi, quam præferunt, sequitur quemque posse credere prout Scripturam intelligit. Unde multorum assertio: omnes in sua religione posse salvari; quod necessitatem veræ, & unius, prorsus tollit.

Quartò: nec legitimum cætum: quia (ut mox ostendam) nec potestate, nec lege constitutum; id est, non societatem cum certo ordine regendi, & parandi, sed licentiosâ conspiratione secessionem.

Quod etiam Quintam, & deinceps, Nonam usque præscriptionem, contra illos esse evincit. Etenim omnes istæ potestatem omnino exigunt, & legem. Potestatem verò illi adeo non habent;

ut

ut Scripturâ contenti, oppugnent etiam, ac defugiant. Neque sanè miror; cum hæc constet successione, quæ apud illos nulla. Dicunt etenim Ecclesiam veram, mille amplius annis, aut non fuisse; aut, quod idem est, occultam. Quod utrumque successionem (tanto præsertim intervallo) vel ruptam, vel ignotam, atque ideo falsam, nullamq; facit.

Legem verò etiam habere nequeunt. *Nec Lex.*
 Quia etiam si fanciant dogmata; tamen eatenus eis assentiuntur, quâ agnoscunt Scripturæ congruere. Peto verò: possuntne agnoscere contrarium? Si possunt; quorsum fidei formula? si non; quorsum inquisitio? aut itaque desinant inquirere, si asserunt se habere semel constitutam credendi rationem; aut si inquirunt, fateantur se illam non habere.

Decimò: Hierarchicos ordines aspernantur; & Monarchiæ professi ho- *Nec Hierarchy.*
 stes sunt.

Undecimò: Ecclesiæ definitionem, *Nec denique Ecclesia.*
 quam posui, potius (desperatione causæ) diffitebuntur veram, quàm ut eam sibi accommodent. Idq; ideo, quia nec
 esse

*Quam ta-
men reti-
nent.*

*Sed magis
necessita-
re, quam
approba-
tione.*

*Dum e-
nim vitant
obsequium,
Tollunt
ejus im-
perium.*

*Ideo con-
vincun-
tur schis-
matis.*

esse quidem Ecclesiam aliquam firmi-
ter volunt, asseruntque. Etsi enim so-
lennia quædam eius retineant, ac usur-
pent; ut Cathechismum, instituta cir-
ca ritus, Fæstorum dierum indictio-
nem, ministros certo gradu, synodos,
excommunicationes, aliaque; tamen
cuncta hæc, necessitate potius, (aliter
enim Religio constare non posset.)
quam approbatione. Nam ut omnia
sibi libera, & integra relinquantur; ne
illegitimi cætûs, & nullo jure congre-
gatæ Ecclesiæ arguantur; ne illigari
confessione, dogmati adstringi, ac po-
testati subjici possint: nulli se ajunt,
credere, nisi sacre Scripturæ. Quo ipso,
nihil Ecclesiæ debitæ authoritatis at-
tribuunt, sed ei proprio dominan-
tur judicio; & tantum vanam ejus for-
mam, ac velut larvam habent. Hinc
est, quòd passim scripta vulgant: Nul-
lum sacrum ordinem, nulla officij po-
testatisque discrimina; atque adeo nul-
lam Ecclesiam, velut Civitatem bene
ordinatam, esse.

Ista autem, quæ undecies præscripti,
dum non conveniunt sectis; dum eis
nequeunt aptari; hoc ipso facile, &
mani-

manifestò eas convincent omnium
eorum, quæ à duodecima præscriptio-
ne deinceps sequuntur.

Desçiuere enim sectæ, (ut quæ præ-
scripti, comprehendi faciã,) ab Ecclesia; *Quod stri-*
corrigere eam voluerunt: Novum in- *ctim osten-*
stituerunt cætum, separatamque Ec- *ditur.*
clesiam: Primam fidem, habentes ex-
inde damnationem, reliquerunt; latam
aperuere viam; Autores earum, non
correctores, sed corruptores meritò
jam audiunt; seclis denique nomina
de suo nomine imposuerunt. Etsi enim *Seccssio-*
hoc postremum negetur; & nemo se *nem vel*
Lutheranum, aut Calvinianum libenter *nomine*
dici velit: sed tamen profectò sunt; ne- *testantur.*
que aliter dignoscuntur. Quodsi E-
vangelicos, seu reformatæ Religionis
sefe nominent; hæc ipsa nomina novi-
tia, & veteri Ecclesiæ ignota prorsus
esse, nemo nescit; quæ, præter Chri-
stianos, & Catholicos non novit.

Sed sat evagatus sum, & ultra finem *Adhorta-*
forsan, modumque propositi. Itaque *tio ad illos*
paucæ tantum ad Sectarios. Non puto *qui vi-*
omnes velle errare: si quos tamen am- *dentur*
bitio, avaritia, æmulatio prava, studi- *velle er-*
um præcellendi, obsequii detrectatio, *rare.*
arro-

*Videant,
quanto
sint in pe-
riculo.*

*Atten-
dant con-
scientiæ
redargu-
enti.*

*Non eru-
bescant, à
veritate
vinci.*

*Qui igno-
ratione
peccant.*

arrogantia deniq; mentis, adeo trans-
versos egit, ut illis peccare lubeat: Vi-
deant quæso; quàm periculosa plenum
opus alex, levi causâ tractent; quan-
to in periculo versentur; quo damno,
quo discrimine ludant. Attendant de-
inde ad internum testem inquietæ
mentis. Nemo enim suam conscienti-
am decipit, qui fallit alienam. Clamat
animus interior, & arguit, vel dereli-
ctæ, vel non inventæ, vel (quod pessi-
mum) spretæ veritatis. Quisquis ergo
eiusmodi es, redi tecum in gratiam.
Quid prodest, te pertinaciter esse, quod
esse non prodest? Num pudet à veri-
tate vinci? Nonne si illa victrix tui; tu
triumphator erroris? Cur illo suffun-
daris, quo gaudebis caruisse? Certè
deserta opinio prava, Confessio aber-
rationis, malè asserti dogmatis dam-
natio, Transfugium denique ad bonos:
solido, ac vero, immò necessario fructu
pensabit abundè, inane, quod hinc ori-
ri possit, levitatis improperium.

Vos verò, qui ignorantia peccatis;
nolite dogmatis pertinaciam, nimium
studium sectæ, & denique odium ad-
versæ partis induere. Non est enim vo-
bis

bis Religio, etiam post sancitum dogma, inquirere; & scrutari: permittit hoc, aut potius exigit regula fidei, quam profiteri. Quærite ergo fidem bonam: nihil enim absurda magis, quam aut testari dubitationem, nec tamen inquirere; aut tueri ac defendere, quæ dixeras quærenda. Deinde; non vos secta, & societas opinionis retineat: absolvit enim vos hoc vinculo, datum cuique hac in re arbitrium, nullo adstrictum obsequio. Deinde; nolite odio abripi. Tum enim demum spondeo agnoscetis: & ignorare vos, cum odistis; & iniquè odisse, cum ignoratis. Nos certè non vobis irascimur. Pœnam errantibus assignamus, veri agnitionem; victoriæ nobis pretium, salutem vestram. Pro hac decertamus, pro hac pugnamus: Et cum Apostolo, testis est nobis DEUS, quomodo omnes vos cupiamus, in visceribus Domini nostri JESU Christi.

*Inquirant
verum si-
de bona.*

*Non reti-
neantur
sectæ stu-
dio.*

*Ne ode-
rint nos
gratis.*

*Qui illis
bene cupi-
mus.*

Denique voto locum hunc concludo; & te, DEUS, invoco: ut (quod tu solus potes) mentes opinione corruptas, veritati restituas; & aberrantes oves in Ecclesiæ caulam reducas: ut

*Voto ad
DEVM lo-
cus clau-
ditur.*

fi

fit, prout promisisti, unum ovile, &
 unus PASTOR.

CAPUT II.

Περί Θεοσέβειας :

SEU

De Cultu DEI.

*Notitiam
 DEI, cul-
 tus conse-
 quitur.*

*Et ab illâ
 necessariò
 emanat.*

Notitiam Veram, & agnitionem
 Divinitatis, necessatio venera-
 tio & cultus consequitur. Quis enim,
 cum cognoverit summum illud bonum;
 intra se infinite perfectum, beatumq̃,
 in omnia summè potens; erga nos mi-
 re, & supra modum beneficum: quis,
 inquam, non colat? non adoret? De-
 bemus id primùm, admiratione maje-
 statis: Tenemur deinde officio grati-
 tudinis: suademur ingenti præmio: ju-
 bebimur denique gravi, & extremâ
 pœnâ.

*Implen-
 dus, prout
 se coli
 DEVS præ-
 cipit.*

*Modumq̃
 imperat.*

Porro, sicut Vera notitia DEI, non
 est nisi à DEO; ita & acceptus ei cultus
 esse non potest, nisi ab ipso met expeti-
 tus, imperatusque. Ergo, ita eum co-
 lere oportet; quemadmodum sese co-
 lendum præcepit. Quod præceptum,
 partim

partim imperat modum certum sa- *Or religi-*
 crorum rituum, & cæremoniarum; par- *gionem*
 tim imprimit mentibus nostris religio- *facit.*
 sum quendam metum, qui nos Divi-
 næ mancipet servituti: sed volunta-
 riæ, & paratæ; quippe simul erga Do-
 minum & Patrem.

Sed ut dignè hoc impleamus officii- *Oritur ab*
 um, scire oportet; oriri cultum ab ho- *honore,*
 nore. Honor autem, est internum ju- *qui defi-*
 dicium debitæ existimationis, testimo- *nitur.*
 nio & signo externo expressum. Hinc, *vi &*
 inquam, manat cultus; & Adoratio; *adoratio.*
 Quæ, est submissio quædam animi;
 quippe erga excellentiorem. Unde
 quò major æstimatio, eò major sub-
 missio.

DEUS verò, cùm sit infinitæ dignita- *Verumq;*
 tis: ideo & nunquam sibi parem ho- *soli DEO*
 norem à creatura obtinere potest; & *proprie*
 sibi soli eum, meritissimè vindicat. *debetur.*
 Quia solus propriam, à nullo accep-
 ptam dignitatem habet: cùm omnis
 alia sit ab ipso, & propter ipsum; imò
 ipse omnino.

Patet verò etiam, quòd Adoratio *Animo fit*
 DEI, animo potissimùm fiat: Dum ille *potissimum.*
 se humiliat, & abjicit coram DEO; &
 X sum-

Tamen et
corporis
ministerio.

Hinc la-
tria pro-
cedit.

Cultus
partim
privatus.

Partim
Mysticus,
Partim
relativus.

summâ, quâ potest æstimatione, ado-
rat eum in Spiritu, & Veritate. In hac,
inquam, actione mentis, præcipuè sita
Veneratio; sed tamen ad consortium
huius officii, corpus etiam accersitur:
cuius conformatio, ac compositio,
externo signo, & gestu exprimit in-
ternum mentis sensum: ut mox expli-
cabo. Utroque verò, id est, animo &
corpore, testamur soli DEO debitum
illum cultum, quem τῆς λατρείας nomi-
nare solemus.

Adorandus ergo, & venerandus so-
lus DEUS. Idque triplici cultu. Primus,
est proprius cuique, ac privatus; qui
vulgò Devotio dicitur. Alter, religio-
sus seu Mysticus; qui est in observatio-
ne instituti, & rituum sacrorum. Ter-
tius, relativus; qui per honorem alte-
rius, ad DEUM transit; eique propriè
defertur. Itaque hinc manabunt tres
huiusce capitis partes, singillatim
explicandæ.

Pars Capitis Prima.

De Cultu DEI privato, seu
Devotione.

Privatum DEI cultum, devotio-
nem voco; non latino, sed Ec-
clesiæ sensu. Est enim, quam hic in-
telligo, Devotio: puri, & innocentis
animi in DEUM ascensus; & elevatio,
actione certâ, allocutione, & cogita-
tione.

*Definitus
devotio
privata.*

Actionem primùm pono; id est, ut
dixi; certam corporis compositionem
quâ submissam venerationem testa-
mur. Ea, partim est usu recepta, & in-
troducenda; partim imparata à potesta-
te Ecclesiæ: Prima, fit inclinatione
cervicis capitisque, adgeniculatione,
cernua corporis demissione, prociden-
tia, manuum elevatione, percussione
pectoris, aliisque modis, quos consue-
tudo piorum, & usus potissimum ab
exemplo Christi acceptos, retinet ex-
ercetque. Hæc talia, etsi mente ani-

*Actio eius,
fit gestu
certo cor-
poris.*

*Consuetu-
dine pri-
orum in-
troducenda.*

*Movet ad
nimium.*

cita, & excitant eum sæpe; & ne evagetur, quodammodò firmant.

*Sed fiat
ostentatio-
ne procul.*

*Et sine
anxia ni-
mis cura.*

Sed bina hîc cautio. Primùm: ut fiant, ostentatione omni procul. Ideoque vix in publico, & spectantibus coram; aut certè parcè. Deinde, ut non anxiâ & sollicitâ curâ; & tanquam sine illis esse non posset Oratio. Sunt enim adjuncta potiùs ad cultum, quàm ipsa eius opera. Cùm, ut notum est vetus illud: Bonus animus; præcipuus, pulcherrimusque DEI cultus sit.

*Eadem a-
ctio ex
præcepto
Ecclesiæ.*

Illa verò, quæ sanxit Ecclesiæ regula; ut actione certâ, seu ministerio corporis, circa institutos ritus impleantur; ad mysticum cultum pertinent: de quo infra.

*Alter a
pars De-
votionis,
Oratio.*

*Cui præ-
mittitur
Præpara-
tio.*

Allocutio DEI, seu Oratio sequitur: privati cultûs; seu verbis, seu cogitatione fiat; pars (ut ex officiis eius, quæ mox recensabo, patebit) longè præstantissima: Præsertim, si debitâ curâ, & attentione peragitur. Quod ut fiat; præmitti debet Præparatio. Hæc verò relinquere jubet, & velut seponere ad tempus curas omnes, sollicitudines, negotia; & dicere illis: manete hîc, donec vadam illuc, & orem. Hæc, inquam,

quam, jubet: unum porro necessari-
um, accuratâ attentione, ac diligen-
tiâ agere: Memoriam defigere: & phan-
tasmatum copiam submovere. Deinde,
magnitudinem majestatis, quam allo-
queris, ut par est, expendere, præsen-
temque intueri: vilitatem tuam agno-
scere; & humiliari quantum potes, in
conspectu DEI. Tertio, petere auxi-
lium, & bene orandi modum; ut diri-
gatur, & assurgat oratio tua, velut in-
censum in odorem suavitatis; & ad
gloriam eius.

Officia, quibus oratio fungitur; plu-
ra sunt, & varia. Primum est laudis: ut
nempe benedicat, & magnificet anima
tua Dominum: & exultet Spiritus tu-
us; & omnia, quæ intra te sunt, in DEO
salutari tuo. Hoc ei à nobis debitum:
& hoc tantum possumus deferre. Cum
verò ne id quidem, ut par est; ideo,
opus erit de alieno divitem, & libera-
lem esse. Offer ergo ei eam; quâ sibi
ipse sufficit, gloriam. Gratulare; gau-
de, & exulta: quòd Divinitas se di-
gnam à se capiat, habeatque lau-
dem. Offer ei deinde naturam huma-
nam, à CHRISTO in consortium divini-

*Quæ hōb
unum a-
gere-
DEVM
profundē
veneratē.*

*Et auxili-
um petere
jubet.*

*Officia
Orationis.
Primum
laudis.*

*Eam Di-
vinitas ex
se plenam
habet.*

*Offerenda
ab huma-
nitate
Christi.*

*A Virgine
Maria.*

*A beatis
Spiritus.*

*A sanctis
Caelitibus.*

*A militan-
te Eccle-
sia.*

*A rebus
creatis.*

*Alterum
officium
Oblatio sui.*

tatis assumptam ; ineffabili modo se coram ea humiliantem ; eam adorantem, & laudantem. Cui laudi, iunge Canticū Sanctissimæ Virginis; quo magnificatus est DEUS vehementer, His, etsi nihil par addi possit ; tamen tu adde millia illa millium Spirituum ei ministrantium ; & turbam, quam dinumerare nemo possit, Sanctorum ; procidentium coram Sedente in throno ; adorantium eum, & dicentium : Salus, benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo DEO nostro. Adjunge deinde militantis Ecclesiæ officia ; laudes, & sacrificia ; & phialas illas aureas, plenas odoramentorum ; quæ sunt orationes Sanctorum : Acceptos nempe suffitus DEO. Denique, exemplo Davidis, inanima quoque ad hoc officium advoca ; supple elinguem eorum laudem : Et per te benedicant omnia opera Domini Dominum. Multa sunt, quæ hac de re tradita à Viris piis habere potes, & debes petere in exemplum.

Alterum Orationis officium est, vera Oblatio sui ; ad agenda, & sustinenda om-

omnia, quæ DEUS jufferit, volueritque: consecrando ei memoriam, intellectum, voluntatem; cogitationes, verba, opera, corpus, & cuncta externa; & animam denique, velut in holocaustum immolando: Nihil ex hac oblatione sibi retinendo, nullum captando commodum, præter puram gloriam, placitumque eius. Desideria, & vota huius officii plurima, & ardentissima esse possunt, itidem à piis Scriptoribus, ad quos te remitto, ubertim tradita. Grata verò DEO sint, necesse est; quippe qui unicè complacet in hominibus bonæ voluntatis.

Ad agenda & suscipienda omnia.

Solo respectu Divinae gloriæ.

Tertium Officium: Confessio vilitatis suæ, & malitiæ; non modò se in suo nihilo collocando, sed etiam confitendo malum. Delictum, inquam, tuum cognitum illi fac; & injustitiam tuam non abscondas. Confitere adversum te Domino, & ille remittet impietatem peccati tui. Fatere, te nihil aliud esse, nisi molestam quodammodo curam DEI, & jacturam eius gratiæ; & veniam precare.

Tertium Confessio propriæ vilitatis, Et mali-itiæ.

Quartum officium est: Gratiarum actio. Quæ enim, Ô DEUS, à te; & quan-

Quartum Gratiarum actio.

*Pro donis
natura,
gratia,
gloria.*

ta accepimus! quæ promissa accepturos speramus! quis unquam fatis dona, quæ supra recensui; naturæ, gratiæ, gloriæ, agnoscat, expendatvè? Immensum ergo tibi tenemur, nec unquam ex merito dependendum. Sed est aliqua gratitudo, postquam omnia feceris, ingenuè imparitatem fateri.

*Quintum,
Petitio.*

Quintum est; Petitio: Utile, Unicum, præsens, & certum miseriæ nostræ remedium: Firmatum toties ingeminato impetrationis promisso. Petite enim, inquit; pulsate, quærite; & quidquid petieritis, fiet vobis. Securi ergo simus de eventu: certi donationis, & gratiæ; modò & bona, & bene petamus. Cùm enim sit infinite bonus, malum dare nec vult; nec potest. Carior est illi homo, quàm ut ei maleficiat; etiam si petenti. Sed pauci sunt, qui sciant, quid petant; & pauci dignoscere possunt vera bona, & verè mala.

*Quæ ut
sit rata, &
proficua.*

Quid enim ratione timemus, aut cupimus? Quid tam dextrè concipis, ut te conatûs non pœniteat; voti quæ peracti? Itaque optimum est, eius expetere voluntatem; & dicere: Domine, fac mecum non secundùm mea peccata,

*Petenda
voluntas
DEI.*

ta,

ta, quæ multa sunt; non secundum vota, quæ stulta sunt; non secundum merita, quæ nulla sunt: Sed secundum tuam misericordiam, & meam misericordiam.

Deinde, nec minus petere; nec aliud, nisi ipsum. Pudeat minuta, vilia, abjecta, à tanto Domino mendicare; cum ille seipsum, id est omne bonum offerat ultro, & elargiri promittat. Alia potius, quam summum hoc consecrari, non modò pusillanimitas, & stultitia est; sed impietas, & vilipendium offerentis. Vastum ergo sit, quod petamus; & dignum tanto datore: & quod non privatas tantum necessitates; sed generis humani, & præcipuè Ecclesiæ bonum, ad gloriam DEI complectatur.

*Petendus
ipsemet
DEVS.*

Et in omnibus eius gloria.

Titulus petendi, & fiducia impetrandi sumitur: quia dum omnipotens est, omniscius, summè bonus: & quia promisit: propter gloriam nominis sui, non potest non facere. Operi manuum suarum dexteram porrigat, necesse est; nihil enim odit eorum, quæ fecit. Itaque fidenter titulum allegare;

*Titulus
petendi,
& fiducia:
quia potest,
vult,
scit, ac promisit.*

& dicere possum: Tuus sum ego; sal-
vum me fac, propter nomen tuum.

*Hæc offi-
cia fiunt
primùm
oratione
vocali.*

*Ex Davi-
dis psal-
modiâ.*

Hæc ferè sunt officia orationis, qui-
bus partim sermone, partim cogitatio-
ne, & mente fungimur. Vocalis, ut
vocatur, oratio, ab Ecclesia variè ad-
hibetur; & descripta est, tam publica,
quàm privata. Utraque potissimum
desumpta ex his, quæ dixit, cecinitq;
David, egregius psaltes Israël; quo e-
logio eum Scriptura ornavit. Additq;
ibidem ipsum dicentem: Spiritus Do-
mini locutus est per me; sermo eius
per linguam meam. Itaque meritò di-
vinam hanc eius psalmodiam adscivit
Ecclesia; eamque quotidie, publicè &
privatim decantat, aut recitat: plè-
nam quippè admirandi Spiritus, fervo-
ris; & ardentis, inflammatiq; affectus.

*Ex consti-
tutis, vo-
tæ nore
Ecclesiæ
precibus.*

Addit verò eadè & alias Orationes,
statis temporibus congruas, & solen-
nes; prout annum partita est, & Fastos
Christianos condidit: authoritate, cui
parent etiam, qui ab ea secessère; & in-
signitos nominibus festorum, & San-
ctorum dies, retinent vel inviti. Ibi
verò illa loquitur in canticis, & hymnis
spiritualibus; & officium (ut vocant)

con-

constituit, cuique tempori & festo proprium, è Prophetarum, & Sacræ Scripturæ verbis, magna fidelium consolatione, atque fructu. Eiusmodi enim totius Ecclesiæ Orationes, Communio Sanctorum, & unanimes clamantium toto Orbe Vox, valde commendat; efficacesque promittit. Si namq; duorum aut trium, in nomine suo consensus, DEUS se magni facere professus est; quantò magis totius Ecclesiæ consonas, conjunctasque preces?

*Per quas
communio
Sanctorum.*

Sed inter hæc omnia vocalis Orationis exempla, relucet, velut inter ignes luna minores, Oratio Dominica: idque, & propter majestatem Authoris; & ob miram suam vim, & energiam. Petentibus enim à CHRISTO Discipulis, ut eos doceret orare; postquam βασιλογησεν, & Ethnicos imitari vetuit: Sic ergo Vos, inquit, Orabit. Et tum Orationis formulam subjunxit: profectò plenam rei magnæ; & purâ, candidâ, simplici enuntiatione, brevi ac miro compendio, exactè complectentem cuncta Orationis officia. Quæ supra recensui.

*Oratio Domini
præcellit
omnibus.*

*Multa in
aniter lo
qui.*

Ope-

*De qua
paraphra-
sticè pauca.*

*DEVS vo-
catur Pa-
ter ob fi-
duciam.*

*Petitiones
septem.*

*Vt sancti-
ficetur
nomen
eius.*

*Vt adve-
niat re-
gnum eius.*

Operæ pretium est, videre; quæ Viri sancti & eruditi, in eius sensa eximie multa commentati sunt. Nos pauca dicemus, hæc, quæ sequitur, paraphrasi. Fiduciæ conciliandæ, quæ orationis basis est; DEUM, jubet Christus, vocare Patrem; eumque communem omnium nostrum: ut ortûs, & fraternitatis admoneret. In cœlis autem eum esse: ut nos à terrenis eo elevaret, ubi verè Pater & Patria. Subjungit deinde Septem petitiones. Petendum enim totum est; quia nostrum nihil est. Tres primæ ad DEUM pertinent; & videntur in eius commodum cedere: sed profectò in nos recidunt. Ille enim bonorum nostrorum non eget: Et materiam tantum meriti, & præmii nostri quærit; cum sibi deferri aliquid jubet. Nostrâ ergo propriè interest; petere primùm, ut sanctificetur nomen eius. Non per nos tantum: quantulum enim hoc esset! sed omni meliori, ipsi noto modo. Deinde petimus; ut adveniat regnum eius. Non quod illo carere, aut privari ipse possit; sed quia nos. Itaque propriè petimus, ut non habeamus Regem, nisi DEUM; qui imperitet men-

mentibus, rebusque nostris. Tertiò; ut Regni istius suprema lex sit, & fiat voluntas eius: nempe omnis iusti, æqui, boni regula; tam in cœlo, quam in terra. Hæc ad DEUM, & vitam alteram. Præsens verò necessitates sequuntur: quas brevi voto complecti jubemur. Id est; panem nostrum tantum petere: quotidianum, non extraordinarium; modicum, & qui hodie sufficiat; nam de crastino vetat esse sollicitos. Hoc compendio, circa externa properè, & sine magna cura sancti; magis petimus, ut dimittat nobis debita nostra. Adeo enim gravia sunt, ut reddi non possint, nec excolui. Itaque, quod magnificentiam, & munificentiam eius decet; non solutionis moram, & patientiam, sed condonationem jubet petere. O benignum creditorem! Lætetur; quamvis ære eius oppressi debitores. Non modò usuras, sed nec fortem repetit. Pœnam non urget: Rogari se tantum; Fateri & debitum, & insufficientiam jubet; & condonat. Sed justâ tamen cum cautione. Nempe si & nos dimittamus debitoribus nostris. Quid æquius! Abominatio, & horror est Servus

Vt fiat voluntas eius.

Vt largiatur panem.

Vt dimittat debita.

Sed si & nos dimiserimus,

VUS

vus ille nequam ; qui omnis debiti remissione obtentâ, vix disgressus à Domino, suffocabat pauca sibi debentem confervum. Ita ut meritò contubernales contristati, eum deferrent nequitia: ut Dominus remissionem revocaret. Non itaque dimittetur nobis, nisi dimittamus. Nam illicium est misericordiae Divinae, misericordia in proximum. Quam etsi promittere, & profiteri jubemur; tamen consciis, pro ni in malum animi, petendum adhuc nobis est: Ne nos inducat in tentationem. Seu, ut alibi dixit; orandum, ne intremus in tentationem. Memoria enim infirmitatis nostrae, non modò victoriæ non sumus securi; sed certamen etiam merito detrectamus. Sed quia tamen vita hominis tentatio est super terram; Ideò ultimò petimus, ut nos liberet à malo; nempe dæmone: (hic enim proprius Character eius est) ne nos in tentatione superet; sed potius faciamus ex illa proventum. Ita peccata, & præterita dimitti petimus; & futura caveri, & averti.

Hæc est brevis paraphrasis Divinae istius Orationis: quam Breviarium Evan-

*Ut nos non
inducat
in tenta-
tionem.*

*Ut nos li-
beret à
malo.*

*Oratio
hæc brevi-
arium E-
vangely.*

Evan-

Evangelii Tertullianus vocavit; & quæ, accepta ut sit DEO, & efficax, necessè est: quia prout iussit; & de suo (ut loquitur Cyprianus) rogatur. Agnoscet facilè Pater Filii sui verba; & quicquid petierimus in nomine eius, institutione, & sermone eius, dabit nobis.

Post Orationem Vocalem, sequitur *Meditatio est cum ratiocinatione consideratione.* mentis & cogitationis; quam tertiam partem privati cultus feci. Hæc non linguâ, sed animo DEUM alloquitur. Id est, considerat & ipsum, & creationis, redemptionis, sanctificationis admiranda eius opera; mysteriorum arcana inspicit; agnoscit dogmata fidei; & exinde, miro affectu, recensita officia, Orationis exercet.

Id verò fit partim Meditatione, partim *Contemplatio fit beneficio DEI illa-bentis.* Contemplatione, Meditatio est, ex lectione sacra, & fidei dogmate, de DEO, & rebus Divinis, intenta consideratio. Quæ fit, cum in memoria formatur rei meditandæ imago; Intellectu de ea instituitur ratiocinatio; per voluntatem sequitur eius fruitio. Contemplatio verò; est animi præparati ante, & jam apti, motus quidam, quo in DEUM, velut naturâ, & pondere, fer-

fertur. Ibi memoria sine phantasmatum adminiculo illum admiratur: Intellectus sine ratiocinatione noscit; voluntas sine ullo illicio proprii Commodi ita eo fruitur; ut non tam sibi illum, quàm se illi largiatur, & impendat.

Illa DEVM querit, hæc habet. Meditatio itaque fit quodammodo operâ, curâ, & industriâ nostrâ: Contemplatio solo impulsu, & illapsu DEI.

Ex hac extases, sed non appetenda. Illa DEVM querit, hæc habet. Illa agit, hæc patitur tantùm. Illa in actione mentis; hæc in quiete eius, otio, silentio, solitudine, immò morte: Quia se ipsâ vacua, vacat DEO; & ab ipso impletur. Prodeunt verò hinc in viris sanctis sæpe extases, & raptus; sive extra corpus (ait Apostolus) seu in corpore, nescio: sed hæc nec sectanda, nec appetenda; immò, quantum per nos potest, vitanda; alioqui periculosa, & illusioni opportuna.

Præcepta utriusque apud Scriptores factos. Præcepta tam meditationis, quàm contemplationis, habes apud Scriptores Asceticos. Sed præcipuum est: habere animum ab omni labe purum, domitum in commotionibus, virtutum officii exercitum, Talis facilè, & Meditationi incumbit, & Contemplationem

nem recipit: alioqui in malevolam animam non intrabit Divina hæc Sapientia.

Pars Capitis Altera.

De Cultu Mystico, quem Religio præcipit, exigitq̄.

CULTUM explicavi privatum; qui Cultus Mysticus potior. et si eximius, tamen à mystico longè, & præstantiâ, & utilitate superatur. Præstantiam sumit ab Auctore DEO: à cuius voluntate est, non ab Electione nostra. Et deinde à Gratia, operi semper adhærente. Utilitatem exinde; quia tutior, & securior; ob meritum obsequii, & deceptionis effugium. Privata enim devotio, ex suavitate, dulcedine, & teneritudine quadam affectûs, facillè in complacentiam, opinionem de se falsam, nimiamque Denique securior. sui fiduciam labitur. Facit hoc instabilitas animi humani; qui sibi relictus, vix est securus. Deinde, idem provenit ex gaudio inconsulto Spiritûs, quod Nec illusioni patet. facillè evanescit. Tertiò, ex astutiâ Dæmonis, qui subdolè, rebus etiam bonis, vanam gloriam fovet.

Y

Ab

*Per illum
animus
fungitur
præcepto,*

Ab hoc periculo abest longiùs Cul-
tus mysticus ; ubi animus illigatus
præcepto se ei subdit. Captivat assen-
sum, etsi ratiocinationi suæ, & captui
non convenientem : Hoc verò, non
permittet evagari, sibi applaudere, &
se frui ; sed tantùm operi jubet insiste-
re, hoc agere, & gratiam certò comi-
tantem operiri.

*DEVS eum
præscri-
psit, ra-
tioni hu-
manæ
contrari-
um.*

Voluit autem DEUS cultum hunc
collocare sæpe in rebus, & actionibus,
quæ mens humana nunquam existi-
masset fore ei grata ; & quæ non para-
doxa solum videntur, sed profecto pa-
raloga. Quis enim (exempli causa) pu-
tasset, acceptum à DEO cultum fore, ex
mactatione, aut exustione animalium ?
Certè nulla hîc apparet idonea ratio,
congruentis erga DEUM adorationis.
Atqui ille, hoc genus sacrificij, olim
elegerat: hoc præstari sibi mandaverat,
& suaviter odoratus est. Par ratio in
plerisque ritibus, cæremoniis, Sacra-
mentis tam veteris legis, quàm novæ.

*Vt appa-
ret ex ri-
tu veteri,
& novo.*

*Causa,
quia non
servit ra-
tioni no-
stræ. sed
domina-
tur.*

Si autem fas est inquirere : cur ita
DEUS voluerit, feceritque ? Causas pu-
to invenièmus istas : primùm, quia me-
retur assensum, & obsequium ; etiam
fine

sine reddita mandati sui ratione. Fidem enim à nobis exigit, non cognitionem, aut scientiam. Tota demonstratio veri, est jussum eius. Sufficit ad certitudinem, authoritas dicentis. Et verbum ejus, summa ratio est. Non ergo illum decuit, ad sensum captumque nostrum se, & omnia componere.

Altera causa est: ut curiosam, & pravam illam cupiditatem sciendi, quæ peccato originem dedit; & quâ prurit semper mens nostra, satagit, & variè effertur, confunderet, deprimeretque. Nempe imperans, ac jubens credere, quæ stulta videntur; assensum in illis requirens; nec noscenda aperiens, aut suavitate condiens; nisi prius credantur. & nisi credantur, pœnam assignans extremam. Hac inquam ratione voluit DEUS frangere superbiam nostri judicij, ut posset flecti arrogans animus ad obsequium fidei.

Tertia causa est Religio: quæ non est ars, aut scientia demonstratione constans, sed lex, & præceptum; quod jubet, non disputat. imperium igitur ejus in animos nostros ut maneret integrum; exemptumque esset à ra-

Quia cupiditatem sciendi, obsequio fidei subdit.

Quia religio non est ars, sed præceptum.

tiocinatione, & disquisitione: non modo reddere rationem noluit DEUS præceptorum suorum, sed etiam consultò multa, & supra, & præter captum nostrum constituit. Cùm tamen sint omnia mandata eius veritas. Ita ut, quod profanis mentibus videtur scandalum, & stultitia; id fideles cognoscant esse DEI virtutem, & DEI Sapientiam.

Cuius mandata, veritas.

Inest illis ratio, sed occulta.

Docibiles DEI Mysteryorum veneranda.

Quæ credentibus demum manifestantur.

Inest enim, inest profectò omnibus ratio; sed non intelligenda, nisi prius credantur, & exerceantur. Tum demum mentibus sibi obsequentibus manifestat hæc arcana DEUS: Θεοδιδάκτους facit; τὰ τῶν Μυστηρίων σεμνά aperit: gustum illorum largitur, & suavitate commendat. Ita, ut admiratione mens attonita, veneratione prostrata, amore accensa, agnoscat tandem, quomodo in parvis, & specie vilibus, tam mira, tam magna inclusit DEUS; & quâ ratione, dum bonitati suæ indulget; seque homini, quem dilexit, largitur; sub velo usitatæ rei, & specie signi obviæ, velut in sanctiori quodam recessu, Majestas tanta delituit.

Cultus mysticus.

Hæc meritò præfatus; divido cultum mysticum in Caremonias, Ritus, Sa-

menta. Cæremonias intelligo; Ordinationem certam actionis, & ministerii, in peragendis sacris. Consistit hæc; dum aut præcipitur varius gestus corporis; nempe genu flectendo, assurgendo, gradiendo, aliisque modis, quos vel mystæ, vel assistens sacris populus, exercere jubetur. Aut varia adjunguntur opera; ut lucernas, & lampades accendere; thus adolere; vasa, vestes, ornatum varium, ad comptum altaris, & mundum templi adhibere. Quæ talia, indifferentia quidem per se sunt; sed pondus capiunt ab authoritate, potestatis Ecclesiasticæ; cuius præscripta, Spiritûs Sancti assistentiâ, & dictamine animantur. Itaque decenter, graviter, & splendidè exerceri debent. Movetur enim talibus animus; ad devotionem componitur, & mitescit. Contra; contemptus istorum efferatos, superbos, & denique DEI contemptores facit. Servabit ergo accuratè hæc Christianus, ut DEO grata; quia per potestatem ab eo institutam, iussa.

Ritus Sacri sequuntur: qui itidem ordinatione certâ actionis consistunt; sed hoc à Cæremonia nuda differunt,

*primum
in cære-
moniis.*

*Hæ consi-
stunt in
certo mi-
nisterio.*

*Spiritus S.
dictamine
animan-
tur.*

*Si ritè fi-
ant, mo-
vent ani-
mum.*

*Altera
pars Cul-
tus Mysti-
ci: Ritus.*

*Adjunctum
habent e-
xorcismum,
& bene-
dictionem.*

*Effectum
habent non
infallibi-
lem.
Sed vim
tamen
magnam.*

*Petuntur
ex meritis
Christi.*

*Potesta-
tes, & vir-
tutes.
Et data
potestate.*

quod adjunctam benedictionem habe-
ant, atque exorcismum. Præmittitur
enim certa, & constituta verborum
formula; per quam, Exorcismi incre-
patione dæmon, & malum abigitur;
& benedictione mysticum quid, & sa-
crum inditur. Effectus verò consequi-
tur, non quidem infallibilis, ut in Sa-
cramentis; sed magnam tamen vim
continens, gratiæ obtinendæ. Itaque
altioris ista sunt gradus, & ordinis: &
cum majori religione, ac reverentia
exercenda, acceptandaque. Eiusmodi
est: aqua benedicta, eiusque aspersio;
aliarumque rebus impertitæ ex instituto
benedictiones. Quas Ecclesia depromit
ex ubere penu, ac infinito thesauro
meritorum CHRISTI: Et deinde, ex po-
testate sibi in Apostolis data, mira o-
perandi in curatione omnium infir-
mitatum, & immundorum spirituum
victoria, ac depressione. Itaque copio-
sè, per hæc talia, quod gratis accepit,
gratis largitur; & concessas sibi *ἐξουσίας*,
& *δυνάμεις* exercet. Ad ritus itidem per-
tinent ea, quæ in administratione Sa-
cramentorum ordinavit Potestas Ec-
clesiastica; dum in illis conficiendis, &
exer-

exercendis, modum certum actionis,
& ministerii, usu potius, quàm scripto
ab Apostolis traditum, præcepto defi-
nivit, ac præscripsit.

Sed vis præcipua Cultus Mystici, *In Sacra-*
immò tota est in Sacramentis. *mentis*
Definitur verò Sacramentum; signum visi- *præcipuus*
bile invisibilis gratiæ; seu; DEI insti- *cultus my-*
tuto, in materia certa, & certa verbo- *sticus.*
rum formula consistens gestum quod- *Eorum*
dam, seu factum; quo ritè adimpleto, *definitio.*
homo gratiam accipit, & consecratur.

Est, inquam, signaculum sacra- *Et varia*
ti DEO *descriptio.*
hominis; mancipatio, & stigma Divina
servitutis; tessera eius militiæ; Signum
DEI Viventis; Fœdus Pacis, & reconci-
liationis; Peccati ablutio, & abolitio;
Armatura fidei; scutum adversus igni-
ta tela inimici; vestis ad Agni nuptias;
Amictus, & ornamentum gratiæ; Anti-
dotum incorruptionis; Arrhabo im-
mortalitatis; Pignus præmii; Jus hæ-
reditatis aternæ: Denique bonitatis
Divinæ ingens flumen, & gratiarum
immensum pelagus. Hæc, inquam,
omnia mysticis istis actionibus insunt;
& ex opere (ut loquuntur) operato
proveniunt.

*Numerus
Septena-
rius.*

*Baptismus
definitur.*

*Confirma-
tio item.*

Septem autem sunt Sacramenta: Baptismus, Confirmatio, Evcharistia, Pœnitentia, Ordo, Matrimonium, Extrema Unctio. Quæ ubertim, & fusè à multis explicata, nobis libasse sufficiet. Baptismus; est regeneratio Spiritualis, per quam homo mortuus peccato, vivit DEO. Impletur per aquæ puræ affusionem largiorem, quæ est materia huius Sacramenti; & per verba solennia illa: Ego te Baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: quæ animo conferendi prolata, formam ei imponunt. Est primum medium salutis: & ad eam obtinendam, necessarium prorsus: Characterem habet indelebilem; ideoque semel tantum usurpatur: fidem illo profiteremur; & Sathanæ renunciamus.

Confirmatio, est Sacramentum, quo Spiritualis gratia in Baptismo accepta, stabilitur, & augetur, per Episcopum; Chrismatis unctione, & certa verborum formula. Materia ergo Sacramenti; est Oleum cum balsamo, ritè consecratum. Forma in verbis, quæ hic proferri ex instituto solent. Non potest repeti. Non est necessitate mediū
ad

ad salutem necessarium. Potestque non exerceri; modò non accedat contemptus, aut negligens incuria.

Hoc utroque Sacramento initiatur DEO. Nempe: Loti à peccato, uncti gratiâ; amissam in culpa originis redintegramus innocentiam. Sed non ideo tamen à lapsu securi. Itaque aliis, majoribusq; firmandi præfidiis: nempe Evcharistiâ; ne tam facile peccemus: Pœnitentiâ; ut à lapsu surgamus.

Evcharistia, est SACRAMENTUM Corporis, & Sanguinis Christi, sub speciebus Panis & Vini: cuius sumptione in anima spiritualiter nutrimur, & corporei Christo efficimur. Unde vocatur Communio; per quam in ipso manemus, & ipse in nobis; Multi unum sumus corpus in CHRISTO; & membra unius capitis: Firmati hac spirituali alimonia contra concupiscentiæ fomitem, & dæmonis fraudem.

Materia huius Sacramenti, ex institutione, & usu tradito, receptoque; est Panis, isque azymus: & purum putum Vinum, cum modica aquæ admistione. Forma in verbis hisce: Hoc est Corpus meum: Hic est Calix Sanguinis, &c. Vir-

Loti à

peccato & uncti gratiâ.

Tamen egemus

Evcharistiâ.

Materia

eius, Panis & vinum.

*Forma in
consecratio-
ne.*

tute horum verborum, à potestate ad id ordinata, fit vera & substantiva, conversio Panis & Vini, in Carnem & Sanguinem Christi. Hæc mirabilia, inquam, fecit misericors, & miserator Dominus, ut daret escam timentibus se.

*Frustra
hic caligat
mens hu-
mana.*

Caligat verò ad tantum miraculum mens humana; in assensu titubat, & cum Judæis quærit: quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad manducandum? Sed profectò, fateantur necesse est: non esse impossibile apud Deum omne verbum: cum omnipotentia suæ, supremum quod esse potuit, argumentum dederit; nempe nos, & omnia ex nihilo producendo. Certò enim, maius est novas condere, quàm immutare naturas. Deinde, Ambrosius ait: frustra quærendum esse ordinem naturæ in Christi Corpore; cum eum mutarit in Nativitate. Et qui convertit, inquit, aquam in vinum; cur non Vinum in Sanguinem? Quid magni est, DEUM mira facere; cum illa genii patrent? immò cum humana æmuletur industria? Quis enim non admiretur ex lino chartam, ex ligno vitrum?

*Omnipo-
tenti cun-
cta possi-
bilia.*

*Etiã ho-
mines ar-
te mira
efficiunt.*

trum? Si talia creaturæ, & homo artifex potest; quantum Creator posse putandus est? Credamus igitur hæc in Eucharistia; mira quamvis: quia ipse dixit, & facta sunt.

Firmati autem hac constanti fide, tantum Sacramentum veneremur cernui: & ita nos præparemus ad Sumptionem, & usum eius; prout tanti mysterii dignitas requirit. Qui enim indignè accedit, & manducat; reus erit Corporis, & Sanguinis Domini. Et iudicium, atque unâ pœnam sibi manducabit, & bibet, non dijudicans verè; nec, ut oportuit, agnoscens Corpus Domini. Examinet ergo seipsum homo, & sæpius dijudicet: & tum, cum timore Sancto, pariterque & amore; in vera humiliatione cordis, frequenter accedat ad hoc Sacrum Convivium: in quo CHRISTUS sumitur, recolitur memoria Passionis eius, mens impletur gratiâ, & futuræ Gloriæ nobis pignus datur.

Etenim τέλειος, & Sanctum hoc, quædam Incarnationis continuatio, & nobiscum communicatio est. Ut enim per illam DEUS uni, & individux humanæ

*Debetur
huic Sa-
cramento
venera-
tio.*

*Et in sum-
ptione di-
ligens
examen.*

*Perfecti.
Est hoc ve-
lut repeti-
ta Incar-
natio.*

na-

*Nascitur
enim in
nobis
Christus.*

naturæ, se hypostaticè univit; ita per hoc Sacramentum, assumptam humanitatem, cum annexa semper Divinitate, participat cum omnibus, ritè & dignè Corpus eius sumentibus. Nascitur itaque, & sumptione ista formatur in nobis Christus: Non naturâ quidem; sed tamen substantivo habitu, & energica virtute, quæ nos in illum convertit; &, quantum possibile est, transmutat. Unde admirandum hoc arcanum, & absconditum manna, quanta adoratione, & affectu sit prosequendum, facilis æstimatio est.

*Huc pertinet
Missæ
Sacrificium.*

Adhæret verò huic mysterio Missa; seu functio illa, quam Ecclesia peragit incruenti Sacrificii: ubi sacerdotum ministerio offertur idem Christus; qui semetipsum in Cruce obtulit DEO: hostiam Sanctam, & beneplacentem: & imperavit; ut hoc faceremus in sui commemorationem. Hujus Sacrificii, omnia veteris legis Sacrificia, fuere, umbra, imago, & figura. Hoc est verè propitiatorium pro peccatis vivorum, & mortuorum. Hoc est velut pactum quoddam: ut nempe ritè peracto hoc opere, talis sequatur effectus. Id pepigit

*Pro vivis,
& defunctis.*

git Filius cum Patre ; & sanxit (in quo nos acquisivit) sanguine suo, Itaque utamur dignè tanto munere, ac dono. Offeramus, cum hac oblatione, *Ex debito* ex merito, ac debito acceptabili, *arceptabili.* Spiritum & cor contritum: veniam peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium gloriæ petamus; securi impetrationis.

Quartum Sacramentum, vocatur *Pœnitentia definitur.* Pœnitentia. Quæ genericè definitur: animi motus, dolentis se quidpiam perperam commisisse, vel omisisse. Tum, inquam, sic doleo; dum me pœnitet: & factò torqueor ipse meo. Sed ut Pœnitentia nomen Sacramenti obtineat, impleatque; requiritur *Prima eius pars Con-* imprimis: ut sit dolor ex abominatione, *tritio.* & detestatione peccati; quatenus est injuria, & offensa DEI. Talis dolor vocatur, verbo in Ecclesia recepto, Contritio; primamque Pœnitentiæ partem obtinet.

Altera est Confessio; seu, sui coram *Altera Confessio.* delegato iudice accusatio. Iudex hic Sacerdos est, ob acceptam Ordinis potestatem: de qua mox dicam. Etsi enim apud Prophetam dixerat DEUS;
Ego

*In qua
potestas
peccata
remitten-
di.*

*Magno
nostro so-
lacio.*

*Sed re-
censenda
prius de-
licta-*

Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, propter me. Tamen, velut decessit de hoc, sibi soli proprio jure; & primùm Christo, ut Filio hominis, dedit potestatem dimittendi peccata: Deinde, eandem ille in Apostolos, eorumque successores transtulit, dum insufflavit, & dixit: Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittentur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. O Magnum verè infirmitatis nostræ solatium! Cum judicem habemus ex hominibus assumptum; qui compati possit miseræ nostræ, cum & ipse eadem circumdatus sit: Qui jubetur condonare, non tantùm septies, sed septuagies septies; immo quoties opus fuerit, & quoties rogabitur.

Sed, ut condonet; opus est, ut prius cognoscat. Id verò fieri nequit, nisi habeat accusatum, convictum; seu potiùs, confitentem reum. Itaque sacra exomologesis accedat necesse est: in qua exercetur dolor peccati; obedientia, resipiscentiæ promissum, & humilitas: virtutes conciliandæ clementiæ. Recenset, inquam, poenitens delicta

lieta omnia; se candidè aperit; secreta sua dicit: ideoque fidem secreti meretur; quod sigillum confessionis vocamus. Nam revellare nefas. Primum: quia id debetur ingenuæ sui ipsius accusationi; deinde, ut scandalum vitetur; postremò, ne ab hoc facili, & clementi deterreamur foro. Jure merito ergo cautum, & vetitum est acriter, ne Confessio relevetur.

*Sub sigillo
secreti.*

Pars tertia Pœnitentiæ sequitur, Satisfactio. Hæc nunquam ex condigno reddi Deo potest. Quid enim infinito par? quid summo æquale? Itaque modica illa, quæ à Confessario injungitur pœna, argumentum potius Divinæ clementiæ est, quàm satisfactio. Adimplenda tamen accuratè: cum gratiarum actione obtentæ veniæ, & impetratæ gratiæ.

*Tertia
pars Pœni-
tentiæ. Sa-
tisfactio.*

Hæ sunt partes, ac officia istius Sacramenti; quæ materiam ejus faciunt, formam autem imprimit absolutio, solennibus illis verbis: Ego te absolvo, &c. Est medium salutis: ex suppositione actualis (ut loquuntur) peccati (cuius vix quisquam expers est) necessarium. Per hoc detrimenta repara-

*Forma Sa-
cramenti
in absolu-
tione.*

paramus, & lucra nova gratiæ acquirimus; A lapsu validiores surgimus; verecundiam peccandi, & pacem animi consequimur.

*Quintum
Sacra-
mentum
Ordo.*

Definitur.

*In hoc su-
pernatu-
ralis pote-
stas.*

*Sextum Sa-
cramen-
tum Ma-
trimonium.*

Quintum Sacramentum est, Ordo; seu Presbyterorum Ordinatio: sine qua vel esse, vel ritè dispensari nequeunt Sacramenta. Est enim Ordo, gradus divinitus concessæ potestatis, ad sacras & mysticas functiones, validdè & ritè peragendas. Quæ potestas, per χειροτονίαν. seu impositionem manuum, & Spiritus Sancti ad id munus acceptionem consecratur; & à CHRISTO, & Apostolis, successione continuatur. Vocatur hic status κληρος: id est, fors, hæreditas, successio Domini. Per hunc, jus Dominationis, & supernaturalis potestatis, in mentes nostras exercet: cui non opus hîc immorari, quia nec omnibus injunctus, imperatusque; & eo initiatis, copiosè ab aliis, ex sensu Ecclesiæ deicriptus est.

Itaque nec Matrimonio insistam; quod sextum Sacramentum est, sed liberæ itidem voluntatis: cum verò initur; Magnum in CHRISTO, & in Ecclesia. Undè præcepit Apostolus: ut viri di-

diligant uxores, sicut CHRISTUS dilexit Ecclesiam : quam ex latere suo ædificavit, novus Adam; sicut vetus, Evam. Per hoc Sacramentum naturalis copula sponſione prius firmatur, & tum sacrat^r benedictione; ut non corporum tantum conjunctio sit, sed etiam animorum. Quæ de re supra meminimus; & ubertim ab aliis tradita, facile petere potes.

Epilogus est Sacramentorum, & sæpè vitæ; Extrema Unctio : quæ sit peritulantibus ægrotis, ad salutem mentis, & corporis. Cuius luculenta est mentio in Epistola Jacobi: qua rem usu receptam, traditamque imperat. Materia huius Sacramenti est, Olei unctio; Forma in verbis, quæ in libro Rituali.

Porro cum demonstratum supra sit; legitimam, & veram potestatem Ecclesiæ, sancitaq; eius, velut manu ductio-
ne Spiritûs Sancti dirigi: Ideo confequitur; jus & fas illi, quædam circa usum Sacramentorum statuere, ac ordinare; præcepta eius rei ponere, quædam in Cæremoniis addere, vel detrudere; & pro moribus, temporibusque, in melius commutare; Citra tamen es-

*Naturalis
copula sa-
cratur be-
nedictione.*

*Ultimum
Sacramen-
torum, &
vitæ, Ex-
trema Un-
ctio.*

*Licet Ec-
clesia quæ-
dam in vi-
tu Sacra-
mentorum
commutã-
re;*

sentialem immutationem. Ita ut frustra sint Sectarii: dum multa dicunt præter usum, moremque veterem inventa esse; ideoque Ecclesiam arguunt novitatis.

*Cultus hic
est eximi-
us.*

Abfolvi de cultu mystico, quo religio potissimum constat: qui apprimè DEO gratus fit oportet; quia totus ab eo, quia plenus rei arcanae, & sacrae; quia infinitis gratiis affluens, & immensa præmia promittens: sed qui, prò pudor! rarò dignè impletur; nec nisi à paucis animabus puris, Sanctisque, & ut ita dicam, à DEO infessis.

*Rarò di-
gnè imple-
tur.*

*Magis da-
moni cre-
ditur.*

O Humanam malitiam! assentitur facilè dæmoni, falsò magna promittenti; Pactum cum eo inquit; sperat quod paciscitur; præstat ei imperatum obsequium; ἀλογα multa eius jussu facit; ut magiam, præstigias, & maleficia exercent: Asserenti autem, ac affirmanti DEO non credit; Ludibrio habet jussa sancitaque eius; Non fedit promissis; Pauca, quæ sui in cultum, & nostrum commodum certa, nec difficili functione facere, & gestum aliquod, modo ac ordine præscripto implere præcepit; fructum exinde ingen-
tem

Absurda.

*Quàm
DEO.*

tem promittens ; ægrè , & dubitans
exequitur.

Hoc nempe est , quod Philosophus *Aspernatus*
erubuit ; quod profanus quisque con- *tur hæc*
tempfit , ac derisit ; quod Hæresis , va- *profano*
næ superstitionis crimine damnavit ;
Ceremonias , inquam , & Ritus asper-
nata : & Sacramentorum numerum
primùm tollens ; mox naturam ipsam ,
& vim totam. Nam quamvis victa evi-
denti Scripturâ , & veteris Ecclesiæ usu
quædam usurpat ; tamen eorum virtu-
tem non agnoscit : & simiæ instar , ge-
stu potius , quàm re , & fide expri-
mit.

Cum his verò omnibus , quos vel *Infideli-*
tas.
Ærissia , vel *κακωρissia* occupavit ; Quid *Prava fi-*
des.
contendam ? quî reprobis talia appro-
bem ? Olim in liturgiâ veteri acclama-
tum ; Foris canes : Et ego certè odi
profanum vulgus , & arceo. Absistant , *Ideoq; ab*
his sacris
& abscedant infideles ab his sacris. Et, *abiguntur.*
(ut Tertullianus dixit :) a volent , quan-
tum volent , paleæ levis fidei ; tantò pu-
rior massa frumenti in horrea Domini
reponetur.

Adeste verò vos , mentes dicatæ *Advocantur*
Deo ; quibus datum est nosse mysteria *tur verè*
Sancti.
ejus

eius : vobis ista apponuntur. Sanctis nempe sancta. Haurite ergo de fontibus Salvatoris, ut sit vobis fons saliens in vitam æternam. Venite ; comedite Panem, & bibite Vinum ; quod Æterna Sapientia, id est CHRISTUS, miscuit vobis : & saturabimini ab ubertate domûs, & Ecclesiæ eius ; & invenietis requiem animabus vestris.

Pars Capitis Tertia.

De Cultu DEI Schetico, seu Relativo ; qui creaturis tribuitur, sed propter DEUM ; ad eumque totus redit.

*Cultus re-
lativus
erga DEO
chara.*

*DEVS so-
lus debite
colitur.*

*Secundū
excellen-
tiam.*

*Secundū
propor-
tionem.*

Dixi paucis, quæ ad Duplicem DEI cultum. Tertia pars eius restat : quæ *σχετική λατρεία* vocatur : Id est : Veneratio, & cultus relati-
vus. Talis est erga illos, & illâ ; quæ DEO creduntur esse chara, & ad eum referuntur.

Etsi enim, ut dixi, soli DEO debita, *κατ' ἐξοχήν* veneratio ; tamen *κατ' ἀνάλογίαν* etiam tribuitur creaturis : quatenus nempe impertitâ à DEO habent eius dignitatem. Ille colitur propriè, per

per se, & naturâ; homines participa-
 tione, & dono: Honorari enim sunt *Creatura*
 amici DEI; ideo meritò honorabuntur, *participa-*
 quos DEUS honorat. Et dum hæc est *tione, &*
 gloria omnibus Sanctis eius; ipsius est. *dono.*
 Cultus namque illis exhibitus, propriè
 censetur cultus DEI: quia ab illo cau-
 sam, & originem sumit; propter eum
 est, & ad eum redit.

Hic tripliciter ab Ecclesia Catho- *Triplex*
 lica, firmo & constanti usu, (quidquid *hic Cultus.*
 blaterent hæreses) exercetur: & triplex
 est. Nempe erga Sanctos: erga Reli-
 quias: & erga Imagines. Singulosexa-
 ctè edisseram: atque hoc ipso & à ca-
 lumnia, & à contemptu vindicabo; &
 ut dignè impleantur, accendam.

Ordior à cultu Sanctorum: id est; *Primus*
 partim Angelorum, qui desertoribus, *erga vi-*
 eiectionis, in officio perstitere: partim ho- *ventem*
 minum; quos vitâ sanctos, *naturam.*
 habet. Utrosque (uti sæpè & ipsum *Inter Di-*
 DEUM) ablegant à nobis, & remo- *vos rela-*
 vent illi; qui vitæ præsentis immerfi, *tio.*
 putant eos, qui supra nos, nihil ad nos: *Angelorū,*
 & affectu extorres à vera patria, obli- *& homi-*
 viscuntur olim contubernaliū; & *num de-*
 nunc quoque concivium. *functorum.*

*Cum utrisq;
nobis con-
junctio.*

*Omnia
unum.
Nam om-
nia unum.*

*Christo
nos con-
juncte.*

*Univerſum
una Civi-
tas.*

*Ergo om-
nes viven-
tes Conci-
ves.*

Atqui non est putandum; cum istis terræ filiis, (ut sic vocem, qui terrena tantum sapiunt;) non est, inquam, putandum; nos longo nimis intervallo diſſitos à cælestibus, & Divinis eſſe. *Ἦαυτά τὸ ἐν*, dixit quidam è Philosophis. Nescio equidem quo ille ſenſu: ſed profectò tali verum eſt; ut omnia in quendam circulum, & compendium unitatis redigamus, & coarctemus; Cæleſtia inquam, & Terreſtria: præfertim cum Chriſtus, Alpha, & Omega, imis ſumma conjunxerit; feceritque utraque unum. Itaque, ſicut nefas cum impiis dicere, DEUM longè ab eſſe; nec conſiderare noſtra: Ita & Sanctos ejus relegare. Uti enim Dominus propè imo intrà nos eſt; ita & Sancti ejus cum illo, quia in illo.

Totum hoc univerſum, una Civitas eſt. Ejus ſummus Princeps DEUS: Angeli verò & Homines, ſeu vitâ hac functi, ſeu hîc ſuperſtites; ſumus concives: ſtatu, gradu, & habitatione diſpares, & diſjuncti; ſed tamen uno ambitu communis patriæ comprehenſi. Ergo confociatio nobis, & commerciũ cum illis. Etsi enim corpore gravati, ſenſibus

bus non communicamus; tamen animis in DEO conjungimur. Vident nostra: quia vident & intuentur DEUM, in quo omnia nostra. Nec commere, nec magna spatia emetiri opus; ut nobis adsint, & succurrant. Intuitus, quo fruuntur, Divinitatis ubique præsentis, ad hæc cuncta sufficit.

De Angelis primùm dicam: Quorum *Angelos esse ex revelatione scimus.*
 ψυχικὴν, νοερὴν, ἢ πνευματικὴν οὐσίαν, id est; animatam, intelligentem, & Spiritualem substantiam; DEUM, mediam inter se, humanamque naturam creasse; non modo nullus Christianorum, *Et è consensu humani generis.*
 ex revelationis certitudine, dubitare potest sed etiam omnes ferè ethnici, & præcipuè sapientiam professi, constanter asseruere. Adeoque hæc firma, & communis est notio; ut simul cum agnitione divinitatis innata, impressaque mentibus humanis esse videatur. Nempe id mirum: nam ut animorum nostrorum arbiter DEUS, illos liberè, & cum potestate adit, ac ingreditur; Ita ei proximi spiritus, subtili *Nam ei innotuere.*
 sua natura, facillè quoque sese nobis insinuant, ac innotescunt.

*Produxit
eos DEVS
testanda
Bonitatis.*

*Et magni-
ficentia.*

*Pars eo-
rum lapsi.*

*Pars man-
sere in no-
vem Cho-
ros distin-
cti.*

*DEUM
ferentes.
Eorum
officia re-
genseantur.*

Produxit verò eos DEUS; primū Boni-
tatis suæ testandæ causa; & purissimas
Sanctissimasq; hasce substantias, com-
potes summæ felicitatis fecit ideo; quia
bonus, & bene illis voluit. Deinde pro-
duxit; ut eorum ministerio, & famula-
tu uteretur. Non quòd egeret; qui sine
ullius ope, vi sua movet, regit, & conti-
net univèrsa: sed ut magnificentiam o-
stenderet; tot myriadas sibi ministran-
tium, & tantæ dignitatis procreando.

Eorum pars magna, dum se miratur,
& sibi complacet; in superbiam pri-
mum, mox in interitum gloriæ lapsa.
Qui in officio mansere; firmati gratiâ,
Hierarchiam Cœlestem, in novem Cho-
ros, seu ordines distinctam, (ut Gre-
gorius testimonio Scripturæ numerat,
& comprobat;) obtinent: omnes cum
adjuncto sibi proprio munere, ac offi-
cio. Angeli sunt, qui minora; Archangeli,
qui summa annuntiant. Threni
Θεοφδοροι; quibus insidet quodammo-
do DEUS; & hæc insessio, tranquillitas
est. Dominationes; qui Sabaoth, seu ex-
ercitus: quibus imperatoria, & bellica
vis in hostes DEI. Principatus; quibus
cura gentium. Potestates; quibus regi-
men

men animorum. Virtutes; per quos miracula. Cherubin; quibus plenitudo scientiæ. Seraphin denique, seu ardentes; quorum flamma amor est. Hæ ferè illis ex vi nominis, aut conjecturâ, à sacris Scriptoribus assignantur. Et certum est, quòd primogeniam hanc, perfectissimamque naturam, admirando ordine, & distinxerit, & sociaverit DEUS.

Ex vi nominis, & sententiâ Sanctorum.

Omnes autem hosce, esse Spiritus administratorios, in ministerium missos, propter eos, qui hæreditatem caperent salutis; in confessio est. Mandavit enim DEUS, ut nos custodiant in omnibus viis nostris; ut nos manibus suis portent; ut comitentur nobiscum. Adeo, ut pusillorum etiam Angeli, assistant illis; & simul in cœlis videant faciem Patris nostri. Magna verò hæc (ait Hieronymus) dignitas animarum: ut unaquæque habeat, ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, Angelum delegatum. Qui varium erga nos implet officium; & jussu DEI, & suâ naturâ. Amant enim genus humanum. Et non solum illis (inquit Bernardus) dignitas est admirabilis; sed etiam dignatio

Omnes sunt administratorii.

Et singulis hominibus Custodes.

amabilis. Gaudium est illis, ex profectu nostro: & contra; si tristari possent, amarè flerent Angeli pacis, ruina justorum.

*Magna
nobis pre-
stant.*

*Quæ enu-
merantur.*

*Regnorum,
ac populo-
rum sunt
protecto-
res.*

Hinc manant prolixa, & luculenta, quæ nobis testantur, officia. Hinc est illa à Dionysio verè asserta, & beneficio eorum adjuncta animorum καθαρσις, φωτισμός, τελείωσις: id est; purgatio, Illuminatio, perfectio, quam in mentibus nostris procurant; & quâ, in sum nos verterè satagunt naturam: ut nempe ætherei, & spirituales; id est, à corruptione hac terrena, & carnali liberi simus. Hinc ortûs, educationis, vitæ totius curam gerunt; Dæmonis insidias detegunt, insultus arcent, vim reprimunt; opportuna consilia, & monita suggerunt; orantibus assistunt; preces Deo offerunt; in ultimo vitæ agone tutantur: Functos vitâ hac, excipiunt: & ad Beatorum societatem transferunt. Sed nec singulis tantum opitulantur: Regnorum etiam, ac Populorum protectores sunt; ut patet ex certamine illo apud Daniele, Angelorum pro Persis, & Græcis, ac Judæis Quo strenuè funguntur, donec illis voluntas

luntas innotescat DEI. Quin immò, *Etiam res non modò quæ ad æternam, sed etiam vitæ præsentis procurant.* quæ ad præsentem vitam faciunt; eorum ope sæpe obtinemus. Nam, ut maligni spiritus, permissu DEI, corporibus (ut in Jobo apparet) valetudines infligunt; & maleficia, & acerbos casus: Ita illi morbos corporis (ut Raphaël cæcitatem Tobix) curant; iis medentur & pericula arcent. Deinde in adiaphoris, verè *ἀνδιωπών διδασκάλοι* *Hominū Magistri.* (ut eos Athanasius vocat) industriam *Et res adiaphoræ.* humanam juvant; Artes, & artificia occultè docent; Naturam, & vim abditam rerum suggerunt. Hæc inquam cuncta, & multò plura, eorum habemus beneficio: Non ut divina dona suppleant: sed ut ministerio injuncto studiosè fungantur.

Cùm autem jussu DEI talia, ac tanta, *Ideo mentur cœli, certo modo.* & possint; & sciant; & velint, nostri causa; Deinde, cùm tot ab illo dotibus præditi, ornatique sint: nobisque longè præstantiores effecti: Ideo cultum illis sui generis deberi, & invocationem, nemo sanus dubitaverit. Id meritum eorum, id gratitudo, id nostra requirit necessitas; id denique non modo

*Ad DEI
gloriam.*

modò nihil detrahit Divino cultui; sed potius eum auget: ceditque in honorem Domini, honor famulitii eius.

Cultus Beatorum.

Jam verò transeo ad cultum Beatorum, qui in Domino moriuntur; quorum animæ in manu, & conspectu eius;

*Eorum
Hierarchia
describitur.*

visti sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace, & vitâ Beatâ fruuntur. Horum quoque Hierarchiam, & ordinem agnoscit Ecclesia; eum nempe, quem hîc tenuere. Primum Patriarchæ ponuntur; Patrumque cætus, Agmina canora vatuum; & quo non surrexit major, Baptista CHRISTI præuius; summique cæli claviger, cum cæteris Apostolis: Evangelistæ, & Discipuli Domini; cohors triumphans Martyrum: tum candidati præmio Confessionis Pontifices, & almus Sacerdotum chorus: Monasticam professi; & quos Eremus incolas transmisit astris: Chorea casta Virginum, cum alio famineo cætu.

*Inter omnes
eminet VIRGO
Sanctissima.*

Sed inter istos omnes immensum eminet, ideoque seorsim dicenda est, Sanctissima DEI Genitrix MARIA; non homines tantum, sed etiam Angelos, plenitudine gratiæ supergressa: & tantò

tò melior illis effecta; quantò excellentius præ illis nomen obtinuit; cùm Filium Altissimi genuit: meritoque vocata MATER DEI. Cùm enim humanitati CHRISTI, in unitate personæ annexa, & inseparabilis sit Divinitas; ideo carnem ex Carne MARIÆ sumpsit, natusq; ex illa est Homo DEUS.

*Quia DEI
Genitrix.*

Prærogativa hæc, & electio in MATREM, causa est: cur compos sit totius, quidquid infra DEUM, magni est. Et quòd (ut ipsa Magnificans DEUM cecinit; fecit illi magna, qui potens est: & sanctum nomen eius, Hinc est: quod etsi humillima coram DEO esset; tamen victa beneficii magnitudine, in Domino gloriatur. Ecce enim, (inquit) ex hoc, beatam me dicent omnes generationes. Hinc ab Archangelo plena Gratia, DEO conjuncta, & benedicta salutatur. Hinc ab Elisabeth, MATER DOMINI; & beata, quòd credidisset, dicitur. Hinc, est decus supremum, unicum ornamentum, apex, & Princeps rationalis creaturæ; Generis humani gloria; Naturæ nostræ, in unitatem & consortium DEITATIS sublimatæ, instrumentum; Cooperatrix Redemptionis;

*Et exinde
immensum
dotata.*

*Quod ipsa
confitetur.*

*Archangelus
testatur.*

*Eius debita
elogia.*

nis ; quia Incarnationis ministra : & quia , ut ex Spiritu S. conciperet parereturque , assensum præbuit , expetita.

*Ornavit
eam Deus
causâ im-
positi mu-
neris.*

*Causâ suâ
in parent-
rem pie-
satis.*

*Et suâ ex
illa gloria.*

Si solenne Deo est , ad munus quod nobis injungit , partem præstare gratiam ; ideoque idoneos fecit (inquit Apostolus ,) ministros novi testamenti ; & cumulavit eos potestate varia , ac virtute : Quid non fecisse censendus est in electâ hâc . ad Matris munus dignè sustinendum ? Si honorare Parentes præcepit ; quomodo non ipse honoraverit hanc , quæ illi quâ homo est , Parentis utriusque implevit officium ? Si gloria filiorum , (inquit Salomon) Patres eorum ; quomodo non gloriosam fecerit , quam sibi in Matrem elegit , nasciturus in hominem Deus ? Immensa profectò est hæc dignitas ; & infinitis ornata dotibus : ideoque nullis dignè explicanda verbis.

*Et post
Christum
Medi-
atrix.*

Meritò igitur Regina hæc Sancto-
rum omnium , ab Ecclesia cultum hyperdulix (ut vocant) obtinet . Meritò Sanctorum Patrum panè innumeris celebratur encomijs , & ab optimo quoque studio sissimè colitur . Denique me-
tò

ritò secunda post Christum est media-
 trix; post illam verò, & Sancti cæteri.
 Etsi enim sòlus mediator Christus; ta-
 men & huic, & reliquis, sui generis
merita tribuitur: & est, non modò ci-
 tra Mediatoris supremi injuriam; sed
 ad eius gloriam potiùs. Totam enim
 vim, & pondus ab illo accipit; & ea-
 tenus efficax, quatenus, qui illa fun-
 guntur, DEO grati, & chari sunt.

*Post illam
 alij Cali-
 tes.*

Colimus ergo eos cultu dilectionis, *Ideoq; co-*
 (inquit Augustinus) & societatis; quo *lendi om-*
 in hac vita coluntur Sancti DEI homi-
 nes: Et sicut horum preces expetimus;
 ita & illorum, qui in illa regione sunt
 viventium. Et quidem tantò devotiùs;
 quantò post certamina superata, &
 propter charitatē, quæ in illis non mo-
 do non cessavit, sed aucta est, securiùs.
 Colimus, inquam, publicè primùm; *Publico*
 dum sacrificia offerimus non illis, sed; *instituto.*
 DEO, in eorum memoriam: Templà,
 & aras, in eorum nomine, DEO strui-
 mûs, & dedicamus; dies festos illis af-
 signamus, & læti peragimus. Hæc pu-
 blico instituto.

Privata verò officia, quibus illos de- *Privata*
 vincimus. potissima sunt: vera ac de- *devotione.*
 bita.

bita æstimatio, & dignitatis agnitio:
 Revocando in memoriam vitæ, ac mor-
 tis eorum narrationem; quo munere
 functi, quanta gessere, quanta merue-
 re: Idque non censoria nota, dijudi-
 catione; sed debitâ reverentiâ. Cele-
 brare, inquam, illos; Gratias illis age-
 re; gratulari; & DEUM pro gratia illis
 impertitâ, & præmio reddito laudare.
 Deinde; inire, quodam modo, cum
 illis amicitiaæ pactum; & arctiori vin-
 culo mutuaæ charitatis adstringi; se eo-
 rum cultui devovere: Velle quæ illis
 grata sint; In eorum honorem curam,
 & operam impendere: Cum illis tan-
 quam præsentibus agere: vel conari;
 ut cum illis, in cœlis sit conversatio
 nostra; Et denique, quia amicitia
 non est nisi inter similes, imitatio-
 nem eorum animo proponere, eique
 magno studio conformari. Tertiò;
 cum fiducia eos precari; ut suo inter-
 ventu impetrent, quæ sciunt necessaria
 nobis esse. Et præcipuè, ut cum illis
 dignè laudemus DEUM: nun per gra-
 tiam; olim in gloria.

*Memoriam
actæ eorum
vitæ reco-
lendo.*

*Amicitiam
in eundo
arctiorem.*

*Opem im-
plorando.*

*Huic cul-
tui adha-*

Cæterum, cum inter functos vitâ,
 pars fruatur gloriâ, de quibus jam dixi-
 mus;

mus; pars damnati sint, cum quibus *ret pro de-*
 nulla nobis amplius societas; pars de- *functis e-*
 nique nondum felicitatis compotes, *xoratio.*
 sed ejustamen post expiatis culpas se-
 curi, quibus nos charitas conjungit,
 opemque nostram exigit: Ideo meritò,
 & opportunè cultui Sanctorum atte-
 xendum est id Catholicæ pietatis offi-
 cium, quo defunctos prosequimur.
 Meritò, inquam: nam in lacu miseriæ
 gravissimis afflicti pœnis, post elapsam *Qui ju-*
 merendi tempus ipsi se juvare non pos- *vandi à*
 sunt, sed nostris possunt suffragijs, va- *nobis.*
 rijsque bonis operibus, quibus Deus
 placatur: ut in hoc sæculo non remissa,
 in futuro remittantur. Hoc officio
 functi, & Charitatem Deo gratam im-
 plemus, & de illis ita meremur; ut li-
 berati abundè rependant. Ergo, cum
 Juda illo Machabæo, salubris est cogi-
 tatio, pro defunctis orare; ut à pecca-
 tis solvantur, & salventur.

Sequitur cultus Reliquiarum; qui *Cultus re-*
 manat à debita æstimatione Sancto- *liquiarum*
 rum: quorum cùm pars melior, id est *cur con-*
 anima, jam juncta Deo sit; altera verò *gruus.*
 (proprie non mortua, sed data somno;)
 nempe corpus, hic felicem resurrectio-

nem expectet: Meretur certè & hæc, eum honorem; quem ei Ecclesia deferre solet; dum, inquam, sacra hæc corpora, quæ membra Christi fuere, & templa Spiritus Sancti, convenienti cultu veneratur. Qui & gratus sit Deo, quia amicis ejus exhibitus, necesse est; & puras illas, perfectasque animas, facile ad vicem gratitudinis obstringit. Itaque ab Apostolicis usque temporibus, usu continuo Ecclesiæ retentus: Dum Martyrum præcipuè corpora, ossa, cineres, sepulturâ primùm digniori, & accuratâ; post etiam structurâ templorum venerata est: Eorumque adire monumenta; propè ea sepeliri; supplicationes & sacrificium supra aras, in quibus reconditæ reliquix essent, offerre; festos dies in eorum memoriam agere; usitatum, religiosum, ac solenne fuisse; passim, apud vetustissimos Ecclesiæ Scriptores, reperies.

*Gratus
Deo, &
Sanctis
ejus.*

*Usitatus
semper.*

*Cultus Imaginum
ad prototypum
transitus.*

Tertius denique cultus, est Imaginum: non minùs prisco ritu ab Ecclesia receptus, retentusque. Sed horum totus honor transit ad prototypum: Estque relativus alia ratione, quàm cul-

cultus Sanctorum. Nam, quæ exhibentur Sanctis, etsi primariè Deum respiciant, ad eumque referantur; tamen & illos quoque contingunt, & quodammodo etiam ijs adhærescunt. Quia nempe vivens, & rationalis natura, talis officij non est incapax. At honor ergo inanima, purè relativus est; totusque transit ad alium: nec manet in re tali honorata, nec manere potest. Nichilominus, quòd meritò deferatur; idque propter eum, cujus memoriam præsentat; Arcæ veneratio; & in illa tabularum legis, ac virgæ Mosaicæ; tum efficacia simbriæ Christi immò umbra Petri sat evincit, comprobaturque. Et frustra hic idololatriam crepant heterodoxi. Ea enim est in honore, & cultu cacodæmonum, eorumque Divinâ in Idolis adoratione.

Cæterum totus hic scheticus, de quo hætenus egi, cultus; præter Scripturæ testimonia, quæ suis locis attulimus; vel certè, tanquam intento digito monstravimus: Tribus præcipuè nititur fundamentis. Primùm; apertâ convenientiâ, ac meritò rei: Deinde, usu continuo, & approbatione Ecclesiæ:

*Est q̄ purè relativus.**Meritò exercetur.**Cultus scheticus fundatur.**Convenientiâ rei.**Usu continuo.*

*Effectu
admirando.*

Tertio, (quod omnem dubitationem amovet) ipso Effectu admirando. Clara enim, & manifesta miracula, tot sequentia signa, apparitiones denique Sanctorum, fide testium omni exceptione majorum factæ, satis superque rem firmant, comprobantque. Adeo, ut talibus non assentiri, sed inficiari; & contra tot sæculorum testes negare; profectò, & pravè pervicacis sit, & graviter impudentis.

*Merito i-
taq̃ eum
profitetur
Catholica
Ecclesia.*

Profitemur ergo constanter ejusmodi cultum: & innumera exinde, quotidie capimus solatia: aperta que habemus argumenta, & audiri nos, & juvari à Beatis illis, Sanctisque mentibus. Experimur, inquam, & gaudemus; immò gloriamur, societatem nobis esse Civium æternorum; nec avelli ab ea, morte ipsa. Itaque fidenter eorum opem imploramus: & ut pro nobis interveniant, petimus lubentes, & meritò.

*Clauditur
locus ora-
tionis ad
Virginem
Sanctissi-
mam.*

Adfis verò, tu imprimis, Regina Cælorum, Deipara Virgo: & ex illa tua plenitudine gratiæ, in nos guttas ejus, vel scintillas emitte. Potes certè. Quid enim Filius Omnipotens negaverit,

Opti-

Optimæ Matri? Voles etiam: quia Mater es omnium; & quidem testamento Joanni, & in illo nobis data. Effice ergo tuis precibus animas nostras, quodammodo Marias; id est, fœtas Deo: ut formetur in illis Christus; & fiat nobis sicut tibi, secundum Verbum Dei: quod in te Caro factum, in nobis maneat in æternum.

Adeste deinde vos, Beatorum Spirituum Ordines. Et ut in Spiritum versi, *Ad Angelos.*
Deum vobiscum laudemus; orate, & juvate. Deinde, vos Cœlites, apud Dominum subvenite laborantibus in via *Ad Cœlites.*
hac, quam emensi feliciter estis. Ut quod infirmitate nostra non valemus, vestro interventu assequamur. Per Christum Dominum Nostrum. Fiat, Fiat.

CAPUT III.

Περὶ Θεοφιλίας:

SEU

De Amore DEI.

TERTIUM libri hujus, ultimumque *Ultimum*
tandem totius operis Caput, mihi *Caput de*
supereft explicandum; quod pa- *Amore*
ri cura, studioque exequar; immò, *Dei.*

A a 3

quia

quia metæ jam proximus, fortè an majori ? Postquam enim de notitiâ, cultuque Dei dixi; de Amore demum ejus restat dicendum: & hic terminus, ac finis statuendus, ad quem non officia tantùm omnia referuntur, sed tota rationalis natura propendet. Nam pondus ejus; amor est; amoris autem terminus, bonum; boni verò fons, immò ipsummet bonum, Deus.

*Ad quem
natura
rationalis
fertur.*

*Alioqui
frustra sunt
alia officia.*

*Moderatione
affectuum.*

*Amor
transmutat.*

Ad hunc ergo finem veniendum. Et frustra Probus, Charitatisque cultor; si non verè Pius, id est, Dei amans sis. Frustra deinde eum noveris, & colas; si non ames. Nec potiri ac frui potes; si non appetieris: nec appetere, nisi per Amorem Quem ei soli debitum, cum de *μετριοπάθεια* agerem, demonstravi.

Ibidem deduxi: summam energiam ejusdem esse, in transmutatione. Transmutatio autem hæc, non fit (ut item supra dictum) amatum in se convertendo; sed se in amatum. Nam voluntas transire conatur in id, quod appetit; Id fit, quod amat: ita ut amare; fit, se relinquere; à se exire, & in amatum transire.

Quin immò, si rectè expendieris; agno-

gnosces: quòd ne id quidem proprie agat, ac moliatur verus, & ad verum bonum amor, ut transeat in amatum; id est, ut quodam ambitu illud invadat, & occupet: sed agit in se; ut evacuet, expropriet, perimat, & annihiliet, quòd pateat, & vacet amato; illudque recipiat, patiat, ac induat.

Scipsum perimeudo.

Hoc verò fit, & impletur tribus gradibus: nempe Mortificatione; Abrenuntiatione; & Abnegatione. (Utar enim fidenter verbis, quæ Christiana Sapiencia fecit nova.) In his tribus, inquam, situm rationalis naturæ, veri erga Deum amoris officium, meritum, & præmium. Cujus rei ipsemet Christus dedit nobis documentum, & exemplar. Cui insistendo, tres hæc partes, Capite isto, explicabo. Et ex illis fundamenta τῆς θεοφιλίας ostendam.

Quod sit tribus gradibus

Vnde tres Capitis partes. Amoris Dei.

Pars Capitis Prima.

De Mortificatione; cujus natura, & ratio explicatur.

INter complura dicta reconditi sensus, & veritatis Philosophorum veterum; æstimavi, & admiratus sum

Philosophia, mortis meditatio.

sum semper ; quòd Plato , aut quisquis ille , definiverit Philosophiam , *μαλέτην δαυάτην* : vertere id solent , mortis meditationem ; & explicant , ut novissima cogitemus , vivamusq̄ memores lethi. Sed altior paulò mens , opinor , est istius definitionis ; quam explicat alibi Cicero : dum à corpore animum avocare , & abducere docet Sapientem ; & quodammodo consuefcere mori. Ita ut Philosophia , ex definitione ista , propriè sit , cura mortis : per quam animus corpus abdicat , ac linq̄uit , seque ab illo secernit. Quare hoc commentemur ; (inquit Cicero) disjungamusq̄ nos à corporibus ; id est , consuefcamus mori. Hoc ; & cùm hîc in terris sumus , erit caelesti illi vitæ simile : & cùm illuc ex his vinculis emissi feremur ; minùs tardabitur cursus animorum. Quò cùm venerimus , tunc denique vivemus : Nam hæc quidem vita , mors est.

Præclara profectò verba ; sensusq̄ in illis eximius , & altus : qui sanè *ἐν-
ἀθεοί* , etsi profanis illis mentibus infedit. Hoc est enim , quod Christiana profitetur , & agit Mortificatio ; Abrenuntiatio ; & abnegatio.
Mor

*Id est, ani-
mi à cor-
pore ab-
ductio.*

*Quod ex-
plicat Ci-
cero.*

*Quod im-
pletur pri-
mum Mor-
tificatione.
Non sine
Deo.*

Mortificatio imprimis, quæ mihi est,
Mors carnis. Ut nempe eam cum
suis concupiscentijs, exemplo Christi,
& admonitione Apostoli, crucifiga-
mus. *Seu morte corporis.*

Porro cum de ἀναμαρτία agerem; Impecca-
triplicia concupiscentiæ carnis vitia, bilitate.
deduxi. Molitiem nempe, Gulam, & *Et ejus ne-*
Libidinem: ijsque post, in εὐπραξία *cessitatum*
præceptis, Virtutem Temperantiæ op- *diminu-*
posui: cujus partes, Abstinencia, Fru- *tionem.*
galitas, & Castitas; præscriberent pru- *Exercitij*
dentem usum eorum, quæ debentur *virtutum.*
carni. Nunc verò Mortificatio, de
qua agimus, hunc ipsum quamvis tem-
peratum usum arctat magis; & pœnè
tollere nititur: dum, quantum potest,
minuit ejus necessitates.

Quantulum enim hoc esset, carnis *Ac pœnè*
supervacanea sprevisse? Hoc bruta eti- *odio,*
am faciunt, præscribente naturâ. Chri-
stianus, qui verè æterna, & Deum ap-
petit; tum se profecisse putet; cum car-
nis necessaria incipiet aspernari, &
pœne odisse.

Sed non tantùm necessaria detrahe- *Et con-*
re; sed etiam eis contraria docet usur- *trariorum*
pare Mortificatio: ut nempe hac ra- *optione.*
A a 5 tione,

tione animus plenè vincat, & perimat adversantem semper, & inimicam hanc sui partem; & à concrezione mortali sese vindicet, homo animalis esse desinat, & in Spiritum se convertat.

*Contra
mollitiem
asperitate.*

Itaq; contra Mollitiem: vel dura eligit, & aspera, accersitq; ultrò dolorem; & variè affligit, castigat, & in servitute redigit corpus; vel oblatas, impositasvè aliunde ejus molestias acceptat; & constanter, ac patienter tolerat. Defricta autem hoc acri sale caro, non facilè corrumpitur; & disciplinæ patientior, & studiosior fit virtutis. Contra Gulam jejunium adhibet, & inedia; quam, cibum virtutis, vocavit Leo: & quam, mirâ prorsus continentia Sancti illi, & præsertim Anachoretæ exercuerunt: ita ut vix eguifse amplius esu, visi sint. Tertiò; contra Libidinem virginitatem amplectitur: eamq; in vitam totam, voto etiam obstringit, devincitq;. Hac ratione minuitur primùm; mox planè interit caro; & per afflictiones, concupiscentijs moritur; & molesta esse animo desinit.

*Contra
Gulam je-
junio.*

*Contra li-
bidinem
virginita-
te.*

*Præcepta
ejus, &
monita.*

Modum hujus saluberrimæ exercitationis; & præcepta, monitaq; ad eam neces-

necessaria, habes apud Scriptores Asceticos. Præcipua sunt: ut ratione fiat; non anxie; placide, sobrie, intra mensuram; ut hypocrisis, ostentatio, faciei exterminatio, & complacentia denique vitetur. Ideoque Mortificatio tecta, & occulta; optima. Deinde; ab alio imposita, imperataque; nempe à potestate Ecclesiastica, cui parere tenemur: & si libenter facimus, atque cum curâ; meritum augemus. Ejusmodi, inquam, Mortificatio, dictis vitijs. non facile obnoxia est.

Dum tegitur, optima.

Cæterum totum hoc, ab una causa oriri, & ad finem unum referri debet; nempe, ad amorem Dei: qui, cum non mansurum se in homine dixit, eò, quòd caro sit; Ideo, hunc primum obicem carnis amovere oportet; ut nobiscum manere velit. Hunc, inquam, primum gradum scandere opus; ad Divinum amorem, ascendere conanti. Id Christus vitâ suâ nos docuit: & exemplo. Ad hunc agonem invitans; si quis, inquit, vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me. Et iterum; qui non tollit crucem suam, non est me dignus. Hoc est auctoramentum ejus mili-

Ex amore causam habeat, & finem

Id Christus docuit & monstravit.

militiæ, cui dedere nomen omnes, qui ei olim compassi, nunc corregnant.

Pars Capitis Altera.

De Abrenuntiatione; cujus vis, atque modus declaratur.

*Abrenun-
tatio est
Mors cu-
piditatis.*

ALterpotiundi amati, ejusq; in se derivandi gradus, seu modus est, Abrenuntiatio; quam voco Mortem cupiditatis: ut nempe rerum externarum, omnis appetentiæ profus vacui, toti vacare amorì Divino possimus.

*Et abdicatio
extera
eorum.*

Quod ut impleamus; non modò concupiscentiæ oculorum, seu avaritiæ opponere justitiam, ejusque recenfitas partes; quibus rectus usus eorum, quæ extra nos, præcipitur, oportet: sed omnem affectum, & pænè usum etiam ipsum, ac sæpè possessionem abdicare. Hoc enim & ratio requirit, & exemplum; & demum edictum Christi.

*Quibus non
potest jungi
amor Dei.* Ratio primùm: quia infinitum rectè amari non potest, nisi toto amore. Si eum ad finita deflectis, & partiris, ac dividis; jam fornicaris, & adulteras. Amor enim Divinus, ob dignitatem solidam,

lidam, & indivisam, non fert rivalem. Impatiens confortis est, quia solus est. Totum totus requirit. Ignoratio itaq; oblivio, vel contemptus veri boni est; alia præter illud confectari: & tam vilia, & abjecta ei sociare; injuria, & offensa. Exemplo deinde docuit Christus: nil externum appetere, nil possidere; se solo contentum esse. Deniq; edixit; omnis, inquit, ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

*Exemplo
Christi
abdicanda.*

Id fit partim affectu, partim re ipsa. Quoad affectum: hunc ut valde moderatum, aut pænè nullū, ad externa omnia habeamus; firmare imprimis oportet animum verâ eorum æstimatione. Eâ nempe; quam schola Christi aliter, quam olim Philosophia docet. Et si enim Stoici, magno animo, sola bona, quæ honesta; mala tantum, quæ turpia, vocavere; alia verò ἀδιάφορα, καὶ ἕτερα; id est indifferentia, & neutra: Attamen hæc εὐχρησὰ, ληπτὰ, ἀξίαν, ἔχοντα, id est commoda, acceptanda, æstimationem habentia, docuere; & si optio daretur, eligenda; ac anteponenda. Christiana verò sapientia longe ulterius

*Affectu
primū.*

*Non modo indiffer-
entia
consenda.*

*Sed etiam
non eli-
genda.*

terius

Nō accēptanda,
nec eligenda.
Et illis contraria
preferenda.

teriùs in vilipendio, & aspernatione talium progressa est: Non modò ea non bona, & adiaphora dixit; sed ἀλλήματα etiam, καὶ ἐν αἰσχροῖς eo ipso ostendit; quòd his contraria, & opposita; Paupertatem nempe; uti & dolorem, ac luctum vocavit non modò non mala, sed etiam beata. Quòd æterna nobis assignavit; ea, contemptu mundi hujus, parare docuit, eorum spe, hæc aspernari iussit; non hîc thesaurizare, sed in cælo.

Hoc veri
Christiani
secuti.

Manifestum ergo est: mundum in æstimatione talium aberrare: cùm Christus, æterna Sapientia, qui nec fallere, nec falli potest, contraria anteposuerit. Merito quæ imitari eum; qui sunt ejus. Unde Apostolus omnia externa, & detrimenta vocavit, & retrimenta: sibi que mundum dixit crucifixum, & se mundo. Talem animum, similemque mentem, omnibus habere oportet, qui Christiano nomine censentur: & non affectu hæc possidere; sed usu.

Approbante
Christo.

Quantò autem altius non possidere! & re ipsa abijcere! Hoc est demum, pressè insistere vestigijs Christi: hoc obtemperare consilijs ejus. Suasit enim ille: si vis perfectus esse; vade, & vende om-

omnia, quæ habes, & da pauperibus. Habuitque tot sibi obsequentes, qui *Et eo invitante.* relictis omnibus secuti sunt eum. Adeoque hæc derelictio ei placuit; ut cuidam de hæreditate herciscunda sollicito, & ut divideretur ab eo petenti, detrectaverit; subjunxitque: videte, & cavete ab omni avaritia; quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet. Ante verò discipulis *Et providere promittente.* edixerat: Nolite possidere. Ne verò egestatem timerent; vario exemplo Divinæ providentiæ commonuit: & qui dedit animam, & corpus; daturum certò alimenta, & vestem promisit.

Meritò itaque Abrenuntiatio acceptanda: non modò quia jussa, aut suaasa; sed quia ad amorem divinum necessaria; & hoc potissimum fine, si non re ipsa, saltem animo & affectu implenda. Magnum enim obicem curæ hujus seculi ponunt DEO; prohibentque, ne animos nostros invisat, & intret. Non potest esse hospes sollicitæ mentis, & turbatæ circa plurima; sed *Meritò itaque hoc agendum.* quietæ, vacuæ; & illi soli vacantis.]

Pars Capitis Tertia.

Indivina-
tio. Vel
Deifica-
tio.

Abnega-
tio neces-
saria.

Ad amo-
rem Dei.

Ejus men-
tio supra.

De Abnegatione : quæ describitur ; ostenditurque, quomodo tandem Deo is proveniat.

Non satis verò est, ut DEO vivas ; carne , & cupiditate mori : non potes eum sequi , nisi non modò ista, quæ tibi adherent ; sed etiam te ipsum deseras. Non potes verè eum amare ; nisi non modò tua, sed te etiam oderis. Denique : Deus in homine non erit ; (inquit verè Bernardus ;) si de homine, in homine, quidpiam supererit. Necessaria itaque post Mortificationem, & Abrenuntiationem, Abnegatio : estq; hic tertius, ultimusque gradus ad amorem Dei. Per hunc enim, dum animam vacuum prorsus invenit Deus ; eam ingreditur : inhabitat, replet, compotem sui facit, & a; mantem vera fruitione dignatur. Definitur, sui ipsius mors.

Modum ejus, & rationem jam attuli in parte ; cum tertium, supremumque Fortitudinis gradum explicarem. Ibi enim deduxi : in victoriâ proprii Spiritus,

tûs, & quadam animi morte, culmen virtutis consistere. Huc ergo id pertinet; & uberius explicandum est. Humilitatis enim, de qua ibi actum, consummatio est in ea Abnegatione, quam Deus veram videat.

Fit verò illa; quadam abdicatione, animi facultatum; earumq; Deo mancipatione. Nempe, memoriam ad omnium imaginum, & Phantasmatum copiam, clausam, & Deo obfignatam habendo; continuò hunc unum cogitatione respiciendo. In intellectu, procaces, & (ut ille ait) rabidè furentes ratiocinationes frænando; & ad iussum Dei, præscriptum, præceptumq; fidei, ac regulam credendi, firmiter alligando. Deniq; propriam relinquendo voluntatem; libertatemq; datam arbitrij, velut restituendo Deo; & ut fiat voluntas ejus sincerè petendo; curando, implendo.

Hinc prodibit exigua, aut potius nulla virium suarum fiducia. Hinc subsistet quisq; in se; ne rapiatur supra se. Hinc ad omnia, quæ nos attollere possint, respondebimus illud Joannis: Non sum. Hoc enim nobis propriè convenit; Nam, qui est; solus DEUS est.

*Fit, memoria
Deo obfignando.*

*Frænando
intellectû.*

*Voluntatem
mancipando.*

Suum Nichil agnoscendo.

Quicumque autem existimat se aliquid esse, cum nihil sit; ipse se deducit.

*Hæc est
Christi do-
ctrina, &
exemplum.*

Id Christus & docuit, & monstravit; cum beatos pauperes Spiritu dixit: id est; non externorum modo, sed sui etiam vacuos. Cum discere à se iussit; non mundum fabricare; (inquit Augustinus) non mirabilia facere; nec mortuos suscitare: sed se abnegare; id est; humiles corde esse: Cum semetipsum exinanivit; formam servi accepit; se totum obtulit; posuit animam, aut perdidit, propter Deum. Et denique edixit: qui vult venire post me, abneget semetipsum, & sequatur me.

*Quod exi-
mè osten-
dit Cruci-
fixus.*

Sed uti priores duas partes, Mortificationem nempe, & Abrenuntiationem; ita potissimum Abnegationem implevit exactissime, in theatro illo miri exempli, & eximia virtutis; In throno vera, ac solidæ constantiæ; In novâ cathedrâ mundo ignotæ doctrinæ; In arbore abditæ, & cælestis scientiæ: in Cruce, inquam; quæ ex hinc facta est virtus Dei, & sapientia vera. In hac, inquam, factus gratum Deo, & necessarium hominibus spectaculum: quæ totâ vitâ docuit, & egit; illustri confirmavit, & testa-

testatus est Epilogo. Ibi dolorem, egestatem, contemptum, ferenda ostendit; meriti, immò debiti causâ. Ibi fixus manus, pedesq; ; & ut figeretur; factus obediens, immolavit sui arbitrium: & corpore, fortunâ, animo oblatus est; quia ipse voluit. Ibi, (quod maximum:) in tanta corporis afflictione, omni consolationi internæ renuntians; angorem summum, tædiumq; ; ac derelictionem Dei, ad animum admittens; solâ se sustentans in se collectâ, ac invictâ patientiâ; nec succumbens; hominem exiit, triumphavit, Deo impendit: & hoc ipso infinitum meruit, præstititq;. Ibi denique, postquam elevatus est, traxit omnes ad se. Ibi, monuit per Apostolum: ut nihil scire velimus, nisi JESUM, & hunc crucifixum. Invitavit per eundem: ut Christo simus confixi cruci; mortificationem ejus in corporibus portantes, pauperes Spiritu, ac improperij ejus libenter confortes.

Quòd verò earatione exactissimè Dei amor acquiratur, impleaturq; ; manifestum exinde est: quia, sui ipsius occiditur. Qui verò amat animam suâ, perdet eam; & qui eam perdit propter De-

*Ea ratione
impletur
Dei amor.*

*Qui debi-
tus Deo.*

*Qui prior
dilexit nos.*

*Suavis est
Dominus.*

*Et benefi-
cus.*

*Ideo toto
corde a-
mandus.*

um, eam invenit, etiam si non quærat. Non, inquam, verus Dei amans, eam quærit: nec hoc agit; ut ex officio amoris divini, bene ei sit; id enim jam esset amoris proprii: sed omnis præmij oblitus amat Deum: primùm, quia meretur; immò debet amari: cum sit unicum & totum naturæ rationalis bonum. Deinde, quia ipse prior dilexit nos: & ex hac dilectione se immensum comunicavit, in bonis naturæ, gratiæ, gloriæ. Communicavit, inquam, peculiariter humanæ naturæ; etiam supra Angelos: id quod in Incarnatione, & Evcharistia. Postrema demum causa amoris Divini est: quia eum amare volupe est; & expedit. Volupe imprimis; quoniam suavis est Dominus: & quicquid hinc pulchrum, delectabile, jucundum ab ipso originem habet; scaturigo ejus parva; gutta, & umbra est boni illius infiniti. Expedit deinde; quia benignus, summè beneficus, & ipsa felicitas: quâ adeptâ; secura ac beata quies, unaquæ pax animo. Diliges itaque ob præceptum, meritum, debitum; & ultimò, præmium. Diliges inquam, Dominum DEUM tuum ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota vir-

virtute ex omnibus viribus, & ex tota mente.

Ab hoc amore prodibit *ὁμοίωσις*, ἀνο-*Vetus Phi-*
λουθία; & deinde *θέωσις*. Id est, Assimila-*lofophia*
 tio, Affectatio, & (ut ita vertam) Dei-*multa vera*
 ficatio. Priores duas partes, dum eru-*vidit.*
 ditè Lipsius. ex scitis veterum, & Stoi-
 corum præsertim, deducit; Luculenter
 profectò, quantum profana Sapiencia
 ad Divinam assurrexerit, ostendit. Me-
 ritoq; miratur, quomodo ad profanos
 augusta hæc, & sancta, vel delata sint,
 vel illapsa. Utrumq; probabile esse Cle-
 mens Alexandrinus dicit. Dum Plæto,
 (inquit) hæc docuit: seu concurrens
 cū dogmate legis; (solent enim magnæ
 mentes, nudæ affectuum, veritatē attingere:)
 seu id è sacris didicit; uti semper
 cupidus omis doctrinæ. Quanquã pro-
 fectò, si inspicias; parcè illi, & languidè
 talia, quæ ducunt ad Deum: nec eo Spi-
 ritu, quo propriæ rationis dictamina.

Consentienter tamen veritati docu-
 ere; *τέλος εἶναι ὁμοίωσιν Θεῷ*: Finem esse,
 Dei assimilationē. Hoc enim Deus ipse,
 & voluit; & edixit. Voluit primū, cum
 ad imaginem, & similitudinem sui ho-
 minem creavit: Edixit deinde, dum;

*Homioisim
 Dei docuit,
 seu assimi-
 liationem.*

*Conformi-
ter veritati.*

Sancti estote, ait;) quia ego Sanctus sum, Dominus Deus vester. Et Christus: Estote perfecti, sicut Pater vester caelestis perfectus est. Apostolus verò: imitatores Dei nos esse debere dicit; illiç, quâ potest, similes. Definit verò hanc Assimilationem satis conformiter Plato: *δίκαιον καὶ ὀσίον γενέσθαι*: Justum, & Sanctum fieri. Nempe: ut simus in sanctitate, & justitia, coram ipso; qui verè solus Sanctus & justus est.

*Item deolu-
tiam, seu
affectatio-
nem.*

Ἀκολουθία. Affectatio, seu Obedientia est. Hanc quoç veteres agnovère. Unde Epictetus: Præcipuus Philosophorû; inquit, sermo; brevis admodû est: quid enim longum dicere? *τέλος ἐστὶ τὸ ἑπεσθαι, θεῷ*. Finis est, sequi Deum. Hoc Christus requirit: dum toties; Sequere me: &; nisi quis reliquerit omnia, & sequatur me: &; vos qui secuti estis me: toties inquam. ingeminavit. Hæc sequela, seu Obedientia est; DEO se submittere: omnia ad eum referre; ab illius nutu pendere: audire quid loquatur in nobis Dominus: petere, ut jubeat, quod vult; & promptè exequi, quod jusserit. Ecce me; mitte me, dicebat ille: Alter; Domine, quid me vis facere? Alius; loquere,
au-

*Quæ à
Christo
jussa.*

*Et à mul-
tis præstita.*

audit servus tuus: vel; paratus sum: &
paratum cor meum. Idem tu dic, ac
præsta: & postquam tibi innotuerit vo-
luntas Dei; actu, & facto eam imple.

Tertia est Θεωσις: seu (ut semel verti) *Denique
Theosin:
seu Deifi-
cationem:*
Deificatio. Hæc itidem veteri Philoso-
phiæ non ignota prorsus. Non quidem
in illa insana assertione; quâ Sapientem
Deo parem, immò potiolem docuere:
Id enim, non minùs stultum, quàm im-
pium; sed eo sensu, quo dixit Laertius
in Zenone: Divinũ quid, esse Sapientem:
habere enim in se quodammodo Deum.

Ideo alterq; dixit: eum Θεὸν ἐξ ἀνθρώπου
ἐπιθυμῶντα γενέσθαι: cupere, ut ex homi- *Quam Sæ-
ne, Deus fiat. Hoc Sapientia Christia-
na non tam cupit, nec suis viribus cu-
rat, & molitur; (Id enim esset pravi, per-
versi, superbi illius spiritûs, ambitiosè,
& arroganter ascendere, & similem fieri
altissimo volentis:) Sed, ut dixi; hoc
agit: ut se seipso spoliet, privet, orbet;
quo capax Dei sit: eumq; demum ultrò
illabentem recipiat, ac patiatur; prout
de Dyonisio illo dictum, quod esset
παθὼν ταθεΐα.* *Patiens di-
vinoꝝ.*

Porrò id eum velle, exinde evidens
est: quòd ideo ipse homo factus, ut ho-

*Dum velut
ferrum
candens.*

*Exercita-
tionem.*

*In Dei na-
turam
mutatur.*

*Conclusio :
& Syno-
psis totius
operis.
Perfectus
finis.*

mo fieret Deus : Quòd filios nos vocat ;
& , ut nominemur , & simus , requirit :
id est ; ut gratiæ cooperando , efficiamur
unus cum illo Spiritus ; Divinæ
confortes naturæ ; & in ea convertamur .
Cujus rei similitudo peti potest
ab ignito , & candente ferro . Illud enim
prorsus suam naturam amittere videtur,
dum recepit igneam . Nam ex frigido ,
opaco , duro , gravi ; urit splendet ,
mollescit ; levius fit . Sic anima verè à
DEO possessa ; ut possideatur , per tri-
plicem recensitam ἀσκησιν , Mortifica-
tionem , inquam , Abrenuntiationem ,
& Abnegationem apta ; tota immutatur ,
& Divina fit . Ita ut , & dū hīc vivit ,
dicere possit ; vivo ego jam non ego ,
vivit in me Deus : Et , dum hinc migra-
bit , tum demum verè , tota Diva erit .

Postremò (ut in hoc fine , qui verè
est τέλειον τέλος , finem operi imponam ;)
manifestum est : ea quæ hæctenus de Of-
ficijs dixi , hunc cuncta referri ; & hoc
compendio contineri . Facile enim est ;
Concupiscentiarum victorem , Com-
tionum arbitrum , Virtutum compo-
tem , id est Probum : Deinde : Charita-
tis , in jure Potestatis , Dominij , Obli-
gatio-

gationis studiosum: Denique Pium in sensu, cultu, & Amore erga Deum, esse: Facile, inquam, cuncta hæc implere Mortificatio; Renuntianti externis; & se Abneganti: Id est; ad Dei amorem cuncta referenti; Inde verò totum id quod sis, in causam tui finemque, seu Deum se transformanti.

Fac ergo ô Deus, ut hunc finem nostrum cognoscamus: & ad illum; vel hoc scripto; quod tua ope cæptum, finitumque est; deveniamus. Ut inquam, transformemur in eam, quam nobis creatione indidisti; & Redemptione, ac Sanctificatione reparasti, Imaginem tuam: Et vitâ, animoque appetamus; referamus; & assequamur TE, UNUM, VERUM, BONUM.

*Cum voto;
ut simus
compotes
finis, seu
Dei.*

A P P E N D I X.

Ad Librum Tertium.

DEduxi, ut vides Lector, rem, quò destinaveram: & unde ultra, & altiùs non itur: Quod enim, majus officium homini assignari potest; quàm ut mutetur in Deum? Audax profectò, & improbus videretur hic conatus; si Gyganteo ambitu, viribusque su-

*Monitè
paucæ ap-
penduntur.*

is fieret; & divinitatem suo studio, velut Promothei astu, furaretur. Verum, ut dixi, status hic non usurpatione contingit, sed dono. Quod, ut memoriâ retineamus semper; uti libris superioribus, ita & huic pauca quædam monita appendam.

*Primum,
ut nolis al-
ta sapere.*

*In simplici-
tate cor-
dis imple
præcepta.*

*Alterum:
ut scias in*

Primum autem erit: ut ex cognitione tam altæ sapientiæ, non incipiat alta sapere. Vides sublimem hanc pietatis, immò sanctitatis Christianæ structuram? cogitas hanc fabricam? à fundamento incipe: quòd tantò magis ima petit; quantò altiùs superædificabitur. Ergo, ut fabrica, (inquit Augustinus:) ante celsitudinem humiliatur; & fastigium post humiliationem demum erigitur: Ita & tu deprimas te, & totus in eo sis; ut præceptum Domini impleas in simplicitate cordis. Altiora verò te ne quæsieris: (inquit Ecclesiastes,) Sed quæ præcipit tibi Dominus, illa cogita semper, & imple. Cognitio enim sola, te bonum non faciet; sed voluntas, sed amor: qui sine ratiocinationis magno molimine, affectu fertur, & impletur.

Alterum monitum: ut scias in par-
vis

*Etenim
Hypocri-
sin vetuit
Christus.*

etiam occultes. Christus id sæpiùs præcepit: dum apparere, & videri ab hominibus; & jejulantibus faciem exterminare, vetuit: Eleemosynam largiri occultè jussit: deniq̃, omnem hypocrisim sustulit: idq̃ non jussu tantum, sed etiam exemplo. Qui aliter faciunt; illi nō proficere, sed conspici volunt. Itaq̃ recipiunt mercedem suam; Gloriam Vanam consequuntur: ad quam non eundo eunt; & factum calcant, sed factu alio. Ambitio, inquam, admiratio, & laus sæpè quæritur; quæ omnia corrumpit, & depravat.

*Natura ip-
sa tegit pre-
tiosa.*

Atqui vel natura ipsa rerum nos docet, bona nostra occultare; dum pretiosissima quæq̃ in abdito habet: Metalla intra terræ viscera, Uniones in fundo maris, Gemmas crustâ dissimili tectas: Cætera deniq̃, verè magna, in recessu; & sæpè sub diversa specie latent, Itaq̃ & virtutes tegere, & abscondere oportet, ne vilescant; aut facilè auferantur.

*Etiã ob
alios, vi-
tanda osten-
tatio.*

Sed etiam aliorum causâ ostentatio omnis vitanda: offendimus enim facilè tali exemplo; & quos emendare volumus, affectatâ austeritate fugamus; Efficimusque, ut nihil velint nostri imita-

ri;

ri; dum timent, ne talia imitanda sit. Satis autem ipsum nomen Sanctitatis Christianæ molestiâ terret: quid si ejus sectatores cæperint se consuetudini hominum excerpere? Itaque, intus ple-
Quia est scandalo.
 raq; dissimilia sint: frons, & facies, ut plurimum populo conveniat. Fac: ut, in quocunq; vitæ genere, quod elegeris; nihil in te, & habitu tuo, notabile nimis sit; & ab omnibus diversum.

In sermone præsertim; ne sis mihi æsonans, aut cymbalum tinniens. Quem-
In sermone abfit jactantia.
 admodum enim vasa vacua, leviter quamvis tacta, sonum edunt; plena, vix respondent; sed si promendum sit; illa nihil, hæc largiter fundunt; ac affatim suppeditant: Ita mens inanis, clamosa sæpè; sed actu nulla: quæ verò plena; latet primum, & tacet: sed opere se prodit. Ita ut, & videant cuncti opera
Inania: strepera.
 ejus bona, indeq; glorificent Deum: & si sit opus; ex abundantia cordis, etiam os loquatur eximiè; & cum fructu.

Quartum monitum: etiamsi te longa exercitatio, aut potius gratia Dei, ad gradum perfectioris vitæ perduxerit; attamen quamdiu hic vivis, nunquam te putes à lapsu securum. Nam
Quartum monitum: ne securitate pecces.

in quocunq; statu; tentatio, & collu-
 Etatio, & militia est, vita hominis super
 terram. Certandum itaque semper; ne
 experiamur falsæ pacis mala. Et unica
 securitas hîc est, securitatem timere.

*Quintum:
 ut in Ten-
 tatione
 rectè te-
 geras.*

*Suggestio-
 ni resistens.*

*Obletati-
 onem desu-
 fugiens.*

Quintò: si in tentationem incideris,
 non despondeas animum; sed memen-
 to, eam constare suggestionem, obletati-
 one, assensu. Suggestio, non est arbi-
 trij nostri: Et, quòd sine ulla culpa nos
 invadere possit; testis est tentatus in
 deserto Christus: qui, ut Gregorius
 ait, tentari per suggestionem potuit;
 sed ejus mentem peccati delectatio
 non momordit. Itaq; , in tali agressio-
 ne, non opus terreri; sed cum Deo ar-
 ma sumere: ut mereamur illud respon-
 sum: sufficit tibi gratia mea; Nam vir-
 tus in infirmitate perficitur.

Obletatio, etsi rarò potest culpâ
 carere, saltem negligentia; tamen, si
 reluctante superiori sua Parte animo,
 per blanda illicia titillaverit tantum
 mentem, non verò pellexerit ad assen-
 sum; inculpata adhuc, insons, & inno-
 cens est. Itaque hîc maxima decertan-
 di occasio. Solet autem Dæmon sub-
 dolè triumphum ante victoriam cane-

re. Ergo circumspice, ac expende vires tuas: & quamdiu resistis, non te victum existimes. Spera ex tentatione proventum. Ad Deum confuge: confide ejus auxilio; illoque fretus, longè te hoste fortiorem cense.

Quod si labi, & assensu peccare contingat: Non diu prostratus jace; sed erige te, & à lapsu validior surge. Hoc, *A lapsu cito surgens.* inquam, age: ut aut non pecces; aut peccare quantocius desistas. Si primum admisisti; alterum subito, & sedulò præsta. Non desperes: nec divinæ misericordiæ diffidas; modò cum dolore veniam implores: verè, inquam, coram Deo pæniteat fecisse; & firmum sit propositum, ampliùs non facere. Experimentum deinde tui cape: & in futurum firmare; & sapienter cave. Pœnitentia enim, (ait Ambrosius) delictum abolet, Sapientia cavet.

Ultimum monitum: non ad hunc modò librum, sed ad opus totum pertinens est: ut, cum exiguam ejus molem, & minorem omnino copiâ rerum tractatarum, videas; ut, inquam, non pigeat relegere illud: ac repetere. Multa enim breviter dicta invenies; quæ pri-

Ultimum monitum, ut hæc repetantur.

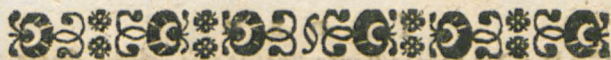
prima, ac festinata lectione, fallere te potuerunt. Præsertim, si non totum, aut non continuò legisti. Tunc, mihi crede, perdidisti operam. Revoca igitur, & rumina: si vis, proficuo cibo pascere, & explere mentem. Ego spondeo: non nauseam, & cramben recoctam; sed novum forsan saporem semper invenies. Magna volumina qui scribere amant; primum non meminere: Pauca sciri. Deinde; nolunt legi: & frustra accuratum requirunt lectorem, in supina Scripti incuria. Ego verò conatus sum, paucis multa dicere; cassa verba vitare: nulla superflua, & quæ demi, sine sensûs detrimento possint; ponere: parcè quædam elegantia, aut amantitati indulgere; meditationi cujusque, consultò multa relinquere: immo Notis etiam reservare quædam; uberius, si Deus volet, explicanda. Mereor itaque & legi; & repeti.

Mereatur enim.

F I N I S.

NB. f. 42. lin. 21. *πικρὴν vert: lege μὲν ἰδ.

INDEX
CAPITULUM
TRIUM LIBRORUM
DE
OFFICIIS.

Prologomena, seu Fundamenta totius Operis. 9

LIBER PRIMUS

De tribus Partibus Probitatis.

CAP. 1. *De prima Parte Probitatis, & in specie de primo peccati fonte, seu de concupiscentia carnis.* 22

Item de concupiscentia oculorum. 27

De superbia vitæ. 32

CAP. 2. *De altera Parte Probitatis, & in specie de regimine commotionum: quid & quot sint commotiones.* 41.

Amoris Proprietates, & singularum commotionū qualitas & efficacia. 47

Qualis debeat esse amor noster: Item Regula quadam de commotionibus. 53

I N D E X

CAP. 3. De tertia Parte Probitatis, & in specie,
quid sit virtus & quotuplex. 70
 De Prudentia & electione vite sta-
 tûs. 74
 De Temperantia. 85
 De Justitia. 91
 De Fortitudine. 96
 Quomodo comparetur & insit homini
 Virtus. 105
 Monita ad retinendam Probitatem
 servientia. 122

LIBER SECUNDUS

De Officiis Charitatis.

CAP. 1. De statu primitivæ Charitatis, seu qua-
 lis Charitas in statu innocentie
 fuisset. 132
 Post peccatum primitiva Charitas re-
 tineri non potuit. 135
 De necessitate Juris scripti ad societa-
 tem civilem retinendam. 138
 CAP. 2. Quid sit jus, & quotuplex. 143
 De prima juris specie, seu de pote-
 state. 146
 De potestate naturali. 146
 De

C A P I T U M.

De potestate acquisita. 156

De potestate concessa. 153

*De altera juris specie, seu de domi-
nio.* 167

*De tertia juris specie, seu de obligatio-
ne.* 176

CAP. 3: *Summum jus temperari debet per Cha-
ritatem.* 184

De temperamento potestatis. 187

De temperamento domini rerum. 191

De temperamento obligationis. 193

De amicitia. 199

LIBER TERTIUS

De Officiis Pietatis.

CAP. 1. *De notitia DEI.* 210

*De natura DEI, & in specie de dogma-
te SSS. Trinitatis.* 212

*De DEO ut est bonus nobis, seu de crea-
tionis & redemptionis beneficio.* 246

De donis natura. 247

De donis gratia, & missione Filii. 252

De missione Spiritus Sancti. 267

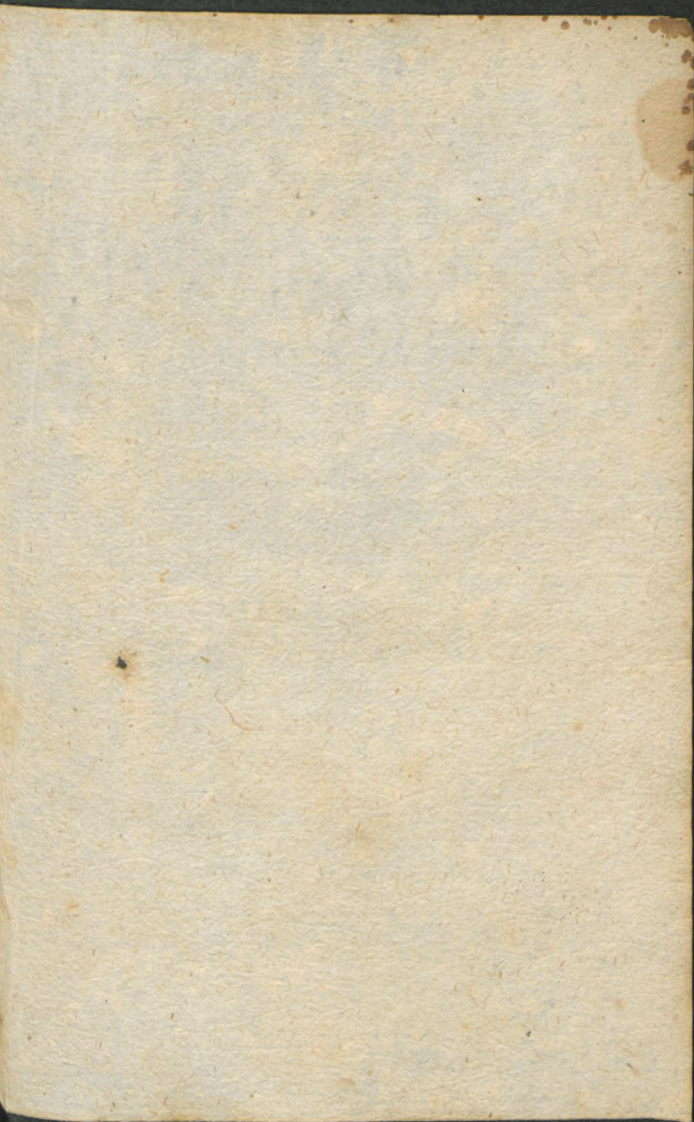
*De donis gloriae & de immortalitate ani-
marum & resurrectione corporum.* 277

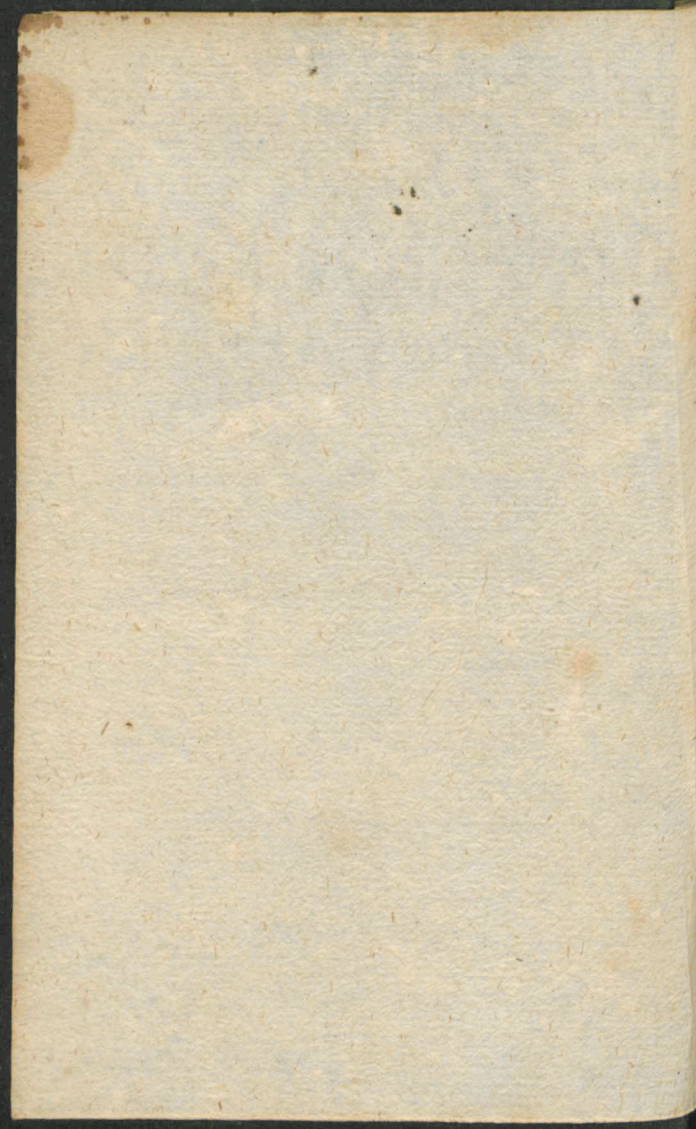
INDEX CAPITUM:

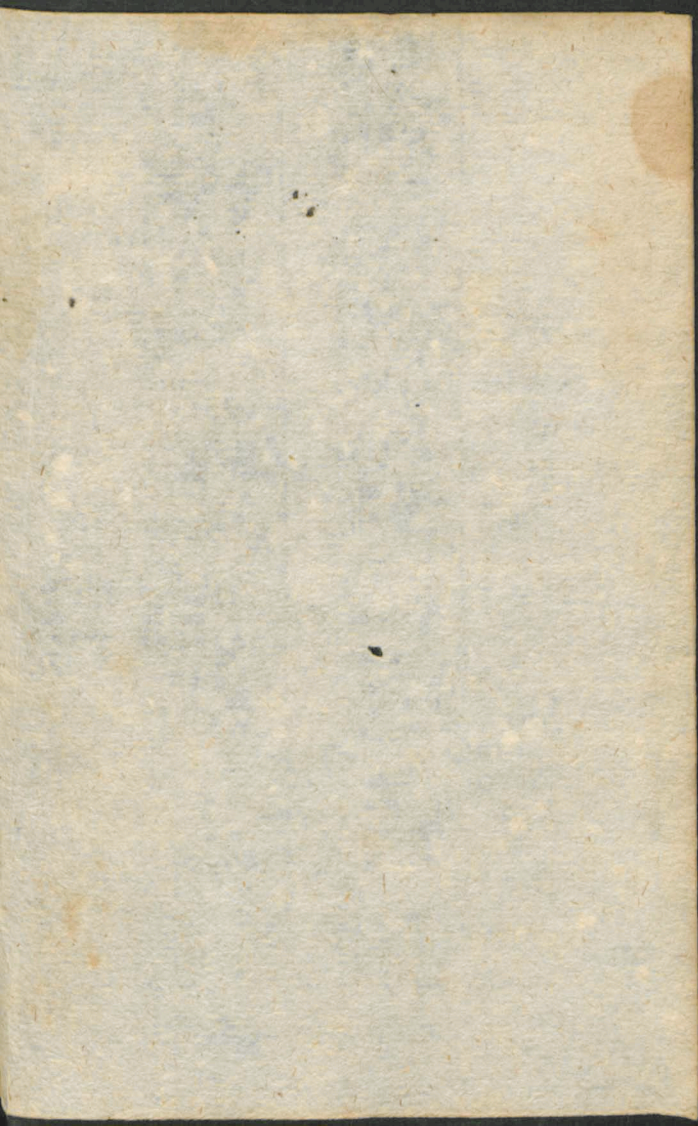
<i>De lege natura.</i>	289
<i>De lege scripta.</i>	292
<i>De lege gratia, & Veritate Religionis nostræ.</i>	295
CAP. 2. <i>De Cultu DEI.</i>	320
<i>De devotione; seu cultu DEI pri- vato.</i>	323
<i>De Religione, seu cultu, quem Religio præcipit.</i>	337
<i>De cultu, qui Sanctis & creaturis da- tur ob DEUM.</i>	356
CAP. 3. <i>De Amore DEI.</i>	373
<i>De Mortificatione, ejusque natura & modo.</i>	375
<i>De abrenuntiatione, ejusque vi ac modo.</i>	380
<i>De abnegatione.</i>	384
<i>Alia pauca monita.</i>	393

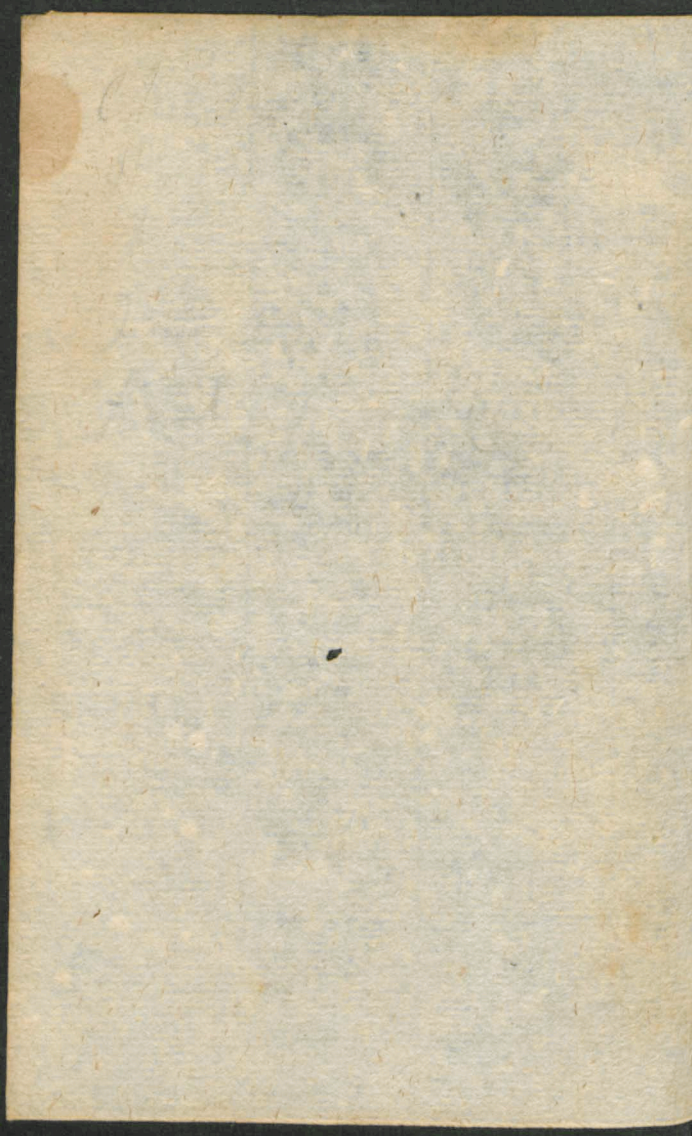
FINIS.

63971

21

